www.nanafghan.com

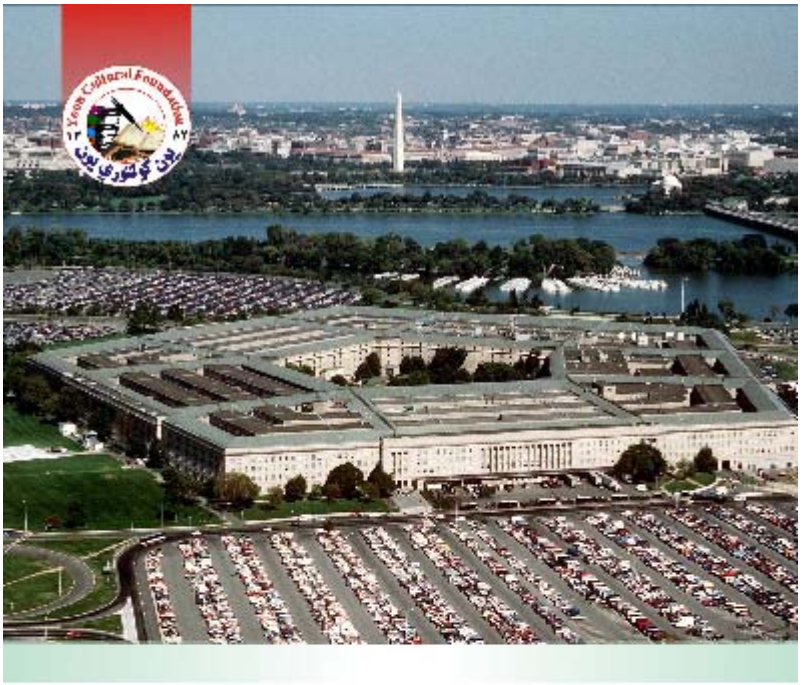

د پنټاګون تر څنډو

(د واشنګټن علمي یونلیک)

محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷ ل

](ZX1ï ¯¥• “
%ÆÃ¥ ¡ZFS‹¡¥¿S¾

ŠZM+ Õ‹lX• •t5¥“ :SVSX0

سریزه

تېر درې لسیز جنګ په افغانستان کې د ډېر ملي او ټولنیز ارزښتونه کمزوري او کمرنګ کړل، د ټولنې اساسي جوړښت او سکښت یې ونړاوه او د خلکو په ذهن او فکر کې یې د پردیپالنې احساسات وټوکول. دا احساسات که له یوې خوا د پردي فشار له امله وو، نو له بلې خوا د ټولنې په داخل کې د هر ډول اختناق، فقر او تنګلاسي له امله هم راپیدا شوي وو. اکثره افغانان، چې جګړو ځپلي وو، پاکستان او ایران ته تګ یې په خپل ژوند کې یو نعمت ګانه او له هغو هېوادونو بیا بهر ته تګ یې خو ببخي یو ولي نعمت ګانه. افغانان یو هم ملامت نه وو، دوی په رضا له ملکه نه وو تللي، دوی مجبوریت مجبور کړي وو. هغه وخت دا هم یو غنیمت و، چې یو شمېر افغانان بهر، په تېره بیا لویدیزو هېوادونو ته لاړ شي، له یوې خوا به خپل ژوند خوندي کړي او له بلې خوا به خپلو کورنیو سره له اقتصادي پلوه مرسته وکړي، نو اکثره افغانان چې له هېواده راوتلي وو، په پاکستان او ایران کې او سېدل، د هغو اکثرو هیله لرله، چې بهر ته لاړ شي. زما یو ګڼ شمېر ملګرو هم بهر ته مخه وکړه او د

هغو په مرسته بیا مورږ په پښتور او کابل کې ګڼ شمېر کولتوري کارونه ترسره کړل. خو ما له پیله بیا تر دې دمه بهر ته د تللو او هلته د پاتې کېدلو نیت نه درلود. تر وروستي بریده مې خپل ژوند همدلته عیار کړی و. کله چې د طالبانو نظام ړنګ کړای شو، نو افغانستان هم له سیاسي انزوا څخه وژغورل شو، د ډېرو هېوادونو خلک دلته راغلل او ګڼو افغانانو ته د دې زمینه برابره شوه، چې بهرنیو هېوادونو ته لاړ شي او له قانوني لارو تګ راتګ وکړي.

ما هم له همدې قانوني لارو، عربي متحده امارتو، پاکستان، هندوستان، جرمني، هالنډ، ډنمارک، فرانسې، بلجیم او سویډن ته سفرونه وکړل او ببرته خپل هېواد ته راغلم. اوس نو نورو هېوادونو، په تېره بیا لویدیزو هېوادونو ته تګ یو خوب او خیال نه دی، بلکې یو عمل او یو واقعیت دی. د بهرنیو سفرونو په لړ کې راته تر دې دمخه دوه ځله امریکا متحده ایالتونو ته د تګ زمینه برابره شوه. یو ځل د لنډ وخت (یوه اوونۍ) او بل ځل د دوو میاشتو لپاره. لومړی ځل د دفتر ملګرو راته وویل، چې یوه اوونۍ سفر په دې نه ارزي، چې څوک دې پرې دومره اوږد مزل وکړي، خو دویم ځل د دفتر مشرانو ځکه اجازه رانه کړه، چې ویل یې: یو دلته کارونه ډېر دي او بل د دومره اوږدې مودې لپاره لازمه نه ده، چې سفر

وکړي. درېيم ځل لپاره چې بيا زمينه برابره شوه، نو دا داسې يو سفر و، چې نه اوږد و او نه لنډ؛ منځنی و؛ نږدې (۱۴) ورځی، دې سره نو دفتر هم موافقه وکړه، ما هم خپل کارونه راټول او ځان مې منظم کړ. ما ويل څه امريکا به هم وګورې، د هغه ځای له ژوند او اندود څخه به هم ځان خبر کړم، له خپل هېواد سره به يې پرتله کړم، بيا خدای خبر چې ددې زمينه برابرېږي، که نه چې وړيا او رسمي سفر ته لاره اواره شي.

د سفر موخه

په نړۍ کې ځینې داسې لوی او علمي مرکزونه وي، چې په دنیا کې د ښه ښه مسایلو په باب علمي غونډې او ورکشاپونه جوړوي، په امریکا کې هم داسې مرکزونه شته چې د امنیتي او ستراتیژیکو مسایلو په اړه علمي ورکشاپونه، کنفرانسونه او سیمینارونه جوړوي. د امریکا د ملي دفاع وزارت په چوکاټ کې د ملي دفاع پوهنتون (N.D.U) یو له دغو مرکزونو څخه دی، چې تراوسه یې د امنیتي مسایلو په باب په لسګونو نړیوال سیمینارونه او کنفرانسونه جوړ کړي دي. په جرمني کې هم د مارشال سنټر په نامه یو علمي څېړنیز مرکز شته، چې هغه هم له امریکایي سرچینو څخه خړوبېږي، هغه هم د سیمې او نړۍ د امنیتي او نورو مسایلو په باب سیمینارونه او کنفرانسونه جوړوي. زه دوه کاله د مخه جرمني ته د امنیتي مسایلو په باب په همدا سې یو سیمینار کې د ګډون لپاره تللای وم، هغه هم یو روزنیز علمي سیمینار و، خو را ګټور و. هغه سیمینار هم د تروریزم یا ترهګرۍ په باب و، تروریزم له کومه پیدا کېږي؟

ایډیولوژیکي، پوځي او بشري سرچینې یې چېرته دي؟ تعریف یې څنګه دی؟ د ترهګرۍ ریښې چېرته غوړېدلې؟ عقاید له ترهګرۍ سره څه اړیکي لري؟ له رسنیو څنګه ګټه پورته کوي؟ په لویدیزو هېوادونو کې د ترهګرو د راټوکېدو وېره څنګه کمېدی شي؟ او دا سې نورې ګڼې موضوعګاني په کې وڅېړل شوې.

د نړۍ له ډېرو معتبرو پوهنتونونو؛ له لنډن، پاریس، واشنګټن او نورو څخه ورته استادان رابلل شوي وو، هغه سیمینار که څه هم له تفریحي پلوه ډېر تنګ او ستړی کوونکی و، خو له محتوایي پلوه ډېر ګټور و، په امریکا کې دا اوسنی سیمینار هم همغه سیمینار ته ورته یو سیمینار و، ان د همغې لړۍ یوه کړۍ وه، نو ځکه مې زړه ورته نښه کړ، ما ویل ځه د امریکا د لیدو ترڅنګ به د هغه ځای د استادانو د فکرونو پر مجموعي ظرفیت هم پوه شم، خپل ځان به هم ورسره وتلو، چې څومره د فیل په غوږ کې ویده یو؛ څومره وینې شوي یو؛ د نورو هېوادونو له هئیتونو سره به هم وګورو، هغوی سره به هم ځان پرتله کړو، چې نور تر موږه څومره مخکې دي؟ یا تر موږه هم شاته پاتې څوک شته؟ او که نه وروستی ریکارډ زموږ په برخه دی؟ دا سیمینار د نیسا سنټر له خوا جوړ شوی و. (NESA) د ملي دفاع په پوهنتون کې یو څېړنیز مرکز دی، چې د نړۍ د ختیځ او سویلي اسیا هېوادونه په کې راټاله دي. دا مرکز د همدغو هېوادونو یا سیمې مسایل څېړي، دا سیمینار هم، د

همدې سيمې د امنيتي مسايلو او نړۍ ته د نورو وړپښنو خطرونو او چلښنجونو د څېړنې لپاره جوړ شوی و.

موږ چې په جګړه کې رالوی شوی نسل یو، هم جګړې ځپلي یو، هم يې کړولي یو او هم يې د جګړو په باب پخه تجربه را په برخه کړې ده، نو د جګړه ییزو مسایلو څېړنه او ارزونه طبعاً د افغانانو له مزاج څخه لرې نه ده، د یوه سیاستوال په خبره: ((جنګ افغانانو ته ساعتیري ښکاري))؛ په دې برخه کې تر هر چا د دوی تجربه زیاته ده، په نړیوالې کچه له نورو اشخاصو سره د روابطو پیدا کول هم د دې سیمینار بل هدف و، د دې ترڅنګ ما غوښتل د سیمینار په ترڅ او یا هم د سیمینار په حاشیه کې د دې زمینه برابره شي، چې له ځینو هغو اشخاصو یا پوهانو سره وګورم، چې د افغانستان په اړه امریکایي پالیسي کې يې نظر موثر دی، نو دا به د دې زمینه برابره کړي، چې د خپل مظلوم ولس د کړاوونو رښتینی انځور هغوی ته وړاندې کړم.دا به هم ورته په ګوته کړم، چې په افغانستان کې څو محدودو ډلو او اشخاصو ته د امریکایانو له خوا د زیاتو امتیازاتو ورکړه، هم زموږ هېواد له ستونزو سره مخامخوي او هم د دې کار دوام امریکایانو ته په ګټه نه دی. نو د دغسې ګڼو موخو د ترلاسه کولو په هیله مو د دې سیمینار کې ګډون ته زړه ښه کړ.

د سفر تیاری

کله چې په دفتر کې زما د سفر په باب موافقه وشوه، نو زموږ له دفتر سره، چې د سفارت کوم رابطه غړی او همکار دی ښاغلی سموېل کرېمر (Samuel Kramer) ماته وویل: اوس نو باید ستاسو دفتر موږ ته یو لیکلې پاڼه راکړي، چې موږ ته یو سند شي، ددې کار یو علت دا و، چې زموږ دفتر ته څو ځله دا ډول لنډ مهالي او اوږد مهالي بورسونه راغلي، د دفتر مسولینو په پیل کې ورسره موافقه کړې، خو وروسته یې بیا خپل سفرونه کنسل کړي او هغو کسانو ته، چې د بورسونو یا دا ډول سفرونو انتظام یې کړی و، مشکلات پیدا کړي دي. نو ځکه دوی یوې رسمي پاڼې ته اړتیا لرله. دا پاڼه مو هم سموېل کرېمر ته ورو سپارله، ماته یې وویل: څو ورځو کې به ستاسو دفتر ته له امریکا سفارت څخه یو رسمي مکتوب راشي. لس ورځې وروسته د سفارت له خوا

مکتوب راغی، چې د (نیسا سنټر) له خوا ماته بلنه په کې شامله وه. د سفارت په یادښت کې لیکل شوي وو: ((د ربو ورځو کې باید مورټه ببرته ځواب راکړل شي.)) ډېر ژر مې له دفتره مکتوب واخیست، د دفتر د یوه همکار په واسطه مې بهرنیو چارو وزارت ته ولېږه، د رخصتۍ او ځینو نورو عواملو له امله مکتوب لږ ټال شو، خو په متواترو ټلېفونونو او په وزارت کې د ځینو مامورینو د شخصي پېژندګلوۍ له کبله تر ټاکلې ورځې یوه ورځ وروسته مکتوب راغی او کرښمرته مې له خپل پاسپورټ سره یوځای ورکړ. هغه راته وویل: ((ټیک یوه میاشت وروسته ستاسو وېزه راځي، د فبروري پر (۲۳) مه نېټه ستاسو سیمینار دی او پر (۲۲) نېټه مو له کابله الوتنه ده.)) د یوې میاشتې په بهیر کې ما فکر کاوه چې دا سفر به هم د ځینو نورو غوندې کنسل شي، نو ځکه مې ډېر بابیز ګانه، د دې ترڅنګ مې د خپل هغه فرهنګي پلان پر تطبیق کار کاوه، چې له تېر یونیم کال راهیسې مې پیل کړی و. سفر ته درې، څلور ورځې پاتې وې، چې سموېل کرښمر او جیمز ډبلیو ټیمپکن (James W.Tompkins) یو بل ملګری یې زمورټ دفتر ته راغلل، پاسپورټ چې وار له مخه یې ماته ببرته راکړی و، رانه واخیست، راته یې وویل چې د (سنجر) وېزه راغلې، خو ستا لا تراوسه معلومه نه ده، تاسې د سفر تیاری ونیسئ، زیات احتمال دی، چې وېزه مو راشي او که یوه ورځ وروسته هم راشي، پروا نه کوي، ته به یوه ورځ وروسته حرکت وکړې. سنجر

صیب، چې د جمهوري ریاست د مقام د دفتر د پالیسۍ برخې رئیس دی، ماته وویل: چې تاسو ماسره یوځای لاړ نه شئ، نو زما خو یوازې زړه تنګېږي، د ژبې مشکل هم لرم، ما وویل: تاسو خپل ترتیبات ونیسئ، کېدی شي زما وېزه هېڅ رانه شي، که رانه شي نو زه لا خوشاله یم، ځکه دلته مې ډېر کارونه دي. هغه وویل چې ته نه ځې، زه هم نه ځم. د فبروري ۲۰مه د جمعې ورځ د افغانستان رخصتي وه، د شنبې ورځ د امریکا سفارت رخصت و، خو همدا شنبه ماته ټلېفون راغی، چې ستا وېزه هم راغلې، کار دې خلاص دی، د سفر ترتیبات ونیسه. ځان مې سفر ته تیار کړ، د یکشنبې ورځ سهار پر خپل ټایم دفتر ته لاړم، مېرمن مې تر سفر دمخه سهار وختي د معمول په شان دې ځله له قران شریفه تېر کړم، د خدای کتاب مې په سترګو ښکل کړ، اولادونه مې څلور واړه مچ کړل، ټولو راته وویل: زمونږ د مستۍ او لوبو شیان دې له یاده ونه ځي. زما اولادونه دا ځل ځکه ډېر خفه وو، چې موریې هم اروپا ته په یو رسمي سفر روانه وه. اکثره وخت مونږ کوښښ کوو، چې دواړه پر یوه وخت له کوره سفر ته لاړ نه شو، خو دوه دې ځله داسې پېښ شوي، چې مونږ دواړه پر یوه وخت بېلابېلو هېوادونو ته په سفر وتلي یو. دا ځل نو د هغې سفر یو اوونیز و او زما تقریباً دوه اوونیز، نو ځکه ماشومانو ته ډېره ګرانه وه، چې دا سفر په اسانۍ سره وزغمي. دفتر ته چې لاړم کارونه مې منظم کړل، د دفتر دوو نورو ملګرو وفاء الرحمن وفا او ضیاء الرحمن ضیاء ته مې د خپل راتګ تر

ورځې پورې کاري پلان جوړ کړ، سهار لس بجې به وې، چې د امریکا سفارت رابط غړی (جېمز، ډبلیو ټیمپکن) راغی، ماته یې خپل پاسپورټ، د الوتکې ټکټ، د سفر لارښود او دوه نیم سوه ډالر سفر خرڅ راکړل او د ښه سفر هیله یې راته وکړه.

له کابله تر دوبۍ

د فبروري ۲۲مه، د کب (۴) مه نېټه وه، د یکشنبې ورځ د ماسپښین دري بجې مو له دفتره حرکت وکړ، خپل اسناد او جامې مې په بیک کې منظم کېښودل، د دفتر له ملګرو مې خدای پامانې واخیسته او کابل نړیوال هوایي ډګر ته لاړم، تر لږ انتظار وروسته صبغت الله سنجر صیب هم راغی او همدا رنګه جنرال عبدالحکیم انګار صیب، چې د کورنیو چارو وزارت په استازۍ زمونږ د سفر ملګری و، هم تشریف راوړ. څو دقیقې

سنجر صیب　　انګار صیب

انتظار مو وکړ، د هوایي ډګر په (وي آی پي) کې نور ګڼ بلدي کسان، چې ببلابېلو ځایونو ته یې سفرونه درلودل، هم ناست

وو ، څو شېبې مو هغوی سره هم ګپ شپ ولګاوه ، د هوايي ډګر نوي قومندان (جنرال اصف جبارخېل) ماته انګار صيب راوپېژنده ، انګار صيب په لومړي نظر ډېر جدي سړی ښکارېده ، زړه کې مې ويل خدای دې خير کړي ، چې څنګه به دا سفر ورسره خوشاله تېروو ، خو څومره چې مو ورسره خبرې اترې زياتېدې ، د سړي خوږلني او صميميت زياتېده. څو شېبې نور هم ناست وو ، خبره څلور نيمو بجو ته ورسېده ، مسول مامور لا وار دمخه له موږ درېواړو پاسپورټونه اخيستي وو ، هغه يې له بوډينګ کارتونو سره يوځای موږ ته ببرته راوړل ، ويې ويل: څلور نيمې بجې الوتکه الوتنه کوي. څلور نيمې بجې د (VIP) دروازې له لارې په ځانګړي موټر کې د الوتکې تر سينې لاړو. له معمول سره سم الوتکې ته پورته شو. په الوتکه کې اکثره کسان بلدي وو ، يو بل سره مو سترې مشي وکړل ، پر خپلو سيټونو کېناستو ، څو شېبې مو انتظار وکړ ، کله چې د الوتنې خبرتيا خپره شوه ، پوه شو ، چې نور مسافر نه راځي ، نو زه (يون) او سنجرصيب يو بلې څوکۍ ته لاړو ، چې تر دې وخته لاتشه او نسبتاً هوسا وه ، انګار صيب پر خپلې څوکۍ ځای پر ځای پاتې شو. ما او سنجر صيب په لاره کې ښه د مزې ګپ ولګاوه ، خو زما عادت دی ، چې کله خوب راباندې راشي ، بيا مېلمه ته هم يوه پلمه جوړوم ، نو يوه سترګه خوب مې هم وکړ ، د ډوډۍ پر مهال ، چې بيدار شوم ، نو بيا مې سنجر صيب سره ګپ چالان کړ. په همدې خبرو اترو کې وو ، چې پيلوټ خبر ورکړ ، د

دوبی هوایي ډګر ته کښته کېږو ، خپل کمربندونه ټینګ کړئ. لس کم اته بجې وې، چې د دوبی نړیوال هوایي ډګر کې کښته شو.

کله چې د دوبی نړیوال هوایي ډګر لومړي نمبر ترمینل ته ننوتو ، نو باید خپل ټکټونه مو مسول مامور او دخولي غرفې ته ورښودلي وای، چې هغوی بیا په خپل وارد بوډینګ کارت لپاره مربوطه غرفه راپه ګوته کړي. کله چې دې غرفې ته لاړو ، نو مسول مامور پوښتنه وکړه: بکسونه لرئ که نه؟ ما او سنجر صیب خو یو یو بیک درلود ، ځکه ماته پته وه، چې د څو او لویو بکسونو انتقال څومره مشکلات لري. انګار صیب خپل بکس په کابل کې الوتکې ته ورکړی و. څرنګه چې کام ایر الوتکه له نورو نړیوالو شرکتونو سره د بکسونو د انتقال کوم تړون نه لري، نو ځکه د بکسونو د انتقال په برخه کې مسافرین همېشه له ستونزو سره مخامخېږي. له انګار صیب څخه یې چې پوښتنه وکړه، هغه وویل: ما خو بکس الوتکه کې تسلیم کړ. مسول مامور وویل: چې تاسو باید یو ځل له ترمینله بهر شئ، هلته مو خپل بکس واخلئ او هلته چې ځئ نو باید د دوبی وېزه ولرئ، نو که غواړئ بکس واخلئ، تاسې باید له (مرحبا) څخه وېزه واخلئ. انګار صیب ماته وویل: دوی څه وایي؟ دا ټوله کیسه مې ورته وکړه، که څه هم زما انګلیسي پخه نه ده، خو د انګار صیب او سنجر صیب په اندول ما خپل خر له ختې ایستلای شو. ما چې هغه مامور ته وویل: دی وېزه نه لري دا نو

امکان لري؟ هغه وویل: دا نو دده خپل مشکل دی. انګار صیب ته مې وویل چې بکس کې دې کوم قیمتي شیان شته که نه؟ هغه وویل: نه بابا یوازې یوه جوړه دریشي ده، د غاښونو کریم او برس نور خاص څه نه شته، ما ویل که کنسل یې کړې، دا به دې په ګټه تمام شي، ځکه د دوبۍ د وېزې په پیسو هلته دوه جوړې دریشي کېږي او تکلیف به یې له پاسه دلته ګالې، راځه چې بېرته یې کنسل کړو، بېرته یې د کابل د نړیوال هوایي ډګر قومندان جنرال صیب اصف جبارخېل ته زنګ وواهه، چې هغه یې هلته واخلي. انګار صیب خورا ځوان طبیعته او عیار سړی دی، ژر یې راسره ومنله، ویل یې والله ښه کار دی. بېرته مسول مامور ته ورغلو، ما ویل دا بیک بېرته کنسلېدی شي؟ هغه وویل: دی (انګار) دې راته امضا وکړي، انګار صیب ورته لاسلیک وکړ، پر دې وخت ښاغلی نادر نادري (د افغانستان د بشر د حقوقو د خپلواک کمیسیون ویاند) هلته په لین کې ولاړ و، هغه تر روغبړ وروسته موږ څخه وپوښتل چې څه مشکل دی؟ ما ورته مشکل ووایه، هغه چې په پښه او روانه انګلیسي خبرې کولای شي، بیا غرفې ته ورغی، خو مسول مامور همغه خبره وکړه، چې موږ ته یې کړې وه، نادري صیب وویل: ښه لاره داده چې کنسل یې کړئ، تر دې وروسته نادري صیب هم، چې د واشنګټن په سفر روان و، له موږ سره یوځای شو، نادري صیب تر موږ ټولو زیات بلد و او څو ځله یې امریکا ته سفرونه کړي وو، هملته یې درسونه هم لوستي، نو ځکه موږ د سفر له پاتې

ستونزو بېغمه شو. دی مخکې موږ ورپسې، د ترمینل دویم پوړ ته لاړو، اړوندې دروازې او بیا اړوندې غرفې ته لاړو، زموږ ټولو پاسپورټونه ده واخیستل، ټکټونه یې په کې کښنودل او د غرفې مسولې ماموریې ته یې وړاندې کړل، هغې بیا تر (۲۰-۲۵) دقیقو ځنډ او تر ډېر چورت او دقت وروسته موږ ته بوډینګ کارتونه راکړل او بیا له هغه ځای وړاندې عمومي ترمینل ته راغلو. ما د کمرې لپاره یو پوښ واخیست، همداسې په ترمینل کې ګرځېدو، ستړي هم وو، انګار صیب وویل: راځئ لاړ شو، کافي شاپ کې به کښنو، چای به هم وڅښو، ګپ به هم ولګوو، نادري صیب یو لوکس کافی شاپ ته بوتلو. د چای غوښتنه یې وکړه، چای یې راوړ، ښه د مزې چای و، زه خو ښه ستړی هم وم، نو ښه په مزه مې وڅښه، نړدې یو ساعت هلته ناست وو، ببل یې راوړ، (۲۱) ډالره وو، انګار صیب پیسې ورکړې. زموږ پر وخت د شپې یوولس بجې وې. خو زموږ بوډینګ کارت کې د الوتنې وخت، پر محلي وخت دولس نیمې بجې و. تر چای څښلو وروسته په دې لټه کې شو، چې د خپل اوږده سفر لپاره تیاری ونیسو.

له دوبۍ تر واشنګټنه

نړۍ دولس بجې مو د یونایټډ ایرلاین (د امریکا هوایي لیکې) اړوند ترمینل ته ځان برابر کړ، یو ځل بیا باید د تالاشۍ له سکرینه تېر شو. خو مخکې تر دې چې دې غرفې ته لاړ شو، د ټولو نه، بلکې د خاصو خلکو د پاسپورټونو د کتلو پرېکړه پیل شو. یو تن چې غالباً هندی و، راغی، له هغو کسانو یې پوښتنې پیل کړې، چې ده ته امریکایان نه ښکارېدل، له سنجر صیب، انګار صیب او ځینو نورو یې پوښتنې پیل کړې، نادري صیب ورته ژباړه کوله، هر یو ته یې دا ویل: چېرته ځئ؟ څه ته ځئ؟ څه کوئ؟ بکسونو کې مو څه دي؟ دا بکسونه مو خپل دي؟ بدل شوي خو نه دي؟ چا خو به لاس په کې نه وي وهلی؟ او ګڼې نورې پوښتنې. زما نوبت چې راغی، ما نادري صیب ته وویل: ورته ووایه دا ساده ګان لکه چې موږ د ترته ښکاره شو که څنګه؟ چې دومره مخلوق کې دې همدا موږ په ګوته کړو، که زړه دې نه وي، چې ببرته وګرځو، ماورته په خندا کې دا خبرې وکړې، هغه ته یې چې زما خبرې وکړې، هغه له خندا شین شو، زما پاسپورټ یې وکوت، خو ډېرې پوښتنې یې راڅخه ونه کړې. پاسپورټ کې یې راته خروجي ټاپه ولګوله، له چکه تېر شو. د څو دقیقو لپاره پر څوکیو کېناستو، یو امریکایي د نادري صیب څنګ ته راغی، زه یې هم پېژندلم، ښه روانه فارسي یې

ویله، د کاندیدانو په اړه یې له ماځخه ځینې پوښتنې وکړې، هغه هم هر احتمالي کاندید ښه پېژنده، څو دقیقې وروسته الوتکې ته پورته شو. الوتکه نه وه، یو بشپړ کلی و، خپل سیټونه مو پیدا کړل، بیکونه مو پاس په خپلو ځایونو کې ځای پر ځای کړل، د الوتنې پر وخت مې په الوتکه کې یو زیات شمېر افغانان تر سترګو شول، اټکل کېده چې تر امریکایانو وروسته کېدی شي دویمه کټه ګوري وي. دا الوتکه د جرمني او اماراتو د الوتکو په شان ښکلې نه وه، خو په لویو الې ښه لویه وه. د منځ لیکه کې یې پنځه څوکۍ او د څنډو لیکو کې یې دوه نفري څوکۍ ایښې وې. د هر سیټ مخې ته یې یو کوچنی ټلویزیون ګوتې نصب و. د دې ټلویزیون پر سکرین هم د سفر واټن او لیکه ښکارېدل او هم دې کولای شول، په څو ببلابلو ژبو څو فلمونه وګوري. د الوتکې د ټولو څوکیو شمېر معلومول اسانه کار نه و، خو اټکل کېده، چې نږدې پنځه سوه کسان په کې ځایېدل. کله چې مو په الوتکه کې خپل سیټونه تثبیت کړل، نو ځان مو راحت احساس کړ، بیا مې خپله کتابچه راووېسته له، غوښتل مې په الوتکه کې له دې فرصت څخه ګټه پورته کړم او خپل هغه یادښتونه پوره او بشپړ کړم، چې د تېر یو کال په بهیر کې مې یادښت کړي، خو بشپړ کړي نه وو. په ټکټ کې راته د الوتنې د رسېدو محلي ټایم لیکل شوی و: د سهار (۲) بجې به امریکا ته رسېږو. ظاهراً خو چې د شپې یوه بجه له دوبۍ څخه حرکت وکړې، نو فکر کوې چې شپږ بجې امریکا ته رسې، نو

ټوله لاره شپږ ساعته کېږي، خو واقعیت داسې نه دی. د امریکا او دوبۍ ترمنځ د وخت نهه ساعته واټن ته چې د چا پام نه وي، نو همداسې فکر کوي، خو که دا وخت په کې محاسبه کړي، نو بیا خبره پنځه لسو ساعتونو ته رسېږي. زه چې د وخت دې نزاکت ته متوجه وم او تر الوتنې دمخه نادر نادري صیب هم راته ویلي وو، چې ټول پنځه لس ساعته مزل دی، نو ځکه خو مې د خپلو یادښتونو بشپړاوي او خوب ته ملا ترلې وه، نیم ساعت مو په الوتکه کې انتظار وکړ. ما فکر کاوه، چې د امریکا الوتنې به پر خپل وخت الوتنه کوي، خو چې د هغوی حال مې وکوت، پر خپلو افغاني الوتکو مو شکر ووېست. تر نیم ساعت زیاته موده په الوتکه کې پاتې شو. تر هغه وروسته د الوتکې پیلوټ د الوتنې خبرتیا خپره کړه. ستیوارډ بستانو د الوتکې دودیزې یا معمولې لارښوونې وکړې، په دوی کې ښځې او نارینه دواړه شامل وو، خو د نورو الوتنو پر خلاف هېڅ ښکلې ښځه مې په نظر رانغله، لکه څنګه چې الوتکه زړه وه، ښځې یې هم همداسې زړې وې، تراوسه چې ما په کومو الوتکو کې سفرونه کړي، تر دوی بدرنګې ستیوارډ یستانې مې په نظر نه دي راغلي، البته د ښکلا معیارونه هم توپیر کوي، د سړي محیطي، اجتماعي، سیاسي، اقتصادي حالت او ذوق د ښکلا خوښوونې او ښکلا ټاکنې پر معیارونو تاثیر کوي، ځکه خو نو اکثره ښکلا پوهان پر دې نظر دي، چې ښکلا دومره ښکلې ده، چې د تعریفونو په حدودو او چوکاټ کې نه ځایېږي. په همدې

خاطر د ښکلا بېلابېل تعریفونه رامنځته شوي او هر تعریف ته چې ګوري، نو له مورګو یې د ښکلا یوه برخه بهر ته وځي، خو بیا هم د ښکلا دا تعریف په ټولو کې عام دی چې: ((ښکلا په هر څیز کې معینه هماهنګي ده)). ما د ښکلا همدا تعریف د دې ستیوارډیستانو پر وجود تطبیقوه، خو پر یوې (تور پوستې او سپین پوستې) هم تطبیق نه شو. د یوې په وجود کې هم د هغې د بدن جوړوونکو برخو ترمنځ توازن، هماهنګي او تناسب په نظر رانغلل.

الوتکه الوتنې ته چمتو کېدله، لومړی یې په انګلیسي او بیا په عربي ژبه د سفر په اړه معلومات ورکړل. زه په منځنۍ کتار کې پر ۳۴ D نمبر څوکۍ ناست وم، د سیټ په مخنۍ برخه کې نصب ټلویزیون سکرین ته مې کتل، چې ټول واټن یې نږدې یوولس زره کیلو متره ښوده او وخت یې نږدې پنځه لس ساعته، یانې یو زر کیلو متره مربع واټن یې په نږدې یو ساعت کې واهه په الوتکه کې ټول سیټونه ډک نه شول، یو نیم کس له یوه ځایه بل ځای ته هم ته. سنجر صیب هم له مورې څخه بل سیټ ته لاړ، یو لوړ پوړی افغاني هئیت، چې دا وخت د امریکا پر سفر روان و، هم په همدې الوتکه کې و، په دې هئیت کې د ملي دفاع وزیر ستر جنرال عبدالرحیم وردګ، د کورنیو چارو وزیر محمد حنیف اتمر، د بهرنیو چارو وزیر ډاکتر رنګین دادفر سپنتا، د ملي امنیت چارو مشاور وزیر ډاکتر زلمی رسول او د ملي امنیت لوی رئیس ښاغلی امرالله صالح هم شامل وو. له کابله هم

مورِ سره په کام ایر الوتکه کې وو ، خو دوی هلته هم په لومړي کلاس (بزنس کلاس) کې وو او دلته هم په همدې برخه کې وو ، نو ځکه خو مورِ ونه غوښتل چې یا هلته او یا هم دلته ورسره وګورو ، د رحمان بابا خبره: نه شي د خانانو ملنګانو سره کلي...

نیمه ورځ او بیا تر نیمې زیاته شپه مو په خوب، یادښت لیکلو او ډوډۍ خوړولو تېره کړه، یو وخت ویښ شوم، نړۍ (۹) ساعته مزل مو وهلی و. د ټلویزیون پر سکرین لیکل شوي وو (۲۵۹۸) کیلو متره واټن مو وهلای دی. یو وخت مې پښې ډېرې شخې شوې، د الوتکې په دهلېز کې لږ کښته و پورته لاړم، پښې مې وغوړېدې، کله چې دهلېز کې مخ کښته روان وم، نو د ملي دفاع وزیر جنرال رحیم وردګ صیب هم په دهلېز کې ولاړو ، خپله شخي یې ایسته، زه یې چې ولیدم، نو ستړي مشي مو سره وکړل، ماته یې ویل چې تاسو هم امریکا ته ځئ؟ ما وویل یو سیمینار ته ځو ، د سفر د نورو ملګرو پوښتنه یې هم وکړه ، ببرته خپل ځای ته راغلم، څو شېبې وروسته بیا د خوب څپه راباندې راغله، کله په ویښه کله په خوب کې، همداسې مو سفر ته دوام ورکاوه، الوتکه له دوو لویو وچو او دوه درجنو هېوادونو تېره شوه، یو وخت مې چې ساعت ته وکتل، نو د افغانستان پر وخت د شپې (۳) بجې او د امریکا پر وخت د سهار (۲) بجې دي. الوتکه کوزېدو ته چمتو شوه. په ډېر ارام ډول یې پر هوایي ډګر کښته کړو ، له شپږو څخه لس دقیقې تېرې وې، چې له الوتکې رابهر شو.

نیم ساعت د ډالس په هوایي ډګر کې:

پر سیمه ییز وخت لس پنځه لس دقیقې تر شپږو تېرې وې، چې له الوتکې بهر او ترمینل ته داخل شو، له دې ځایه هغې دروازې ته برابر شو، چې موټر ورسره وصلېده او له دې ځایه بیا د دوه درې دقیقو په واټن د ترمینل بلې برخې ته، چې هلته د دخولي وبزې لپاره

ښلابښلې غرفې وې، هلته ته، کله چې د ترمینل دروازه ښرته شوه، نو خلک کوټې ته ورته یو موټر کې ناست وو، ما فکر وکړ، چې دا هم کومه خونه ده، خو چې پاس مې د لاسنیوي ځایونو او همدارنګه څوکیو ته پام شو، نو د موټر خیال مې پرې پوخ شو. عیناً داسې لکه په فرانکفورت یا نورو هوایي ډګرونو کې، چې د اورګاډي سیستم وي. همدلته چې داخل شو، نو پر ښاغلي زلمي خلیلزاد او دفاع وزیر ښاغلي رحیم وردګ مو سترګې ولګېدلې، دواړه ولاړ وو، په موټر کې دومره څوکۍ نه وې، چې ټولو ته رسېدلې وای، دوی دواړو پاس لاسنیوونکي نیولي وو. مونږ چې یې ولیدو، نو ستړي مشي یې وکړل، زه خو زلمي خلیلزاد کم پېژندلم، خو رحیم وردګ صیب زیات پېژندلم، خلیزاد صیب بیا سنجر صیب تر

ما زیات پېژنده، تر سترې مشي وروسته خلیلزاد صیب وویل: څنګه یاستئ د اینده کابینې غړو؟ سنجر صیب ورسره خبرې شروع کړې، خو ډېرې لنډې وې، دا وخت خلیلزاد صیب رحیم وردګ صیب ته وویل: هوایي ډګر کې دې په ما تعمیرونه جوړ کړل، افتتاح دې هم کړل، خو پیسې دې رانه کړې او تراوسه پاتې دي. خلیلزاد صیب ورته په ټوکو او خندا وویل: هله ژر شه سپین چک راوباسه چې همدا اوس یې درته امضا کړم... همدې خبرو کې خلیلزاد صیب زیاته کړه: په یاد دې ده هغه ورځ چې دا تعمیرونه مو افتتاح کول، سخته واوره هم ورېده، په ټوکو یې وویل: که چېرې مې ځان کاندیداوه، نو د همغه وخت عکسونه به چاپوم... همدې خبرو کې وو، چې موټر ترمینل ته ورسولو، وزیر، امیر، خان و غریب، مېلمه و کوربه ټول په نوبت ببلابلو غرفو ته ودرېدلو، خلیلزادصیب سره نه کوم باډیګارډ و، نه کوم سکرټر، د هر چا ځانته ځانته سودا وه، هغه کش وپش چې ما په کابل کې د خلیلزاد صیب لیدلی و او بیا مې په امریکا کې د یو عادي شخص په توګه ولید، د ځمکې او اسمان ترمنځ واټن و. رحیم وردګ صیب هم یوازې و، لږ وروسته په واشنګټن کې د افغانستان سفارت یو استازی راغی او هغه یې له (VIP) لارې ځان سره بوته، موږ چې ببلابلو غرفو ته په نوبت ولاړ وو. نو ۱۱نمبر غرفې ته زما نوبت راورسېد. هلته لاړم، پاسپورټ مې ورکړ، سترګې مې کمرې ته برابرې کړې. زما پاسپورټ یې واړوه، راواړوه

کمپیوټر کې یې ګوتې ووهلې راووهلې، ښځینه پولیسې پرې نږدې لس دقیقې وخت تېر کړ، بیا یې وویل: د سفر نور کاغذونه! ما د سیمینار اسناد ورکړل، هغه یې سرسري وکتل، بېرته یې راکړل، بیا یې شونډې وخوځولې؛ منفي ځواب یې راکړ، ماته یې وویل: راځه راپسې، بیک مې واخیست، دا مخکې او زه ورپسې وم، پنځوس متره وړاندې لاړو. هلته هم همدا ډول غرفې وې او د پاسپورټونو چک کېدل، ماته یې وویل: همدلته پرځوکی کېنه، نږدې شل دقیقې ناست وم، ښځه لاړه لادرکه شوه، دې غرفو باندې ګڼه ګوڼه نه وه، پر دې وخت یوه بله پولیسه راغله، مانه یې وپوښتل، اشاره یې وکړه، چې پاسپورټ دې غرفې ته ورکړه، ما ورته وویل: هغې بلې پولیسې سره دی، دا وخت یوبل تن چې هغه هم د همدې ځای یو عادي کارکوونکی ښکاربده، ماته په فارسي ژبه وویل: ولې ناست یې؟ ما وویل: پاسپورټ یې راڅخه یوړ، ده راته وویل: همدلته کېنه، ده بیا هغو نورو مامورینو ته وویل: نور هغوی پوه شول، یو څو دقیقې وروسته یو پولیس زما نوم له لرې واخیست، ما ویل زه یم، پاسپورټ یې راوړ، لارښوونه یې وکړه، چې له دې لارې بهر شم، کله چې بهر شو، نو خپل نور انډیوالان، سنجر صیب، انګارصیب او نادري صیب ماته منتظر وو، ماته یې وویل: ولې دې ناوخته کړ، ما ورته داکیسه وکړه، دا وخت مو یو بل سره مشوره کوله، چې ټکسي پیدا کړو او تر هوټله پورې لاړ شو. پر دې

وخت یو تن زمونږ نومونه پر یوه کاغذ لیکلي وو. خپل نومونه مو وکتل، هغه ته مو وویل: مونږ یو: نادري صیب سره مو خدای پاماني وکړه، زمونږ هرکلیوال مونږ ته وویل: بکسونه مو همدا دي، مونږ وویل: هو ده وویل: راځئ راپسې.

له ترمینله ووتو، باندې یو لوی پارکنګ و، چې په سوونو څه چې په زرګونو موټر په کې ځایېدلای شي. کله چې څوک د لومړي ځل لپاره د امریکا د یو هوایي ډګر دومره لوی پارکنګ وګوري او بیا یې له نورو پرمختللو او وروسته پاتې هېوادونو سره پرتله کړي، نو هلته سړي ته په لومړي نظر د امریکا د لویوالي، پرمختګ او عظمت پته لګي. مونږ د ډالس په نړیوال هوایي ډګر کې کښته شو، چې دا ډول هوایي ډګرونه په امریکا کې ډېر زیات دي. سهار لمر نوې څړیکه وهلې وه. په موټر کې کښناستو، زه مخکې سیټ کې، سنجر صیب او انګار صیب شاته سیټ کې کښناستو، هغوی ماته وویل، ځه ته به نن زمونږه ترجمان شې. په موټر کې تر ناستې دمخه پر لنډ وخت هم یخ ښه وځپلو، خو ښه و؛ وخت لږ و، په موټر کې چې کښناستو، نو له ډربور څخه د پارکنګ کارت ورک شو، هلته خو چې دا ډول کارت درڅخه ورک شو، هغه بیا یو بل جنجال دی. ما چې د ډربور اخوا دېخوا کاغذونه وکتل، نو پیدا مې کړ، ډربور سخت خوشاله شو، حرکت مو وکړ. کله چې عمومي واټ ته برابر شو، نو دري لیکې سړکونه وو: یوه خوا، بله خوا او منځ سړک، په یوه لیکه یې موټر پر یو مخ او په بله کې پر بل مخ

روان وو ، منځ سړک کې موږ روان وو. ډرېور څخه مو وپوښتل چې دا سړک ولې اختصاصي دی؟ هغه وویل: دا لیکه هوایي ډګر ته اختصاص شوې، سهار ټایم له دې خوا او مازیګر له اخوا په کې تګ راتګ وي، نور عام موټر پر دې سړک نه ځي، ځکه چې دلته وخت ډېر مهم دی. ډرېور څخه مې وپوښتل چې پخوا دې څه کار کاوه؟ هغه وویل: زه متقاعد ډګروال یم، اوس (NDU) د ملي دفاع وزارت پوهنتون سره همکار یم، د هغوی مېلمانه هوایي ډګر ته وړم راوړم. هغه هوټل (Residents inn hotle) نومېده چې موږ ته یې په کې ځای نیولی و ، د هغه په باب مې ډرېور څخه وپوښتل، هغه وویل: نیم ساعت وروسته به وررسېږو. په لاره کې چې مو لویو سړکونو او لویو ودانیو ، ګڼو ونو او ځنګلونو ته کتل، نو د امریکا پرمختګ او لوی والی په کې له وړاندې محسوسېده. ډېرې دنګې ودانۍ په کې نه وې او نه یې ودانۍ ډېرې نږدې نږدې وې. سړکونه یې هم ډېر لوی او پراخه وو. که څه هم د موټرو ګڼه ګوڼه وه، خو بیا هم دا وخت ګڼه ګوڼه دومره ډېره زیاته نه وه. سړکونو هم د ډېرو موټرو د ځایونې اوسېله لرله. په لاره کې مې شاوخوا ټولې لیدونکې ودانۍ له نظره تېرې کړې، یو ځای مې پر سپینو ډبرلیکونو یا ولاړو شناختو سترګې ولګېدې، له ډرېور څخه مې وپوښتل چې دا څه دي؟ هغه وویل: دا د هغو امریکایي عسکرو هدیره ده، چې په بېلابېلو جنګونو کې وژل شوي دي. کله چې هوټل ته نږدې

کښدلو ، نو په لاره کې مې یو لوی خړبخن څو ضلعي تعمیر ته پام شو ، ډرېور وویل: دا پنټاګون دی. تر لرې شببې نور مزله وروسته (رېزنټس) هوټل ته ورسېدو ، دا یو ویشت پوړیز هوټل و. د هوټل هرکلیوال ته چې ورسېدو ، نو زموږ نومونه یې پیدا کړل. خپل اتاقونه یې راته لا دمخه مشخص کړي وو. پنځوس پنځوس ډالره یې رانه د تضمین په توګه واخیستل، چې که په هوټل کې له نا وړیا شویو شیانو ګټه پورته کړو ، نو چې دا ورځخه وګرځوي.

زه (یون) په (۱۴۱۹) نمبر اتاق کې وم، سنجر صیب په (۱۲۱۷) او انګار صیب (۵۲۱) نمبر اتاق کې و، د هر پوړ نمبر له اتاق نمبر سره سمون خوړ، د ساري په توګه (۱۲۱۷) اتاق، یانې په

د ریزډنټس هوټل رسپشن

دولسم پوړ کې (۱۷) مه خونه، خو په مجموعي توګه د اتاق (۱۲۱۷) نمبر لیکل شوی و. همدا یې ټلیفون نمبرونه هم وو. اتاق ته تر ختلو دمخه مو یو بل ته خپل اتاق نمبرونه هم ورکړل او بیا مو د ټلیفون له لارې هم خپل اتاقونه چک کړل، ټولو

وویل خوب او استراحت به وکړو، بیا به مازیګر او مابنام همدلته لاندې سره راټول او غونډې ته به لاړ شو. اتاق ته چې لاړم، نو د اتاق ټول لوازم مې چک کړل، تر دریشي ایستلو او جامو اغوستلو وروسته چپرکټ ته د خوب په نیت لاړم، دا چې بښه ستړی وم، نو ژر راباندې د خوب څپه راغله، بښه د مزې خوب مې وکړ، تر خوب وروسته مې پر ځان او به تېرې کړې، ځان مې بښه تازه کړ. دریشي مې واغوسته، کاغذونه او پروګرام مې چک کړل او له اتاقه بهر شوم.

د ښه راغلاست لپاره یوه مانبامنۍ

د فبرورۍ ۲۳مه نېټه وه، نړۍ مانبام و، کله چې له اتاقه د لفټ پر لوري روان وم، نو مخې ته مې له یوې کړکۍ څخه پر همغه تعمیر سترګې ولګېدې، چې ډېر ښه راته د (پنټاګون) په نامه معرفي کړی و. له کړکۍ څخه مې ورته ښه په ځیر ځیر وکتل، ښځتیا هم ډېره لویه ودانۍ ده، ډېر لوړ پوړې نه ده، خو ډېره لویه او ډېره غځېدلې ده. مخې ته یې یو ډېر لوی پارکنګ دی، چې په زرګونو موټر په کې ځایېږي، د هروینګ یا برخې دروازې یې له ورایه ښکاري، په همدې څو شېبو کې مې په زړه کې ډېرې خبرې وګرځېدې، کمره مې راواخیسته، ژر مې یو عکس واخیست، عکس مې هم په ډېره وېره او بیړه واخیست،

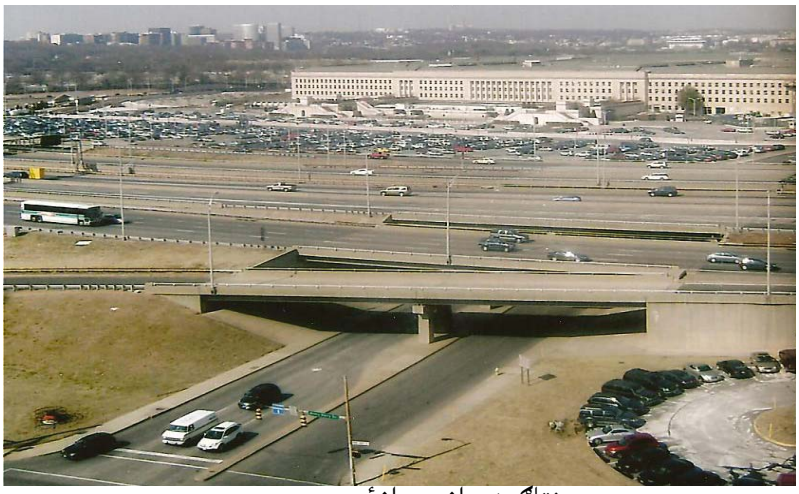

د پنټاګون ودانۍ یو انځور

ما فکر کاوه چې له دې ځایه به عکس منع وي، تعمیر څه کم یو کیلو متر لرې و، زما کمره هم دومره قوي نه وه، چې له دومره لرې فاصلې دې ښه عکس واخلي. بل عکس ته مې لا ځان جوړوه، چې د لفټ اشاره بله شوه، په لفټ کې له (دولسم) پوړه لومړي پوړ ته کښته شوم. هلته مې سنجر صیب او انګار صیب هم ولیدل. په همدې پوړ کې هغه هال ته لاړو، چې غونډه په کې جوړه شوې وه. غونډې ته ننوتو، وار له مخه موظفو مامورینو مورِ ته هر کلی ووایه. پر اوږده میز د هر چا نوم پر ځانګړې دوسیه لیکل شوی و. د سیمینار ضروري مواد په همدې دوسیه کې ایښي وو. د پېژندنې لپاره یې یو کاغذ، چې د هر چا نوم پرې لیکل شوی و، هم د هر چا د کورتۍ پر برنۍ برخه ټکوهه، د دوسیې پر سر د لیکل شویو نومونو د کره لیکنې پوښتنه یې هم کوله، تر دې ځایه هر څه په خورا نظم ښکارېدل، د هرکلي اکثره مامورین ښځینه وې، د ټولو خوله له خندا ډکه وه، په وچولي کې یې هېڅ ګونځې نه ښکارېدې، لکه خندا یې، چې د کلتور یوه برخه وي.

خپلې دوسیې مو ځان سره واخیستې او د غونډې هال ته ننوتو. له ببلابېلو هېوادونو څخه راغلي هئیتونه او د هئیتونو غړي اکثره حاضر وو. څو دقیقې وروسته غونډه پیل شوه، د هغه ځای د غونډو ښه والی په دې کې وي، چې پر خپل وخت پیلېږي، ډېر کم تفاوت په کې وي اویا هېڅ نه وي. په پیل کې د پروګرام منتظمې مېرمن ویندي وایټ (Ms.wandie white) خبرې وکړې او برخوالو ته یې هر کلی ووایه، بیا یو بل تن لنډې خبرې وکړې او ورپسې جنرال بارنو خبرو ته وبلل شو، جنرال بارنو مخکې په افغانستان کې د ائیتلافي قواوو د عمومي قومندان په توګه دنده سرته رسولې، د افغانستان او د سیمې د حالاتو په باب ډېر معلومات لري، اوس د همدې نیسا سنټر د (د نږدې ختیځ او جنوبي اسیا لپاره د ستراتیژیکو مطالعاتو مرکز (Near East South Asia Center for Strategic Studies) مشر دی. هغه څو دقیقې خبرې وکړې. پر افغاني هئیت سربېره دې غونډې ته د نورو هېوادونو د هئیتونو ترڅنګ اړوند ژباړن هم رابلل شوي وو. د افغانستان لپاره درې تنه ژباړن وو، چې دوی پخوا هم له همدې نیسا مرکز او (NDU) پوهنتون سره کار کړی او په

اصطلاح دایمي همکاران یې ګڼل کېږي. په دوی کې یو تن داود ایازی و، اصلاً د کندهار اوسېدونکی، خو نړۍ دې دوه لسیزې کېږي، چې په امریکا کې اوسي، بل ملکیار صیب و، چې دی اصلاً د هرات ولایت دی، مشهوره کورنۍ ده، د برش کاله کېږي، چې په امریکا کې اوسي او بله مېرمن فوزیه وه، چې هغه هم نړۍ دې شل کاله کېږي، په امریکا کې اوسي، فکر کوم درېواړو امریکایي تابیعت درلود، ایازي صیب په پښتو او دوو نورو په دري ژباړه او خبرې کولې. جنرال بارنو په خپلو خبرو کې د معمولو تشریفاتو او هرکلي ترڅنګ دا وویل: ((دا سیمینار د نورو علمي ګټو ترڅنګ د دې لپاره هم ډېر ګټور دی، چې د ببلابېلو هېوادونو او کلتورونو مخور او اکاډمیک شخصیتونه یو بل سره کېني، یو بل وپېژني، د ملګرتیا زمینه یې برابره شي او همدارنګه خپلو سیمو او نړۍ ته د ورپېښو خطرونو او چلېنجونو په باب به یو بل سره د نظر تبادله وکړي.)) جنرال بارنو زیاته کړه: ((مخکې تر دې هم څو سیمینارونه شوي، تر ارزونې وروسته موږ ته ثابته شوې، چې ګټه یې زیاته ده. دلته هدف دا نه دی، چې له سیاسي پلوه

موضوعګاني وڅېړل شي، بلکې هدف دادی، چې په علمي لحاظ مسایل وڅېړل شي او تحلیل شي. دلته د چا پر نظر باندې بندیز نه شته، هر څوک خپل نظر څرګندوي او دا نظرونه هم د هغه د خپل فکر څرګندوی دي.)) د جنرال بارنو تر خبرو وروسته د غونډې برخوالو ته د مانښامنۍ بلنه ورکړل شوه، کبک، کلچې، چای، شیدې، یو دوه ډوله کباب، ترکاري، ببلابېل جوسونه پر اوږده میز ایښي وو. هر چا د خپل ذوق او اشتها مطابق شیان را اخیستل، ځینو کسانو پر ولاړه خوراک کاوه، ځینې خپلو میزونو ته راتلل، همدې شېبو ددې زمینه برابره کړه، چې د ببلابېلو هېوادونو استازي یو بل سره وګوري. د ترکیې، امریکا او ځینو نورو هېوادونو له یو یو یا دوه تنو غړو سره همدلته زمور پېژندګلوي وشوه. له خپلو افغانانو سره مو، چې اوس یې د ژبارونکو دنده سرته رسوله، هم ښه تعارف حاصل کړ. ګپ شپ مو هم ورسره ولګاوه. د ژبارې کمپیوټري خو اسانه سیستم و، یوه وړوکي ټلېفون ته

ورته دستګاه وه، ژبارن سره هم وه، مورِ سره هم، هغې غوږې درلودله، هغه به مو چالان کړه، غوږې به مو غوږ کې کښنوده، ژبارن به د هال له یوه ګوټه ژباړه کوله او مورِ به اوربدله. دا غونډه لنډه وه، خو ګټوره وه. غونډې به ټول یو ساعت دوام موندلای وي، د غونډې په پیل کې یې مورِ ته د لس ډالرو په ارزښت یو کربډیټ کارت هم راکړی و، چې که چېرې ټلیفون کوئ له دې کارت څخه ګټه پورته کولای شئ. د کارونې طریقه یې هم رابنودلې وه. د غونډې تر پایته رسېدو وروسته هر څوک په خپله مخه لاړل او مورِ خپلو اړوندو اتاقونو ته راستانه شو. په اتاق کې د ټلویزیون د چالانولو پر سیستم پوه نه شوم، ریسپشن ته مې ټلیفون وکړ، هغوی یو تن راولېږه. په ټلویزیون کې اکثره امریکایي چینلونه وو، چې ځینې یې

افغانستان کې هم نیول کېږي، د افغانستان چینلونه خو څه، چې د نورې لویدیزې نړۍ هم په کې نه وو، کله چې یې ماته

ټلویزیون چالان کړ، نو د ټولو چینلونو په باب یې راته معلومات راکړل، د هوټل ځانګړي چینل په باب، چې طبعاً تر اخلاقي اصولو اخوا شیان خپروي وویل چې ټکس لري، خو د ټکس کچه یې راته ونه ویله. ببلا ببل چینلونه مې واړول راواړول، په مینو کې د هوټل د ځانګړي چینل نوم هم و، چې په یو ځل کتلو یې (۱۲) امریکایي ډالره خرچه راتلله، که هسې سهواً هم درځخه په بټنه ګوته ولګول شي، نو شپاړس ډالره درځخه ځي، هغه ته مې ښه پام شو، فکر مې وکړ چې احتیاط ورسره په کار دی. دا خبرې ددې لپاره لیکم: زمونږ یو زیات شمېر افغانان، چې بهر ته سفر کوي، نو مخور وي که نامخور، سپین ږیري وي که ځوانان، سیاسي خبل وي که ناسیاسیون، ملایان وي که امیان، اکثره له دې ډول ستونزې سره مخامخ ږي. دوی په چینلونو کې ګوتې وهي یو دم داسې څه وګوري، چې د کتلو نه وي، ځینې یې ببرته لرې کړي، بیا هم یو ځل چارج پرې راځي، خو ځینې پرې ځان همداسې غلی کړي، خبر نه وي، چې په پای کې څومره ببل ورپسې راځي. یو ځل مونږ جرمني ته په یو رسمي سفر تللي وو، سهر چې ریسپشن ته لاړو، خپل حسابونه مو تصفیه کول او بل هوټل ته تلو، نو یو سپین ږیری پسې (۱۵۰) یورو بل راغلی و، ډېر فریاد یې وکړ، چې ما خو هېڅرته ټلېفون نه دی کړی، دا ولې؟ ما او زما یو بل ملګري چې ببل وکوت، نو لیکلي یې وو: (Pay TV chanal) مانا د پیسو چینل، هغه مو ګوټ ته کړ، مونږ

وویل فریاد مه کوه، چې دلته دا نور هئیت خبر نه شي، تا داسې... چینل کتلای، کټ کټ په خندا شو، ویې ویل: نو دا د خره زامن پرې څنګه خبر شول، مورې ویل دوی خو هر څه دلته په کمپیوټر کې ګوري، بیا یې وویل: رښتیا وایم زه نه پوهېدلم، چینلونه مې اړول را اړول چې یو دم داسې یو څه هم په کې راوتل چې حال د ویلو لایق نه دی، بیا یې د ببل پیسې ورکړې. پر یو بل مخور سیاسیخبل (۳۵۰) یورو ببل راغلی و، خو څرنګه چې دا لوړ رتبه دولتي هئیت و، ددې لپاره چې د افغانستان نوم بد نه شي، نو هوټل والا ته یو بل افغان له خپله جیبه پیسې ورکړې وې او د هوټلوال جنجال یې ختم کړی و. یو بل چاپسې چې د کومې موسسې رئیس و، ان کابل ته ببل راغلی و. نو بهر ته په تګ او سفرونو کې دا خبره ډېره مهمه ده، چې د هوټل نزاکتونو، قوانینو او همدارنګه د درسمي پروتوکول ټول ممیزات په پام کې ونیول شي، له مسافر سره باید پر رسمي سفر خرڅ سربېره احتیاطي پیسې هم وي، چې د احتمالي خطرونو؛ ترانسپورټ کرایه، د ټکټ بدلېدو چارج او داسې نور شیان په کې د ضرورت پر وخت رفع کړي، دغه راز د هغه کوربه هېواد کلتور، تمدن او مذهبي قوانین، چې تر ټولو ډېر مهم دي، باید په پام کې ونیول شي. ما چې د ورځې یوه ښه سترګه خوب کړی و، نو له کابله مې له ځان سره خپل ډېر هغه یادښتونه وړي وو، چې ترتیبول یې په کار وو، کتابچه او قلم مې راواخیستل، یو څو مخونه لیک مې وکړ،

کله مې ټلویزیون ته کتل او کله مې لیک کاوه، ټلویزیون کې څو ښکلي کمیډي چینلونه وو او څو سپورتي، همدا مې اړول را اړول او په ترڅ کې مې خپل لیک هم کاوه، همدې کې ورو ورو د خوب مرغۍ رابانديې راغله، کله چې خوب راته د فکر توازن ګډوډ کړ، نو بیا مې خوب ته پناه یوړه.

د سیمینار لومړۍ ورځ

د فبروري ۲۴مه نېټه د شنبې ورځ وه، سهار وختي چې له خوبه پاڅېدم، نو په مجهز تشناب کې مې پر ځان ګرمې اوبه تېرې کړې. تر تشناب وروسته مې شیطاني هوسونه ټول له ځانه وشړل، له خپل فکر سره سم مې قبله په نښه کړه، د سهار لمونځ مې په ډېر خوند وکړ، داسې لمونځ و، چې د خدای(ج) او د هغه د بنده ترمنځ نه شیطان حایل و، نه ملا، نه مفتي او نه هم کوم بل ریاکار، څومره خوند کوي هغه حالت او هغه عبادت چې هېڅ حایل په کې نه وي. لویدیزې نړۍ ته چې سړی لاړ شي، نو تصنعي ابادي یې څو ورځو کې زړه ووهي، ډېر ژر یې یو روحي ډاډ ځي ته زړه وشي. اکثره افغانان، چې په تېرو نظامونو کې د مجاهدینو له خوا پر کفر او الحاد تورن وو، په غرب کې اوس تر مجاهدینو په اسلام کې ډېر تکړه دي. ددې یو علت دادی، چې په لویدیزو هېوادو کې افغانان په خپل زړه او خوښه د اسلام له مزایاوو ګټه اخلي، خو په افغانستان کې ملایانو تل نور سپېرونې ورسره مل کړي دي، نو ځکه عبادت د عادت بڼه غوره کړې او د ځینو زړونو او فکرونو خیرې نه پاکوي. تر لمانځه وروسته مې د سیمینار لپاره رسمي لباس، چې مخکې تر مخکې راته په ګوته شوی و؛ دریشي او

نیکټایي په کې حتمي وو ، واغوسته، څه کم اوه بجې لاندې لومړني پوړ ته د چای لپاره کښته شوم. هلته مې خپل نور ملګري (سنجرصیب او انګارصیب) هم ولیدل. چای مو په ګډه وڅښه، نوم یې د چای و ، خو تازه او وچه مېوه ، هګۍ، څو ډوله وچه ډوډۍ، ډول ډول جوسونه، مستې، د منې مربا ، تازه خټکي، هندوانې، کباب او نورې مېوې، د الوبالو او نورو مېوو مرباوې، پنېر، خپله چای، خو لنډه دا چې هر ډول لذیذ طعامونه په کې وو. هسې نوم یې د سهارني چای و. په سیمینار کې د ګډونوالو ټولو هېوادونو د هئیتونو غړي هم همدلته راتلل او په دې هوټل کې نور مېلمانه هم راتلل. ما چې د هر بهرني په تېره بیا د امریکایانو پر وړاندې د خپل وجود وزن ته کتل، نو ډېر توپیر راته په کې ښکاربده، که د افغانستان په تېره بیا د لغمان وګړي له دوی سره پرتله کړې، نو ډېر توپیر به درته په کې ښکاره شي، خو اکثره بهرنۍ ښځې او نارینه چې دې کتل، د بدن د غړو ترمنځ یې هېڅ ډول اندول موجود نه وو. پر اکثرو خپل وزن بار و ، په سترګو یې ځان راکاږه، نو چې ددوی مې دا حالات ولیدل، پر خپل ځان مې شکر ووېست. د غذا هېڅ کمی نه و ؛ څه شی چې دې خوړ او څومره چې دې خوړ، بندیز نه وو. زه د ډوډۍ یا دې شیانو د خوراک په باب دومره فکر وړی نه وم، خو دېته مې سوچ کاوه، چې څومره شیان له هر چا څخه پاتې کېږي او بیا په باطله- دانۍ کې لوېږي، زه چې اکثره له ضریبونو سره کار لرم، نو یو ځل بیا مې

ددې هوټل یوازې سهارنی لګښت او بیا باطله کوونکې غذا له نظره تېره کړه، بیا مې په یوه ښار کې د هوټلونو احتمالي شمېر، بیا د ټولې امریکا د هوټلونو دا حالت او ورځنی لګښت په پام کې ونیو او بیا مې د خپل هېواد او نورو غریبو هېوادونو له ټول کلني لګښت سره پرتله کړ، پوره باور مې راغی، چې د هغوی د یوې ورځې د هوټلونو د سهارني لګښت یوازې باطله کېدونکې غذا هم زمونږ د ټول هېواد تر کلني لګښت اوړي. په همدې سوچونو کې له چای څخه خلاص شوم. له مهالوېش سره سم سهار پر اتو بجو د هوټل مخې ته په ولاړ یو لوړ اوږده ګاډي کې، چې په افغانستان کې د (۳۰۲) موټرو په شان دی، خو په لوړوالي کې لوړ و، ورپورته شوم، یو سپین ږیری، خو بې ږیرې ډرېور په کې ناست و، ډېر ارام موټر یې چلوه، نیم ساعت کې د نیسا مرکز ته ورسېدو. په لاره کې د امریکا پراخ سړکونه، لویې ودانۍ طبعاً سړي ته په زړه پورې وي. د ښار له منځه لوی سیند د ښار ښکلا نوره هم زیاته کړې وه. سړکونه که څه هم پراخ وو، خو ګڼه ګونه په کې له ورایه محسوس وه. سهار چې مونږ موټر ته پورته کېدلو، نو د پروګرام مسئولینو څو شیان مونږ ته وویل: مونږ معمولاً نیم ساعت کې رسېږو، خو واشنګټن دا سې ښار دی، چې پر هوا یې باور نه شته، بل یې ترافیک هم نا اعتباره دي او درېیمه خبره دا چې پر امنیت یې هم زړه نه شي ټرل کېدلای.

کله چې نیسا مرکز ته ورسېدو ، نو پر یوه ښکلې دوه پوړیزه ودانۍ وردننه شو ، یو داسې هال ته یې بوتلو ، چې نړدې سل کسان په کې په ارامه ځایېدل هلته د هر چا نوم پر یو کاغذ لیکل شوی او پر میز ایښودل شوی و. ټول پر خپلو ځایونو کېناستو ، ژباړونکو خپل تخنیکي وسایل چک کړل، کله چې پر خپل ځای کېناستو ، نو غوږونه مو ارام او نرم شول، ځکه تر هغه دمخه بهر کې ښه سخت یخ و. په پیل کې یو مسول شخص د نن ورځې پروګرام لنډ تشریح کړ ، تر هغه وروسته د سیمینار یوې بلې اساسي تنظیموونکې مېرمن وینډي وایټ، خبرې وکړې. موږ یې پر درېو ببلابېلو ګروپونو ووېشلو. هر کس ته یې د خپل ګروپ لست ورکړ.

بیا یې وویل: لومړی باید عکسونه واخلو ، تاسو ته کارتونه جوړوو ، چې نیسا سنټر ته پرې داخل شو. ګروپ ګروپ په نوبت سره لاړو ، دویم پوړ ته پورته شو ، هلته یې زموږ عکسونه واخیستل، نیم ساعت وخت به یې نیولی وي. تر هغه وروسته ټول بېرته موټر کې کېناستو او لږ وړاندې ددې مرکز بل اساسي تعمیر ته لاړو. پر دې ځای لیکل شوي وو:

Near East South Asia Center for Strategic Studies
National Defiance University

تر یوې ډېرې دقیقې تالاشۍ وروسته، چې د ماشین په واسطه ترسره کېدله، ودانۍ ته ورننه شو. کله چې د ټولو تالاشي خلاصه شوه، نو په لفټ کې څلورم پوړ ته پورته شو. د

سیمینار هال ته ورنږدې شو ، د هال په مخني دهلېز کې د ټولو هېوادونو بیرغونه وو ، د افغانستان بیرغ مې چې ولیده ، نو زړه مې وغوړېد ، لږ ښه پښه نیولی شوم، چې نور تېر شي. بیا مې د خپل هېواد بیرغ په ګوتو وموښه په زړه مې وسولوه ، ښکل مې کړ او هال ته دننه شوم.

د سیمینار د لومړۍ برخې پیل: کله چې هال ته ورسېدو، نو د هر چا نوم پر کاغذ لیکل شوی او په واړه چوکاټ کې د مېز پر سر ایښودل شوی و. مور د ربړو افغانانو ته یې د لومړي کتار چپ لاس کې ځای راکړی و. وروسته بیا خپلو افغان ژبارونکو راته وویل چې دا کار دوی کړی دی. د نورو نړیوالو سیمینارونو په شان دې سیمینار او هال هم ټول ضروري شیان درلودل. د هال په وروستۍ برخه کې ژبارونکو ته ځای جوړ شوی و، چې د ببلونکې ښیښې یا پارټیشن په واسطه له هاله ببل شوی و، ژبارونکو مورې ټول کتلای شو، خو مور هغوی نه شول کتلای. د هال مخ ته یو نسبتاً لوړ سټیج و، تر څنګ یې د خطابې مېز او تر شا یې پر دېوال دوه سپین ځړېدلي سکرینونه وو، چې د سیمینار د موادو د ښودلو لپاره نصب شوي وو، د ژبارې لپاره ګرځنده وسایل موجود وو، د هر چا مخې ته یو میک فعال و. لنډه دا

چې د يوه علمي سيمينار ټول امکانات او ضروري شيان په کې وو. د ژباړې لپاره ليکل شوي وو، چې په څلورو ژبو (عربي،

انګليسي، فرانسوي او دري) به کېږي. که څه هم د (پښتو) ژباړې يادونه يې نه وه کړې، خو پښتو ژباړن ايازی صيب د همدې لپاره راغلی و، چې دا چارې پرمخ يوسي. پر محلي وخت لس نيمې (۱۰:۳۰) بجې وې، چې د برخوالو د پروګرام منيجره لينډي وايټ پورته شوه او د پروګرام په اړه يې معلومات ورکړل. په تېره بيا د نن ورځې پروګرام يې تشريح کړ. پروګرام يې په داسې جزياتو تشريح کړ، ما ويل که تر پايه خبرې همدومره ډېرې وي، نو دا خو به زمونږ کباب راوباسي.

خو دا دومره فصيحه او بليغه ښځه وه، چې په خبرو کې يې هېڅ ابهام نه پرېښوده، مانا دا چې يوه ښه مدرسه يا لکچرره وه. په پای کې يې وويل: د سيمينار د ورځو په بهير کې نه ويل

کېږي، که له کومو ستونزو سره مخامخ شئ، نو مونږ ته په دغه نمبر ټلېفون وکړئ: ۲۸۵۴۱۳۱-۲۰۲ نیسا سنټر ۲۸۵۲۴۲۵-۲۰۲ ویندې وایټ. تر ویندې وروسته د سیمینار یو بل مسول شخص پروفیسور لېورېنس وېلټ Prof.Lawrence Velte راغی. دی د نیسا مرکز یو پروفیسور دی، ددې ترڅنګ چې د نیسا مرکز پر اهدافو او ددې سیمینار په باب یې معلومات ورکول، په منځ منځ کې یې یوه یوه ټوکه هم کوله، د ځان په باب یې وویل: زه داسې یو سړی یم چې د چا ملاتړ مې کړی، هغه ناکام شوی دی، ده وویل: دلته نړۍ د بایسکټبال یو لوبغالی دی او دلته د بایسکټبال یو ټیم دی، ما همېش د همدې ټیم ملاتړ کړی، خو هر کله چې دې ټیم په سیالیو کې برخه

اخیستې، لوبه یې کړې، نو بایلولې یې ده، مونږ هېڅکله لوبه نه ده ګټلې. د نیسا مرکز په باب یې وویل چې دا یو علمي مرکز دی، د دنیا ډېر پوهان دلته راځي خپل علمي نظرونه ورکوي، دا نظرونه چېرته خپرېږي نه، همدلته پاتې کېږي، دا د یوې پانې حیثیت لري، د سیمینار په ترڅ کې پر ځان ډېر فشار مه راوړئ، چې ډېر ښکلي او ادبي لغات وکاروئ، ځکه چې دا لغتونه هسې هم په ژباړه کې خپل شکل له لاسه ورکوي، هر

ډول چې تاسو ځان راحت احساسوئ، په همغه بڼه وغږېږئ، که څه هم ژبارن دلته ډېر تکړه دي، خو دلته زیاته مهمه مسئله همدا ده، چې محتوا انتقال شي. پروفیسور وبلټ په ټوکو ټوکو کې ډېرې خبرې وکړې، څرنګه چې نن لومړۍ ورځ وه، نو د سهار مهال همدا خبرې وې، پاوکم دولس بجې لومړي پوړ ته د ډوډۍ لپاره لاړو. ډوډۍ ته تر تګ دمخه یې موږ ته وویل: نن تاسې زموږ مېلمانه یاست، سبا تاسې ته خپلې پیسې درکوو، د هر چا چې څه زړه وي هغه به خوري، طعام خوړۍ ته لاړو، دا ددې مرکز عمومي طعام خوري وه، په سوونو څه چې په زرګونو کسانو ته یې هره ورځ ډوډۍ تیارولې. د بوفې سیستم و، رنګارنګ طعامونه وو، خو هلته د حلالو او حرامو تشخیص ډېر ګران وي، اکثره غذا یې د افغانانو په ذوق برابره نه وي. ما خو لږ وریجې، کبان، تازه مېوه، زیتون او ترکاري راواخیستل، د لیمو جوس مې راواخیست، لږه وچه ډوډۍ مې راواخیسته. پر لومړۍ ورځ ډوډۍ ډېر خوند ونه کړ، خو ورو ورو ورسره بلد شو.

تر ډوډۍ وروسته غونډه بیا پر یوه بجه پیل شوه، مشر مېلمانه یې دولتي او نادولتي کسان وو. په پیل کې متقاعد کول جان جیل Col John Gill چې د نیسا مرکز د اکاډمیکو چارو سرپرست او پروفیسور دی، خبرې وکړې، مېلمنو ته پر

ښه راغلاست سربېره یې د نیسا مرکز هدفونه تشریح کړل او ددې سیمینار د موخو په باب یې لنډې خبرې وکړې، بیا یې له جنرال بارنو څخه هیله وکړه، چې خپلې خبرې وکړي. جنرال ډبلیو ډوبډ بارنو Lieutenant Genral.W.Borno چې اوس تقاعد شوی او د نیسا مرکز مشر دی، خپلې خبرې پیل کړې، هغه هم لنډې خبرې وکړې، مېلمنو ته یې ښه راغلاست ووایه او د دا ډول سیمینارونو جوړېدل یې ګټور وبلل. د سیمینار برخوالو ته یې د کار په بهیر کې د بریالیتوب هیله وکړه او دا باور یې څرګند کړ، چې ددې سیمینار برخوال طبعاً د خپلو هېوادونو مهم خلک دي او دې سیمینار کې ګډون به یې یو بل سره پېژندنه او تجربې نورې هم زیاتې کړي.

ورپسې د ملي دفاع پوهنتون (NDU) National Defense University په استازی ډاکتر جان ډیګن Dr.Jhon Degon خبرې وکړې، ده هم د نورو په شان لنډې خبرې وکړې، مبلمنو ته یې هر کلی ووایه او دا ډول غونډې یې ګټورې وبللې، هیله یې وکړه، چې دلته به یو بل سره د نظر ښه تبادله رامنځته شي. د نړۍ هېوادونو ته د ورپېښو چلېنجونو په باب یې هم اشاره وکړه.

ورپسې د نیسا سنټر یو بل پروفیسور ښاغلي لېوربنس وېلټ ته نوبت ورسېد ، هغه پر ښه راغلاست سربېره د نیسا سنټر په باب معلومات ورکړل او همدارنګه ملي دفاع پوهنتون (NDU) یې معرفي کړ. ده وویل دا مهمه ده، چې په نړۍ کې باید خلک د امریکا په نظر پوه شي؛ امریکا په سیمه او نړۍ کې څه غواړي؟ د اسرائیلو او عربو په باب یې پالیسي څه ده؟ نړۍ ته پېښې خطرونه کوم دي؟ د محیط تغیر به دنیا ته څه مشکلات پیدا کړي؟ په نړۍ کې نوي راټوکېدونکي قوتونه، لکه چین، هند ، روسیه او د هغوی تاثیرات به پر نړیوالو مسایلو څه وي؟ ده وویل ددې مسایلو په باب نه یوازې دلته په سیمینار کې بحث کېږي، بلکې تاسې یوه ورځ کانګرس ته ځئ او هلته به یو متقاعد وکیل تاسو ته د امریکا د بهرنۍ پالیسۍ په باب معلومات درکړي، همدارنګه تاسو

به د امنیت شورا دفتر او پنټاګون ته ځئ او هلته به درته ببلابېل مسولین د دوی د پالیسیو او جوړښت په باب معلومات درکوي، پروفیسور وبلټ د ملي دفاع پوهنتون په اړه وویل: دا د امریکا د متحده ایالاتو د دفاع وزارت په چوکاټ کې فعالیت کوي. هدف یې دادی، چې د نړۍ او امریکا پوځي او ملکي مشران د نړۍ له مهمو مسایلو څخه خبر کړي، ملي او نړیواله ستراتیژي او معلوماتي سرچینې ورته په ګوته کړي. په دې پوهنتون کې څو ببلابېل پوهنځي فعال دي: لکه د څېړنو مرکز، د وسلو پوهنځی، د جنګي څېړنو پوهنځی او ځینې نور. د تروریزم په اړه ده وویل: دا یوه داسې پدیده ده، چې هر چېرته شته او هر چېرته پیدا کېدی شي، د هندوستان د ممبي پېښه یې یوه ببلګه ورکړه، نو ځکه ده وویل چې باید ددې پر وړاندې نړیواله مبارزه وشي.

تر دې خبرو وروسته د سیمینار د ګډونوالو د پېژندنې نوبت راورسېد. په سیمینار کې مجموعاً د (۱۵) هېوادونو تر (۳۰) زیاتو استازو ګډون کړی و، خو هر یو چې ځان معرفي کاوه، نو په ربښتیا یې هم د همغه مربوطه هېواد پر حساسو څوکیو کار کاوه، چا د جمهوري ریاست په دفتر کې، چا د امنیت شورا په دفتر، چا د لومړي وزیر په دفتر، چا په ملي دفاع او چا هم په کورنیو چارو وزارت کې. مانا دا چې د ټیټې څوکۍ څښتن په کې نه وو. د مراکش او اسرائیلو له استازو پرته، چې سیمینار ته لا تر دې دمه نه وو رارسېدلي، نورو ټولو خپل

ځانونه په لنډیز سره معرفي کړل. ما هم ځان معرفي کړ، پر دولتي دندې سربېره مې وویل چې زه له لیکوالۍ او ادبیاتو سره مینه لرم او تراوسه مې د شپږو نورو لیکوالو د اثارو د راټولونو په ګډون شل عنوانه بېلابېل اثار چاپ کړي، چې ژباړې هم په کې شاملې دي، مېرمن مې د پارلمان وکیله ده، څلور اولادونه لرم، د افغانستان د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو رئیس یم. پر دولتي دندې سربېره پوهنتون کې هم درس ورکوم او ځینو خپرونو سره هم همکاري لرم. د اولادونو په باب مې وویل: لومړی لور بیا زوی بیا لور بیا زوی لرم، ټول په ښوونځي کې دي، له مېرمنې سره مې په سیاسي او کورنیو چارو کې پوره همغږي او همکاري شته، ما جملې لنډې ویلې، نو ځکه په ژباړه کې هم څه مشکل نه و، ټولو ته زما تعارف او بیا زما د ژوند انتظام ډېر ښه خوند ورکړ، تر پېژندنې وروسته اکثرو راڅخه د ژوند انتظام او د دومره اثارو د لیک او خپراوي په اړه پوښتنې وکړې. دوی ته دا جالبه وه، چې په افغاني ټولنه کې هم څوک د غربي ټولنې په شان منظم او سیستماتیک ژوند لرلای او ځان دومره مصروفولای شي.

د اسرائیلو او مراکش له استازو پرته چې دې لیست کې یې عکسونه شته او پر دې ورځ حاضر نه وو نورو دغو ټولو ښاغلو خپل ځانونه معرفي کړل:

ګڼه	نوم	هېواد	دنده	دنـدې ځای	انځور
۱	محمد حکیم انګار	افغانستان	د نبارد پولیسو قوماندان	کورنیو چارو وزارت	
۲	صبغت الله سنجر	افغانستان	د پالیسي رییس	د جمهوري ریاست مقام	

۳	۴	۵
محمد اسمعیل یون	نظام احمد	سما محمد احمد
افغانستان	بنګله دیش	مصر
فرهنګی چارو رییس	مشر انجینر	ډګر جنرال
د ملي امنیت شورا دفتر	د بنګله دیش پوځ	دفاع وزارت د پلان خانګه

۶	۷	۸
نادر حنفي محمد اشموي	امين مليكا	جيرمي ايسشروف
مصر	مصر	اسرائيل
شنونکی	د شمالي امريکا د چارو مرستيال	د پلان مرستيال
دفاع وزارت د اطلاعاتو څانګه	بهرنيو چارو وزارت	په امريکا کې د اسرايل سفارت

۹	۱۰	۱۱
ماریپور جریو	اسمعیل عبدالله فلاح المارو	ډاکټر مالک طوال
ایټالیا	اردون	اردن
قومندان	د لوی درستیز د دفتر ریس	د ناټو او اروپا د ستراتیژیکو چارو مشاور
د ایټالیا دفاع وزارت	د اردون پوځ	د بهرنیو چارو وزارت

۱۲	۱۳	۱۴
حماد سما المشان	ایلي ایل حایک	جین سلوم
کویت	لبنان	لبنان
د امریکي څانګې سکرتر	د دارالانشا مشر	اعلی منتظم مشر
د بهرنیو چارو وزارت	دفاع وزارت	د دفاع وزارت

۱۵	۱۶	۱۷
احمد کماوون	ډاېرسنګ ګورنګ	ډاکټر منیندرا پرساد رجال
مراکش	نیپال	نیپال
ارزونه او خارنه	قومندان	غړی
دفاع وزارت	دفاع وزارت	دنیپال د شورا غړی

۱۸	۱۹	۲۰
خالد محمد السولیمي	خالد سلیمان باعمر	طارق محمود چوهدري
عمان	عمان	پاکستان
د قرارداد او خدماتو مسول	سفیر	رییس
دفاع وزارت	په جنوبي افریقا کې د عمان سفارت	د پوځ د تربیوي چارو څانګه

۴	۳	۲	
معظم احمد خان	عبدالایس ظاهر	پریماچندرا	
پاکستان	سریلانکا	سریلانکا	
وزیر	سر منشي	قومندان	
واشنګټن کې د پاکستان سفارت	دفاع وزارت	دفاع وزارت، هوایي ځواک	

۳۲	۲۵	۲۴
کریم یسیلیور	سینان تونا	عدیم کوکک
ترکیه	ترکیه	ترکیه
امنیتی متخصص	جنایی مشر	مشاور
د لومړي وزیر دفتر	د ترکیې ملي پولیس	د لومړي وزیر دفتر

۲۹	۲۸	۲۷
جليل الربي	محمد فدهي البيتي	رشاد محمد سليم السعيدي
عراق	عراق	متحده عربي امارات
ريس	اداري ريس	قومندان
د تروريزم د مخنوي څانګه	دملي امني شورا دفتر	پوځ
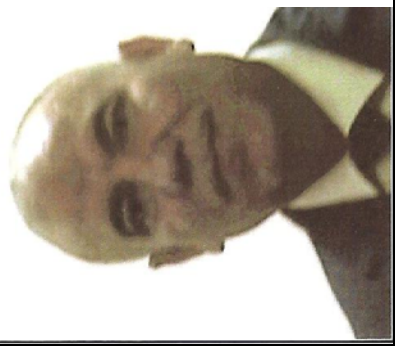	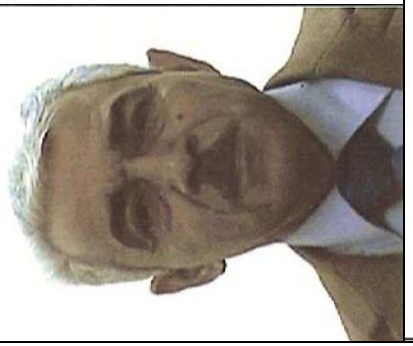	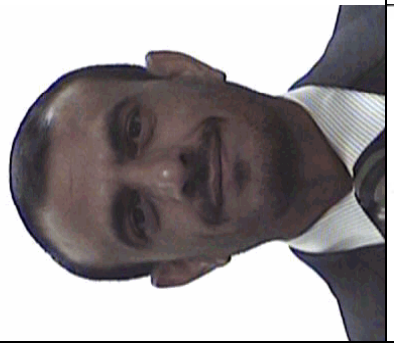

۳۰	کریم عبود محمد	عراق	اپریشن منیجر	دفاع وزارت	

تر پېژندنې وروسته د چای لپاره يوه لنډه شان وقفه وه، په هغې کې مو چای وڅښه، د چای لپاره هم په دهلېز کې ښه ترتيبات نيول شوي وو. لږ وړاندې هلته لوکس تشنابونه هم وو، مانا څومره چای چې دې څښه، ځواب دې ورته ورکولای شو. د چای تر وقفې وروسته ګروپي خبرې اترې پيل شوې، مورږ ټول يې مخکې تر مخکې پر دربو ګروپونو وېشلي وو. زه (يون) په لومړي ګروپ کې وم، د ګروپونو څرنګوالی په دې ډول و:

لومړی ګروپ

(ګروپ مشر ډاکتر فریبورز مختیاري)

ګڼه	غړي	هېواد	اداره
۱	محمد اسمعیل یون	افغانستان	د فرهنګي چارو رئیس
۲	نظام احمد	بنګله دېش	انجنیر
۳	سما محمد احمد	مصر	ډګر جنرال
۴	کریم عبود محمد	عراق	عملیاتي منیجر
۵	حماد سما المشان	کویټ	د امریکې څانګې سکرتر
۶	ډابرسنګ ګورن	نیپال	قومندان
۸	خالد محمد السولیمي	عمان	د قرارداد او خدماتو مسول
۹	عبدال اس ظاهر	سریلانکا	رئیس
۱۰	سینان تونا	ترکیه	جنایي مشر
۱۱	رشاد محمد سلیم السعیدي	متحده عرب امارت	قومندان

دویم ګروپ

(د ګروپ مشر کریګ ډونکیرلی)

۱۲	صبغت الله سنجر	افغانستان	د پالیسۍ رئیس
۱۳	امین مالیکا	مصر	د شمالي امریکا چارو مرستیال

۱۴	جليل الروبي	عراق	رئيس
۱۵	ماريو روګيرو	ايټاليا	قومندان
۱۶	اسمعيل عبدالله فلاح	اردن	د لوی درستيز د دفتر رئيس
۱۷	ايلي ايل حايک	لبنان	د دارالانشا مشر
۱۸	خالد زيرولي	مراکش	رئيس
۱۹	ډاکټر منيندرا پرساد رجال	نيپال	غړی
۲۰	خالد سليمان با عمر	عمان	سفير
۲۱	معظم احمد خان	پاکستان	وزير
۲۲	اديم کوکک	ترکيه	مشاور

دربيم ګروپ

(د دربيم ګروپ مشر پروفيسور آن موشن)

۲۳	محمد حکيم انګار	افغانستان	پوليس قومندان
۲۴	نادر حنفي محمد اشموي	مصر	شنونکی
۲۵	محمد فدهي البيتي	عراق	اداري رئيس
۲۶	جيرمي ايسشروف	اسرائيل	د پلان مرستيال
۲۷	ډاکټر مالک توال	اردن	د لوی درستيز د دفتر رئيس

۲۸	جيم سلوم	لبنان	اعلی منتظم مشر
۲۹	لخدر بيلاسري	مراكش	معاون
۳۰	احمد كماوون	مراكش	د ارزونې او څارنې مشر
۳۱	طـــارق محمـــد چوهدري	پاكستان	رئيس
۳۲	پريماچندرا	سريلانكا	قومندان
۳۳	كريم يسيليور	تركيه	امنيتي متخصص

زمونږ د ګروپ مشر يو ايراني الاصله امريكايي و، چې د ايران د ((اسلامي انقلاب)) تر بريالیتوب وروسته يې په امريكا كې پناه اخيستې وه، اوس د ښاغلي علي احمد جلالي په شان ددې مركز يو پروفيسور دی، ماته په پيل كې دا تصور پيدا شو، چې له پروفيسور فريبورز مختياري سره به مې حتماً يوه څه ستونزه پېښېږي، ما فكر كاوه چې ايرانيان كه هر څومره له ايرانه لرې هم وي، پر سيمه باندې د خپل تفوق خيال لري او په لويديزه نړۍ كې ځان ددې سيمې اصلي وارث ګڼي، خو بيا مې هم ددې علمي چاپېريال خيال ساته، ما ويل دا هم كېدی شي دا ايرانی امريكايي د افغانستان په باب، د نورو ايرانيانو په شان نظر ونه لري. د ګروپي كار په برخه كې هم د سيمينار ژبه انګرېزي وه، خو د عربو يو ژبارونكی هم حاضر و، ځكه دلته د نورو په انډول عربان زيات وو. زمونږ ژبارونكو هم كله كله سر رانبكاره كاوه.

دلته یو ځل بیا د ګروپ ټولو غړو ځانونه معرفي کړل، د همغې لوبې غونډې په شان او په یو څه لږ تو پیر، ځکه لویه غونډه یو څه زیاته رسمي یوه، خو دا غونډه یا ګروپي خبرې اترې څه ناڅه ازادې وې، پروفیسور مختیاري هم په پیل کې وویل چې دلته به ازادې خبرې کوو، ډېرې تشریفاتي خبرې به نه وي. تر پېژندنې وروسته د نن ورځې پر عمومي غونډې هم یو څه بحث وشو او هغه وارزول شوه. دې خبرو یو ساعت دوام وکړ. پر پنځه نیمو بجو له دې ګروپي خبرو خلاص شو، پنځه لس دقیقې په خبرو او لاره کې تېرې شوې، پاوکم شپږ بجې موټر د سیمینار د برخوالو د استوګنځي ریزیډنتس اِن هوټل (Ressedents inn hotle) پر لوري لاړو. نیم ساعت کې هلته ورسېدو، ښه د مزې ستړي وو، هر یو خپل اتاق ته پناه یوړه، تر لږې دمې وروسته مې یو ځل بیا د خپلو پخوانیو یادښتونو پر بشپړاوي پیل وکړ. کله به مې ټلویزیون کوت او کله به مې لیک کاوه، همدې کې د خوب څپه رابانديې راغلې وه...

د سیمینار دویمه ورځ

د فبروري ۲۵مه نېټه د چهارشنبې ورځ وه، سهار وختي له خوبه پاڅېدم، پر ځان مې بیا ګرمې اوبه تېرې کړې، لږه شېبه وروسته مې هغه جدول پیدا کړ، چې زمونږ په دوسیه کې اینبودل شوی و، د ببلابېلو ادیانو د عبادت وختونه په کې معلوم وو. د ټولو ادیانو، نه و، خو د څو مهمو ادیانو و لکه: عیسویت، رومان کاتولیک، یهودیت او اسلام. د اسلام د هرې ورځې د لمانځه وختونه په کې معلوم وو، لمونځ مې وکړ، بیا مې لږ سپورټ پیل کړ. نیم ساعت به مې سپورټ کړی وي، بیا د بستر ځې او خولې شوم، په چپرکټ کې پرېوتم. د خوب یوه نازکه څېره راباندې راغله. لږ د مرغۍ خوب به مې کړی وي، چې ببرته ویښ شوم، مخ و لاس مې ومینځل، دریشي مې واغوسته، لاندې چای ته د کښته کېدو په حال کې وم، چې یو ځل بیا مې پنټاګون ته پام شو. هوا صافه وه، پنټاګون له ورایه سم ښکارېده، د لفټ اواز راغی، په ذهن کې مې بیا هغه خبرې وګرځېدې، چې د نړۍ د یو زیات شمېر ببوزلو هېوادونو پوځي برخلیک له همدې ځایه ټاکل کېږي. دا یا زما تصور و او یا هم واقعیت، خو له کلونو راهیسې زما او زما په شان د نورو ګڼو اشخاصو په ذهن کې دا خبره ټوکېدلې، چې پنټاګون د نړۍ د هېوادونو په برخلیک ټاکلو کې نقش

لري، ان د پنټاګون کلمې زمونږ پښتو شعر په تېره بیا نظم ته هم د همدې سیاسي او پوځي ځواک له املاره پیدا کړې ده. د خلکیانو د وخت په سیاسي خبرو اترو، نظمونو او وروسته بیا په دې نورو نظامونو کې د پنټاګون لفظ په سوونو څه چې په زرګونو ځله د سیاستوالو له خولې راوتلی دی. کله چې د سپټمبر پر یوولسمه نېټه پر دې مرکز د برید خبر خپور شو، نو دا پېښه خلکو ته یوه معجزه ښکارېده، داسې قوت به هم وي

د سپټمبر پر ۱۱مه پر پنټاګون برید

چې پر پنټاګون برید وکړي؟ ځکه له پخوا لا داسې اوازې وې چې د پنټاګون پر سر مرغۍ هم نه شي تېرېدلای او دلته یې داسې وسایل ایښي، چې که الوتکه او یا هم توغندی یې پر سر تېر شي نو خنثی کوي یې او یا یې هم له لارې منحرفوي، خو د سپټمبر یوولسمې نېټې پېښې دا ټولې اوازې او دنګلې تر پوښتنې لاندې راوستې، یا دا چې دا هر څه دروغ وو، ځکه

نو ترهګر اویا د امریکا مخالفین پر دې بریالي شول، چې پر دې ودانۍ برید وکړي او یا هم دا هر څه رښتیا وو، خو دا برید چې پر چا اړول کېږي او ادعا یې کېږي دا د هغو خلکو کار او وس نه دی. په هر حال چای ته کوز شوم، له معمول سره مې چای وڅښه، خپل اندیوالان مې هم وکتل او یو نیم کس بل سره مې هم اشنایي زیاته شوه، پر پاوکم اتو بجو مو له هوټلله سیمینارځي (نیسا سنټر) ته حرکت وکړ، سهار نو زمونږ کارتونه هم جوړ شوي وو، په دخولي دروازه کې مو هغه ماشین ته ورکړل چې دلته نصب شوی و، بیا د چک له ماشینه تېر شو، د سیمینار هال ته لاړو.

د سیمینار د دویمې ورځې لومړۍ برخه: پر اتو بجو سیمینار پیل شو، تر هر څه دمخه د مراکش او اسرائیلو استازو خپل ځانونه معرفي کړل، وروسته د غونډې ویاند هون رابرټ ګلوکسي Hon.Robert Gallacci خبرې پیل کړې، نومورې وویل: زه به یې له جنوبي اسیا یانې افغانستانه پیل کړم، مورږ ته باید معلومه شي، چې افغانستان له کومو ګوابنو سره مخ دی؟ امریکا ته یې چلېنجونه کوم دي؟ امریکا په دې باب څه نظر لري؟ زه غواړم دا له یوه چوکاټ سره تشبه کړم. د امریکا ستراتیژي په جهان کې څه نقش لري؟ د نړۍ حوادث پر امریکا څه تاثیر لري؟ تاسې به تېره شپه لیدلې وي، چې جمهور رئیس اوباما د کانګرس غونډې ته خبرې

وکړي، لومړی د امریکا ستراتیژي ده او دویم هغه چلېنجونه چې امریکا ورسره مخامخ ده. امریکا باید په خپله ستراتیژۍ کې کوم لومړیتوبونه په پام کې ونیسي؟ دا ستراتیژي باید کوم اساسات ولري، چې چلېنجونه رفع کړي. د اوباما د تېرې شپې په خبرو کې مهم ټکی د جهان اقتصادي کېدل یا اقتصادي بحران دی. ددې ترڅنګ امریکا له نامنظمو ګروپونو څخه وېره لري، ځکه چې ددې ډول تهدیدونو مخنیوی سخت دی، خو په تېرو (۹) میاشتو کې اقتصادي موضوع ډېره مهمه شوې ده. اقتصادي بحران کېدی شي ددې سبب شي، چې جهان ته امنیتي مشکلات پیدا کړي. د نړۍ اقتصادي کړکېچ پر مورِ او زمورِ د حکومتو پر پالیسۍ، هم په کورنۍ کچه او هم په بهرنۍ کچه تاثیر لري. نه یوازې عایدات او مالیه راټیټوي، بلکې نورې ګڼې ستونزې هم راټوکوي، که یو کال دمخه مورِ پر مسایلو خبرې کولې، نو اقتصادي موضوع مو هېڅ نه یادوله، خو په تېر یو کال کې حالاتو تغیر کړی اوس اقتصادي موضوع ډېره مهمه ده.

ښاغلي رابرټ ګلکسي پر راتلونکو دېرشو کلونو نړۍ ته پر پېښېدونکو احتمالي خطرونو هم رڼا واچوله، ده وویل: ذروي وسله، د عامه وژنې وسله، تروریزم، کمپیوټري بریدونه او نور هغه مسایل دي، چې مورِ ورځخه وېره احساسوو او اند ېښنه ورته لرو. نه یوازې پانګوال هېوادونه به ستونزې ولري، غریب هېوادونه به تر هغو لا زیاتې ستونزې ولري. کله

چې له کوم ځایه دا ډول بحراني خبرونه راورسېږي، نو تاثیرات یې پر نورو سیمو هم پرېږي، د اقتصادي بحران تاثیرات اوس د (۲۰-۲۰) کلونو پخوا په شان نه دي، اوس چې یو ځای کې بحران پیل شي، نو ورسره سم تاثیرات یې په بله سیمه کې هم پرېږي، نومړي د امریکا اقتصادي بحران ته ګوته ونیوله، چې همدا اوس یې تاثیرات پر اکثرو هېوادونو څرګند دي.

رابرټ ګلکسي، د چاپېریال ساتنې موضوع هم ډېره مهمه وګڼله، خو نه د اقتصاد په اندازه مهمه، ده وویل: د اقلیم تغیر او د ځمکې د کرې ګرمېدل د تشویش وړ خبره ده، اینده کې به د اوبو کمي، لوږې او نورو مسایلو له امله جنګونه او بحرانونه راپیدا شي او ډېر هېوادونه به له ستونزو سره مخ کړي.

ده د نفوسو ډېرښت، تراکم او کمښت ته هم اشاره وکړه، د نړۍ په ښلابښلو سیمو کې د نفوسو د ودې نا اندازولتیا یې یوه ستونزه وګڼله، ویې ویل چې په امریکا کې نفوس ډېرېږي، خو په جرمني، چین او جاپان کې تر کنټرول لاندې دی. په هغو هېوادونو کې چې نفوس یې په ثابت ډول ساتل کېږي، هلته به غټه ستونزه په اینده کې دا وي چې ځوانان یې کمېږي او د کار اصلي قوت یې له منځه ځي. نړیوالې بڼه ورځ پر ورځ بدلېږي، پخوا به چې د نړۍ په ګوټ ګوټ کې کومه ستونزه پیدا شوه، ملګرو ملتونه به تلل، مداخله به یې کوله او ستونزه به یې

حلوله، خو اوس د ملګرو ملتونو پر ځای بېلابېلې نادولتي موسسې (انجوګانې)، شرکتونه او خیریه ټولنې رامنځته شوي، دوی د خلکو اقتصادي مشکلات حلوي. یانې نړۍ د تېرو (۳۰) کلونو په بهیر کې ډېر بدلون موندلی دی. نومورې زیاته کړه: ځینې پوهان وایي امریکا به په راتلونکو لسو کلونو کې هم یو زبرواک وي او لوی اقتصاد به یې په لاس کې وي، د چین، هندوستان او برازیل په شان هېوادونه به ډېر پرمختګ وکړي، قوتونه به یې هم زیات شي، تغیر به وکړي، خو امریکا به بیا هم یو ستر پوځي قوت وي. مورې څو شیانو ته اړتیا لرو: له پرمختللې ټکنالوژۍ باید ګټه پورته کړو، په دې کار او نظامي ځواک کې اصلاً بودیجه ډېره مهمه ده، خو اوباما تېره شپه په خپلو خبرو کې د پوځي ځواک په اړه هېڅ خبرې ونه کړې، دا چې چین او هندوستان د یوه اقتصادي قوت په توګه مطرح کېږي، مورې ته د تشویش وړ خبره نه ده. هندوستان سره یو ستراتیژیک دولتي تړون لرو، چین سره مو هم مناسبات ښه دي، پر دې هم پوهېږو چې چین اینده کې کومې خواته ځي؟ ځینو نورو هېوادونو سره هم ښه مناسبات لرو، اقتصادي بحران ډېر وخت رانغاړي او په دې کې مهمه خبره داده، چې کوم کارونه باید اول ترسره شي؟ کوم کارونه د لومړیتوب حق لري؟ البته په دې باب چې څه وایم، دا زما خپل نظریات دي، د امریکا د حکومت نظرونه نه دي. اوس د امریکا لومړیتوب

امنیت دی، مورِ باید هېڅ شی ونه سپموو او پرې نه ږدو، چې د سپتمبر د یوولسمې نېټې پېښه بیا تکرار شي.

مورِ باید امنیت ته زیاته پاملرنه وکړو. د سپتمبر یوولسمې نېټې تر پېښې وروسته بله داسې پېښه نه ده رامنځته شوې. نور هېوادونه هم تر تروریستي بریدونو لاندې دي. که دا حالت تغیر وکړي، نو طبعاً نړیوال روابط هم ورسره بدلون مومي. د امریکا اوسنۍ اداره هم باید همدا لاره تعقیب کړي، په اوسنۍ اداره کې د اقتصادي او محیطي مسایلو په باب پرمختګ شوی دی. د امریکا د ستراتیژۍ په باب هم باید څه ووایم، خو زما دا نظرونه د امریکا د حکومت نظرونه نه دي، زه خپله وړاندوینه کوم، چې ۴-۸ کاله وروسته به څه پېښېږي؟ ځینې مسایل یې دادي:

څو موده دمخه (سناتور جان کیري) سوریې او غزې ته لاړ، ددې لپاره چې له نورو سره خبرې اترې وکړي، ددې خبرو هدف دا دی چې غواړي له نورو هېوادونو سره خپل مناسبات پراخ کړي. د امریکا پر وړاندې اوس لوی دښمن یوازې القاعده دی. ددې پر وړاندې د دوستانو درلودل ډېر مهم دي، د ملګرو ملتونو په مرسته سوله څرنګه راژوندۍ کولای شو، امریکا خپله زیات مشکلات لري، د پوهې او اداري له نظره، امریکا غواړي په خپله پر نړیوال سیاست خبرې وي. مورِ غواړو د خپلو دوستانو اقتصاد تقویه کړو، له چین سره ښه روابط لرو، دا روابط به ډېر ژر له منځه لاړ نه شي. جمهور رئیس اوباما دا

کړېدې اخیستی، چې د تجارت پر وړاندې ستونزې لرې کړي، د اټومي وسلو پر وړاندې د خپلو سرحداتو ساتنه مهمه ده، څنګه کولای شو خپل سرحدات وساتو؟ په سیمه کې څه مشکلات دي؟ د (نیسا) ساحې په شاملو هېوادونو کې څه ستونزې دي؟ دې کې لومړی او دویم هېواد نه شته، د فلسطین او اسرائیلو موضوع ډېره مهمه ده، اوباما او امریکا هیله لري، چې ددې موضوع لپاره یوه حل لاره پیدا کړي، دا کار به د ترهګرو هغه پلمه له منځه یوسي، چې تل دې ټکي ته اشاره کوي. اوباما غواړي د خپل کار په دې شپو ورځو کې پر دې کار وکړي، د مدیترانې هېوادونو، شمالي افریقا، ترکیې، جرمني او نورو هېوادونو سره خپلو مناسباتو ته پراختیا ورکړي، ترکیې ته د زیات نقش لوبولو چانس ورکوي، په تېره بیا په اقتصادي برخه کې. زیات مشکلات چې دي هغه د ایران، افغانستان او پاکستان په برخه کې دي. دا یو چانس دی، چې امریکا غواړي له عراقه خپل یو زیات شمېر عسکر وباسي او امنیتي مسایل خپله عراقیانو ته وسپاري، په دې حالت کې به زمونږ پوځ زیان نه زغمي، یوازې خپل ببزونه او د خلیج امنیت به ساتي، د ایران د مسایلو په باب هم یو مشاور ټاکل کېږي، چې هغه به د ایران چارې تعقیبوي. د افغانستان او پاکستان مسایل ډېر پېچلي دي، اوباما غواړي افغانستان ته (۱۷۰۰۰) عسکر ورولېږي، د اوباما اداره غواړي دا جنګ مثبتې لارې ته سوق کړي، پاکستان زمونږ یو ستراتیژیک

ملګری دی، امریکا غواړي پاکستان سره نور هم خپل مناسبات پراخ کړي. سربېره پر دې د امریکا نوې اداره غواړي نورو سره هم خپل روابط ښه کړي.

تر دې خبرو وروسته له نوموړي څخه د ببلابېلو مسایلو په باب پوښتنې وشوې، د منځني ختیځ، د ایران او امریکا د روابطو، د فلسطین او اسرائیلو د شخړې په هکله، له عراقه د عسکرو د وتلو او ځینو نورو مسایلو په باب، چې ده ورته داسې ځوابونه ورکړل، چې اکثره یې په خپلو تېرو خبرو کې ویلي وو. تر دې وروسته د چای لپاره یوه پنځه لس دقیقه یې وقفه وه، بیا بله غونډه پیل شوه.

د دویمې ورځې د غونډې دویمه برخه: د دویمې ورځې په دویمه غونډه کې د منځني ختیځ او شمالي افریقا مسایل څېړل کېږي، درېو پروفیسورانو ته بلنه ورکړل شوه، چې د سټیج سر ته راشي او پر خپلو څوکیو کېنې.

۱- ډاکتر مورحف جیوجاتی (Dr. Murhaf Jouejati)

دی اصلاً یو سوریایي دی او اوس د (نیسا سنټر) پروفیسور دی.

۲- ډاکتر فریبورز مختیاری (Dr. Fariborz mokhyiari)

چې دی یو ایران الاصله امریکایي دی، د نیسا مرکز پروفیسور دی او د منځني ختیځ د چارو کارپوه دی.

۳- ښاغلی لورېنس ویلټ (Mr.Lowrence Velte) د (نیسا مرکز) یو بل پروفیسور دی.

تر ټولو دمخه پروفیسور مختیاري ته بلنه ورکړل شوه. هغه د خطابې میز ته راغی، ویې ویل: زه غواړم په سیمه کې د ایران حضور او له هغه څخه د احتمالي خطرونو په اړه خبرې وکړم. خو لومړی غواړم د ((انقلاب)) په باب څه ووایم.

۱- د انقلاب تاثیر:

انقلابونه همېشه د ایډیالوژیو تر چتر لاندې پېښېږي، خو کله چې زمانه تېرېږي، ایډیالوژي خپل رنګ له لاسه ورکوي، په پیل کې ګرم شعارونه وي، خو وروسته شعارونه هم سړېږي، په پیل کې پالیسي همداسې وي، ځکه خلک د ایډیالوژۍ تر چتر لاندې نښه تنظیمېږي، خو وروسته د انقلابونو ایډیالوژیک اړخ کمزوری کېږي، انقلاب او د واک مدعیان بلې خواته میلان پیدا کوي، غوره مثال یې د فرانسې انقلاب دی، چې وروسته د هغه چا د ژوند په بیه تمام شو، چې دا انقلاب یې د بري پوړۍ ته رسولی و. د ایران انقلاب هم همداسې وګڼئ. اوس د ایران انقلاب له خپلو هغو هدفونو،

شعارونو او ایډیالوژیک بېز څخه لرې شوی او یا لرې کېږي، چې تر انقلاب دمخه ورته ټاکل شوي وو او د انقلاب پر لومړیو کلونو تعقیبېدل.

۲- په منطقه کې د ایران حضور: ایران یو لوی هېواد دی، چې په دې سیمه او نړۍ کې حضور لري، څوک یې منې که نه، خو د سیمې په سولې او ثبات کې د ایران حضور ته په نه سترګه کتل سم نه دي. ایران یو لرغونی هېواد دی، چې زرکلن تاریخ لري او یو متمدن ملت دی، دا سمه ده کوم کسان چې د حکومت په راس کې دي دا د منلو وړ نه دي، خو د ایران د واکمنو او د ایران ملت او هېواد خبره جلا ده، هر څوک چې د ایران له رول څخه سترګې پټوي، دا له واقعیت سره سمون نه خوري. پروفیسور مختیاري زیاته کړه: ځینې کسان ایران په شؤنیزم (پراختیا غوښتنې) او د نورو په چارو کې په لاسوهنې تورنوي، خو ایران د تاریخ په اوږدو کې هېڅکله هم د چا په کورنیو چارو کې مداخله نه ده کړې او نه یې کوي، بلکې نور لا راغلي پر ایران یې یرغل کړی، (هدف یې عراق او نور عرب وو خو دا خبره یې په ډېر رمز کې تېره کړه) پروفیسور مختیاري وویل: ایران هېڅکله په سیمه کې د پراختیا غوښتنې سیاست نه دی تعقیب کړی او نه یې تعقیبوي، یو شی چې ایران یې غواړي هغه د خپل فرهنګ او ژبې پراختیا ده او دده په نظر دا د ایران حق دی، چې د خپلو (فارسي ژبو) لپاره کار وکړي، ده

ان په هندوستان کې د فارسي ژبې دود ته اشاره وکړه، چې هلته هم یو وخت فارسي ژبه دود وه. د پروفیسور مختیاري په نظر له ژبنیو او فرهنګي مسایلو پرته ایران په نورو هېوادونو کې هېڅ ډول مداخله نه ده کړې او نه یې کوي. یوازېنی تشویش چې ایران یې په سیمه کې لري هغه دادی، چې بهرنۍ قواوې باید له سیمې (مقصد یې منځنی ختیځ او افغانستان و) څخه ووځي، چې د تفاهم لپاره لاره اواره شي. پروفیسور مختیاري زیاته کړه: تر انقلاب وروسته هم ایران څو ځله غوښتي چې د ایران او امریکا مناسبات ښه شي، خو امریکایي مقاماتو ورته هېڅ توجه نه ده کړې، وروستی ځل د فاطمي د معتدل حکومت له خوا یو لیک، د امریکا متحده ایالاتو مشرتابه ته راولېږل شو، چې د مناسباتو د ښه کېدو غوښتنه یې کړې وه، هغه لیک هم بهرنیو چارو وزارت څخه بل چېرته لاړ نه شو، هغه وخت ما او نورو، امریکایي چارواکو ته وویل چې له ایران سره د مناسباتو ښه والی ستاسو په ګټه دی، خو چا پرې سر ونه ګراوه. د پروفیسور مختیاري په نظر ایرانیان ښه حافظه لري او د ایران حکومت اوس غواړي، په سیمه کې ثبات رامنځته شي، نو باید دي چې د ایران حکومت سره خبرې اترې پیل شي.

کله چې د پروفیسور مختیاري خبرې خلاصې شوې، نو یو دم اکثرو برخوالو د پوښتنو لپاره لاسونه پورته کړل، خو د غونډې منتظم ښاغلي وېلټ وویل: صبر وکړئ چې دا دوه نور

بحثونه خلاص شي، بيا به ټولو ته د پوښتنو وخت ورکړو. پر همدې توافق وشو. په دې ترڅ کې ما هم لاس پورته کړی و، نو غلی شوم او خپلې پوښتنې مې په کتابچه کې ولیکلې.

وروسته پروفیسور مورحف جیوجاتی ته نوبت ورسېد، ده هم منځنۍ ختیځ کې د سولې او ثبات په باب خپل تحلیل وړاندې کړ. ده تر هر څه دمخه د منځنۍ ختیځ هېوادونه پر څو کټګوریو ووېشل او بیا یې له امریکا متحده ایالاتو سره د هغو روابط هم تشریح کړل، سیمه ییزو قوتونو او له سیمه ییزو قوتونو سره د هغو اړیکو ته یې هم ګوته ونیوله. د هېوادونو د وېش کټګوري یې په دې ډول وه.

د امریکا متحده ایالاتو دوست هېوادونه، لکه: اسرائیل، سعودي عربستان، مصر او اردن.

د امریکا متحده ایالاتو مخالف هېوادونه، لکه: ایران او سوریه.

د امریکا متحده ایالاتو مخالف ګوندونه، لکه: حزب الله او حماس.

د امریکا متحده ایالاتو موافق ګوندونه، لکه: الفتح او نور.

د ایران او سوریې ملاتړي ګوندونه، لکه: حماس او حزب الله پروفیسور جیوجاتي وویل: د منځني ختیځ لانجه کېدی شي د خبرو اترو او ټولو مطرح هېوادونو د ګټو په پام کې نیولو سره اواره شي، ده زیاته کړه، سوریه به د وخت په تېرېدو اسرائیلو سره معاملې ته حاضره شي، کېدی شي، سوریه په لبنان او فلسطین کې له اسرائیلي ضد تحریکونو، په تېره بیا حماس سره خپل روابط کمزوري کړي، ددې کار په مقابل کې به اسرائیل حاضر شي، چې سوریې ته د ګولان لوړې ځوکې، چې د ۱۹۶۹ کال د جنګ پر مهال یې نیولي، خوشې کړي، د سعودي عربستان رول هم ډېر مهم دی، اسرائیل هم خپل ضرورتونه او مجبوریتونه لري، تر څو چې د سیمې دې غټو هېوادونو سره جوړ نه شي، نو دوی ته هم ددې پرله پسې جګړې زغمل اسانه کار نه دی. نوموړي پروفیسور که څه هم د خبرو په پیل کې څرګنده کړه، چې زه د هغه هېواد له غړو څخه یم، (مقصد یې سوریه و) چې امریکا یې د شیطاني محور غړي ګڼي، پروفیسور مختیاري ته یې هم اشاره وکړه، چې ایرانی دی او ایران هم د امریکا په نظر په شیطاني مثلث کې شامل هېواد دی. شیطاني مثلث کله کله د امریکا په سیاسي اصطلاحاتو کې د ایران، سوریې او شمالي کوریا لپاره کارول کېږي. خو پروفیسور جیوجاتي وویل چې زه غواړم یوازې د حالاتو تحلیل وکړم. که څه هم دده په خبرو کې د ناپېلتوب اصل تر ډېره حده مراعت شوی و، خو بیا هم تحلیل یې څه نا څه د خپلو

ناسیونالیستي افکارو او احساس تر تاثیر لاندې و ، د ده بحث خورا ګرم و ، د منځني ختیځ د هېوادونو اکثره استازي ورته ښه غوږ غوږ وو او د اسرائیلو استازی هم ښه متوجه و. په دې پسې ښاغلي پروفیسور ، لورېنس وېلټ خبرې وکړې، هغه د شمالي افریقا په باب خپل تحلیل وړاندې کړ او ویې ویل چې د شمالي افریقا اکثره هېوادونه اوس له امریکا سره ښه روابط لري او په ډېرو برخو کې یې یو بل سره همکاري شته. پروفیسور وېلټ زیاته کړه: د شمالي افریقا هېوادونه د خپلو مجبوریتونو او هغو چلېنجونو له مخې چې دوی ورسره مخ دي، اړ دي چې له امریکا متحده ایالتونو سره ښه همکاري ولري. د شمالي افریقا بحث زما او همدارنګه د سیمینار اکثریت برخوالو لپاره ډېر جالب نه و ، نو ځکه مې ډېر یاد ښتونه وانه خیستلای شول.

د پروفیسور وېلټ تر خبرو وروسته سملاسي د پوښتنو لپاره ګڼ لاسونه پورته شول، اکثره پوښتنې پروفیسور مختیاري ته، چې د ایران په باب یې لکچر ورکړ، راجع وې. که څه هم زه په لومړي کتار کې وم ، خو تر ما دمخه غالباً د اردن هېواد استازي له پروفیسور مختیاري څخه وپوښتل: تاسې فرهنګي پراختیا د ایران حق ګڼئ، ایا نورو هېوادونو ته هم ددې حق ورکوئ، چې ایران کې خپل کلتور پراخ کړي؟ پروفیسور مختیاري دې پوښتنې ته داسې سم ځواب ورنه کړ، هغه وویل،د ایراني فرهنګ تقاضا خپله خلک کوي، د ببلګې په توګه، په هندوستان کې د فارسي ادبیاتو یوه ښه دوره تېره شوې ،د یو

هندي پروفيسور يادونه يې وکړه، چې فارسي شعرونه يې له يادې زده وو او د فارسي شاعرانو د کتابونو غوښتنه يې کوله، ورپسې يې ماته د پوښتنې نوبت راکړ:

ما له پروفيسور مختياري څخه وپوښتل چې مورږ بايد د مداخلې او پراختيا غوښتنې په مانا پوه شو. د سيمينار برخوالو ته مې وويل چې گاونډی د گاونډيانو پر نيت، دوستۍ او دښمنۍ ښه پوهېږي، ايران زمورږ گاونډی دی، نو تر هر چا يې مورږ ته نيت ښه معلوم دی، ايران همدا اوس په افغانستان کې په دې لاندې برخو کې د پراختيا غوښتنې او مداخلې سياست تعقيبوي:

۱- په ژبنۍ او فرهنگي برخه کې: همدا اوس د ايران له خوا په افغانستان کې پنځه ټلويزيونه او (۲۱) چاپي خپرونې فعاليت کوي، چې دا ټول د ايران د پيسو په زور چلېږي، ايران غواړي افغانستان تر خپل فرهنگي او ژبني تسلط لاندې راولي.

۲- مذهبي برخه کې: ايران نه يوازې د مذهب په نامه افغانستان کې مذهبي گوندونه جوړ کړي، بلکې په کابل کې يې د يو بل ثاني قم مدرسه هم جوړه کړې، چې تر (۵۰) مليونو ډالرو زيات لگښت يې پرې کړی، افغانستان يو سني مذهبي هېواد دی، خو ايران غواړي افغانستان کې د شيعه او سني ستونزه راولاړه کړي.

۳- په اقتصادي برخه کې: ټاکل شوې له ترکمنستان څخه د افغانستان له لارې پاکستان او جنوبي اسیا ته د نفتو او ګازو نللیکه وغځول شي، ایران همېشه د داسې پروژې مخالفت کړی او کوي یې. ایران همدا اوس د افغانستان مارکیټ د خپلولو په لټه کې دی.

۴- سیاسي برخه کې: ایران غواړي پر افغانستان د خپلې خوښې یو مذهبي حکومت تحمیل کړي او یا داسې حکومت چې د ایران غوښتنې ومني، نو ځکه خو یې همېشه د یوې قوي مرکزي حکومت پر وړاندې ستونزې راولاړې کړي دي.

۵- پوځي برخه کې: تر طالبانو دمخه حکومت پرمهال دوی د هغه بېلابېلو مخالفو ډلو سره پوځي مرسته کوله، د طالبانو په واکمنۍ کې یې د هغوی مخالفو وسلوالو ډلو ته مرستې لېږلې او تر طالبانو وروسته اوس بیا هم داسې شواهد شته، چې دوی طالبانو ته پټې نظامي مرستې کوي. ایا دې ډول کارونو ته مداخله نه شو ویلای؟

زما پوښتنې پر پروفیسور مختیاري ښې ونه لګېدې، خو د غونډې د برخوالو له حالته راته پته ولګېده، چې ټولو ته یې خوند ورکړ، ددې یو علت دا و، چې د پروفیسور مختیاري په خبرو کې د ایرانپالنې روحیه له ورایه ښکارېدله، علمي لیکنه یې تر ملي احساساتو لاندې راغلې وه. زما د پورته پوښتنې یا پوښتنو په ځواب کې پروفیسور مختیاري، تفصیلي او قناعت

بښونکي ځوابونه رانه کړل، یوازې دومره یې وویل: دومره اخبارونه چې د ایران په مرسته چاپېږي البته ضرورت به یې وي، یو څو خبرې یې نورې هم اخوا دېخوا تېرې کړې. څو نورو برخوالو هم له پروفیسور مختیاري څخه پوښتنې وکړې، د نوموړي حالت چندان ښه ونه بربښید ، په همدې خاطر د غونډې ویاند وویل چې نورې پوښتنې به له پروفیسور جیوجاتي څخه وکړئ، پر دې وخت سنجر صیب ماته وویل: ستا پوښتنې زموږ د دولت پالیسي نه ده. د سنجر صیب خبرې پر ما ښې ونه لګېدې، ما ویل دا یو علمي سیمینار دی، د پالیسیو د څرګندولو ځای نه دی، دلته باید واقعیت وویل شي، پاتې شوه د پالیسۍ خبره، موږ او تاسې دریې تنه چې دلته راغلي یو ، یو هم د دولت ټوله استازي نه شو کولای، نه ته د دولت استازي کولای شې، نه زه او که ته یې کولای شې، نو زه یې هم کولای شم او انګار صیب هم، دا ددې ځای نه دی چې د یو بل خبرې رد کړو ، په دولتي کچه هم ته ترما په حساس دفتر کې کار نه کوې، ماته د افغانستان ملي ګټې ډېرې محترمې دي، نه د حکومتونو ، مقصد مې دادی، چې که زما پر خبرو دې ناوړه تبصره وکړه، نو زه به هم مجبور شم، ستا د هرې خبرې پر وړاندې دریځ ونیسم. د سنجرصیب بیا هم زړه طاقت ونه کړ. بیا یې لاس پورته کړ، نوبت ورته ورسېد. ځان یې یو ځل بیا د معمول په شان معرفي کړ، چې په جمهوري ریاست کې د پالیسۍ رئیس یم. سنجر صیب اصلاً د جمهوري ریاست د مقام

په دفتر کې چې مشري يې ښاغلی محمد عمر داودزی صيب کوي او په دې رياست کې څو ببلابېل رياستونه دي، د پاليسۍ په نامه هم يو رياست د همدې رياست په تشکيل کې شته، دی د همدې رياست رئيس دی. خو څرنګه چې د سياست پر نزاکتونو پوهېږي، نو ځکه له دې مقام څخه هم د خپل ځان او هم د خپل ګوند په ګټه ښه کار اخيستلای شي. ده په خپلو خبرو کې وويل: مونږ د ايران په ګډون ټولو ګاونډيو سره ښه روابط غواړو، کله کله د ګاونډيو ترمنځ لوړې ژورې پېښېږي، خو دا د دې مانا نه لري، چې مونږ يو بل سره ښه روابط نه غواړو، د سنجر صيب خبرې همدومره لنډې وې، ما پرې ځکه بيا تبصره ونه کړه، چې دده خبرو ضرر نه درلود.

وروسته د اسرائيلو استازي (جيرمي ايسشروف) له پروفيسور جيوجاتي څخه پوښتنه وکړه: تاسو د ګولان د لوړو پر سر د سوريې او اسرائيلو د جوړجارې په باب وويل، زه خو فکر کوم چې دا داسې اسانه خبره نه ده، دلته نورې ستونزې هم شته. نومورې پروفيسور يې په ځواب کې وويل: ما نه دي ويلي چې دا مشکل همداسې ژر حلېږي، خو دا هغه موضوعات دي، چې د دواړو هېوادونو ګټې په کې دي، نو کېدی شي دا ګټې دوی يو بل سره نږدې کړي. د منځنۍ ختيځ په هکله له دې پروفيسور څخه ګڼې پوښتنې وشوې، چې ده ورته په خپل نوبت ځوابونه ورکړل، د امريکا پر يو اړخيز سياست هم سختې نيوکې وشوې، چې همېشه يې د اسرائيلو پلوي کړې، ورپسې

د شمالي افريقا د هېوادونو او امريکا د روابطو په اړه څو پوښتنې وشوې، د غونډې وخت نور په ختمېدو شو. يوولس نيمې بجې ډوډۍ تېرلاړو. له هالې چې راووتو، نو د عربي هېوادونو يو څو تنو ماته افرين ووايه او ويې ويل چې ښې پوښتنې دې ورځخه وکړې، د هغوی ټولو نظر دا و چې پروفيسور مختياري په خپلو خبرو کې د ايران زياته پلوي کړې وه. تر ډوډۍ وروسته بېرته هال ته راغلو.

د دويمې ورځې تر غرمې وروسته غونډه: په دې غونډه کې د افغانستان او جنوبي اسيا په باب بحثونه شامل وو. د دې برخې ويناوال وو:

۱- علي احمد جلالي، د افغانستان د کورنيو چارو پخوانی وزير او د نيسا مرکز پروفيسور.

۲- ډاکتر رابرټ باګوس، د جنوبي اسيا پر هېوادونو بحث درلود. په جنوبي اسيا کې افغانستان، پاکستان، نيپال، هندوستان، سريلانکا، ميانمار، بوتان او بنګله دېش شامل دي.

د افغانستان د کورنيو چارو وزارت پخوانی وزير او اوس د نيسا سنټر پروفيسور علي احمد جلالي د افغانستان په باب خبرې پيل کړې. علي احمد جلالي

وویل: له افغانستانه چې کوم خبرونه راځي، په خواشینۍ سره چې ښه خبرونه نه دي، کله چې یوه حادثه یا واقعه پېښېږي، نو عموماً منفي خبرونه تر چوړېږي، ځکه خو ټول خبرونه منفي وي، جلالي صیب وویل: د طالبانو پر وخت افغانستان داسې و، لکه په کمبودیا کې د پولپوت رژیم، خو اوس ډېر پرمختګ شوی دی، صحت، ښوونه او روزنه، انتخابات، پولیس او نورو برخو کې پرمختګ شوی دی. پخوا په ټول هېواد کې یوازې یوه راډیو وه، خو اوس تر (۱۰۰) زیاتې راډیوګانې فعالیت کوي. زه چې ژورنالیست وم، نو مورږ به منفي خبرونه نشرول، ښه خبرونه نه خپرېدل، پر ۲۰۰۴م کال زه د افغانستان د کورنیو چارو وزیر وم (۴۰۰۰۰) پولینګ سټېشنونه او د انتخاباتو لپاره د رایې اچونې مرکزونه وو (۵۰۰) ژورنالیستانو دا بهیر څاره، هېڅ داسې خطرناکه پېښه ونه شوه، ژورنالیستانو وویل: ((دا خو هېڅ داستان نه دی)).

خو که اوس مورږ د حکومت او ژورنالیستانو د دواړو نظرونه سره پرتله کړو، نو پرمختګ ددې سبب کېږي، چې منفي خبرونه په شا وتمبوي او یا هم برعکس. یوه بېلګه به وړاندې کړو: د کندهار- کابل لویه لاره جوړه شوه، (۲۵) ساعته واټن (۵) ساعتونو ته رالنډ شو، خو په امنیتي برخه کې پرمختګ ونه شو، نو اوس خلک له دې لارې څخه د امنیتي مشکلاتو له امله سمه ګټه نه شي پورته کولای. کله چې مورږ د افغانستان موضوع تحلیلوو، نو د خاصو افکارو تر تاثیر لاندې راځو،

راځئ چې ددې موضوع په اړه خبره له یوې افسانې څخه پیل کړو، چې ځینو خلکو رامنځته کړې ده.

افسانه: یو شمېر خلک داسې نظر ورکوي، چې د افغانستان شخړه یوه قومي موضوع ده او دا جنګ یو قومي جنګ دی، خو دا خبره ببڅي غلطه ده. افغانستان کې پښتون، تاجک، ازبک او نور اوسېږي، خو د ټولو هویت افغان دی. پر افغانستان باندې د روسانو د یرغل پر مهال یو زیات شمېر افغانان نورو همقومو هېوادونو ته لاړل، خو کله چې ببرته راغلل، نو افغانیت یې نور هم قوي شوی و، د تاریخ په اوږدو کې افغانستان په ختیځ او سوریه په لویدیځ کې د لویې لارې پر سر پراته هېوادونه وو. (۲۳۰۰) کاله دمخه مقدوني سکندر باګرام ته راغی، باګرام بیا د شوروي یرغل پر مهال د هغوی مرکز و او اوس د امریکایانو پوځي مرکز هم دی، خو افغانانو په کې تل یو ځای ژوند کړی. د کورنیو جګړو پرمهال په افغانستان کې قومي ډلې وې، خو یوازې په کابل کې جنګېدې، داسې ډلې هم وې، چې عسکر یې له یوه قومه او قومندان یې له بل قومه و. د شورویانو ستونزه دا وه، چې هغوی غوښتل افغانستان ونیسي، خو دې اوسني ائتلاف ځواکونو یو ولس ناخوښی رژیم راوپرځوه. تاسې ته به عجیبه ښکاره شي؛ په دې جګړه کې ټولو (۱۵۰) امریکایي عسکرو برخه درلوده، اوه کاله مخکې د خلکو په ژوند کې بدلون راغی، خو

وروسته د ملکي تلفاتو ستونزه پيدا شوه، خو دې سره سره بيا هم خلک دوی غواړي، خو د يو ضرورت په توګه، نه د ۲۰۰۱م کال په شان.

بل افسانه يي مشکل: يو بل افسانه يي نظر دادی، چې افغانان ملک الطوايفي ژوند غواړي، دا خبره هم سمه نه ده، ددې خبرې يو علت دا و، چې په تبرو جګړه ييزو کلونو کې حکومت ظرفيت نه درلود او دا ظرفيت له منځه تللی و، نو خلک بېرته خپل عنعنه يي حالت ته ورګرځېدلي وو.

پر ۲۰۰۱م کال نړيوالو ځواکونو له پورته شروع وکړه، کرزي کابينه انتخاب کړه، بلکې کابينې کرزی انتخاب کړ، اصلي خبره داده، چې حکومت بايد خپل ظرفيت لوړ کړي، چې د خلکو لومړي ضرورتونه پوره کړي.

دويم واقعيتونه: شلکلنې جګړې افغانستان تباه کړی، بيا رغونه يې روانه ده، خو ډېره تېزه نه ده، که له عراق سره يې پرتله کړو، نو توپيرونه په کې ليدل کېږي: افغانستان د مساحت له پلوه تر عراقه په سلو کې (۴۰) لوی او نفوس يې تر عراقه (۵) مليونه زيات دی. افغانستان د عراق په تناسب غريب دی او هم د عراق په انډول په کې لږه پانګه اچول شوې ده. دنيا ته د افغانستان د بيارغونې فکر وروسته پيدا شو. په پيل کې يوازې همدا فکر و، چې طالبان له صحنې لرې کړي، د دولت جوړونې او بيا رغونې فکر وروسته پيدا شو. چا فکر نه کاوه،

چې طالبان او القاعده به دومره ژر سقوط شي. ټولو، افغانستان د امپراتوریو د قربانۍ او ږنګونې ځای ګانې، خو کله چې طالبانو د دوو میاشتو په بهیر کې سقوط وکړ، دنیا وروسته متوجه شوه، بیا رغونه یې شروع کړه، چې نتیجه یې ډېره ښه نه وه، څو شیان ډېر مهم دي، چې باید توجه ورته وشي:

۱- د ترهګرو پر ضد مبارزه، ۲- بیارغونه، ۳- حکومت جوړونه.

۱- د ترهګرو پر ضد مبارزه: دا مبارزه پېچلې ده، د ساري په توګه، کله چې د یو تروریست پر ضد پر یو کلي بمباري کېږي، عام خلک ځورېږي، په داسې حال کې چې د تروریستانو د ځپنې لپاره د همغو خلکو همکاري په کار ده. په دې برخه کې دنیا یوه واحده قومنده نه لري. نړۍ باید په دې برخه کې څو فکتورونه ولري:

۱- ستراتیژیک فکر ولري نه تاکتیکي.

۲- لږ فکر ولري نه لنډ.

۳- یوه ګډه ستراتیژي باید ولري، نه ټوټه ټوټه او ببلابېله.

۴- مشکل باید په سیمه ییزه توګه په پام کې ونیسي، نه یوازې افغانستان د مشکل په توګه.

جلالي صیب د خپلو خبرو په ترڅ کې زیاته کړه، چې د دولت او د خلکو ترمنځ د مناسباتو د ښه کولو او امنیت راوستلو یوه ښه لاره داده، چې د هېواد ګوټ ګوټ ته خدمات ورسول شي.

تر پروفیسور جلالي وروسته یو بل امریکایي پروفیسور ډاکتر رابرټ باګس Dr.Robert Boggs ته وار ورسېد ، هغه د پاکستان او جنوبي اسیا د ځینو نورو هېوادونو په باب خپل بحث پیل کړ. پروفیسور باګس وویل: د پاکستان په باب د امریکا رسمي نظر د جمهور رئیس اوباما له خوا بیان شوی دی، خو زه چې دلته څه وایم دا زما شخصي نظر دی، نه د امریکا د حکومت رسمي نظر. پاکستان زمونږ لپاره ډېر ضروري دی، پاکستان اوس له ډېرو خطرونو سره مخامخ دی، هره ورځ چې خبرېږو ، یوه پېښه وي، نه یوازې انتحاري حملې عامې شوي، بلکې نورې ډول ډول تروریستي حملې هم کېږي، یوازې یوه سیمه کې حالات خراب نه دي، بلکې هر ځای کې خراب دي. د پاکستان په شان چې هر بل هېواد وای دا کار ورته مشکل و. پاکستان ډېر زیات مشکلات لري، له اقتصادي پلوه کمزوری دی، اجناس په کې ډېر قیمته دي، بېکاري په کې زیاته ده، سیاسي مشکلات هم لري، دوه لوی ګوندونه یې تضاد سره لري ، د قانون د انفاذ په برخه کې هم مشکلات لري، د ذروي وسلې په برخه کې یې هم تشویشونه شته، پاکستان باید د خپلو چارو د سمبالښت چارې

په خپل لاس کې واخلي. نومورې پروفیسور تر پاکستان وروسته د هند په باب خبرې پیل کړې:

په تېرو څو کلونو کې یې اقتصادي وده تېزه وه، خو په تېرو اوو کلونو کې دا وده سسته شوې ده. د امریکا له نظره هندوستان زمورږ ستراتیژیک ملګری دی. امریکا ته د هند بحر اهمیت ډېر زیات دی، هم له اقتصادي پلوه او هم د نورو اړخونو له نظره. امریکا پوهېږي، هندوستان داسې یو هېواد دی، چې نه یې متحد دی او نه یې تر کنټرول لاندې، خو کله چې د هندوستان داخلي حالت ته ګورو، نو حالت د تغیر په حال کې دی، نوي سیاسي او قومي ګوندونه راڅرګند شوي، کېدی شي هلته یوه نوې ائتلافي اداره جوړه شي، خو د بهرنیو اړیکو او چارو تعقیبول یوازې د صدراعظم کار نه دی، بلکې د ائتلاف د ټولو غړو نظرونه په کې مهم دي. د هندوستان او پاکستان د ستونزو په باب باید وویل شي، چې د ممبي تر پېښو وروسته دا روابط ډېر خراب شوي، خو مورږ هیله لرو، چې دا روابط نښه شي. پاکستان باید پر دې پوه شي، چې د هند د صبر کاسه نوره نسکوره ده، که یوه بله حمله هم پر هند وشي، نو کېدی شي خبره نظامي جګړې ته ووځي. دا حالت امریکا ته د تشویش وړ دی، مورږ کوښښ کوو، چې حالات تر کنټرول لاندې راولو. ډاکتر باګس زیاته کړه: غواړم د جنوبي اسیا ځینو وړو هېوادونو ته اشاره وکړم، دا هېوادونه واړه دي، خو ډېر مهم دي، بنګله دېش (۱۳۰) ملیونه نفوس لري، سریلانکا، (۳۰) ملیونه او

بوتان (۲۲۰۰۰). دا هېواد ونه ځينې يې کم نفوس لري او ځينې يې زيات، اوضاع يې ډېره پېچلې ده، د ملکي او نظامي مشرانو ترمنځ يې ستونزې دي.

نيپال: نيپال يو پاچاهي حکومت درلود، البته مطلقه پاچاهي، په پيل کې ورسره هندوستان مرسته وکړه، چې د خپل ملک دروازې د بهرنۍ نړۍ پر مخ پرانيزي، داسې يو سيستم يې درلود، چې له پورته څخه کښته راته، سياسي ګوندونه په همدغه حالت کې رامنځته شول، د هند له خوا پر پاچا زيات فشارونه راغلل، خلکو مظاهرې وکړې او په نتيجه کې يو پارلمان جوړ شو. ماويستانو له دې حالت څخه ګټه پورته کړه، پر (۲۰۰۱) م کال يې پاچا او د هغه کورنۍ له واکه لرې او قتل کړل. وليعهد ديموکراسي نه غوښتله، پارلمان يې منحل کړ، دې سره په ټول هېواد کې ګډوډي پيدا شوه، ددې ګډوډۍ په بهير کې (۱۳۰۰۰) کسان ووژل شول، سياسي ګوندونه له ماويستانو سره موافقې ته ورسېدل، ماويستان اکثريت نه وو، خو نسبي اکثريت يې ترلاسه کړ، فکر کېږي، چې پرمختګ او موافقت ترلاسه شوی، خو تشويشونه لا شته، ماويستان اوس وسله لري او فکر کوي چې دوی انقلابيان دي، خلک ازاروي، خو خلک غواړي، چې پر ماويستانو فشار راوړي، چې خپلې کړې وعدې عملي کړي او خلکو ته ولسواکي ورکړي.

بنګله دېش: بنګله دېش له نیپال څخه توپیر لري، په بنګله - دېش کې سیاسي ګوندونه د قدرت لپاره مبارزه کوي، د پوځ رول په کې هم مهم دی. کله کله حالات داسې شي، چې دیموکراسي ته په کې خطرونه او ګواښونه پیښیږي.

سریلانکا: پر ۱۹۴۷م کال یې له انګلیس څخه خپلواکي ترلاسه کړه، ډېر کلونه کېږي، چې د حکومت او تامیل پرانګانو ترمنځ جګړه روانه ده. بشري حقونه او ولسواکي په کې له ستونزو سره مخ ده.

بوټان: تر ۱۹۷۰م کال پورې یو تړلی هېواد و، نفوس یې ډېر کم دی، ستونزې په کې پیښیږي، ځینې هېوادونه په کې مداخله کوي.

مالدیف: مالدیف (۱۲۰۰) جزیرې لري، دلته هم د ببلابېلو ستونزو له امله د دیموکراسۍ پروړاندې خنډونه وي.

پروفیسور باګس د خپلو خبرو د نتیجې په توګه وویل: د جنوبي اسیا د هېوادونو داخلي مشکلاتو ته په کتنې سره، داسې ښکاري، چې په دې هېوادونو کې ولسواکي تر فشار لاندې ده.

ددې پروفیسورانو تر خبرو وروسته پوښتنو او ګروپرنو ته وار ورسېد. د جنوبي اسیا د ځینو هېوادونو لکه سریلانکا، بوټان او نیپال په اړه له پروفیسور باګس څخه پوښتنې وشوې، په تېره بیا په نیپال کې د هندوستان د مداخلې په هکله،

پروفیسور باګس دپلوماتیک ځوابونه ورکړل. له علي احمد جلالي څخه د افغانستان په اړه ګڼې پوښتنې وشوې، چې مهمې پوښتنې په کې دا وې:

۱- د یوه عربي هېواد استازي، چې د پوښتنې پر وخت یې ځان معرفي نه کړ، پوښتنه وکړه، چې یو ازې له ((بچه سقاو)) پرته د افغانستان ټول پاچایان پښتانه ټبر شوي وو، نو که اینده کې یو ناپښتون پاچا شي، افغانستان کې به کشمکش نور هم زیات نه شي؟

۲- یو بل برخوال پوښتنه وکړه، چې طالبان سیاسي پروسې ته داخلېږي که نه؟

۳- د بنګله دېش استازي (نظام احمد) وویل: طالبان باید تشویق شي، چې سیاسي پروسه کې شامل شي.

۴- د پاکستان استازي (طارق چوهدري) وویل: تاسو وویل چې د طالبانو په پرځولو کې ډېرو کمو عسکرو (۱۵۰) تنو ګډون کړی و. په داسې حال کې چې امریکایانو پر افغانستان په ملیونونو ټنه بمونه وغورځول، امریکایانو له ډېرې درنې او قوي وسلې څخه کار اخیستی دی. بل تاسو ولې جنګسالاران په حکومت کې شامل کړل؟

پر پورتنیو پوښتنو سربېره څو نورې پوښتنې هم مطرح شوې، خو د پوښتنو غټه برخه همدا وه.

جلالي صیب هرې پوښتنې ته جلا جلا ځواب ونه وایه، همدا سې یې ټولې پوښتنې ځواب کړې. د یوه نا پښتون جمهور

رئیس یا پاچا د پوښتنې په باب یې وویل: افغانستان کې دا خبرې ډېرې سمې نه دي، چې څوک د کوم قوم دی، مقصد چې افغان وي. خلک له حکومته خدمات غواړي، چې د هغو د ژوند ضرورتونه پوره کړي، خو بیا هم که د افغانستان جمهور رئیس یو پښتون وي، نښه به وي. په سیاسي پروسه کې د طالبانو د شراکت په باب یې وویل: اصلي خبره داده، چې په پیل کې طالبان دومره قوي نه وو، لکه دا اوس چې دي، ددې وجه داده، په هغو سیمو کې، چې اوس په کې طالبانو زیات ظهور کړی، هلته ټولنیز او عمراني خدمات ونه رسېدل، یو شمېر حکومتي اشخاصو هم خلکو سره سمه وضعه ونه کړه، ملي پولیس هم نه وو، چې د خلکو د سرومال امنیت وساتي، نو دلته په سیمه کې د واک خلا رامنځته شوه، طالبانو له دې خلا څخه د خپل فعالیت لپاره ګټه پورته کړه. بله خبره داده، چې خلک د خپل ځان د خوندیتوب په خاطر اړ دي، چې د وسلوالو کسانو مخالفت ونه کړي. که چېرې ملي پولیسو او نورو دولتي ځواکونو هلته په کلیو او سیمو کې د خلکو امنیت خوندي کړی وای، دا حالت نه پیدا کېده. په سیاسي پروسه کې د طالبانو د ګډون په باب باید وویل شي، چې که خلکو ته ټولنیز خدمتونه ورسول شي، عمراني پروژې پیل شي، خلکو ته کار او شغل پیدا شي، نو خلکو کې بیا د طالبانو نفوذ ګرانېږي، خو د دې اقتصادي پروژو تر څنګ د ملي پوځ تقویه کول هم په کار دي، ځکه چې کله کله مخالفتونه داسې نه وي، چې حتماً دې

سیاسي حل لارې ولري، که دواړه طرفه پر سیاسي خبرو مشکل ولري، نو بیا قوې ته هم ارتیا لیدل کېږي. د علي احمد جلالي له خبرو داسې برېښېده، چې دی د یوې ګډې سیاسي او پوځي حل لارې پلوی دی.

د پاکستان د استازي د پوښتنې په ځواب کې علي احمد جلالي وویل: د دې دومره کمو عسکرو له یادولو څخه زما هدف دا و، دا په ډاګه کړم، چې نه یوازې بهرنۍ ځواکونه د طالبانو مخالفه وه، بلکې خپله ولس یې هم مخالف و. طالبانو د وسلې په زور پر خلکو حکومت کاوه. د طالبانو پر وړاندې همغه مهال هم وسلوال مخالفتونه وو، تاسو ولیدل چې هغه مهال پرې پر کم وخت بسته ښارونه سقوط شول، طالبان په کلیو او باندو کې خواره شول. جلالي څرګنده کړه، چې که د طالبانو پر وړاندې کورنۍ مخالفتونه نه وای نو طالبانو دومره ژر ماتې نه خوړله.

***

پر محلي وخت د ماسپښین پر دوه نیمو بجو د سیمینار دا برخه پای ته ورسېده او تر یوې وقفې (چای څښلو) وروسته ګروپي کار ته لاړو.

ګروپي کار: ګروپي کار له معمول سره د پروفیسور مختیاري په مشرۍ پیل شو. البته هر ګروپي کار د همغه

ګروپمشر تر چتر لاندې پیلېده، معمولاً کومې موضوعګانې چې په ورځنیو بحثونو کې مطرح کېدلې، پر همغو بیا بحث کېده او دې کار هغو کسانو ته چې په عمومي غونډو کې ورته د خبرو یا پوښتنو زمینه نه برابرېده، د بحث او خبرو زمینه برابروله.

په دې ګروپي کار کې د منځني ختیځ په شخړه کې د سعودي عربستان، مصر او عربي متحده اماراتو پر رول بحث وشو. د اسرائیلو او فلسطین پر موضوع له هر پلوه بحث وشو، په منطقه کې د ایران پر نقش خبرې وشوې او د افغانستان پر موضوع بحث وشو. نورو برخوالو هم د افغانستان پر موضوع رڼا واچوله، خو ما افغانستان ته د امریکایانو تر راتګ وروسته پر غټو

تېروتنو بحث وکړ. ما په دې بحث کې دغو څو تېروتنو ته ګوته ونیوله:

۱- یوې جنګې ډلې د بلې جنګې ډلې ځای ونیو، مانا دا چې ښه بدیل جوړ نه شو.

۲- د ایران رول او مداخله په افغانستان کې تر حده زیات شول.

۳- عربي نړۍ په تېره بیا سعودي عربستان ته مناسب رول ورنه کړای شو.

۴- بله غټه تېروتنه دا وشوه، چې پر جنګسالارانو ډډه ولګول شوه او تراوسه لا هم دا لړۍ روانه ده.

اوس افغانستان ته غټ خطرونه کوم دي!

۱- جنګسالاران

۲- طالبان

۳- دمخدره موادو کاروباریان

۴- اداري فساد.

ګروپي کار نړدې یو ساعت دوم وکړ، پر شپږو بجو او پنځه لسو دقیقو د هوټل پر لوري روان شو.

د سیمینار د ربیمه کاري ورځ

د فبروري ۲۲مه نېټه د پنجشنبې ورځ سهار بیا له معمول سره سم پر ټاکلي وخت له هوټله د سیمینارځي پر لوري وخوځېدو، یو څو دقیقې په لاره کې ترافیکي ستونزه وه، خو بیا هم هلته ترافیکي ستونزه ډېره زیاته نه اوږدېږي، ډېرې متبادلې لارې وي، پر ټاکلي وخت سیمینارځي ته ورسېدو، اوس نو د سیمینار ټول برخوال، یو له بل سره ښه بلد شوي دي، په لاره کې د ټوکو او ټکالو مجلس ګرم وي. په ننني بحث کې ډاکتر ډبلیو ام جي اولسون Dr.W.M.J.Olson چې د نیسا د ستراتیژیکو مطالعاتو یو پروفیسور دی، د امریکا پر حکومت او سیاسي جوړښت باندې خبرې کوي، د سیمینار لارښود هم دی، خو متقاعد ایمبي مایکل لیمون (AMB.(ret) michaelleomon) یې ویناوال دی. دی هم ددې مرکز یو پروفیسور دی. خو مخکې تر دې چې ډاکتر اولسون خبرې پیل کړي، مایکل لیمون د نن ورځې پروګرام تشریح کړ او د سبا ورځې د پروګرامونو په هکله یې هم معلومات ورکړل، دا یې هم وویل چې سبا د امنیت شورا دفترونه ګورو او هلته به له ځینو چارواکو سره ګورو.

ډاکتر اولسون خپلې خبرې پیل کړې، ده په پیل کې دوه ټکي راونیول: ۱- د امریکا متحده ایالاتو تاریخ، ۲- امنیتي مسایل.

ده اویا کاله دمخه د امریکا حکومت اداري حالت تشریح کړ. ده وویل: زه او نور خلک نه پوهېږو، چې امریکا دا اوسنی شکل څنګه غوره کړ؟ اوس هم ډېر خلک نه پوهېږي، چې دا تشکل څنګه جوړ شو؟ د امریکا دولت دري څانګې لري، د دولت په راس کې څوک نه شته، دولت یو لارښود نه لري، ځکه چې له درېیو څانګو څخه جوړ شوی دی. ټول دولت (۲۰۰۰) انتخابي غړي او د ملي شورا (۵۵۶) غړي لري او د امنیت شورا غړي لري، که غواړو د دولت پر جوړښت پوه شو، نو باید اول پیل ته لاړ شو. پر ۱۷۸۷م کال د امریکا لپاره لومړنی اساسي قانون جوړ شو، هغه وخت د امریکا ټول نفوس ۴،۱۵ ملیونه تنه و، خو اوس د امریکا ټول نفوس دري سوه (۳۰۰) ملیونه تنه دی. ۲ ملیونه کیلو متره مساحت یې درلود، چې زیاته برخه یې د انګلیسانو تر تسلط لاندې وه، یانې یو خپلواک دولت نه و، د وخت په تېرېدو سره خلکو د انګلیسانو پر ضد قیام وکړ، په پیل کې (۱۳) ایالتونه سره متفق شول، خو نه پوهېدل، چې ملي یا مرکزي حکومت څنګه جوړ کړي، دا هغوی ته یوه غټه ستونزه وه. په پیل کې یې فکر وکړ، چې یو پارلماني سیستم جوړ کړي،

هغه وخت ټول واک کانګرس سره و؛ پر قضا يې هم لاس برو، حکومتونه هم په ايالتي ډول وو، مرکزي حکومت ډېر کمزوری و. همدا وخت و، يو کنفرانس يې جوړ کړ، چې بايد يو قوي مرکزي حکومت جوړ شي. په دې کې د استقلال اعلاميه ډېره مهمه وه، په دې اعلاميه کې راغلي وو؛ د اتباعو په توګه موږ حق لرو، چې خپل حکومت جوړ کړو او دا حق موږ ته الله تعالى راکړی دی. دويم سند اساسي قانون و، چې ايالاتي حکومتونه په کې هم په پام کې نيول شوي وو او مرکزي حکومت هم له ۱۲۰۷-۱۲۱۹ پورې د ويرجينا ايالت مستعمره و، دا وخت اکثره ايالتونه مستعمره وو. ايالتي حکومتونه يې لرل.

د اساسي قانون اساسات په دې ډول کښنبودل شول. زموږ اکثره چارواکي انتخابي دي، ځکه خلک بايد همېشه د انتخابولو حق ولري. اوس نو دولت څلور ستنې لري، چې يوه برخه يې خلک دي.

په اساسي قانون کې راغلي: ((موږ د امريکا خلک)) نو ځکه د قدرت او مشروعيت سرچينه همدا خلک دي. که څه هم د امريکا حکومت يو ځوان حکومت دی، خو د حکومتوالي له مخې پخوانی دی. يو ځل ببرته پخوا يا تېر حالت ته ګرځو. قانون څنګه جوړ شو؟ په پيل کې خلکو فکر کاوه، چې تر حکومته بهر بايد داسې يوه سرچينه وي، چې حکومت کنټرول کړي، د اساسي قانون د مادو د تغير لپاره بايد يو پېچلی سيستم جوړ شي، دولت بايد جلا او مشترک ځواکونه ولري،

خلکو فکر کاوه، چې که حکومت د خلکو له خوا کنټرول نه شي، نو کېدی شي د یوه (مخرب) بڼه خپله کړي، اساسي قانون دري برخې په ګوته کړي: مقننه قوه، اجرائیه قوه او قضائیه قوه.

د اساسي قانون لومړۍ مادې کانګرس رامنځته کړ، پر هغه وخت یوه اند ښښنه دا وه، چې د حکومت مشر باید د یوه پاچا یا زعیم بڼه ولري، د خلکو قوت کانګرس سره و، نو ځکه خو د مقننه او قضائیه قوې ترمنځ همېشه کشمکش و او تراوسه لا هم دی. اساسي قانون د سیاسي ګوندونو یادونه نه وه کړې، خو اوس دوه لوی ګوندونه شته، دا یو میکانیزم دی هغه وخت په پارلمان کې د ببلابېلو کمېټو یادونه نه وه شوې، خو اوس ببلابېلې کمېټې هم شته. فکر کېده چې له حکومت څخه د موثر کار اخیستلو وسیله داده، چې د خلکو له خوا کنټرول شي، اساسي قانون وایي: ((دا د خلکو حق دی چې له حکومته شکایت وکړي او کانګرس ته لاړ شي او قوانین بدل کړي.)) دا اند ښښنه پخوا هم وه، چې که د دولت یوه برخه قوي شي، نو بله برخه به ډېره کمزورې شي، لابینګ (دلالي) یوه بله لاره ده، چې کانګرس هڅوي په قوانینو کې بدلون راوړي، پانګه یا بودجه د کانګرس په لاس کې ده، مالیات چې راټولېږي دا د کانګرس په لاس کې دي، همدا کانګرس دی، چې دولت ورته خپله کلنۍ بودجه وړاندې کوي او کانګرس یې منظوروي، نو ځکه حکومت باید د (لابینګ) له لارې پر کانګرس فشار راوړي،

چې کلنۍ بودجه ورته منظوره کړي. بله اوونۍ تاسو کانګرس ته ځئ او هلته به له نږدې کانګرس وګورئ!

ورپسې پروفیسور ام بي مایکل لیمون چې د سیمینار ددې برخې ویناوال هم و، خبرې وکړې، ده د امریکا د نن ورځې حالات تشریح کړل، ویې ویل: تاسې به تېره سه شنبه په کانګرس کې د جمهور رئیس بارک اوباما خبرې اوربدلې وې، ما هم اوربدلې

دي، ما د هغو خبرو ځینې برخې یادښت کړې، دلته پرې خبرې کوم. په اساسي قانون کې د حکومت د نقش پر سر هم ډېرې خبرې شوې، چې څه نقش لري او څه نقش باید ولري. دا مناقشې پخوا ډېرې نه وې. په پخوانیو امپرالیستي هېوادونو کې هم د سرحداتو، مالیاتو او د خلکو د ورځنۍ ژوند په باب ډېر بحثونه شوي، هغه وخت هم د ټولو یو نظر نه و. هر کله چې د حکومت د نقش په باب خبرې شوي، نو دا بحثونه خلاص شوي نه دي او تر اوسه پورې یې دوام کړی دی. پر ۱۹۳۳م کال د (روزلت) له وخته بیا تر ننه پورې، په قوانینو کې تغیرات راغلي دي. کله چې دوی کانګرس ته مراجعه کړې، نو دا تغیر او تحول په کې

راغلی دی، خو په اساسي قانون او نورو قوانینو کې چې هر ډول تغیرات راغلي، ټول د خلکو په خوښه راغلي دي. دلته په امریکا کې پانګه او اقتصاد هم ډېر رول لري، په ټاکنو کې ډېرو پیسو ته اړتیا ده، د اوباما تر وروستي وینا د مخه د هغه محبوبیت ۴۳سلنه و، خو د هغه د جذابي وینا له امله ۸۰ سلنه شو. د جمهور رئیس ستایل، کلمات او مباحثات او د ادا طریقه ددې سبب شول، چې د ده ددې وروستي بیانیې له امله ده محبوبیت زیات شي. نه یوازې د دیموکراتانو، بلکې د ټولو خلکو لپاره یې یوه مثبته وطنپالنه په بیانیه کې څرګنده کړه، داسې هېواد پالنه چې تنګنظري په کې نه وه، داسې کلمات یې کارولي وو، چې جمهوري غوښتونکو او دیموکراتانو دواړو ورته لاسونه پرکول.

جمهوري غوښتونکو پر انفرادي مسولیت زیات ټینګار کاوه، خو اوباما داسې کلمات کارولي وو، چې دوی د خپلو پروګرامونو لپاره تعبیرولای شول. دې پروفیسور زیاته کړه: د جمهوري غوښتونکو یو ځوان وایي: احساس یې کړه د اوباما په خبرو کې هغه څه شته، چې ده یې غوښتنه کوله. پروفیسور (مایکل لیمون) زیاته کړه: خلک داسې یو حکومت غواړي، چې انرژي ولري، اقتصادي بازار ښه کړي، د عامه باور مسئله ډېره مهمه ده، د پانګوالو د باور مسئله هم ډېره مهمه ده. د سیاستوالو پر خبرو ډېر باور نه کېږي، خلک پرې باور نه کوي، د سیاسي ګوندونو داخلي روابط هم ډېر مهم دي، نه یوازې د

دوو لويو مختلفو ګوندونو، بلکې د مشرانو او ولسي جرګو د غړو ترمنځ هم مشکلات او اختلافونه شته، د کانګرس د مشرې نینسي پلوسي او د هغې د مخالفینو ترمنځ هم اختلافونه شته، ځینې وکیلان وایي چې موږ د بارک اوباما استازي نه کوو، موږ غواړو د خلکو استازیتوب وکړو. خپلې خبرې رالنډوم، ځینې وایي چې د جمهور رئیس بیانیه ۹۳ سلنه پر داخلي مسایلو او ۷ سلنه پر بهرنیو موضوعاتو راټوله وه. جمهوري غوښتونکي غواړي له همدې موضوع څخه ګټه پورته کړي، چې ولې اوباما بهرنیو مسایلو یا پالیسۍ ته کم پام اړولی دی، خو د امریکا خلکو ته اوس داخلي مسایل ډېر مهم دي ((د تروریزم ضد جګړه)) کلمه کمه کارېدله، د افغانستان او عراق د ((امنیت)) کلمه استعمالېدله. درې ټریلونه ډالر په کار دي، چې اوباما یې باید اوس تر ټاکنو وروسته پر لومړیتوبونو ولګوي. اوباما په خپله بیانیه کې د ښوونې او روزنې، صحي خدماتو، انرژۍ او د ټولنې د نورو برخو په باب هم خبرې وکړې. خو ددې ټولو لپاره اوباما پیسو ته اړتیا لري، له انرژۍ څخه ګټه اخیستنه مهمه ده. د ریچارج یا دویم ځلي انرژي په باب فکر په کار دی. د ایران او عراق ستونزې او نورې موضوعګانې بیا له سره تعریفېږي، بیا بهرنۍ پالیسي ورته جوړېږي او بیا عملي کېږي. نوی اداره کې چې کوم کسان راغلي، ټول باتجربه کسان دي، ،خو بیا هم موږ باید ډېر ژر خپل قضاوت و نه کړو. ځکه دا اداره ډېره ځوانه ده.

دې پسې پروفیسور اولسون په ټوکو کې وویل: زه تر اوسه په دې نه یم بریالی شوی، چې کانګرس تعریف کړم، نو که تاسو ته مې یو فکر درپیدا کړی وي، نو مونږ به موفق شوي یو. اوس نو که تاسو څه پوښتنې لرئ، مهرباني وکړئ، مونږ ستاسو په خدمت کې یو.

د سیمینار له برخوالو څخه یو تن پوښتنه وکړه چې تاسو وویل: حکومت پر کانګرس باندې د لابینګ له لارې خپل تاثیر لري ایا دا تاثیر د خلکو پر ژوند مثبت اغېز کوي که منفي؟

د سیمینار یو بل برخوال وپوښتل: دا نوې اداره به د خپلو نویو او ښو پرېکړو له لارې پر امریکا او د نړۍ پر نورو هېوادونو څه تاثیر ولري؟

پروفیسور اولسون وویل: مونږ غواړو داسې یو سیستم ولرو، چې د ټولو خلکو نظرونه په کې وي او د هغو له مشترکاتو څخه یو څه راوباسو او بیا هغه عملي کړو. لابینګ زیات تاثیر لري، ویل کېږي، چې اسرائیل ډېر ښه لابینګ لري او ډېر تاثیر لري، خو داسې نه ده، تاثیر لري، خو ډېر نه، نور ډېر شرکتونه دي، چې هغوی هم ډېر ښه لابینګ لري، لابینګ یوه پېچلې پروسه ده.

پروفیسور لیمون وویل: ډېرې باریکۍ شته، دا نوی جمهور رئیس داسې دی، چې د هېڅا نه دی، خو د هر چا دوست دی، کوښښ کوي، چې ځانته زیات مینوال پیدا کړي او کار وکړي، د انرژۍ په برخه کې غواړي بیا غبرګوونکې بیا ځلي (ریچارج)

انرژي وکاروي. لکه بادي ، لمريزه او نوره انرژي، همدارنګه غواړي د تبلو او ګازو پرځای د انرژۍ نورې سرچينې پيدا کړي، د تبلو په برخه کې نه غواړي له تبل شتمنو هېوادونو څخه غچ واخلي، بلکې غواړي نورې لارې چارې هم پيدا کړي.

د سيمينار د يوه بل برخوال له خوا يوه بله پوښتنه داسې مطرح شوه: سياسي بحثونه اکثره تر تاکنو دمخه زيات وي، خو کله چې تاکنې پايته ورسي، دا ډول بحثونه هم کم شي، دلته به دا بحثونه دوام پيدا کوي که نه کمېږي به؟

د پروفيسور اولسون ځواب:

د کانګرس بحثونه لا يتناهي دي؛ هېڅ وخت پايته نه رسېږي. د يوه برخوال له خوا دا پوښتنه مطرح شوه: وايي د امريکا سيستم ځکه ښه دی، چې په پيسو چلېږي، تاکنې په پيسو ګټل کېږي، رسنۍ په پيسو اخيستل کېږي، مانا دا چې دلته پيسې ډېرې مهمې دي. عامه افکار يانې څه؟

په پای کې خو پرته له دې هم همدا دوه ګوندونه دي، يو به يې ګټي، درېيمه نظريه نه شته، خلک مجبور دي له همدې دوو څخه به يو ټاکي. په دې باب تاسو څه وايئ؟

ځواب: پيسې طبعاً مهمې دي، که تاسې د کانګرس غړي وګورئ، هغوی هم پيسې غونډوي، خو نه په مستقيم ډول، د کولمبيا ايالت به يې ببلګه وړاندې کړو ، يو وکيل و ، چې لومړی يې د الوتکو د يو قرارداد مخالفت کاوه، خو کله چې وويل شول کولمبيا ته دې الوتکې ورکړای شي، چې دی د

همدې ولایت و ، نو ځکه یې بیا د قرارداد ملاتړ وکړ. پیسې مهمې دي؛ موقعیتونه نږدې کوي، خو په پای کې یوازینۍ وسیله پیسې نه دي.

جمهوري غوښتونکي او دیموکراتان دوه مختلف قطبونه دي، چې ببلابېل تمایلات لري. د نورو ګوندونو کاندیدان هم شته، خو زیاتې رایې یې نه دي اخیستي، تر اوسه پورې کوم منظم تشکیلات نه لري، هغوی لا تر اوسه پورې دې حالت ته نه دي رسېدلي. اوباما د خپل کمپاین پر وخت د انټرنیټ له لارې دومره ډېرې پیسې ترلاسه کړې، چې ټول سیاسیون یې ګنګس کړل. د خلکو پیسې کمې وې، خو څرنګه چې پیسې زیاتو خلکو ورکړې وې، نو ځکه ډېرې زیاتې شوې، دا د پیسو راټولولو نوې طریقه وه، چې د انټرنیټ له لارې ترسره شوه. اوباما اوس هم د انټرنیټ له لارې له خلکو سره په تماس کې دی، له هغوی څخه پوښتنې کوي، د هغوی نظرونه اوري، دا ببخې نوی کار دی. پر دې وخت د یوه هېواد استازي له خوا دوه پوښتنې مطرح شوې، خو ومې نه کړای شول، د هغه نوم هغه وخت سم ثبت کړم، دا پوښتنې دادي:

۱- تاسې د اوباما توصیف وکړ، نوري نړۍ کې هم خلک غواړي اوباما بریالی شي، یو وخت یو څوک محبوبیت لري، خو دا محبوبیت هغه وخت دوام پیدا کوي، چې د هغه شخص پالیسي تطبیق شي، خو که ناکامه شي، نو محبوبیت یې هم له منځه ځي؟

۲- امریکا پخوا پر بشري حقوقو او سولې ډېر ټینګار کاوه، خو اوس یې دومره نه کوي، علت یې څه دی؟

له دوو پروفیسورانو څخه یوه ځواب ورکړ:

مورږ پاچا نه ټاکو، جمهور رئیس انتخابوو، نو چې داسې ده، بیا یې تخریبولای هم شو، اوباما چې اوس تائیدوو، دا نو دده کارونو پورې اړه لري، بیا یې د تخریب مرحله هم شروع کېږي. اوباما د (روزولت) له وخته راهیسې بې سابقه کارونه کړي دي. ناکامي هم کله کله له ناچاري وي، دی هم خپل دا محبوبیت تر اخره نه شي ساتلای.

د پاکستان استازی (اقبال چوهدري) پوښتنه وکړه: ولې ښځو ته سم حق نه ورکول کېږي، چې ولسمشره شي؟

ځواب: مورږ انتخابات لرو، نه انتصابات، هر څوک چې د خپل ګوند له خوا کاندید شي، د همغه ملاتړ کوي، وګورئ اوباما یو تور پوستی دی، جمهور رئیس شو. د جمهور رئیس په توګه د ښځې انتخاب هم له خوب او خیاله لرې خبره نه ده.

د اردن د استازي پوښتنه: تاسې مخکې د امریکایانو د هېواد پالنې یادونه وکړه، خو مخکې پر یو وخت د ویتنام د جګړې یو امریکایي اتل په ټاکنو کې ماتې وخوړه، ددې علت څه دی؟

ددې پوښتنې په ځواب کې پروفیسور اولسون وویل: د جمهور رئیس بوش او د اوباما حالت تو پیر کوي، نو ځکه قضاوت پرې هم تو پیر کوي. د بوش پر وخت پر امریکا برید

وشو (۳۰۰۰) کسان په کې له منځه لاړل، دا اوس پر موږ حمله نه ده شوې، اوس له یوه دښمن سره په مقابله کې یو، د هر جمهور رئیس ارزونه د همغه وخت د حالاتو په مقایسه کېږي.

د یوه بل برخوال پوښتنه: اوس حالات ښه دي، خو د بوش د اداري تېروتنې باید هیرې نه کړو. بوش داسې فکر کاوه، چې هغه نه یوازې د امریکا، بلکې د ټولې نړۍ جمهور رئیس دی، نو ځکه دا نړیوال اقتصادي بحران رامنځته شو. اوباما وویل: موږ باید د امریکا پخوانۍ مسیر ته تغیر ورکړو، نو وګورو چې څه کېږي؟

ځواب: زه د اوباما پر خبرو نه پوهېږم، چې د کوم مقصد لپاره وې، خو دده چلېنجونه له پخوانیو هغو سره تو پیر لري، د بوش اته کاله تېر شول، موږ کولای شو، له پورته تر کښته پرې قضاوت وکړو، خو اوسنۍ اداره کې هېڅ شی تر اوسه روښانه نه دی. تر اوسه پورې یوازې کلمات او ویناوې دي، دا ټول یو شان نه دي، باید عمل ته وګورو. څوک د ادارو په راس کې راځي؟ عملاً ټول واک د جمهور رئیس په لاس کې نه دی. د کورنیو، بهرنیو چارو او ملي دفاع وزیرانو په غوراوي کې پخوا هم کانګرس لوی لاس درلود، ان ویل کېږي، چې د مالیې وزیر باید کانګرس ته راپور ورکړي. اصلي قوت کانګرس دی، جمهور رئیس کانګرس ته ددې کسانو وړاندیز کوي، هغوی یې یا ردوي یا یې تائیدوي.

د عراق د یو استازي پوښتنه: ویل کېږي، چې امریکا د عراق په باب خپله پالیسي بدلوي، په دې باب مونږ اند ښښنه لرو، دا به څنګه بدلون وي؟

ځواب: یو لیکوال یو کتاب لیکلی، په دې اثر کې یې یادونه کړې، چې امریکا په ټولو ځایونو کې د خپلو عسکرو د ځای پر ځای کولو توان نه لري، سوداګریز، اقتصادي او نور مشکلات هم لري، چین، هندوستان او نور هم اوس نړیوال قوتونه دي، څه شی چې تاسې یې ګورئ، هغه دادی، چې مونږ باید له نورو سره مذاکره وکړو، همدا اوس مونږ د افغانستان او پاکستان لپاره یو استازی لرو. روسیې سره باید داسې روابط ولرو، چې همکاري یې راجلب کړو، د عراق مسئله او نور مسایل مونږ اوس د منطقې په سطحه مطالعه کوو، پخوانۍ اداړې غوښتل، چې په روسیې کې یو تن سره ښه علایق ولري، خو داسې نه شي، چې هر څه پر دښمنۍ بدل شي، ځکه چې د دواړو هېوادونو علایق مختلف دي.

د یو بل برخوال له خوا پوښتنه وشوه: په امریکا کې د انتخاباتو څرنګوالی او بیا د ولس غوښتونو معیار څرنګه دی؟

ځواب: یو وکیل څخه یې پوښتنه وکړه، چې ولې دې ځان کاندید کړ؟ هغه ورته په ځواب کې وویل: یو وجدان لرم، چې زه یې وهڅولم ځان انتخاب کړم، یو خلک دي، چې زه یې انتخاب کړم او بل زما افکار دي. زه باید د دوی ترمنځ اندول ټینګ کړم. پروفیسور د یو بل وکیل ببلګه هم وړاندې کړه، ده وویل: د

امریکا په کانګرس کې د یوه ایالت یو وکیل و، دی د کانګرس د بهرنیو چارو د کمیټې غړی و، یو وخت د کیوبا او امریکا ترمنځ مناسبات ډېر خراب شول. د شوروي د مداخلې پر اساس حالات ډېر نازک حالت ته ورسېدل، ان تر دې چې نړۍ وه خبره درېیم نړیوال جنګ ته ورسېږي. دا مهال وکیل د خپلې سیمې د خلکو د شکایتونو د اورېدنو لپاره هتله لاړ. یو سړي یا موکل ورته وویل، چې زه یو مشکل لرم، هغه راته حل کړه. وکیل ورته د کیوبا د مشکل یادونه وکړه، چې حالات ډېر خراب دي او نړۍ ده چې خبره درېیمې نړیوالې جګړې ته ورسېږي، خو موکل یې پر دې خبرې سر ونه ګراوه او بیا یې ورته وویل چې ته نورې خبرې پرېږده، ته راشه زما د آس غم وخوره، چې په خټه کې نښتی دی. ددې مانا داده چې سیاست محلي دی، کورنیو مشکلاتو ته باید هم زیاه توجه وشي. که څه هم نړیوال مسایل مهم دي، خو یو وکیل د خپلو موکلینو د غوښتنو عملي کولو ته هم مجبور دی.

د سیمینار یو بل برخوال وپوښتل: اوباما وویل: زه بدلون راولم، په نړیواله کچه به دا څه ډول بدلون وي؟ خدای دې وکړي چې مثبت وي.

ځواب: ددې پوښتنې ځواب د اساسي قانون د بدلون له ځواب سره یوځای شو، ما (یون) ونه کړای شول، چې ددې پوښتنې مطلوب ځواب ولیکم، خو د اساسي قانون د بدلون په اړه وویل شول، چې دې اساسي قانون په خپل متن کې د بدلانه لاړې

چارې په ګوته کړي دي. ددې قانون اساسي مسوده د داخلي جنګونو پر مهال لیکل شوې وه او تر هغې وروسته په کې وخت پر وخت بدلونونه راغلي دي.

ګروپي کار: تر پنځه لسو دقیقو وروسته پر لس نیمو بجو ګروپي کار پیل شو. ګروپي کار د تېرو ورځو په څېر د هر ګروپ مشر تر څارنې یا مشرۍ لاندې پیل شو. زمونږ په ګروپ کې د ننورځې پر مطرح شوي بحثونو بیا بحث وشو. په دې ګروپي کار کې په ټولیزه ډول د ببلابېلو هېوادونو استازو، لکه بنګله دېش، افغانستان، ترکیې، عرب متحده امارتونو، کویټ، نیپال، عراق، مصر، سریلانکا او عمان برخه واخیسته. ځینو برخوالو د خپلو خبرو په ترڅ کې وویل چې په ننني لکچرنوټونو یا خبرو کې د لابینګ مسئله سمه تشریح نه شوه. د ایران، اسرائیلو او شمالي کوریا په باب هم د امریکا پالیسي سمه واضح نه شوه.

پروفیسور مختیاري (د لومړي ګروپ مشر) واضح کړه، چې د امریکا قوت مرکزي نه دی، بلکې د دې هېواد پر ایالتونو وېشل شوی دی؛ هر ولایت خپل خپل حکومت لري، په مرکزي حکومت کې بیا تر ټولو زیات قوت کانګرس سره دی، ځکه چې د پیسو ورکړه د دوی په لاس کې ده.

د انرژۍ په باب هم په دې بحث کې خبرې وشوې، چې ډېره مهمه ده او ډېرې زیاتې پیسې مصرفوي او بیا زیاته ګټه ترلاسه

کوي ګروپي بحث پر ۱۲ بجو ختم شو، یو ساعت د ډوډۍ لپاره وخت و.

د سیمینار دریمه ورځ د ماسپښین غونډه: د سیمینار دا برخه د پروفیسور امبکریټ کریاګ ډونکیرلي Ambcret graig Dunkerley په مشرۍ پیل شوه، پروفیسور لورېنس وېلټ یې ویناوال و. په دې بحث کې د امریکا د متحده ایالاتو د ملي امنیت شورا پر جوړښت او دندو خبرې وشوې. پروفیسور کریاګ ډونکیرلي وویل: په مخکنۍ بحث کې پروفیسور اولسون د امریکا د حکومت پر جوړښت خبرې وکړې، خو زه غواړم څه داسې شیان ووایم چې د پروفیسور اولسون له خبرو سره تو پیر لري، ځکه چې هغه خبره له پورته شروع کړه خو زه به یې له کښته پیل کړم: ورځنۍ چارې څنګه ترسره کېږي؟ کارونه څنګه پرمخ ځي؟ ددې ځای بروکراسۍ ډېره پېچلې ده، خو زه دومره جزئیاتو ته نه ورننوزم، په واشنګټن کې داسې کسان شته، چې تاسو ته توضیحات درکولای شي، زه نه غواړم د هغو ځای ونیسم، خو زه تاسو ته دومره معلومات درکوم، چې په عمومي ډول د یوه بهرني د پوهېدنې لپاره په کار وي. دا څو موضوعات بیانوم:

یوه ځانګړې مسئله، چې د امریکا علاقه ځانته راجلبوي داده، چې د سیستمونو ترمنځ باید بېلانس یا اندول برابروي. د بېلګې په توګه د اجرائیه او مقننه قواوو ترمنځ اندول، جمهور رئیس د عسکرو قومنده په لاس کې لري، خو کانګرس د پیسو د ورکړې واک لري، ځکه نو د دوی ترمنځ دایمي تشنج شته، د یو بل له همکارۍ پرته یو هم کار نه شي کولای، ځکه نو ددې ارګانونو ترمنځ همېشه رقابتونه وي. بل ایالتي او فدرالي تشکیلات دي، چې ایالتونه مستقل صلاحیتونه لري. کله چې موږ د خپل امنیت په باب فکر وکړو، نو بهرني مقصدونه مو درک کړل، پنټاګون او بهرنیو چارو وزارت ته مو پام شو، چې جمهور رئیس ته یې رپورټ ورکاوه، د سپتمبر د ۱۱مې نېټې تر پېښې وروسته مو امنیت ته پېښ خطر درک کړ، دا مسولیت اکثره فدرالي نه و، بلکې ایالتي و، لومړنی کس چې د سپتمبر د (۱۱) نېټې خطرونو ته متوجه شو، د نیویارک ښاروال و، وګورئ دا خطر څومره زیات دی. د مسولیت سرچینو ته مو څومره پام را اړوي. په بهرنیو هېوادونو کې زموږ سفارتونه راپورونه رالېږي، دا راپورونه اړوند سرچینو ته رسېږي، دا معلومات رد و بدل کېږي، د عسکرو په باب خبرې کېږي، څومره عسکر باید له عراق څخه ووځي، ددوی په باب د نظریاتو توپیر موجود دی. دا ټوله پروسه وخت غواړي. نو ځکه زموږ د سیاسي جوړښت په باب پوښتنه رامنځته کېږي، دا مختلف مرکزونه باید په مسولیت کې شریک شي، جمهور

رئیس (نیکسن) دا بروکراسي له منځه یوړه. یو تعداد خلک وایي، چې دوی د عراق په باب له ډېرې عجلې څخه کار واخیست. ما د بهرنیو چارو له وزیر سره کار وکړ. هلته دا نظر و، چې دلته کارونه کېږي، خو پرېکړه نه کېږي، یوه خبره له یوه ځایه بل ځای او له یوه چینل څخه بل چینل ته ځي، خو اساسي خبره داده، چې پرېکړه باید په سم ډول ترسره شي او پرېکړه د ټولو له خوا په ګډه وشي، که یوه پرېکړه د ټولو له خوا په ګډه نه وي شوې، نو بیا یې عملي کول ډېر سخت کار دی. کله چې پرېکړه سمه وي، نو دا ارګانونه یې باید په عملي کولو کې مرسته وکړي.

جمهور رئیس (روزولټ) به همېشه دوو وزیرانو ته دنده ور کوله، خو یو به یې پر بل نه خبراوه، کله چې به له دواړو خواوو ځوابونه راتلل، ده بیا یو په کې انتخابوه، نو ځکه خو دی یو لوی سیاسي نابغه و. نورو جمهور رئیسانو؛ کلنټن هم ډېره څېړنه کوله، کلنټن هم ډېر مفکر و. اوباما چې زه اوس ګورم، دی هم ډېر مخکې دی، خو اوس پرې قضاوت لا تر وخت دمخه خبره ده. پروفیسور تر دې خبرو وروسته د امریکا متحده ایالاتو د امنیت شورا جوړښت او اړتیا تشریح کړل.

د امنیت شورا پر ۱۹۴۷م کال رامنځته شوه. د ملي دفاع، بهرنیو چارو وزیران، د جمهور رئیس مرستیال او نور لوړ رتبه مامورین، چې جمهور رئیس یې غواړي، ددې شورا غړي دي. د جمهور رئیس د دفتر رئیس، د جمهور رئیس معاون، د ملي

امنیت مشاور، د بهرنیو چارو وزیر، یو بل ته مشوره ورکوي، لوی درستیز او د استخباراتو رئیس مشاورین وي. یو نظامي مشوره ورکوي او بل استخباراتي معلومات ورکوي. د جمهوري ریاست لوړ رتبه مامورین او نور هم د مشورې لپاره ورتللای شي. پر ۲۰۰۵م کال په امنیت شورا کې نور تغیرات هم راغلل، اوس د ځمکنۍ بشپړتیا وزیر هم د دوی غړی کېدی شي. ایالتي لوړ رتبه مامورین ځکه د امنیت شورا غونډو ته نه راځي، چې هغوی په خپلو ایالتونو کې ډېر مصروف دي. اوس امنیت شورا (۲۰۰) تنه کارکوونکي لري. ددې شورا مشره یا جنرال سکرتره مخکې کاندولیزا رایس وه. دوی د جمهور رئیس خاص کسان دي. د ملي امنیت شورا غړي یا مهم کارکوونکي د کانګرس له خوا نه تائید ېږي، خو وزیران تائید ېږي. په ملي امنیت شورا کې داسې کسان وي چې جمهور رئیس ته ډېر نږدې وي. ددې شورا دنده داده، چې جمهور رئیس ته د پالیسۍ وړاندیزونه کوي. د وزیرانو ترمنځ همغږي رامنځته کوي. د جمهور رئیس پرېکړې او لارښوونې خپلو اړوندو وزارتونو ته رسوي، چې هغوی یې عملي کړي.

د ملي امنیت شورا رئیس کار سخت دی، ځکه چې وزیران زورور دي لکه (کیسنجر) چې د (نیکسن) مشاور و، خو د بوش پر وخت د امنیت شورا مشاور یوازې د مشاور رول درلود، نه اجرایي ځواک. اوباما لا د امنیت شورا په برخه کې تراوسه څه نه دي کړي، کېدی شي په دې ورځو کې معلوم شي.

بوش فکر کاوه، چې کاندولیزا رائیس یوازې مشاوره ده، نه د ټولو وزیرانو قومندانه، دا هغه وخت ماته معلومه شوه، چې ده وویل: ((رائیس وینا کوي خو عمل نه کوي))، خو اوس اوباما کېدی شي، دې شورا ته زیات رول ورکړي. د رائیس ترڅنګ، دفاع وزیر رمزفیلډ، د بهرنیو چارو وزیر او نور کېناستل. ځینې وزیران خپله د جمهور رئیس پر ضد وي، نو که د امنیت شورا رئیس تکړه نه وي، دا وزیران به څوک کنټرولوي؟ جمهور رئیس کلنټن ته به د بهرنیو چارو، د ملي دفاع وزیرانو مشوره ورکوله، هغه به اوربدله، بیا یې خپله پرې فکر کاوه، خو ټول کسان د تصمیم یا پربکړې قوت نه لري، نو ځکه باید د ملي امنیت یو قوي مشاور ولري.

د جمهور رئیس په دفتر کې نورې کمېټې هم شته، لکه د پالیسۍ د همغږۍ کمېټه، د پرسونل کمېټه، چې دا ټولې د سکرتریت په کچه دي. لوی درستیز تقریباً هره ورځ سپینې مانۍ ته ځي، ځکه چې اکثره پربکړې همده سره وي. د بهرنیو چارو، دفاع وزارتونو او سپینې مانۍ ترمنځ موازنه او رابطه به څوک تامینوي؟ همدا د ملي امنیت شورا یې باید تامین کړي.

د ملي دفاع وزارت جوړښت څه ډول دی؟ په امریکا کې دفاع وزیر همېشه یو ملکي شخص وي، بحري، ځمکني، هوایي او نور پوځونه هر یو خپل خپل وزیر لري، دوی د جنګ چارې پرمخ بیایي، دفاع وزیر جمهور رئیس ته راپور ورکوي. لوی درستیز

هم د مشاور په توګه کار کوي، نور جنګ د جګړې په ډګر کې عملاً د قومندانانو له خوا پرمخ وړل کېږي. لوی درستیز په یوازې ځان دا پرېکړه نه شي کولای، چې دغه او هغه ځای ته عسکر ورولېږي، دی باید د ټولو او عمومي قومندانانو نظرونه راټول او د ملي امنیت شورا ته یې وړاندې کړي. دا نظریات بیا کانګرس ته ځي، چې هغوی ورته پیسې منظورې کړي. دوی باید کانګرس قانع کړي، چې هغوی ورته پیسې منظورې کړي. ملي امنیت شورا یوه ستراتیژي لري، چې په انګلیسي او عربي ژبه یې متنونه شته، دې ستراتیژۍ کې هر څلور کاله وروسته یو څه تغیرات راځي، البته دا د جګړې پالیسي نه ده. دا په هرو څلورو کلونو کې د همغه جمهور رئیس امنیتي پالیسي ده، چې په نړۍ کې څه کوي؟ دا ستراتیژي بیا ببلابېلو وزارتونو ته ځي او هغوی بیا د همدې له مخې خپله ستراتیژي جوړوي. د دوو کلونو په بهیر کې بیا د ملي دفاع وزارت نظامي ستراتیژي جوړېږي، چې څنګه یې عملي کوي. بیا نورې ستراتیژۍ لکه د ترهګرۍ پر ضد ستراتیژي، د استخباراتو ستراتیژي او نورې په لسګونو ستراتیژۍ جوړېږي. د لوی درستیز لپاره هم یو لارښود جوړېږي، چې دا هم خپله د جمهور رئیس د اجنډا مطابق وي.

تر دې خبرو وروسته یو ځل بیا پوښتنو او ګروېږنو ته وار ورسېد.

یو برخوال پوښتنه وکړه: د جمهور رئیس د دفتر او ملي امنیت شورا ترمنځ څه تړوپیر موجود دی؟ ځکه دا دواړه د جمهور رئیس کارونه پرمخبیایي؟

ځواب: د ملي امنیت شورا کارونه سیاسي اړخ لري او د جمهور رئیس دفتر هغه اکثره تخنیکي. د جمهور رئیس د دفتر دنده داده، چې ټولو هغو پوښتنو ته ځوابونه پیدا کړي چې د کانګرس له خوا یې احتمال وي، که د یو کار لپاره ډېر ښه تصمیم هم وي، خو چې کانګرس پیسې ورنه کړي، نو ګټه به یې څه وي؟

د حکومت ډېره لویه برخه د امنیت شورا پالیسۍ سره ډېر سروکار نه لري، خو د جمهور رئیس دفتر د جمهور رئیس ورځني کارونه پرمخوړي او د حکومت د بېلابېلو ارګانونو ترمنځ هماهنګي رامنځته کوي. ملي امنیت شورا عملیات نه اجرا کوي، نظریات ورکوي. د جمهور رئیس (رونالډ ریګن) پر وخت د امنیت شورا له ایران سره یوه معامله کړې وه، چې غټ جنجال تري راپیدا شو. داسې فکر مه کوئ، چې سپینه مانۍ کې خلک له مریخه راغلي دي، داسې نه ده، د دفترونو اتاقونه یې زمونږ تر دې درسي خونې هم بدتر دي، دا پرې ډېر شرف لري.

یو بل برخوال خپله پوښتنه داسې مطرح کړه: دا چې مونږ له تاسې څخه پوښتنه نه کوو، دا ددې مانا نه لري، چې مونږ پرې پوه نه شو، بلکې دا داسې یو مغلق سیستم دی، چې زمونږ د هېوادونو پر درد هېڅ نه لګي!

ځواب: رښتیا هم دا یو نوی امریکایي سیستم دی، پېچلی دی، تر دویم نړیوال جنګ وروسته امریکایان مجبور شول، داسې یو سیستم جوړ کړي، چې جمهور رئیس د عاجل تصمیم پر وخت له امنیت شورا سره مشوره وکړي. پر دې وخت ما (یون) پوښتنه وکړه، که د نړۍ په کومه برخه کې تاسې یو عاجل اقدام ته اړ شئ نو دا اوږده بروکراسي پرې له څو تطبیقوئ، نو مقابل طرف به پر تاسو ډېر مخکې شوی وي؟

ځواب: مهمه نه ده، چې دا ټول مراحل ووهي، اکثره شیان چې موږ دلته تشریح کړل عاجلو مسایلو کې کېدی شي د وخت فشار په پام کې ونه نیول شي، مرستیالان او نور هم کولای شي د ټلېفون له لارې اقدامات وکړي. د کلنټن پر وخت د بهرنیو چارو وزیر له هغه سره هره ورځ شخصي مجلس درلود، پرېکړه یې نه کوله، خو مشوره یې ورکوله، زموږ پېچلی سیستم دا مانا نه لري، چې تاسو فکر وکړئ پرېکړه ژر نه شي ترسره کېدلای.

د ماسپښین غونډې دویمه برخه: د چای لپاره تر یو پنځه لس دقیقه یې ځنډ وروسته دویمه برخه پیل شوه. په دې برخه کې دوو نجونو پېغلې جوهاني ببرج Ms.Johanne Berge او پېغلې جولیي اریغیتي ms. Julie

Ms.Johanne Berge

arrighetti راغلې، لومړی يې مشره او بيا دويمه راغله، لومړی يې د سبا ورځې پروګرام تشريح کړ او بيا يې د نيسا سنټر د وېبسايټ په باب معلومات ورکړل. رښتيا هم د نړۍ په کچه ډېره لوړه او له معلوماتو ډکه وېبپاڼه وه. د نړۍ د هر ګوټ، پېښې او هر ډول مسايلو په باب په کې معلومات ځای پر ځای شوي وو.

ددې وېبپاڼې له لارې دې د نړۍ هرې مشهورې ورځپاڼې ته لاره پيدا کولای شوه، هر ډول نوي معلومات دې د هغو له نېټه لیک سره ترلاسه کولای شول، نېه خبره لا په کې دا وه، چې نوي معلومات له زړو هغو سره يوځای کېدل او د معلوماتو يو نېه زېرمتون يې جوړاوه، په دې ډول هر څوک کولای شي، يوه موضوع له پيله بيا تر دې دمه، پر هر اړخيز ډول وڅېړي او مطالعه يې کړي. ما چې د دوی وېبپاڼه وکتله او بيا دومره نوي او ګڼ معلومات او بيا مې خپله ټولنه ورسره مقايسه کړه، نو ((ډېر تفاوت دی په انسان کې د مانا په لحاظ))، پرته له دې چې خپل هېواد له دې حالت سره د يوه خوب او خيال په توګه مقايسه کړم، نوره هېڅ بله لاره نه شته، يو څوک چې په علم او تخنيک کې دومره لاسرسی ولري، نو هغوی طبعاً پر نورو د حکومت کولو وس لري. زه فکر کوم زمونږ په شان د وروسته پاتې او يا شاته پاتې ساتل شويو ټولنو د سياستوالو يوه غټه ستونزه دا وه، چې دوی خپل ټول عمر په دروغو، لاپو شاپو او هسې دښمنۍ ټوکولو تېر کړی او دې خلکو او سياستوالو يې کار ته کار ويلی او کار يې کړی دی. وروسته بلې پېغلې د نيسا

سنټر برېښنايي کتابتون تشريح کړ، هغو مره علمي کتابونه، چې دوی د دې سنټر په برېښنايي کتابتون کې زېرمه کړي وو، که وو ايم چې زمونږ د ټول هېواد تر مجموعي کتابونو به زيات وو، دروغجن شوی به نه يم. اکثره کتابونه په کې په انګليسي ژبه وو، خو د عربي او فارسي ژبې کړکۍ هم په کې وې، مانا دا چې په دې ژبو هم کتابونه پيدا کېدلای شول. وروسته مادکتابتون له مسولې څخه پوښتنه وکړه، چې که مونږ پښتو کتابونه درته راولېږو، تاسو يې دلته ځای پر ځای کولای شئ؟ هغه ډېره خوشاله شوه، ويل يې ولې نه دا به ستاسو له خوا له مونږ سره ډېره مرسته وي. مونږ دلته د هرې ژبې کتابونه اچولای شو. دا مونږ ته هېڅ مشکل نه دی، ما ويل نو له همدا اوسه پښتو کړکۍ ورکړئ، زه چې کله کابل ته لاړم، د پښتو کتابونو لړۍ درته شروع کوم، هغې راسره په وريځ تندي ومنله. وروسته يې مونږ ته له دې کتابتون او وېبسايټ څخه د ګټې اخيستنې لپاره پاسورډونه راکړل، چې د نړۍ په هر ځای کې او هر وخت مونږ له دې وېبپاڼې او کتابتون څخه ګټه اخيستلای شو. د دا ډول کتابتون او وېبسايټ ليدل، نو زما په علمي ژوند کې يوه ډېره خوږه خاطره وه.

د مازيګر پر شپږو بجو له نيسا سنټر څخه د هوټل پر لوري وخوځېدو.

د سیمینار څلورمه ورځ

د فبروري ۲۷مه، د جمعې ورځ له ټاکل شوي مهالوېش سره سم له هوټله نیسا سنټر ته راغلو، ۹:۱۵ بیا جلسه پیل شوه. د نن ورځې د مهالوېش په باب یې معلومات راکړل. ټاکل شوې وه نن موږ پنټاګون (د امریکا دفاع وزارت ودانۍ) وګورو، پرون یې موږ ته ویلي وو، چې باید په رسمي لباس کې راشو، خپل پاسپورټونه ضرور له ځان سره راوړو. هلته د ننوتو قانون یې موږ ته تشریح کړ، دا یادونه یې هم وکړه، چې هغوی نظامیان دي، قانون تطبیقوي، هلته د هېڅا لیاز او پیاز نه کېږي، دوی پر خپلو مامورینو هم دا ډول سختګیري کوي، نو ځکه خو یې بار بار ټینګار کاوه، چې باید لباس مو رسمي وي او پاسپورټونه درسره وي. ټاکل شوې وه، موږ په پنټاګون کې د امریکا د دفاع وزارت له لوی درستیز سره وګورو او ددې ودانۍ د کنفرانس د مرکز لسمه خونه هم وګورو، د لوی درستیز او د هغه پر دفتر سربېره د پنټاګون ببلابېلې برخې هم وګورو او له نورو چارواکو سره هم لنډې خبرې وکړو.

د ډوډۍ لپاره هم ترتیبات نیول شوي وو او بیا مو باید د یوې بلې مهمې ودانۍ لیدنه هم کړې وای. د سیمینار د نن ورځې مشري د ښاغلي پروفیسور لوربنس وېلټ پر غاړه وه او ښاغلي

اډم مایکل مولین یې وینا وال و. کله چې دوی خپلې خبرې پیل کړې، نو په پیل کې یې همدا وویل چې نن د امریکا جمهور رئیس اوباما د یوه ایالت لیدنه کوي او د امریکا د قانون له مخې د پوځ لوی درستیز مجبور دی، چې هلته په غونډه کې د جمهور رئیس ترخنګ ودریږي، نو ځکه خو له پنټاګون څخه مورډ ته احوال راغی، چې زمورډ او ستاسو پروګرام نن کنسل شوی دی. البته د لوی درستیز په ګډون د پنټاګون اکثره اړوند مسولین پر دې باندې خپه دي، چې ولې داسې تصادف پېښ شو.

بیا یې وویل چې مورډ او تاسې نن یو ازاد بحث لرو، تاسې کولای شئ خپلې پوښتنې مطرح کړئ. په ستېج کې درې تنه ناست پروفیسوران به تاسې ته ځواب ووایي.

له عمان هبواد څخه د هغه هبواد استازي (خالد) پوښتنه وکړه: مورډ مخکې د تروریزم په باب خبرې کولې او د ترهګرو په باب، خو اوس هغو ته تروریستان نه وایو، لکه د سومالیې د جمهور رئیس (شیخ احمد) په باب چې سومالیې کې پرې ثبات راغی؟

ځواب: په ستېج کې یو ناست پروفیسور ورته په ځواب کې وویل: کله چې طالبان په افغانستان کې قدرت ته ورسېدل، مورډ ته خبر راغی، چې دوی ثبات ټینګ کړ، هغه وخت دا یو مثبت کار و، خو قدرت داسې شی وي، چې سړی رڼدوي وروسته، چې دوی ته لاره خلاصه شوه، پر یو استبدادي رژیم بدل شول.

تروریستي ګروپونه د خپلو عملونو له مخې په تور لست کې وي، که دوی خپلو عملونو ته بدلون ورکړي، په خپله له لست څخه خارجېږي، یو مثال یې لیبیا دی، بل مثال یې ((سازمان مجاهدین خلق)) دی، چې غواړي ځان له تور لست څخه وباسي، دا سازمان ګورئ د ایران په مقابلې کې ولاړ دی، خو څرنګه چې کارونه یې مثبت نه دي، نو ځکه مورږ ته د زغم وړ نه دي.

د یو بل برخوال پوښتنه: تاسې افغانستان ته (۱۷۰۰۰) نور عسکر لېږئ، فکر نه کېږي، چې چندان نتیجه ورکړي؛ ښه به وي، چې مذاکرات پیل کړئ!

ځواب: د طالبانو تر واک وروسته اکثرو امریکایانو (پروفیسور وویل: زما په شمول) اند ښښنه لرله، د ښځو پر وړاندې د طالبانو دریځونه ښه نه وو، د امریکا نظر دا نه دی چې پر چا د خپلې خوښې حکومت تحمیل کړي. د طالبانو په واکمنۍ کې د امریکا له بهرنیو چارو وزارت څخه یو مسول مامور چې پښتو ژبه یې هم ښه زده وه، ملاعمر ته ټلېفون وکړ، پښتو خبرې یې ورسره وکړې، ورته یې وویل چې له القاعدې څخه خپل ځان بېل کړي، خو طالبانو ونه منله، طالبانو اوس د بیاجوړونې پر وړاندې مشکلات پیدا کړي دي. د کندهار لویه لاره یې ښه مثال دی. مهمه داده، یو شمېر عسکر باید هلته ولرو، چې د امنیت لپاره بستر برابر شي او بیا رغونه رامنځته

شي. زمونږ هدف دا نه دی، چې طالبان له منځه لاړ شي، بلکې هدف مو دا دی، چې هلته امنیت رامنځته شي.

د نیپال هېواد یو استازي پوښتنه وکړه: د اسرائیلو او لبنان په باب پوښتنه لرم، اسرائیل د خپلې بقا په خاطر جنګېږي. افغانستان هم همدا شان دی، ځینې دلایل شته چې امریکا د اسرائیلو او فلسطین پر وړاندې له تبعیض څخه کار اخلي، ایا د امریکا د نوې مشرۍ په راتګ سره به په دې اړه کوم بدلون راشي؟

ځواب: له اسرائیلو څخه زمونږ ملاتړ زمونږ نړیوال لید دی، دا ملاتړ تغیر نه کوي، دا کار زیات دلایل لري، دا چې امریکا هېڅوخت اسرائیل نه خوشې کوي، سوال دلته دی، چې څنګه دایمي سوله ټینګه شي، یو نظر دادی، چې د سولې د ټینګښت لپاره دوه مستقل هېوادونه ګټور دي، نظر دېته، چې یو د بل خاوره اشغال کړي. امریکایان باید د حل یوه صادقانه لاره پیدا کړي. عرب، اسرائیل او امریکا دا نظر لري، چې دوه مستقل هېوادونه د حل لاره ده. نوی حکومت به هم د اسرائیلو ملاتړ پرې نه ږدي، خو ستراتیژۍ کې به بدلون راشي. د همدې پوښتنې په ځواب کې دویم پروفیسور زیاته کړه: غواړم یو دوه ټکي نور هم پرې زیات کړم، تاسو ښه وویل چې دواړه له مجبوریته دې جګړې ته دوام ورکوي، د دواړو تاریخ یې شاته پروت دی، د حل لاره ډېرو سختو پرېکړو ته اړتیا لري، دا سیاسي تصمیمونه د ملي بقا لپاره مهم دي. اوس چې کومې

خبرې کېږي ایا دا خبرې جدي دي که یوازې شعارونه دي؟ له ټولو سیاسي مشرانو څخه هیله کېږي، چې قرباني ورکړي، که یوازې پر اسرائیلو فشار راوړل شي دا هم د حل لاره نه ده، د اسرائیلو د بقا په خاطر د امریکا ملاتړ تغیر نه کوي. دا ملاتړ باید ددې سبب شي، هلته چې کوم اقشار دي هغه د سولې ملاتړ وکړي.

د همدې پوښتنې په دوام بل پروفیسور وویل: زه یو تاریخپوه یم، ددې مسئلې تر شا یو تاریخ پروت دی، دلته جمهور رئیس کوښښ کوي، د مشکل حل ته نږدې شوي یو، خو بریالي شوي نه یو، خو یو شی چې واضح دی دادی، چې امریکا نه شي کولای سوله ټینګه کړي، خو د مرستندوی رول لوبولای شي، تر څو چې دوی په خپله مذاکره ونه کړي او بهرني لاسونه لنډ نه شي، سوله ټینګېدی نه شي. کله چې د اسرائیلو د شتوالي موضوع مطرح شوه، د دوو دولتونو د شتوالي موضوع رد شوه، ځکه چې د اسرائیلو موجودیت تر خطر لاندې و. اوس هغه سیمه پخوانی ستراتیژیک ارزښت نه لري، حالات بدل شوي دي، اوس باید دوی په خپله دا مشکل حل کړي.

پروفیسور مختیاري د همدې پوښتنې په دوام وویل: د دوو مستقلو دولتونو مسئله پر ۱۹۴۷م کال مطرح شوه، (۱۱) هېوادونه په کې شامل وو. ایران هم په کې و، خو د دوو دولتونو مساله هغه وخت رد شوه. اسرائیلو، امریکا او فلسطین ټولو کې د سولې هیله شته، خو دا هیله څرنګه پر

واقعیت بدلېدی شي، دا خبره مهمه ده. زه اسرائیلو ته تللی وم هغوی هم اکثره سوله غواړي، خو څرنګه چې هلته نور علایق دي، دا چې ځینې اسرائیل د عربو پر خاوره کورونه جوړوي، ټول له دې نظر سره موافق نه دي، ان د اسرائیلو د متقاعدینو په ټولنه کې هم داسې خلک شته، چې د سولې ملاتړ کوي. د سولې پلویان باید یو بل پیاوړی کړي، نظر دې ته چې یو بل سره وجنګېږي، په اسرائیلو کې د انتخاباتو پر وخت ځینې اقلیتونه شته، چې هغوی هم تاثیر لري، امریکا سوله نه شي تحمیلولای، خو مرسته کولای شي.

د سیمینار د یو بل برخوال له خوا دا پوښتنه مطرح شوه: ټول پوهېږي، چې امریکا د اسرائیلو هر ډول نظامي ملاتړ کوي، اوس یې عراق سره هم یو ټرون لاسلیک کړی دی، ایا عراق به هم په دې ډول تقویه کړي؟

ځواب: نه ځکه چې زیات دلایل شته، هېواد ونه د قواوو او سیستم له پلوه یو بل سره توپیر لري، د هر هېواد امنیتي جوړښت بل ډول وي. اسرائیل له ۸۰یمو کلونو څخه راپدېخوا د امریکا له پوځي مرستې څخه ګټه اخلي، اسرائیل داسې سرچینې هم لري، چې امریکا څخه یو څه واخلي، خو زه نه پوهېږم، چې عراق په دې موقف کې دی که نه؟

د پاکستان استازي (اقبال چوهدري) دوه پوښتنې مطرح کړې: ۱- ایا پر غزې باندې د اسرائیلو د عملیاتو پروړاندې امریکا ځان له اخلاقي پلوه مسول ګڼي؟

۲- طالبان د پرمختګ په حال کې دي، تاسې د نورو ګاونډیانو له مرستې پرته کولای شئ دا جنګ وګټئ؟

ځواب: موږ په ټوله دنیا کې همکاران او ملګري لرو، لکه ناټو او ځینو نورو هېوادونو سره هم اړیکي لرو، اند ېښنه لرو، په تېره بیا د امنیت په برخه کې، هره قضیه باید خپله په جلا جلا ډول مطالعه شي. د بوش او اوباما په باب مو وویل چې دوی ولې د غزې د پېښې په اړه غږ پورته نه کړ، په داسې حالت کې باید یو څوک نتیجې ته منتظر شي، دا وخت د دواړو جمهورو رئیسانو لپاره سخت و، یو د تلو او بل د راتلو په حال کې و.

پوښتنه: ایا دا موقع د اسرائیلو لپاره مناسبه وه؟

ځواب: زه په دې موقف کې نه یم، چې دې پوښتنې ته ځواب ورکړم، خو د اسرائیلو لپاره شاید دا یو فکر و.

یو بل برخوال دا دوه پوښتنې مطرح کړې: ۱- عراق ته تاسو د تګ پر مهال د کردستان موضوع حل نه شوه، د کردستان او فلسطین موضع به څنګه حلېږي؟ ۲- د برما او کوریا په باب څه نظر لرئ!

ځواب: تاسو سوال زیاتره پر دپلوماسۍ راڅرخي، حقیقت دادی، چې موږ غواړو په شمالي کوریا او برما کې تغیرات راشي، چین په شمالي کوریا کې ډېر موثر نقش لري.

دا مهال افغانستان ته نوبت ورسېد ما(یون) یوه پوښتنه مطرح کړه او د ستېج پر سر له ناستو درېواړو پروفیسورانو

څخه مې هیله وکړه، چې هر یو که ورته ځواب وایي ودې وایي.
پوښتنه په دې ډول وه:
_ طالبان او القاعده په جګړې کې له ایډیالوژۍ څخه ګټه پورته کوي، مهمه نه ده، چې دا ایډیالوژي مثبته ده که منفي، خو دوی یې کاروي او په مقابل کې یې د امریکا متحده ایالات او نور متحدین له عصري ټکنالوژۍ څخه کار اخلي. القاعده او طالبان د ایډیولوژۍ تر چتر لاندې کولای شي یو څوک له کوم لګښت پرته جګړې ته حاضر کړي، خو امریکا او متحدین یې یو عسکر په ډېر لګښت جګړې ته حاضروي.
القاعده د تخریب په موقف کې ده او نړیواله ټولنه د عمار او دا هم څرګنده خبره ده، چې تخریب تر عمار زر ځله اسانه دی ایا داسې کوم سیستم، پروګرام، پلان او یا فورمول شته، چې طالبان او القاعده خپل ایډیالوژیک ببز له لاسه ورکړي؟ که چېرې دا عملیه ترسره شي، کېدی شي په اسانۍ سره جګړه د نړیوالو ځواکونو په ګټه پربوزي که نه دا جګړه به دوام پیدا کوي.
ځواب: دا مهمه پوښتنه ده. هغوی ایډیالوژي په ناسم ډول کاروي، خو اکثره خلک چې دوی سره یوځای شوي، دا ایډیالوژیک ببز نه لري، د ایډیالوژۍ پر مفهوم هم نه پوهېږي، کم شمېر مسلمانان افراطي ایډیالوژیک ببز لري، ځینو طالبانو سره کېدی شي روغه جوړه وشي، کله چې بهرني

ځواکونه له افغانستانه لاړ شي، افغان پوليس بايد له دې خلکو سره ورو ورو مفاهمه وکړي.

د سيمينار يو بل برخوال پوښتنه وکړه: امريکايانو د عراق لپاره ذروي وسله پلمه کړه، ځکه هلته لاړل، خو وروسته معلومه شوه، چې دا ډول وسله يې نه لرله، ددې علت څه وو؟ معلومات يې سم نه وو؟ داسې کارونه پر نړۍ ډېر بد تاثيرات نه لري؟

ځواب: پر عراق باندې حمله اصولاً پر ۱۹۹۱م کال پيل شوې وه، که تاسې تېر (۱۲) کاله وګورئ، نو ملګرو ملتونو به ويل چې عراق د ملګرو ملتونو ټول قراردادونه نه دي منلي، نو ځکه يې په زوره هئيت ورولېږه، هغو ويل: عراقيان کيمياوي او بيولوژيکي وسلې لري، خو عراقيانو نه منله، څرنګه چې دوی همېشه دروغ ويل، نو ځکه د چا باور پرې نه راته، ځکه بوش ته دا نظر پيدا شو، چې دوی ذروي وسله لري. دا دوه نظرونه وو: يا دا چې دا وسله لري او يا يې هم جوړولای شي. ملګرو ملتونو ويل: که عراق د ملګرو ملتونو قوانين نه مني بايد له زوره کار واخيستل شي.

پوښتنه: يو برخوال وپوښتل: سمه ده چې عراق د ملګرو ملتونو قوانين ونه منل، امريکا هم د ملګرو ملتونو قوانين ونه منل؟

ځواب: د ملګرو ملتونو په چارتر کې راغلي دي، هر ملک چې غواړي خپل علايق وساتي، نو حمله کولای شي، خو دا کار

هغه وخت عادلانه دی، چې څوک په داسې حالاتو کې د ملګرو ملتونو ملاتړ ولري، یو ملک حق لري د بل هېواد له جابر حکومت څخه د هغه رعیت خلاص کړي. کولای شو په دې باب زیات بحث وکړو. پر ۱۹۹۱م کال له عراق سره یو اوربند و، نه سوله، عراق تر پایه دا قرارداد ونه مانه.

د ځواب دوام: د پاکستان په باب موږ نه پوهېدو، ځینې شواهد سم وو او ځینې ناسم، د استخباراتو د همدې نابشپړو معلوماتو پر اساس پرېکړه کېږي، د (صدام) په اړه هم دقیق نه پوهېدو، زموږ د بهرنیو چارو وزارت هم وویل چې نه پوهېږو، خو فکر کوو، د C.I.A موقف دا و، چې موږ نه پوهېږو، خو امکان لري، حقیقت دا دی، چې جمهور رئیس په (C.I.A) کې یو دفتر درلود، چې دا راپورونه وخېړي، خو دې سره سره دا د C.I.A لپاره یوه د شرم خبره وه. د عراق په باب اشتباه د سپتمبر پر (۱۱) پر پاکستان هم شوې وه، نو ځکه د (C.I.A) په جوړښت کې د تغیر مفکوره مطرح شوه.

د پورتنیو څرګندونو د ځواب لپاره د اسرائیلو استازي (چیرمي اسیشروف) هم نوبت واخیست او د خپلو مفصلو خبرو په ترڅ کې یې دې پوښتنو ته ځواب ورکړ، دلته یې د ځینو غټو ټکو یادونه کېږي:

ضروري نه ده، چې موږ تاریخ ته لاړ شو. پر ۱۹۴۸م کال اسرائیلو نه شو کولای د دوو دولتونو مفکوره رد کړي، کله چې له (سینا) څخه خارج شو له مصر سره مو سوله وکړه، له غزې

څخه چې بهر شو، د سولې پر اساس بهر شو، له دې توافقاتو څخه ځینو سره یې اسرائیل موافق دي، اختلاف پرې نه شته، ماته یو شی ډېر عجیبه ښکاري؛ ویل کېږي، چې امریکا له اسرائیلو سره خصوصي روابط لري، یا مشترک خوصیات لري. امریکا له نورو عربي هېوادونو سره هم خصوصي روابط لري، لکه مصر، عربستان، عمان، لبنان، په فلسطین کې محمود عباس او نورو سره، همدا رنګه پاکستان سره هم ښه روابط لري، که مونږ تحلیل کړو، کومه رابطه چې د امریکا او عربو ترمنځ شته، اسرائیلو سره هغومره نه ده، ایا دا خبرې اسرائیلو ته سختې او ګرانې پرېوزي؟ نو چې داسې نه ده کله چې اوباما جمهور رئیس شو، لومړی شخص یا جمهور رئیس ته یې چې ټېلفون وکړ، هغه یو عربي هېواد (مصر) و، د هغه هېواد جمهور رئیس ته یې ټلېفون وکړ.

حتی کله چې د سولې خبرې کېږي، اسرائیل پرې هېڅ نه خبرېږي، حتی ځینې اسرائیل په دې نظر دي، چې د سولې دا ډول خبرې د اسرائیلو حکومت کمزوری کوي.

د مراکش د استازي پوښتنه: د امریکا د دوو لویو ګوندونو په باب زمونږ له خلکو سره تشویش موجود دی، زمونږ خلک فکر کوي چې جمهوري غوښتونکو زمونږ زیات ملاتړ کاوه، خو دا بل ګوند نه؟

ځواب: هر حکومت چې راځي هغه نه شي کولای ټوله بهرنۍ پالیسي بدله کړي، بلکې دلته یو تداوم موجود دی، ترکومه

ځایـه چې زه متوجـه شـوی یـم، جمهوریـت غوښـتونکي بهرنـی پالیسـی ته زیاته توجه کوي.

ددې ځـواب پـه دوام بـل پروفیـسور وویـل: زه یـو جمهـوري غوښتونکی یم، مونږ فکر کوو لومړی باید زمونږ خپـل علایق پـه پام کې ونیول شي او بیا توازن پـه پـام کې وساتل شي، مونږ یـو لوی هېواد لرو، مونږ همېشه په مجادله کې یو.

پوښتنه: عراق څخه مو د عسکرو د ایستلو مسئله ولې مطرح کړه؟

ځواب: جمهور رئیس ښـه پرېکړه کړې ده، خو رسنۍ همېشه جنجالیزو مسایلو تـه لمـن وهي، موضـوع د دوو قوتونـو تـرمنځ تفـاوت دی، (مقـصد یې لـه اجرائیـه او مقننـه قوتونـو څخـه دی) خو اوس دواړه له یوه ګوند څخه دي، اوس نو جمهـور رئیس تـه هم اسانه ده، چې له مخالف ګوند سره معامله وکړي.

د اردن استازی: هېڅوک اشغال ته قانوني بڼه نه شي ورکولای. که نړیوال قوانین په پام کې ونیسو، نو هر څوک د خپـل هېـواد د دفاع حق لري، پـه عـراق کې ستاسې عملونـو تـه توجیـه نـه شي پیدا کېدلای، دلته یوه خبره کوئ او د فلسطین موضـوع کې بیا غلي پاتې شئ! که تاسې واقعاً سوله کوئ له حکومتونـو سره یې مه کوئ له خلکو سره سوله وکړئ!

پـه دې منځ کې یوه بله پوښتنه هم مطرح شوه: پـه منځني ختـیځ کـې یـوازې اسـرائیل ذروي وسـله لـري، د اتـومي وسـلې د

ممنوعیت ترون هم نه لاسلیکوي، دوی هم نړۍ او سیمې ته یو خطر دی، پر دوی ولې فشار نه راوړل کېږي؟

ښاغلو پروفیسورانو څه نا څه دې پورته پوښتنو ته ځوابونه ورکړل، خو فکر کوم داسې رانه ځوابونه نه وو، چې سړي یادښت کړي وای او یا هم کېدی شي زما پرې سر خلاص نه شو او یا هم ژبارن سم ونه ژبارلای شول.

مونږ ته له انګرېزي څخه دري ته ژباړه کېدله او ما بیا راساً له دري څخه اتومات پښتو ته ژبارله او متن مې راساً پښتو لیکه، نو په دې ډول له یوې ژبې بلې او له بلې څخه بلې ته ژباړه کېدله او هم مې لیکله.

په دې ډول کېدی شي ډېر الفاظ او مانا په دوو ژبارو کې الوتې وي، خو څرنګه چې ما هملته سم لاسي یادښتونه اخیستل، نو بیا هم تر یوه حده باوري یم چې اساسي ماناوې مې سمې قید کړې دي. کله کله به د ژبارې په فني وسایلو کې هم ستونزې وې، کله به ژبارونکو هم غاړې صافولې او یو بل ته به یې ځای پرېښوده، کله کله به ځینو مفاهیمو هغوی ته هم خوند ورنه کړ، نه به یې ژبارل، خو څرنګه چې ما له انګرېزي څخه هم تر یوه حده ګټه اخیستلای شوه، نو ځکه مې جالب او ضروري شیان لیکلای شول.

خو د پورتنیو دوو پوښتنو د رنو ځوابونو پر لیک بریالی نه شوم. دې پسې د عراق استازي همدې پوښتنو ته په غبرګون کې وویل: ((امریکایان چې په عراق کې نه وو، هم په زرګونو خلک

هلته وژل کېدل)) مانا دا چې پر امریکایانو باید انتقاد ونه شي. دې غونډې او بحثونو تر غرمې پورې دوام وکړ.

د ملي امنیت شورا په ودانۍ کې غونډه: تر ماسپښین وروسته د ملي امنیت شورا دفتر ته لاړو. دا دفتر سپینې مانۍ ته ورځېرمه په نږدې یونیم سل دوه سوه مترۍ کې موقعیت لري. دا یوه پخوانۍ ودانۍ وه، چې نږدې یو سل و څلوېښت کاله وړاندې جوړه شوې ده. خو وخت پر وخت یې پرې کار کړی او د نوي عصر له غوښتنو سره یې برابره کړې ده. ودانۍ ته تر معمولو مقرراتو وروسته ورننوتو او په لفټ کې پورته شو (۴۵۰) نمبر تالار ته لاړو. د سیمینار ددې برخې چلوونکي وو، لوربنس وېلټ، کول جون وود Col John Wood او ځینې نور یې وینا وال وو. د امنیت شورا دا تالار که څه هم وړوکی و، خو د غونډې او سیمینارو لپاره ټولې تخنیکي اسانتیاوې یې لرلې، نږدې (۱۰۰-۱۲۰) کسان به په کې ځایېدل.

د غونډې تر پیل دمخه د غونډې د ویندوی له خوا یادونه وشوه، چې وخت کم دی، پوښتنې باید لنډې او مشخصې وي. باید وویل شي چې دا پوښتنې نه کوم رسمي سند دی، نه

ثبتېږي او نه چاپېرې، څوک چې کله پوښتنه کوي هیله ده تر پوښتنې دمخه خپل ځان هم معرفي کړي ! دلته په امنیت شورا کې دا مسولین ډېر مصروف دي، لومړی تاسې ته خپلې خبرې کوي او بیا ستاسو پوښتنو ته ځوابونه درکوي.

په پیل کې د امنیت شورا مرستیال ښاغلي (وود) خبرې وکړې. وود په خپلو خبرو کې وویل: زه د امنیت شورا د مشاور (جنرال جونز) په استازۍ خبرې کوم. زه د امنیت شورا د دندو په باب بحث کوم. د امنیت شورا ټول کارکوونکي همدلته کار کوي. دا ودانۍ پر ۱۸۷۰ م کال جوړه شوې ده. هغه وخت دا د نړۍ ډېر لوی تعمیر و. پر هغه وخت درې وزارتونه (د بهرنیو چارو، بحریې او دفاع وزارتونه) په همدې تعمیر کې وو. ځکه چې دا تعمیر سپینې مانۍ ته ډېر نږدې و. پر تېرو وختونو د دولت مختلفې اداري دلته وې، پر دې تعمیر مو ډېرې پیسې ولګولې، چې دا تعمیر له نویو غوښتنو سره عیار کړو. د امنیت شورا درې غټې دندې لري:

ـ د جمهور رئیس لپاره مامورین او مشاورین او د ببلابېلو وزارتونو ترمنځ هماهنګي برابرو او همکاري کوو. د هر جمهور رئیس د امنیت شورا ټیم توپیر کوي، د ځینو ټیم لوی او د ځینو کوچنی وي. نن به مو د جمهور رئیس اوباما خبرې اوربدلې وي. له ۱۹۴۷م کال راهیسې جمهور رئیس، مرستیال یې، د بهرنیو چارو او دفاع وزارت، لوی درستیز او پخوا (C.I.A) ډایرکټر هم په امنیت شورا کې راټاله وو. دلته په امنیتي شورا کې یو یو

منشي کار کوي، چې د جمهور رئيس له غوښتنې سره سم کارونه پرمخ وړي. اوس دلته (۳۰۰) کسان کار کوي. د کار دوه طريقې دي، يو منطقه يي چارې پرمخ وړي، بل يې استخباراتي، دفاعي، تروريزم ضد او نورې چارې پرمخ وړي.

او زه (ووډ) د افغانستان د چارو مسول يم. دا برخه د بوش د اداري پر وخت رامنځته شوه، چې د افغانستان او عراق پر مسايلو بايد فوکس وکړي. خو دا اداري د تغير په حال کې دي، کېدی شي اوس منطقه يي بڼه خپله کړي، تېره ورځ مېرمن کلنټن وويل: ((د تېرو کلونو په ترڅ کې د افغانستان په باب هڅې ډېرې ګټورې وې.)) مېرمن کلنټن سره افغاني هئيت هر څه په ډاګه وويل، مېرمن کلنټن وويل: ((يو مشترک دښمن لرو او بايد په ګډه يې پر ضد مبارزه وکړو.)) دې خبرو کې د دواړو هېوادونو لوړ رتبه مامورين حاضر وو. په دې غونډه کې وويل شول: زيات بريالیتوبونه ترلاسه شوي، خو بيا هم زمونږ او د افغانستان پر وړاندې ډېره اوږده لاره پرته ده. تر دې وروسته پوښتنو ته وخت ورکړل شو.

د پاکستان استازي طارق چوهدري پوښتنه وکړه: تاسې د استخباراتي معلوماتو د ګډولو په باب خبرې وکړې، دا بې پيلوټه الوتکې چې کله بمباري کوي، دا بمباري سمه نه ده، مورږ دا نه منو، چې زمونږ پر خاوره دې تجاوز وشي.

ځواب: مشخص ځواب نه درکوم، په تېره بيا د عملياتو په باب، خو د مشترکو وجو په باب غواړم، څه ووايم، زمونږ دښمن

مشترک دی، افغانستان باید د القاعدې پرضد په خپله خاوره او پاکستان باید په خپله خاوره کې مبارزه وکړي. خو که استخباراتي معلومات سره مشترک شي نسبه به وي. امریکا غواړي دا درېواړه هېوادونه مشترکه همکاري ولري او خپل استخباراتي معلومات یو بل سره شریک کړي.

تر دې ځواب وروسته د افغانستان له هئیت څخه نباغلي صبغت الله سنجر لاس پورته کړ او دا پوښتنه یې مطرح کړه:

د افغانستان مسایلو ته د ګاونډیو مخ راګرځول، په افغانستان کې د ډیموکراسۍ پروړاندې ستر چلېنج نه دی؟ او بل ایا امریکا خو به افغانستان د نویمو کلونو په شان بیا هېر نه کړي او موږ به بیا ګاونډیو هېوادونو ته یوازې پرې نږدي؟

ځواب: کومه ډیموکراسي، چې اوس هلته شته، د افغانانو او د هغه هېواد د جمهور رئیس د هلو ځلو برکت دی، کوم تهدید چې هلته شته، ستاسو شهامت به یې دفعه کوي، خو کوم ضمانت نه شته، چې بهرنیان به دا خطرونه رفع کوي، موږ پر افغانانو باور لرو، دا چې امریکا پخوا غفلت کړی، موږ ورځخه واقعاً خجالت یو، خو اوس موږ هېڅکله تاسې نه شو هېرولای، ډیموکراسي باید ستاسو د خلکو له خوا تضمین شي او موږ یې ملاتړ وکړو.

د عراق د استازي پوښتنه: ایا امریکا، چې له عراقه وځي، د عراق د اردو قوت یې د موازنې لپاره سنجولای دی؟

ځواب: زه ډېره ښښنه غواړم، زه د افغانستان د برخې مسول یم، زه سم ځواب نه شم درکولای، خو مونږ پر عراقیانو باور لرو.

د سیمینار په دې برخه کې یو بل ویناوال راغی، ده د منځنۍ ختیځ او افریقا په باب خبرې وکړې. ده ډېره موده د امریکا له کانګرس سره کار کړی دی. ده هم وویل چې د نوې ادارې په راتګ سره د امنیت شورا اداري هم تغیر ښ.ي. اوباما په خپلې انتخاباتي مبارزې کې څرګنده کړې وه، چې د منځنۍ ختیځ په اړه خبرې کوي. د غزې مسلې دا خبره نوره هم ډېره مهمه کړه، چې دې موضوع ته زیاته توجه په کار ده، اوس چې په غزه کې کوم اوربند دی، مونږ غواړو دا وغځوو. اوس سبا د مصر شرم الشیخ ته مېرمن هیلري کلنټن روانه ده، زه هم ورسره ځم. کوښښ کوو د غزې د بیا جوړونې لپاره پیسې راټولې کړو. د بهرنیو چارو اکثره وزیران، چې مېرمن کلنټن سره ګوري، کوښښ کوو، چې د مرستې د زیاتونې په باب ورسره خبرې وکړو. باور دی، چې اکثره به ددې وړاندیز ملاتړ وکړي، کار کوو، چې دلته د جګړې مخه ونیول شي، کوښښ کوو، چې ټوله سیمه د سولې په یو کنفرانس کې شامله کړو. د اوباما له خوا اجازه ده، چې د سولې ښې لارې چارې ولټول شي. اکثره هېوادونه باید د سولې په دې بهیر کې شریک شي. اوباما تر اوسه پورې څو ځله د منځنۍ ختیځ مسئله یاده کړې ده. خو دا مسئله دلته پای نه مومي، دا باید دوام پیدا کړي. د ایران په هکله کوښښ کوو، چې دا هېواد په سیمه کې د سولې لپاره

همکاري وکړي، نه دا چې ترهګرو ډلو سره مرسته وکړي. اوباما وویل چې ایران سره مذاکرات کوو، خو تراوسه لا په دې برخه کې ستونزې شته، کله چې موږ له عراق څخه خپل لښکر وباسو، نو هیله من یو، چې عراق په سیمه کې خپل رول ولري.

پر دې وخت د پوښتنو نوبت راورسېد:

د پاکستان استازي طارق چوهدري پوښتنه وکړه: له ایران او منځني ختیځ سره مو د مشکل د حل لپاره کوم وخت ټاکلی دی؟

ځواب: که وخت ورته تعین شي، نو دا به درسته نه وي، ځکه چې کېدی شي ځینې خلک دا وخت شاته وغورځوي.

د عراق یو استازی: ایران غواړي ذروي وسله ترلاسه کړي، ددې معضلې په باب د اوباما نظر څه دی؟

ځواب: د سولې او منطقې د ثبات لپاره زموږ تعهد دی، موږ داسې هلې ځلې کوو، چې زموږ خبرې د سولې خواته لاړې شي او ایران د سیمې هېوادونه تهدید نه کړي.

د مصر د استازي پوښتنه: د امریکا پخوانۍ اداري تعهد کړی و؛ د فلسطین او اسرائیلو د دوو خپلواکو هېوادونو د جوړېدو نظر به تائیدوي، خو اسرائیلو پر غزه حمله وکړه او دري زره فلسطینیان یې ووژل، مخکنۍ اداري د عراق د ذروي وسلې مخالفت هم کړی و، یو ملیون کسان یې هم ووژل، د یو ملیون عراقیانو او شپږ سوه زره فلسطینیانو تر وژنې وروسته د امریکا پالیسي څه مانا؟

ځواب: دا هر څه په تېرې اداري پورې اړه لري، خو زه نه غواړم پر تېرې اداري باندې انتقاد وکړم، کله چې پوځي عملیات پیل شي، نو هلته د ملکي تلفاتو پېښېدل ممکن وي. مورږ غواړو عراقیان په خپلو پښو ودرېږي او خپل مشکل په خپله حل کړي.

د اردن هېواد د استازي پوښتنه: د (ټایمز) ورځپاڼې له مخې د اسرائیلو د بهرنیو چارو وزیر ویلي، چې له حماس سره به خبرې وکړي. که دا رښتیا وي، دا خبرې به له قید او شرط پرته وي او که نه کوم حکمت به په کې وي؟

ځواب: د مصر د شرم الشیخ په کنفرانس کې به محمود عباس او نور قانوني واک ولري، مورږ د هغوی ملاتړ کوو. حماس داسې یو سازمان دی، چې له تروریزم او وحشت څخه کار اخلي، مخکې چې د سولې په اړه د دوی او د اسرائیلو ترمنځ کوم توافقات شوي وو، دوی هغه نه مراعتوي، خو د یوې ملي پخلاینې ملاتړ کوو، مورږ داسې یو فلسطین غواړو چې ازاد او مستقل وي، ګاونډیو هېوادونو ته خطر نه وي، اسرائیلو سره ښه ګاونډیتوب ولري او ژوند ورسره وکړای شي.

د عراق د استازي پوښتنه: که ایران سره د اوباما خبرې ناکامې شي نو څه به کېږي؟

ځواب: زه په دې باب اوس بشپړ ځواب نه شم درکولای.

د امنیت شورا او د کانګرس په استازیتوب د دوو ویناوالو تر خبرو وروسته د بهرنیو چارو وزارت په استازي راغلي کس

خبرې وکړې. دی په بهرنیو چارو وزارت کې د جنوبي او مرکزي اسیا مسول دی. ده د خپلو خبرو په پیل کې وویل: هیله ده چې په ملي دفاع پوهنتون (NDU) کې مو پروګرام ښه تېر شوی وي، زه په بهرنیو چارو وزارت کې د جنوبي اسیا چارو لپاره دویم مرستیال یم، په مرکزي اسیا کې مې تخصص زیات دی، خو د جنوبي اسیا په برخه کې هم معلومات لرم، د بهرنۍ پالیسۍ په برخه کې موږ غواړو، د نورو ملاتړ ترلاسه کړو.

د سریلانکا هېواد استازي پوښتنه وکړه: د سریلانکا په باب د هندوستان د پالیسۍ په اړه ستاسو نظر څه دی؟

ځواب: موږ چې له هندوستان سره کوم روابط لرو، هغه د پاکستان او سریلانکا په قیمت نه تمامېږي، موږ غواړو ټولو سره ښه روابط ولرو. موږ د سریلانکا حکومت او ټامیل پرانګان تشویقوو، چې جنګي حالت رامنځته نه کړي. موږ هیله لرو، چې د سریلانکا حکومت داسې طریقه وکاروي، چې ملکي تلفات رامنځته نه شي.

یو بل برخوال دوه پوښتنې مطرح کړې: ستاسو یو مسول د یوه قوي مرکزي حکومت په باب خبرې وکړې، خو اوسنی حکومت پر ټول افغانستان واکمن نه دی، کرزی هم قوي شخص نه دی، پخوا داسې کوم مثال لرئ، چې کوم حکومت داسې یوه ببلګه وي؟

ـ هندوستان ولې تراوسه پر دې نه دی بریالی شوی، چې خپل هېڅ ګاونډي سره ښه روابط ولري؟

ځواب: لومړی به دویمې پوښتنې ته ځواب ورکړم: زه په دې موقف کې نه یم، چې ووایم هندوستان چا سره ښه روابط ولري او چا سره یې ونه لري. موږ هیله لرو زموږ او د هندوستان روابط نور هم زیات شي، هر ګاونډی له خپل ګاونډي سره مشکل لري، خو موږ هیله لرو، چې د هند روابط له نورو سره ښه شي.

د لومړی پوښتنې په باب باید ووایم: د افغانستان په باب باید دقیق بحث وکړو. ځکه هغه هېواد له بهر څخه یو ډول ښکاري، خو په داخل کې یې واقعیتونه بل ډول دي. د اوباما اداره ژمنه ده، چې نور هېوادونه هم په دې سوله کې شامل شي. امریکا په یوازې ځان دا مشکل نه شي حلولای. هره اداره د خپل کار په پیل کې خپل مسیر ټاکي. په تېره اوونۍ کې موږ ستراتیژیک مذاکرات درلودل، طبعاً دا ډول مذاکرات مسیر ته بدلون ورکوي.

د نیپال هېواد استازی (ډابرسنګ ګورن): جنرال بارنو پرون وویل: چین او هندوستان زموږ رقیبان دي، خو دښمنان نه دي، که دوی خپلې ایډیالوژۍ ته بدلون ورکړي، نو بیا به هم رقیبان وي؟ د نیپال په باب مو نظر څه دی؟

ځواب: زه خپله هلته حاضر نه وم، چې جنرال بارنو څه ویلي دي، نو ځکه قضاوت هم نه شم کولای، چین، هندوستان او روسیه، چې د نفوس او مساحت له مخې یې ارزوي، نه شې کولای له وړو هېوادو سره یې پرتله کړې، تاسې نه شئ کولای

ووایئ دوی رقیبان دي که دوستان، له ګاونډیانو سره د چین اړیکي ځینې وخت دوستانه وي، د امریکا سیستم داسې دی چې همېشه رقیبانه دی، یانې د رقابت خصلت لري، ان زمونږ خپل داخلي سیستم هم د پخواني تجارت غوندې پر رقابت ولاړ دی. تاسو دلته د ببلابېلو برخو ترمنځ رقابت وینئ، ځینې کسان پر دې رقابت انتقاد هم کوي، خو مونږ په دې کې یو قوت وینو، چین او امریکا اوس ښه روابط لري، خو ددې ترڅنګ رقیبان هم دي. د نیپال په باب باید ووایم، چې امریکا غواړي له نیپال سره یوه ښه رابطه ټینګه کړي، چې هغوی پرمختګ وکړي اود خپلو خلکو غوښتنو ته ځواب ووایي. امریکا د نیپال ملاتړ کوي. زمونږ هیله ده، چې نیپال او ګاونډیان یې دا ستونزې حل کړي، مونږ ته پته ده، چې دا موضوع حساسه ده، اند ېښنه ورته شته، خو مونږ هیله لرو، چې دا مشکلات هغوی په خپله حل کړي، د امریکا مداخلې ته په کې ځای نه شته.

د افغانستان له هئیت څخه ښاغلي صبغت الله سنجر پوښتنه وکړه: زه ستاسو دا نظر تائیدوم، چې له افغانستانه لرې پر افغانستان قضاوت سم نه برېښي، رابرټ ګیټس ویلي چې مونږ افغانستان کې ایډیال حکومت نه شو جوړولای، دا څه مانا لري؟

ځواب: زه د رابرټ ګیټس د کلماتو پر جوړښت نه پوهېږم، خو زه دومره باید ووایم، چې افغانستان کې باید داسې یو

حکومت وي، چې د خلکو غوښتنې پوره کړي. پوځي حل لاره، یوازینۍ حل لاره نه ده.

د ترکیې هېواد د هئیت په استازۍ یو تن پوښتنه وکړه: د مرکزي اسیا د هېوادونو په باب مو نظر څه دی؟

ځواب: دا زما د کار موضوع نه ده، نو ځکه په دې باب دقیق څه نه شم ویلای، خو دلته داسې فکر کېږي، چې دا هېوادونه د لویې لارې پر سر پراته هېوادونه دي، ددې هېوادونو تر ازاد بدو وروسته دلته داسې فکر کېږي، چې دا هېوادونه باید یو ځل بیا له سره مطالعه شي.

د سیمینار ددې برخې بل وینا وال، د ملي دفاع وزارت کارکوونکی و، ده د دفاع وزارت په بېلابېلو ادارو کې کار کړی، په دې وزارت کې د سیمه ییزو مطالعاتو د څېړنو مسول و. ده په خپلو خبرو کې وویل: ملي امنیت شورا کې د دفاعي پالیسې چارې پرمخ وړم، تر دویمې نړیوالې جګړې وروسته کانګرس جمهور رئیس ته وویل چې د امنیت شورا سیستم باید تغیر شي. هغه وخت هماهنګي نه وه، نو ځکه یې دا اداره جوړه کړه، دنده یې دا ده، چې د ټولو وزارتونو کارونه باید هماهنګ او جمهور رئیس ته یې وړاندې کړي.

د دفاعي پالیسۍ دفتر د دفاع وزارت ګزارشونه منظموي، پر دې برخې زه کار کوم، همدارنګه نورې برخې. افغانستان ته یو ځانګړی دفتر لرو، مورږ شپږ بېلابېلې څانګې لرو، چې پر ذروي، ستراتیژیکو او نورو مسایلو کار کوي. په پوځي برخه

کې جمهور رئیس ته بیانیې هم لیکو، د دفاع وزارت پر بودجې هم کار کوو، په جنوبي کوریا او نورو سیمو کې زمونږ د عسکرو د شتوالي او انتقال مسایل څېړو او همدارنګه له جمهور رئیس سره د عاجل تماس نیولو چارې هم ترسره کوو.

د مصر استازي: د روسیې د پرمختګ، له مصر سره د رابطې او ساړه جنګ په باب پوښتنه وکړه.

ځواب: دا تر وخته دمخه خبرې دي، د اوباما د اداري ټولې (۴۷) ورځې تېرېږي. مونږ باید منتظر پاتې شو، چې نوې اداره څه پالیسي غوره کوي.

تر دې وروسته ما (یون) هم ورځخه یوه پوښتنه وکړه: افغانستان ته درې شیان اساسي خطرونه دي. ترهګر، مخدره مواد او جنګسالاران. ددې دوو په باب ستاسو پالیسي له پیله بیا تر دې دمه مشخصه وه، خو د جنګسالارانو په باب مو پالیسي مشخصه نه وه، ددې پرځای چې مهارېې کړئ نور امتیازات مو هم ورته ورکړل، ایا ددې نوې اداري په راتګ سره به د جنګسالارانو پر وړاندې ستاسو په پالیسۍ کې کوم تغیر راشي او که نه همغه زړه په زړه به وي؟

ځواب: راځئ چې په ډېر احتیاط خبرې وکړو، زمونږ پالیسي د تغیر په حال کې ده، کېدی شي د نوې میاشتې په بهیر کې تکمیل شي، کېدی شي دا پالیسي دې حالت ته تغیر ورکړي. نوی جمهور رئیس وایي مونږ باید د خپلې اردو وظایف مشخص کړو، زه هم دا وایم چې مونږ باید احتیاط وکړو. د

افغانستان په باب پالیسي باید ټول مسایل په پام کې ونیسي، په دې پالیسۍ کې باید ټول اقتصادي، سیاسي او پوځي مسایل په پام کې ونیول شي.

د یو عربي هېواد استازي پوښتنه وکړه: دفاع وزیر رابرټ ګیټس په یوه مقاله کې، چې تېره میاشت یوې ورځپاڼې خپره کړې وه، په منځني ختیځ کې یې د یوه پوځي ساختمان د جوړېدو خبره کړې وه. دا خبره به پر منځني ختیځ څه تاثیرات ولري؟

ځواب: ټول خدمات چې له پورته ترکښته دي دا خدمات باید پوره شي. زمونږ خبرې له ۲۰۰۲م کال څخه پیل شوې ده. له تجهیزاتو، پرسونل او امکاناتو نیولې تر اهدافو پورې دا ټول مسایل په کې شامل دي.

د عراق استازی: له عراقه تر وتلو وروسته به هلته پوځي مرسته څنګه کېږي؟

ځواب: زه د (۲۰۱۰)م کال د بودجې پر مشخصاتو نه پوهېږم چې تراوسه تر کار لاندې ده، جمهور رئیس وویل چې د اګست تر (۱۱) وروسته به له عراقه د عسکرو وتل پیل شي، د تروریزم پر ضد جګړه به د عراق پر غاړه کېږي که نه؟ زه اوس د هغه وخت پر لګښتونو نه پوهېږم.

د عمان استازی: زما سوال د بحري عملیاتو په باب دی؟ د (هرموزتنګي) د بندولو احتمال دی، څوک ددې مسلې تر شا

ولاړ دي؟ دوی څه غواړي؟ دې مسلې مورِ ټولو ته اند ښښنه راپیدا کړې ده.

ځواب: دا پوښتنه د سپینې مانۍ لورِ رتبه مامورینو ته راجع کېږي، هغوی باید دا مسئله د بحرونو د ساتنې له پلوه وڅېړي، ایا د سومالیې له حکومت سره معامله وکړي؟ یا له بحري غلو سره؟ او یا هم له بحري ځواکونو سره؟ اوس هم زمورِ د بحري ځواکونو یوه عمله هلته په دې عملیاتو کې شامله ده. یو پلان باید جوړ شي، خو وخت او زمان غواړي، کله چې دا خلک نیول کېږي، چېرته یې یوسو؟ چېرته یې محاکمه کړو؟ ځکه چې نړیوالې اوبه یوه اوږده سلسله لري. (کینیا) ویلي: که مورِ یې ونیسو، نو مورِ یې باید محاکمه کړو، زه پر دې برو جزئیاتو نه پوهېږم، خو ځینې عملیات محرمانه دي، تشریح یې اوس ماته مناسبه نه ښکاري.

د پاکستان د استازي پوښتنه: له ۲۰۰۱م کال څخه د امریکا اردو په افغانستان او عراق کې دخیله ده، دا چې کامیاب دي که نه؟ دا ببله پوښتنه ده، خو ایا د امریکا ځوانان تراوسه پورې له دې جګړو څخه ستړي شوي نه دي؟

ځواب: پخوا دا اند ښښنه وه، خو اوس نه شته، اوس هم مورِ د ځوانان لرو، چې په خپله حاضرېږي افغانستان ته لاړ شي، ځکه چې دوی ته خپل هېواد ګران دی، نو ځکه یې دفاع لپاره هلته ځي. د امریکا حکومت اعلان کړی؛ که څوک هلته ځي، نو امتیازات یې هم زیات دي، د امریکا ځوانان غواړي نورو

هېوادونو تـه لاړ شـي، هغـه هېوادونـه هـم وګـوري، هلتـه کـار وکړي، مختلف دلايل دي، خو ځوک چې د اوطلبان دي د هغوی شمېر زيات دی. دا شمېر ان دومره زيات دی، چې د سړ کال په اوړي کې يې د اوطلبانو نوملیکنه بنده کړه. ځکه چې ځوک هلتـه تللـي، نـه غـواړي، چـې ژر ببرتـه راشـي، ان مـوږ تـر خپـل مهالو بشه دمخه يو.

د پاکستان د همدې استازي (طارق چوهدري) بلـه پوښتنه: پاکستان غواړي ځان له دې افراطينو خلاص کړي، خو امريکا پاکستان ته F-۱۶ الوتکې ورنه کړي!

ځواب: په پوښتنه مو سم پوه نه شوم، هيله ده د ټلېفون نومرې مو راولېږئ، ځواب به يې درولېږم.

د افغانستان لـه هئيـت څخـه سـنجر صـيب بلـه پوښـتنه وکـړه: اوباما په خپل انتخاباتي کمپاين کې وويل: ترهګري سرحد نه لـري، هـر چېرتـه چې وي، هلتـه بـه ورپسې ځـو، ايـا اوس بـه لـه افغانستانه لرې نورو سيمو ته هم د ترهګرۍ پر ضد لاړ شي کـه نه؟

ځواب: زه دې پوښتنې تـه فکس ځـواب نـه شـم ورکـولای. د دې لپاره به دا نوې اداره يوه نوې ستراتيژي جوړوي، تروريزم ضد مبارزه کې به کوم تغير رانه شي، ټول پر دې باور دي، چې دا يـو خطر دی، يـوازې کـوم څـه چې بدلېدلای شـي، هغـه پـه دې برخـه کـې د سـتراتيژۍ بدلون دی. سـتراتيژي هـر وخـت بـدلېږي، نـه يوازې په پوځي برخه، بلکې په نورو برخو کې هم د تغير وړ ده.

همدې پوښتنې سره په ملي امنيت شورا کې پروګرام پای ته
ورسېد او د هوټل پر لوري رهي شو.

د سیمینار پنځمه ورځ
(په واشنګټن کې د ځینو ځایونو لیدنه کتنه)

د فبروري ۲۸مه د شنبې ورځ له ټاکلي مهالوېش سره سم، د تفریح او چکر ورځ وه، پر دې ورځ مو باید په واشنګټن کې ځینې مهم او تاریخي ځایونه کتلي وای. که څه هم په امریکا کې تاریخي ځایونه نه شته؛ اکثره ودانۍ په کې نوې جوړې شوې دي، ډېر تاریخي ارزښت نه لري. خو بیا هم د امریکا د تاریخ په انډول هغوی ته ډېر ارزښت لري. عجیبه خبره خو لا داده، چې د امریکا متحده ایالاتو د حکومت په چوکاټ کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت تشکیل اصلاً نه شته، رسنۍ ټولې ازادې او یا په اصطلاح شخصي دي، یوازې یو څو لیدنې او اوربدنې رسنۍ له بهرنیو چارو وزارت څخه الهام اخلي، نور نو هر څه ازاد دي.

د واشنګټن د ځینو سیمو د لیدنې په لارښوونه کې یې لا دمخه موږ ته ویلي وو، چې هر ډول لباس کې راتللای شئ او همدارنګه خپل یاران دوستان هم رابللای شئ. د سهار (۹) بجې باید په هوټل کې راټول شئ، همداسې وشول، نهه بجې او پنځه لس دقیقې مو له هوټله حرکت وکړ. پروفیسور کول ډن کورفیس (Col.Don Curfiss) زمونږ لارښود و. نومورې پروفیسور وویل: درې کاله کېږي، چې په نیسا سنټر کې کار کوم، دلته درس ورکوم، خو کله کله مېلمنو ته هم چکر ورکوم.

لومړی یې د واشنګټن ښار د جوړېدو په باب خبرې وکړې، چې څنګه د دوو ایالتونو ترمنځ پرې موافقه وشوه. ده وویل: دا د اساسي قانون په واسطه رامنځته شوی دی. په پیل کې مور دوه اساسي قوانین درلودل، چې د هغو په واسطه امریکا منځته راغله، یو قانون ناکام شو، نو بیا سیاستوالو بل اساسي قانون جوړ کړ، چې قوي مرکزي حکومت یې رامنځته کړ، نو ځکه واشنګټن د دې مرکزي دولت پایتخت شو، له دوو ایالتونو څخه یې یوه یوه برخه واخیسته یانې له ویرجینا او مریلینډ څخه، تر هغه وروسته انجنیرانو ورته نقشې جوړې کړې او ورو ورو دا ښار رامنځته شو. اوس لومړی د یوه پارک خواته ځو، دې ته ملي پارک وایي، د اوباما د جمهوري ریاست د تحلیف مراسم همدلته ترسره شول، د جورج واشنګټن ابده (یادګاري څلی) هم همدلته دی. واشنګټن ښار په جبه زار کې جوړ شو، ځمکه کمه وه، چې تاریخي ابدې یا څلي په کې جوړ شي، هر تاریخي څلي د جوړېدو پر وخت یو جنجال درلود. د اوباما د تحلیف تاریخي مراسمو لپاره نږدې یو نیم ملیون کسان همدې ملي پارک ته راغلي وو. د امریکا د یو بل پخوانی ولسمشر ابراهم لینکن (Abraham Lincoln) ابده هم همدلته ده. اوس

خلک پوهېږي، چې دا اساسي قانون څومره قوي دی. په پیل کې هر ایالت غوښتل چې یوې بلې خواته لاړ شي، خو د ابراهم لینکن مفکوره دا وه، چې داسې یو میتود باید جوړ شي، چې ټول ایالتونه د یوه اساسي قانون تر چتر لاندې راشي.

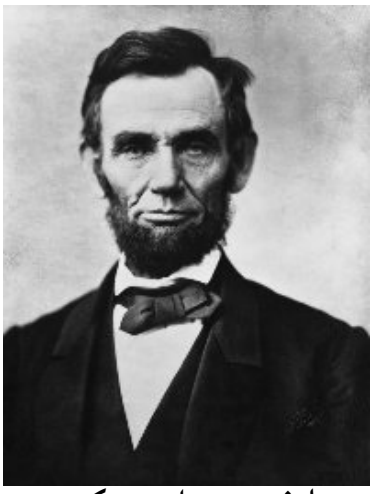

کله چې ملي پارک ته کښته شو، نو رښتیا هم ډېر لوی پارک و، زمونږ ژبارن وویل چې د اوباما د تحلیف په مراسمو کې ډېر زیات خلک راغلي وو، سره له دې چې پر هغه ورځ ډېر یخ هم و، خلک په منظمو لیکو کې ولاړ وو او دلته د پښې د ایښودلو ځای نه و، د امریکا له ګوټ ګوټ څخه په ملیونو خلک راغلي وو، خو ټولو ته لا د دې امکان پیدا نه شو، چې تر دې پارکه ځان راورسوي. په پارک کې پر دې ورځ هم خورا یخنې وه، په واشنګټن کې داسې توند او تېز باد لګېږي، چې لکه غشي غوندې د سړي له سینې وځي، عیناً لکه په سخت ژمي کې چې څوک د کابل ښار په پامیر سینما سیمه کې ولاړ وي او د چهلستون له لوري یخ باد او سیلۍ ته یې خپله سینه نیولې وي.

تر ټولو دمخه د ابراهم لینکن څلي ته لاړو. ډېره لویه ګونبزه یې پرې جوړه کړې وه، د اعلیحضرت نادرخان پر مقبره چې کومه ګونبزه جوړه ده، دا وړه ده، خو هغه ډېره لویه او مجلله ده. د ابراهم لینکن مجسمه پر یوه لوړ ځای جوړه شوې وه، لینکن ته امریکایان زیات احترام لري، ده د امریکا د یووالي مفکوره رامنځته کړه، عملاً یې د بشري

تعصبونو پر ضد یې مبارزه وکړه. لینکن په خپله یوه وینا کې وویل: ((داسې یو حکومت باید رامنځته شي، چې د خلکو له خوا وي او د خلکو لپاره وي.)) امریکا په کورنیو جګړو کې ډېر زیات رنځ وګاله، (۲۲۰۰۰۰) امریکایان په کورنیو جګړو کې ووژل شول. دې جنګ امریکا ته ډېر زیان ورسوه، خو یوه ګټه یې دا وه چې غلامي یې له منځه یوړه. د لینکن تر مړینې وروسته بیا یو وخت د تور پوستو مشر مارتین لوتر کینګ (Dr.Martin luther king) د همدې لینکن د وینا پر همدې ځای ودرېد، په لکونو خلک ورته راټول شوي وو: هغه په خپله وینا کې وویل:

((مور باید د خپل کرکتر له

مخې وارزول شو، نه د رنګ، جنس، مذهب او نورو له مخې، زمونږ هېواد خپله له ځان سره مجادله کړې، دلته باید کرکتر معیار وګڼل شي، نه نور ارزښتونه..))

د ابراهم لینکن څلي تر لیدو وروسته مو دریځلور د قیقې پلی مزل وکړ، هوا خورا سړه وه، لږ څه وړاندې هلته د هغو امریکایانو لپاره یادګاري څلی جوړ شوی و، چې د ویتنام په جګړه کې وژل شوي دي. د امریکا تر جوړېدو وروسته، د ویتنام جګړه د امریکایانو لپاره یوه ډېره ترخه خاطره او ترخه تجربه وه. په دې جګړه کې (۵۸) زره امریکایان وژل شوي دي. امریکایانو هم پر ویتنام ډېره بمباري کړې او تر یو ملیون زیات ویتنامیان یې وژلي دي، خو جګړه داسې یو تریخ سبق وي، چې د ملامتۍ بار یې هر وخت د ناکام پر اوږو بار وي، که څه هم ویتنامیانو تر امریکایانو په لسګونو ځله زیات زیان وزغمه، خو په پای کې بری د ویتنام او ماتې د امریکا په برخه شول. کله چې جګړه پایته ورسېده، نو د امریکا پر حکومت، د جګړې د قربانیانو د یادونې په اړه ډېر فشار راغی، ببلابېلې طرحې وړاندې شوې، یوه طرحه همدا وه، چې د ټولو لپاره باید یو ګډ یادګاري څلی جوړ شي. ددې څلي د جوړولو لپاره بیا هم د نقشو د جوړولو مسئله مطرح شوه. اعلان وشو، چې هر چا ددې څلي لپاره تر ټولو ښه او معقوله نقشه جوړه کړه، نو همغه به عملي کېږي، ډېرو لویو کمپنیو او سترو انجنیرانو ډېرې عصري او لوړې نقشې جوړې کړې، خو په پای کې د یوې ځوانې امریکایي

انجنیرې، چې تر ټولو یې عمر کم و، یانې تر (۲۲) کلونو لوړ نه و، د هغې نقشه ومنل شوه، د هغې د نقشې طرحه داسې وه، چې له یوې ټیټې نقطې پیلېدله، بیا همداسې مخ په بره ختله او بېرته ورو ورو مایله کښته کېدله یانې داسې:

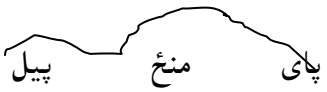

ددې علت دا و، چې کله جګړه پیل شوه، نو د تلفاتو شمېر ډېر زیات نه و، ورو ورو تلفات زیاتېدل، دا لیکه چې پورته ختلې د تلفاتو د زیاتېدو ښکارندویې کوي، د جګړې د پای پر وخت

یون ددې یادګاري څلې مخې ته

چې امریکا نوره له ویتنام څخه په شا کېدله، د تلفاتو شمېر راکمېده، نو په دې ډول دا لیکه د تلفاتو د څومره والي څرګندونه کوي، ددې یادګاري څلې لپاره د یوه لوی حوض په شان ساحه په پام کې نیول شوې ده. له ښي او کېڼ لاس دواړو

خواوو څخه ورته لاره شته، خو اصلاً له کینې اړخ څخه مخ ښې پلو ته باید سړی حرکت وکړي، چې ټول نومونه وګوري. نومونه د الفبې په ترتیب لیکل شوي او زماني محتوا هم په پام کې نیول شوې ده. له لومړني عسکره نیولې بیا تر وروستني عسکره پورې د ټولو نومونه او رتبې پرې لیک دي او هم د مرګ کال. ټول نومونه پر تورو مرمرینو ډبرو لیک شوي، لکه د تورو کاشي ډبرو په شان ښوی ډبرې دي، چې ښیښې غوندې ښکاري، بادو باران پرې تاثیر نه کوي. کله چې سړی دا صحنه وګوري، هلته سړي ته د یوې لویې غمیزې څرګندونه کوي، په تېره بیا د داسې یو ناکامې جګړې او غمیزې چې کوم مقدس هدف هم نه تعقیبوي، بل هېواد ته په جګړې پسې تللی یې او ماته دې هم په نصیب شوې وي. ما په ډېر ژور لید سره یو زیات شمېر نومونه تر سترګو تېر کړل، خو د ټولو نومونو لوستل ډېر ستونزمن کار و. همدا وخت هم یو شمېر امریکایان راتلل او د څلي کښتنۍ برخې ته یې د تازه ګلانو ګډې ایښودې، څو عکسونه مې لا داسې هم ولیدل، چې تازه په ګلانو پوښل شوي وو او د څلي لاندینۍ برخې کې ایښودل شوي وو. همدلته مې یوه ښځه او یو سړی هم ولیدل، چې په ژړا یې سترګې سرې وې، کله چې یې تصویرونو ته کتل، نو خپله ژړا یې نه شوه ټینګولای، زموږ ژبارنې (فوزیې) مورټه وویل: دلته هره ورځ همدا حال وي، د جګړې د کلیزې پر مهال خو دلته د پښې ایښودلو ځای نه وي او ټول د خپلو خپلوانو د درناوي لپاره

راځي. سره له دې چې د ویتنام او امریکا تر جګړې څو لسیزې تېرېږي، خو لا د جګړې خاطرې او ټپونه لکه د پرون هسې ژوندي دي. همدې یادګاري ډبرلیک ته مخامخ د څو عسکرو او طبي پرسونل یوه داسې مجسمه ولاړه ده، چې له ورایه د سړي پام ځانته را اړوي، دا داسې یوه مجسمه ده، چې نظامي طبي پرسونل، د جګړې پر مهال یو ټپي عسکر د جګړې له لیکو انتقالوي او هغه ته لومړني طبي خدمتونه ترسره کوي. کله چې تر جګړې وروسته د جګړې د وژل شویو عسکرو په یاد څلی جوړېده، نو د جګړې ټپیانو، معیوبینو او طبي پرسونل اعتراض وکړ، چې زمونږ یادونه ولې نه کېږي، مونږ ته نور څه پاتې؟ همغه وو، چې حکومت ددوی د یاد او حق تازه ساتلو په

خاطر دا مجسمه جوړه کړه. کله چې د دوی لپاره دا یادګاري مجسمې په پام کې ونیول شول، نو بیا له جګړې څخه راستانه

شویو، روغو او ژوندیو سرتېرو اعتراض وکړ، چې زمونږ قربانۍ نو څه شوه؟

مونږ ته هم باید یو یادګاري څلی جوړ شي، نو هغوی ته هم دا مجسمې په پام کې ونیول شوې. د جګړې له دې غمجن یادګاري څلي څخه د ژوند د مانۍ (سپینې مانۍ) پر لوري وخوځېدو. سپینه مانۍ چې اوس د نړۍ د ګڼو هېوادونو او سیاسي ډلو سیاسي برخلیک ورپورې تړلی دی د نړۍ په رسنیو کې ډېره یاد ېږي. تر هغې د مخه مو په ښار کې څو نورې ودانۍ هم ولیدلې، اکثرو ودانیو خړبخن رنګ درلود، لکه طبیعي رنګونه، د هند و پاکستان په شان تېز رنګونه، چې هره شېبه د سړي زړه وهي، هلته نه دي کار بدلي، ډېرې ودانۍ یې اصلاً هېڅ رنګ ته اړتیا نه لري. کله چې سپینې مانۍ ته ورسېدو، نو له موټره کښته شو، خورا یخ و، یخ شمال هم لګېده، د سپینې

مانۍ مخې ته يو لوی چمن و ، چې ونې او کبلې په کې وې، ونې
يې ښې دنګې وې، خو پر شنه چمن يې د يخنۍ له امله يو قسم

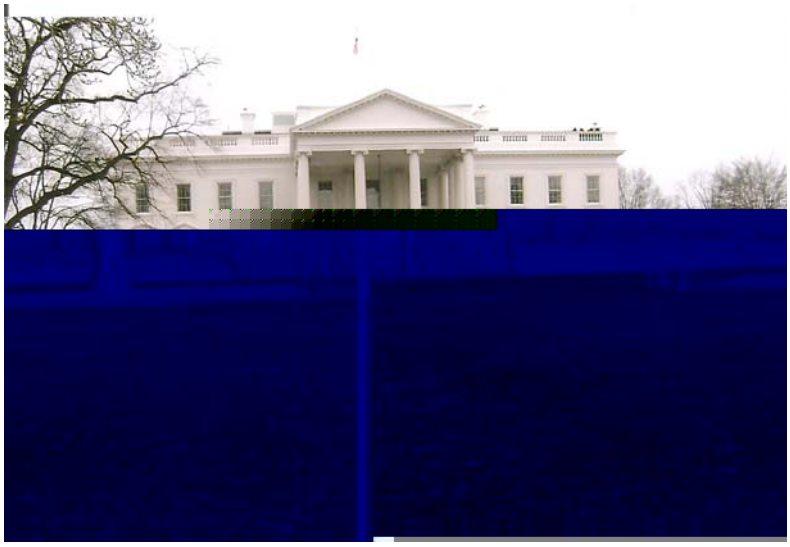

ټوکر غوړولای و ، چې يخ يې خراب نه کړي. هغه صفت، چې مور
د سپينې مانۍ اوربدلی و ، هغه شان نه و. په تېره بيا د شاعرانو

او ناظمانو په کلام کې سپینې مانۍ ته ځکه سپینه مانۍ وایي، چې د انګرېزانو د واکمنۍ پر مهال دې ودانۍ ته اور اچول شوی و، ټوله ودانۍ لوګي تورې کړې وه، بیا یې څو ځله رنګ کړه او په سپین رنګ یې رنګ کړه، له همغه وخته په سپینه مانۍ ونومول شوه. پخوا به هر سړی سپینې مانۍ ته په ازادانه ډول تلای شو، خو د سپټمبر د ۱۱ نېټې تر پېښې وروسته د هر چا تګ اوس هلته ازاد نه دی، مورې هم باید د سپینې مانۍ داخل ته ورغلې وای، خو څرنګه چې اوس هلته د بهرنیو تګ یو پروسیجر غواړي، په حقیقت کې یو څه ستړی کوونکی هم دی، نو ځکه زمورې مېلمه پالانو لازمه ونه ګڼله، چې هلته لاړ شو. لنډه دا چې سپینه مانۍ یو عادي مانۍ ده، چې په واشنګټن کې نورې په سلګونو ودانۍ تر دې لوکسې، عصري

او ښکلي دي. خو څرنګه چې سپينه مانۍ کې د جمهور رئيس د کار دفتر دی، نو له سياسي پلوه ډېره ارزښتمنه ګڼل کېږي.

افغانستان کې ځينې خلک د سپينې مانۍ او د کانګرس د ودانۍ ترمنځ توپير نه شي کولای. د کانګرس ودانۍ ربښتيا هم ډېره لويه، لوکسه او تاريخي ده. د سپينې مانۍ مخې ته يو شين چمن دی، چې د اوسپنې يوه کتاره ترې تاوه ده. په يوه ګوټ کې د ساتونکو يوه خونه هم شته، چې ظاهراً په کې څوک نه ښکاري، مخې چمن کې يې هم ډېره ګڼه نه وي، همدې مخې ته پر غځېدلي سړک هم، اوس عام موټر نه پرېږدي او د سپټمبر د ۱۱ نېټې تر پېښې وروسته يې له دې ځای څخه پر تېرېدونکو لارو د اوسپنې د يو متره ستنو په واسطه خنډونه جوړ کړي دي. همدې سپينې مانۍ ته ورځېرمه په نږدې سل متری کې د

جمهور رئيس کور هم دی، پخوا به بوش او مېرمن يې له سپينې

مانۍ تر خپله کوره پلی تګ راتګ کاوه، اوس اوباما او د هغه مبرمن ورته راځي. د سپینې مانۍ مخې ته په نسبتاً لوی پارک کې یوه پلاستیکي کښتۍ هم ولاړه ده، چې له شاوخوا ودانیو او طبیعت سره هیڅ اړخ نه لګوي، کله چې کښتۍ ته ورنږدې شوم، نو ګورم چې یو ببر سری سړی په کې ناست دی، د عکس اجازه مې وغوښته، په مینه او موسکا یې اجازه راکړه، له ژبارنې فوزیې څخه مې پوښتنه وکړه، هغې وویل: دلته اصلاً یوه ښځه کښې، (۳۷) کاله کښې، چې هغه مبرمن دلته ناسته وي، د امریکا قانون دی، چې څوک چېرته کښې تر هغه چې هغه ځای په خپله خوښه خوشې نه کړي، پولیس حق نه لري، چې هغه پـــــــ

جوړولو مخالفه ده، په همدې ځای کې د امریکا د واکمنو پر وړاندې دې خپله مبارزه پیل کړې او ویلي یې دي، تر څو چې امریکایي چارواکي د ذروي وسلو جوړول بند نه کړي، دا به خپل اعتصاب ته دوام ورکړي، له (۳۷) کالو راهیسې دا همدلته اوسېږي، څرنګه چې دلته د ژوند هېڅ ډول اسانتیا نه شته او په سخت ژمي کې هم دا همدلته په همدې یخه پلاستیکي کېږدۍ کې اوسي، نو کله چې خوراک، معذرت او یا بل ضروري کار ته ځي، نو خپل مېړه او یا زوی پر خپل ځای کېنوي، چې پولیس دا ځای ترې ونه نیسي، نو په دې ډول یې دا دی (۳۷) کاله پوره کړل، د سړي عقل کار نه کوي، کله چې څوک د سپینې مانۍ لیدو ته راځي، نو یو ځل ضرور دا ښځه هم ګوري، عکسونه ورسره اخلي او ځینې خلک ورته پیسې هم ورکوي. دا کار اوس د بېته د عادت بڼه غوره کړې ده. همدې پلاستیکي کېږدۍ ته ورځېرمه یې د بوش هغه عکس هم ایښی و، چې په لونګۍ کې جوړ شوی و، ما فکر وکړ، چې د استاد رباني عکس دی، ځکه ما په انټرنیټ کې لیدلی و، یانې دا چې استاد رباني او بوش یې سره مکس کړي او یو عجیب و غریب تصویر یې ترې جوړ کړی دی، د هغه عکس مې هم واخیست.

د پارک په وروستۍ برخه کې واړه زینتي بوټي وو ، چې کابل کې هم ډېر لیدل کېږي، لکه د تخت بنه لري، هلته ودرېدم، بې شمېره چنچنې په دې بوټو کې وې، یو کس راغی، دانه یې ورته واچوله، دومره ګڼې مرغۍ له ما راټولې شوې، چې ما په خپل عمر کې دومره مرغۍ

جورج بوش د برهان الدین رباني په ځېره کې

له انسان سره دومره نږدې نه وې لیدلې، قرار د چنچنو منځ کې کښناستم، هغوی له ما څخه هېڅ وېره ونه کړه، په ارام زړه یې خپله دانه وخوړه، هلته ماته پته ولګېده، چې دلته ولې مرغان، څاروي او نور حیوانات له انسانانو نه ډارېږي، ځکه چې دلته په انسان کې د انسانیت د جوهر (محبت) عنصر ډېر پیاوړی شوی. زمونږ په هېواد کې خو له انسانانو (وګړو) مرغان او څاروي څه چې خپله انسانان هم ډارېږي. مانا دا چې هلته په انسان کې د انسان اصلي جوهر (مینې) وده کړې ده. یو څو دقیقې نور هم په همداسې چورتونو کې ولاړ وم، بیا له دې ځایه د ښار مرکزي سټېشن ته لاړو ، دا د ښار یو ترانسپورتي مرکز دی، چې له دې ځایه د امریکا نورو ځایونو ته اورګاډي او موټر ځي، دا خپله دومره لوی سټېشن دی، لکه یو ښار ګوتې، د ژوند ټول ضرورتونه په کې شته، په لسګونو ډوله مغازې او هوټلونه په

کې دي، پر (۱۹۰۲) م کال جوړ شوی، خو د اوسني ژوند ټول ضرورتونه په کې دي، ته فکر کوې، چې همدا پرون يې جوړ کړی دی، تر (۱۲) بجو دلته وو، بيا د هوټل پر لوري وخوځېدو.

له یو افغان سره کتنه: کله چې هوټل ته ورسېدو، نو ښه ډېر ستړي وو، د خوب څپې راباندې راغلې. یوه ستر ګه خوب مې وکړ، کله چې پاڅېدم، نو د ورځې دوه بجې دي، پر ځان مې اوبه تېرې کړې، د انګار صیب د اتاق پر لوري وخوځېدم، له رسمي کاره ډېر ستړي شوي وو، زړه مې و، انګار صیب ته ووایم، چې راځه لاړ شو، دلته دې هوټل ته ورځېرمه یو څو لوی سوپر مارکیټونه دي، هلته به لږ وګرځو او هم به څه وخورو، کله چې د هغه اتاق ته لاړم، هغه راته وویل: د کابل د ټلېفون دایرولو چل راوښیه، هغه مې ورته په کتابچه کې ولیکه، په تسلسل سره د (۳۲) نومرو ډایلول په کار وو، چې کابل روخ شي، هلته ټلېفون دومره اسانه نه دی، چې د هر چا په لاس کې وي، لکه دلته چې کوم عام چلند لري. په تېره بیا دا چې سړی له ازاد کرډ ټیټه ګټه پورته کوي، د هوټل له ټلېفونه یې ډایلوي، نو خورا اوږد نمبر کارول کېږي. انګار صیب کابل ته زنګ وواهه، خو هلته لکه چې د شپې یوه بجه وه، چا ټلېفون پورته نه کړ، ما ویل ځه چې ځو دلته عمومي ستور (پلورنځي) ته، لږ به مو پښې هم وغوړېږي، لږ به بلد هم شو. ډوډۍ به هم وخورو، ده وویل: لږ صبر وکړه، دلته زمونږ یو خپلوان هم راځي، ما وویل: زنګ ورته ووهه که لرې وي لاړ به شو او که نږدې وي ورته معطل به شو، انګار صیب وویل: اوس له کوره راوتی دی، همدې خبرو کې وو، چې له رسپشنه ټلېفون راغی، ویل یې

ستاسو مېلمانه راغلي دي، کله چې ورکښته شو، نو يو محسن سړی له يوه ځوان هلک سره ولاړ دی، ستړي مشي مو وکړل، انګارصيب زه ورته معرفي کړم، انګارصيب وويل دی اغاجان دی، زمونږ دوست او خپلوان دی، هغه راته وويل چې دا زما وراره دی. د اغاجان اصلي نوم (حاجي نبي) و، خو په کندهار کې معمولاً يو بل نوم يا لقب هم کارول کېږي، سړي ته چې مې وکتل له اصل و ذاته اصل ښکارېده، ډېرو خبرو ته يې پرې ننبودو، راساً يې په موټر کې ناستې ته دعوت کړو. يو کرولا ډوله موټر و، په موټر کې چې کېناستو، نو خپل وراره سره يې په انګرېزي خبرې شروع کړې، هغه ته يې وويل چې افغاني رستورانټ ته مو بوځه، بيا يې مونږ ته مخ راواړاوه، دی مې وراره دی، همدلته را لوی شوی، پښتو يې هم زده ده، خو خبرې په انګرېزي کوي، پښتو کې کله کله بند پرې، زه ورسره ځکه انګرېزي وايم، چې خپله انګرېزي پخوم، مونږ خو چې دلته راغلو، انګرېزي مو نه وه زده، خو دې ماشومانو خورا ژر او ښه زده کړه، ما او نورو له همدې ماشومانو انګرېزي زده کړې ده. اوس هم چې کله کله مونږ کومه کلمه خرابه تلفظ کړو، ماشومان راپورې خاندي، خو لګيا يو خپله جاله پورې باسو. هواصافه وه، څه کم نيم ساعت مزل به مو کړی وي، چې افغان رستورانټ ته ورسېدو، په لاره کې، چې مو د امريکا سړکونو، ابادۍ، ودانيو، طبيعي ښکلا او ځنګلونو ته کتل، نو رښتيا هم د ډېر مړښت او پانګوالۍ څرګندونه يې کوله، دې هوټل ته څېرمه د

یو شمېر افغانانو کورونه هم دي، د عبدالباري جهاني صیب کور هم په همدې سیمه کې دی. هوټل ته وختو، هوټلوالو افغانانو زمونږ هر کلی وکړ، پر یو مېز کښناستو، مینو یې راوړه، شاوخوا د بوالونو ته مې پام شو، د افغانستان ځینې منظرې پرې لګېدلې وې، پر یوه د بوال د جمهور رئیس حامد کرزي عکس لګېدلی و، په یوه وړه غالۍ کې جوړ شوی و، شاوخوا مې ډېر وکتل، د احمد شاه مسعود او نورو قوماندانانو عکسونه نه وو، پوښتنه مې ونه کړه، خو پر دې پوه شوم؛ کوم ځای کې چې زور او فشار نه وي، د احمد شاه مسعود او نورو قومندانانو عکسونه څوک په خپله خوښه نه بندوي، پرته له هغې سیمې او ډلې ټپلې، چې دوی ورته منسوب دي. په کابل او د هېواد په نورو سیمو کې، قطعاً په هغو ځایو کې چې هلته دولتي عسکر ولاړ نه وي د دا ډول قومندانانو لوی او وړوکي عکس نه شته، علت یې دا دی، چې خلک په طبیعي ډول او خپله خوښه دوی نه شي زغملای. نو دا ډول عکسونه معمولاً په هغو ځایونو کې دي، چې عسکر پرې پیره کوي.

څو شېبو کې ډوډۍ تیاره شوه، افغاني کباب، وریجې، سلات، مستې او وچه ډوډۍ راوړل شول، ډوډۍ مو په ډېر خوند وخوړه، د ډوډۍ خوراک په بهیر کې څو ځله هوټلوال راغلل، ست یې وکړ؛ څه کم دي؟ هر څه زیات وو. زمونږ مېلمه پال پیسې ورکړې او له هوټله رابهر شو. بیا یې وویل چېرته مو بوځم؟ مونږ ویل تر نباره بهر چې د دې خلکو کلیوالي ژوند

وګورو. ده وویل: دوی د تفریح لپاره ځانګړي ځایونه لري، خو اوس ژمی دی او بل د تفریح لپاره نور ښارونه شته، چې هغه خو طبعاً په سوونو کیلو متره لرې دي، دلته په ویرجینا کې ژوند ټول همداسې دی، ځنګل دی او په منځ کې یې کورونه او واړه ښارګوټي، خو د دوی واړه ښارګوټي هم ډېر لوی او منظم دي، داسې به وکړو چې د دوی یو زوړ پخوانی بازار دی، د سیند تر غاړې، دې ځای ته پر اوړي په لکونو خلک راځي، هغه ځای به وګورو، که بله ورځ مو وخت درلود، بیا به چېرې لرې لاړ شو. موږ وویل ببخي سمه ده. نیمه ګډنټه مزل به مو کړی وي، چې د سیند غاړې ته ورسېدو. دا سیمه که څه هم پخوا جوړه شوې وه، خو نوی مسافر یا بهرنی، چې څوک لاړ شي، په اسانۍ یې نه شي پېژندلای، ځکه تعمیرونه یې هم ښه لوکس دي او سړکونه یې هم ښه پراخه، خو یوازې خښتو ته یې کې څوک متوجه شي، نو پوهېږي، چې دا ودانۍ پخوانۍ دي. د خښتو رنګونه یې د کودړي د رنګ په شان سوربخن شوي دي او ځینو ځایونو کې لږ شان دوړېدلي هم دي. دلته یو لوی سیند بهېږي، غالباً همغه سیند چې له واشنګټن څخه تېر شوی دی، نږدې څه کم زر مترو په پراخوالي ارام بهېږي، چې ډېر ورته نږدې نه شې، نو مسیر یې نه شې تشخیصولای. په سوونو کښتۍ په کې کښته پورته کېږي، د امو دریاب څو برابره به وو. د سیند پر غاړه په لسګونو ډول ډول هوټلونه جوړ شوي، چې د تفریح پر وخت د سیلانیانو غوښتنې پوره کولای شي. څو دقیقې دلته وګرځېدو، خو

څرنګه چې هوا ډېره سړه وه او د سيند يخې څپې او توند شمال هوا نوره هم سړوله، نو ځکه چکر هم د زيات وخت لپاره د سړي صبر راکماوه، ببرته موټر کې کښناستو او د هوټل پر لوري رهي شو، په لاره کې ماته پته ولګېده، چې اغا جان (حاجي نبي) يوه

پښتانه ټبر الکوزي ته منسوب دی، نو يو څو شېبې د سياسي بحث زمينه برابره شوه، ما نه غوښتل چې سياسي بحث ورسره وکړم، هغه هم زه ډېر نه پېژندلم، چې پر سياسي مسايلو مې سر خلاص دی که نه؟ خو د هغه په خبرو کې هم تر زياته حده سياسي منطق پروت و. هغه د جمهور رئيس حامد کرزي ټينګ منتقد و، ويل يې: کرزي داسې کسان راټول کړي چې اصل و نسب يې معلوم نه دی، غله، داړه ماران او جنګسالاران هره ګروه په دې حکومت کې شته، هر څوک چې هر څه کوي، دی ورته هېڅ نه وايي، سياست په دې خبرو نه کېږي، سياست کې بايد ته خپل

((شنګ)) وښيي، دی (کرزی) فکر کوي، چې که زه که فهيم، دوستم، محقق او نورو ته څه ووايم، نو اسمان به راپرېوزي، نه بابا هېڅ نه کېږي، د دنيا غټ غټ خلک ترور شول، هېڅ ونه شول، ذوالفقار علي بوټو اعدام شو، هېڅ ونه شول، بينظير بوټو ووژل شوه، هېڅ ونه شول، راجيو ګاندي، موريې، د امريکا جمهور رئيس او داسې نور په لسګونو مهم کسان ووژل شول، هېڅ ونه شول، دا د چا زامن دي، چې دوی له سياسي صحنې لرې شي او پر افغانستان به ټکه راپرېوزي... داسې ډېرې نورې نيوکې يې هم وکړې، خو ځينې نيوکې يې بيا سيمه ييزې او قبيله يي هم وې، چې ماته ډېرې پر ځای ونه برېښېدې، خو اکثره نيوکې يې د منطق له مالګې ډکې وې، همدې خبرو کې مو مزله ته هم دوام ورکاوه، د شپې اته بجې به وې، چې ببرته هوټل ته راستانه شو. له دې دوستانو مو مننه وکړه او خدای پامانې مو تړې واخيسته.

د سیمینار شپږمه ورځ

د مارچ لومړۍ نېټه د یکشنبې ورځ وه، دا ورځ هم رخصتي وه، نو ځکه هر چا کولای شول خپل شخصي پروګرام پرمخ بوځي. ما سره دا مهال د خپل یادښت هغه کتابچه نه وه، چې په امریکا کې د مېشتو افغان دوستانو ټلېفون نمبرې په کې وې، له بلې خوا مې غوښتل هم نه، چې په دې مصروفه ټولنه کې څوک په تکلیف کړم، د ببنوا وببپانې د چلوونکي قدرمن خالد هادي ایمبل ادرس راسره و، هغه ته مې لا وار دمخه ایمبل لېږلی و، هغه راته لیکلي وو، چې زه له نیویارکه چېرې لرې بل ښار ته په سفر یم، هر کله چې وګړم شم، نو ستا لیدو ته درځم، د تکړه خبریال او ویاند سید سلیمان اشنا د ټلېفون نمبر هم راسره و، هغه ته مې ټلېفون وکړ، خو ټلېفون یې مصروف و، پیغام مې ورته پرېښود، نور نو نه د چا د ټلېفون نمبر راسره و او نه مې غوښتل څوک په تکلیف کړم. څرنګه چې مو دمخه کوم پروګرام نه و جوړ کړی، نو ځکه چېرته لرې د تګ جوګه نه شو، سهار تر چای وروسته زه (یون)، انګار صیب او سنجر صیب درېواړه سره ملګري شو لومړی یوې لویې مغازې او بیا تر هغه وروسته بلې ډېرې نړۍ مغازې (پنټاګون ستور) ته لاړو، دا نو یو ډېره ستره مغازه وه، چې هر ډول شیان په کې میلاوېدل، له څښاک، خوراک او پوښاک شیانو نیولې، بیا ټیپ، راډیو،

کښت، کمرې او کمپیوټره پورې هر څه دې ترلاسه کولای شول، دا یوه عامه مغازه وه، چې نرخونه یې هم ډېر لوړ نه وو، دې لوبې مغازې ته مورږ یو ځل دمخه هم راغلي وو، ځکه نو دا ځل ښه بلد وو. یخني هم زیاته وه، واوره هم ډېره وربدلې وه، په واشنګټن کې واوره ډېره نه کېږي، خو یخني په کې زیاته وي، سږ کال چې مورږ تللي وو، واوره هم وشوه. په مغازه کې وګرځېدلو، شیان مو په نښه کړل، ما او سنجر صیب څه وانه

خیستل، خو انګار صیب ځانته په کې یوه جوړه دریشي خوښه کړه، هغه یې واخیسته، قیمت یې د افغانستان تر نرخونو لوړ و، خو بیا هم دومره لوړ نه و، یو سلو څو ډالره یې یوه جوړه دریشي واخیستله، بېرته د هوټل پر لوري راغلو، هلته هم ډېر پلي وګرځېدلي وو، ښه ستړي شوي وو، زه چې اتاق ته پورته

شوم، نو خوب راباندې بريد وکړ، تر يو ساعت خوب وروسته پاڅېدم، ماسپښين دوه بجې به وې، دا وخت د انګار صيب زنګ راغی، ويل يې لاندې کښته شه، يو ملګری راغلی دی. انګار صيب لاندې تيار ولاړو، يو د پخې ستې څښتن يې رامعرفي کړ، ويل يې منشي صيب دی، زه يې ورته معرفي کړم، هغه ټينګ ستړي مشي راسره وکړل، ويل يې: يون صيب ښه پېژنم، مرکې يې اورم او ليکنې يې لولم ښې په زعرده ليکنې کوي. منشي صيب نو د انګار صيب سيمه وال هم دی او د هغه د پخوانی ګوندي لاړې ملګری هم، ډېرې سختې ورځې يې په ګډه تېرې کړي دي، داسې اندېوالان، نو چې څوک پس له مودو په داسې يو ځای کې پيدا کړي، هغه نو له خدايه نور څه غواړي، منشي صيب سره موټر کې کښاستو، د منشي صيب اصلي نوم عبدالقيوم دی، خو منشي ورته ځکه وايي، چې د خلکيانو د واکمنۍ پر مهال يې د کومې ګوندي حوزې د منشي په توګه دنده سرته رسولې ده، په افغانستان کې دولتي او کسبي پوړۍ وروسته وروسته د هغه شخص له نوم سره ترڅ کېږي. منشي صيب وويل: لومړی به لاړ شو، يو افغاني هوټل کې به ډوډۍ وخورو، بيا به نو وګورو چې څه کوو. همداسې په ګپ ګپ کې همغه ځای ته ورسېدو، چې يوه ورځ دمخه مو له هغه بل افغان (حاجي صيب نبي) سره ډوډۍ خوړلې وه، منشي صيب څخه ځای لږ شان غلط غوندې شو، خو چې ما ورته وويل که چپ لاس وګرځې، پارکنګ ته نو پيدا به يې کړې! ده وويل

ته څه پوه شوې، چې دلته افغاني رستورانټ دی، ما ویل پرون ورځ مورږ دلته راغلي وو، د انګار صیب چې پر هوټل ستړګې ولګېدې، ماته یې وویل والله ببشکه چې دومره ژر بلد شوې او څومره ژر دې پیدا کړ.

هوټل ته پورته شو، په خوند مو بیا افغاني ډوډۍ وخوړه، دا ځل په هوټل کې تر افغانانو نا افغانان، په تېره بیا عرب مسلمانان زیات معلومېدل، چای مو هم هلته وڅښه، له هوټله رابهر شو، منشي صیب وویل: ماښام به زمورږ کور ته ځو، بیا به مو ببرته راورسوم. مورږ ویل لرې دی که نږدې؟ هغه وویل: نږدی دی. مورږ وویل: په یو شرط درسره ځو، چې هلته به ډوډۍ نه تیاروې، هغه ویل سمه ده، د امریکا (نږدې) او د افغانستان (نږدې) سره توپیر لري، منشي صیب هم موټر چلاوه او هم یې مورږ ته د امریکا د خلکو د ژوند انه کیسې کولې، بس نو هغه د پخوانیو کیسو په شان. دا ځای له واشنګټنه دومره لرې و، لکه کابل نه چې جلال اباد ته ځې، نږدې یو نیم سل کیلو متره لرې. د لویې لارې ترڅنګ د اور ګاډي پټلۍ هم غځېدلې وه، خو هغسې عصري نه وه، لکه په جاپان او جرمني کې چې ده، منشي صیب ته مې وویل: دا خو دې د نړۍ بل سر ته راوستو؟ هغه وویل: وارخطا کېږئ مه ببرته مو رسوم. خو د هغه ځای سړکونه داسې دي، چې مړۍ په کې کولې کړې نه سپېره کېږي، که د چای ډک ګیلاس په موټر کې کېږدې، نو د چا خبره رپ به ونه وهي. منشي صیب په دې ترڅ کې خپل زوی (بري) ته هم ټلېفون وکړ، چې انګار کاکا دې او یون صیب راسره دي، باید ته هم

ځان راورسوي او دې ضمن کې يې د ډوډۍ شفر هم تېر کړ. په لاره کې مې منشي صيب ته وويل، چې دومره اوږده لاره کې ولې ښارونه او ښارګوټي نه شته، هغه وويل: دا ځنګل ټول له ښارونو او ښارګوټو ډک دی. د دوی قانون دی، چې ښارونه او ښارګوټي بايد سل متره لـه لـويې لارې لـرې وي، دا فرعـي سړکونه، چې له دې عمومي لارې ببل شوي دا همدې ښارونو تـه ګرځېدلي دي. بل د دوی قـانون دی، چې هېڅوک د ښارونو، د مارکېټونو مخه عمومي سړک ته نه شي را اړولای، په دې ډول د ګڼې ګـونې او زيـاتو ترافيکـي پېښـو مخنيـوی کېږي. منـشي صيب وويل: د امريکا سړکونه د نړۍ په عجايبو کې حسابېږي، هغه وويل: ته پر همدې لويه لاره يوه شپه او يـوه ورځ مـزل وکړه، ته به له هېڅ کوم مشکل سره مخامخ نه شې، لنډه دا چې تر نـردې يو نيم ساعت مزله وروسـته د منـشي صـيب کـور تـه ورسـېدو، د هغه کور د نورو په شان د ځنګلـه پـه يـوه څنډه کې و، سم لاسي چای راوړل شو، چای مو لا څښلی نه و، چې د منشي صـيب زوی (بری) هم راورسېد، تر روغبړ وروسته يې له انګار صيب څخه د کـور د ټولـو غـړو پوښـتنه وکړه، دی او د ددې بـل ورور لـه خپـل پلاره جلا اوسېږي، خو په سيمه کې سره نږدې دي، يو کيلو متـر واټن هم نه لري، د ښې پوهې او ذکاوت څښتن معلومېـده، لنډه ږيـره، خپلـه کنـدهاری لهجـه او افغـاني خـصوصيات يـې ټـول ساتلي وو، په امريکا کې ټول افغانان داسې نه دي، چې دا ډول مثبت خصوصيت دې ولري، تر چای وروسته مکلفـه ډوډۍ هم راوړل شوه، خو مور منشي صيب تـه وويـل: دا دې ګـوره د ژمنـې

خلاف کار کړی دی، هغه وویل: زه به ډېر خوشاله شم، چې تاسې ماسره زیاته ډوډۍ وخورئ... ډوډۍ مو وخوړه او بیا مو د افغانانو د دود له مخې چای هم وڅښله. منشي صیب ته مو وویل چې اوس به نو د تګ بندوبست کوو، منشي صیب، بری او موږ موټر کې کښاستو، دا ځل نو موټر (بري) چلوه، خو تر منشي صیب څخه یې چټک چلوه، هغه به ورته د ارام چلولو ټینګار کاوه، خو بري به ورته ویل چې خاطر جمع اوسئ، دا ځل یې نو ژر ببرته خپل ځای ته راوستو، یانې یو ساعت او څو دقیقو کې یې راورسولو، د شپې دولس بجې به وې، چې هوټل ته داخل شو، له دوی څخه مو خدای پامانې واخیسته، خو د خدای پامانۍ پر مهال یې راته وویل چې د (بري) مېلمستیا پاتې ده، بیا درپسې راځو. کله چې اتاق ته پورته شوم، دریشي مې بدله کړه، نو د خوب پرښتې راته تیارې منتظرې ناستې وې.

د سیمینار اوومه ورځ

د مارچ دویمه نېټه د دوشنبې ورځ وه، سهار چې کله له خوبه پاڅېدم، نو له کړکۍ څخه مې چې وکتل، شاوخوا ټوله سپینه پاغونده وه، په سپینه واوره کې د رڼا ګروپونه ډېر ژېړېدل معلومېدل او پلته پلته واوره لا اوس هم وربدله، کله چې چای ته کښته شولو، نو لاندې په رسپشن کې یې لیکلي وو: ننني پروګرام کنسل دی او د واورې د وربدو له املې نن ټول نورمال پروګرامونه معطل دي. د همدې ورځې پر مانبام د جنرال بارنو له خوا کېدونکې مېلمستیا هم کنسل شوه. انګارصیب او سنجر صیب ته مې وویل: کاشکې له سره پوه وای، چې درې ورځې رخصتي راځي، یو بل لرې ولایت او چکر ته به وتلي وای. د نیویارک مې ډېر صفت اوربدلی، کاشکې هلته تللي وای، هلته مې ښه ډېر ملګري دي، اورګاډي کې تللو او ببرته راتللو، کله چې مې د نیویارک د واټن پوښتنه وکړه، نو ګړندی ګاډی ورته په اتو ساعتونو کې وررسېږي، بیا مې نو ببخي زړه ښه شو، ځکه چې رخصتي خو یوازې په لاره کې تېربدله. انګار صیب او سنجر صیب ته مې وویل: راځئ نن دا څو پلورنځي مو چې لیدلي، په هغو کې وګرځو، که څه مو خوښ شول وابه یې خلو، که نه چکر خو به ووهو! ځانونه مو ښه وپوښل، له هوټله رابهر شو، په لاره کې ښه ترخه یخني وه، ټولې لارې واورو

نیولې وې، یخی هم ښه ډېر و، موټرو په ډېر احتیاط حرکت کاوه. په واشنګټن کې چې کله داسې واوره وشي، نو ښوونځي خو رخصتوي، حتی ځینې اداري هم رخصتوي، دلته سختې ترافیکي پېښې پېښېږي، دوی مخکې هم مور ته ویلي وو، چې دلته پر درېو شیانو باور په کار نه دی:

امنیت، ترافیک او هوا، له ترافیکي او هوا پېښو سره خو مور ربښتیا هم مخامخ شو، خو امنیتي هغه مو لا د خدای په فضل تر اوسه نه ده لیدلې، ورو ورو پلي لاړو، دلته څو لوی

مارکیټونه وو، چې د دنیا هر څه په کې میلاوېدل، هلته لاړو، ښه ډېر وګرځېدلو، لوېې لوېې مغازې وې، هر یوه دې څلور منزله وه، په هر پور کې یې په لسګونو لوېې او وړې مغازې وې، د ژوند څه اړتیا وړ شیان چې وو هغه په کې پیدا کېدل. د

یوې مغازې نرخ له بلې سره توپیر درلود ، هغه څوک چې بهر ته تللي وي او ډېر تللي وي، دا ډول ټولې مغازې ورته جالبې نه وي، خو څوک چې لومړی ځل تللی وي، نو دا ډول شیان ورته ډېر په زړه پورې وي. د لوبې مغازو په دهلېزونو او پلیو لارو کې د ډول ډول شیانو ترڅنګ د وېښتانو جوړولو او ان سینګار خونو وسایل ایښي وو. دلته مو ډېر هلکان او سړیان ولیدل، چې نجونو ورته وېښتان جوړول او همدارنګه ډېرې نجونې مو ولیدې، چې هلکانو ورته وېښتان جوړول او سینګارولې یې، د لارې پر سر او یا هم د لوبو مغازو په اوږدو دهلېزونو کې، ما دا شیان مخکې نه وو لیدلي، همدلته په ببلابېلو ځایونو کې، ځوانې نجونې او ځینو ځایونو کې ځوان هلکان د وړو غرفو ترڅنګ ولاړ وو ، له ببلابېلو معدنې او بحري ډبرو یې رنګارنګ پوډر جوړ کړي وو او خلک به یې دعوتول، چې دا یو ځل وکاروي او په ګټه یې پوه شي. د دوی په وینا دا پوډر د انسان د پوټکي روغتیا ته ډېره ګټه لري. کله چې به څوک موافقې ته سره ورسېدل، بیا به یې نو له دې موادو ډکې قوطۍ پرې، په لوړه بیه خرڅولې. په عامو دهلېزونو کې د ستړو خلکو لپاره داسې څوکۍ ایښودل شوې وې، چې په بربېښنایي یا اتومات ډول یې د انسان بدن کېکاړه یا چاپي کاوه، ددې ترڅنګ د خلکو د چاپې لپاره نور کسان هم ولاړ وو ، چې ځانګړی یونفورم یې درلود. ښځې او نر دواړه په کې شامل وو ، اکثره یې چیني مېرمنې او سړي وو. پر دې څوکیو به اکثره هغه

کسان ناست وو ، چې یا ډېر زاړه وو او یا ډېر ستړي. تر غرمې پورې مو دري مغازې له پښو ووېستې ، خو هېڅ سودا مو ونه کړه ، یوازې د بیکونو ځایونه او قیمتونه مو په نښه کړل ، زمونږ بیکونه واړه وو ، د ډېرو شیانو د ځایولو وس یې نه درلود. یوه یوه نیمه بجه به وه ، هوټل ته ښه ستړي راستانه شو ، کله چې اتاق ته ورسېدم ، نو د خوب مرغیو راباندې خپل وزرونه وغوړول. ښه د مزې خوب مې وکړ ، څلور بجې له خوبه پاڅېدم ، پر ځان مې اوبه تېرې کړې ، ټلویزیون مې چالان کړ او د خپلو یادښتونو پر بشپړاوي مصروف شوم ، لیک لا ستړی کړی نه وم ، چې له رسپشنه ټلېفون راغی ، ویل یې ستاسو دوه مېلمانه راغلي دي ، ما ویل اتاق ته دې راشي. دوه دري دقیقې وروسته ور ټک ټک شو. دروازه چې مې ېرته کړه ، نو ګورم چې د امریکا غږ اشنا ټلویزیون ویاند ښاغلی ایوب خاورین او د خوست پخوانی والي ښاغلی ارسلا جمال ولاړ وو. پر لیدو یې ډېر زیات خوشاله شوم. اتاق کې کښناستو ، د کور د حال او احوال پوښتنې مو سره وکړې. جمال صیب نه مې وپوښتل ، ته دلته څنګه پېښ شوی یې؟ هغه وویل: زه دا څو ورځې کېږي چې له کاناډ څخه راغلی یم ، دلته مې د کورنۍ غړي او دوستان دي ، ما ویل د دوی پوښتنه به هم وکړم او نور دوستان به هم وګورم ، نو دادی څو شپې همدلته یم ، له دې ځایه ځم نیویارک ته او بیا بېرته کاناډا ته ځم ، ما ویل افغانستان ته څه وخت راځې؟ هغه وویل: هر وخت چې تاسو وغوښتلم ، جمال صیب

زیاته کړه، چې په لیدو دې ډېر خوشاله شوم، کله چې دې له راډیو او ټلویزیون څخه غږ اورم، نو خورا ډېر خوشالېږم، بیا مې له خاورین څخه د ژوند حالات وپوښتل، خاورین صیب او ارسلا جمال سره خپلوان دي. خاورین صیب راته د خپل مصروف ژوند کیسه بیان کړه، چې رښتیا هم ډېره ستړې کوونکې وه، مانا دا چې که په اصطلاح یوه شپبه هم وزګار پاتې شې، نو حالات دې خرابېږي. خاورین صیب په امریکا کې د ټولنیزو او انساني ارزښتونو په باب هم هر اړخیزه رڼا واچوله، که د هغې ټولنې متحول ارزښتونه د هغې له عصري ټکنالوژۍ او ژوندانه سره پرتله کړو، په ښکاره ډول په کې د ارزښتونو تله سپکه خېږي او بیا که هغه ټولنیز ارزښتونه زمونږ د ټولنې له مستحکمو ټولنیزو ارزښتونو سره پرتله کړو، نو بیا به پر خپلې دې غریبې، خو ارزښتمنې ټولنې شکر وکاږو. دلته چې کومه ازادي شته او وضعي قوانینو لاتراوسه نه ده محدوده کړې او پر خپل ځای پاتې، هلته دا ازادي نه شته، هلته د ژوندانه د سمون په هیله دومره قوانین وضعه شوي، چې ژوند

يې په خپله له يوې پېچلتيا او بندیزونو سره مخامخ کړی دی. خاورین صیب چې د امریکا د کوم مقید ژوند انځور ماته څرګند کړ، نو زما زړه خو تړې په همدې شېبه کې تور شو. هغه ظاهري او مصنوعي ښکلا او دیموکراسي چې په امریکا کې ځلېږي، ظاهراً خو ربنتیا هم په لومړي وار د سړي زړه راکاږي، خو که د ټولنې د معنویت تل ته کښته شې، نو روحي بنسټونه او ډاډمنتیا یې کمزوري دي. ماته د استادې مېرمن سکینې زیار

هغه خبره رایاده شوه، چې ویل یې: ((په غرب کې ژوند په اوبو کې د اوبورېو په شان دی، چې پر سر ښکاري خو ببخ او اساس نه لري)) دلته ربنتیا هم د مادي ژوند ښکلاوې پر معنوي هغو برلاسي ښکاري. خاورین صیب وویل: په امریکا کې چې د ټکنالوژۍ له پلوه ډېر پرمختللی هېواد دی، خو د ټکنالوژۍ د وسایلو کارول هغسې اسان نه دي، لکه زموږ په ټولنه کې چې اوس دي: هغه ګرځند ټلېفون د یوې ښېلګې په توګه یاد کړ، ویې ویل: ((دلته د ټلېفون سیم کارت دومره ازاد نه دی، لکه په

افغانستان کې چې دی، دلته چې څوک یو سیم کارت اخلي، له همغې کمپنۍ سره به قرار داد کوي، دا قرار داد به د ټاکلې مودې یانې څو کلونو لپاره وي، د سیم کارت لپاره مجبور یې له همغې کمپنۍ څخه سیټ هم واخلي، د یوې کمپنۍ سیم کارت د بلې کمپنۍ په سیټ کې کار نه کوي، داسې کمپنۍ هم شته، دا پر تا مني، چې ته تر ټاکلي وخت پورې له بلې کمپنۍ سره قرارداد نه شې کولای او دا قرارداد هم نه شې فسخه کولای په دې بهیر کې ته مجبور یې ټلېفون وکاروې او ټاکلې اندازه کریډټ کارت مصرف کړې، سربېره پر کریډټ کارت مجبور یې، چې یوه ټاکلې اندازه ټکس هم ورکړې...))

دا یوازې د ټلېفون کیسه وه، چې لنډیز یې بیان شو، داسې په لسګونو ډوله بندیزونه له هرې وسیلې سره ملګري دي، د موټر ټکس، بیمه، د انسان بیمه، د تحصیل فیس، د کار موندنې ستونزې او داسې نورې ډول ډول ستونزې یې بیان کړې، چې د یوه شرقي انسان لپاره یې زغم اسانه کار نه دی، خو دې سره سره که یوه عمومي ارزونه یې کوو او معنوي ارزښتونه له محاسبې باسو، نو د ژوند په نورو ډګرونو کې د نورو ټولنو په انډول امریکایي ټولنه یوه ډېره هوسا او سوکاله ټولنه ده او که چېرې ډېره سوکاله نه وای، نو د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه خلک ولې امریکا ته ځي او هلته مېشته کېږي؟

زما (یون)، ارسلا جمال صیب او خاورین صیب خبرې ډېرې اوږدې شوې، خاورین صیب راته د امریکا او جمال صیب راته د

کاناډا ژوند په زړه و زور بیان کړ، بیا دوی ماته ټینګ ست وکړ، چې دوی سره مبلمه شم، ما ویل بیا به په فرصت کې وګورو، اوس یو ځل ددې سیمینار له جنجالونو خلاص شو. خاورین صیب ته مې وویل: اشنا صیب سره مې په اشنا راډیو او ټلویزیون کې د مرکې وعده کړې، بیا به انشاء الله حتماً سره ګورو. مانبام ناوخته و، هغوی له ما څخه خدای پامانې واخیسته او زه له نورو ملګرو؛ انګارصیب او سنجر صیب سره ډوډۍ ته لاړم.

د سیمینار اتمه ورځ
(د کانګرس کتنه)

د مارچ ۳مه نېټه د سه شنبې ورځ وه، پر دې ورځ سهار له معمول وخت سره سم په خپل ټاکلي موټر کې له هوټله د نیسا سنټر پر لوري رهي شو او له هغه ځایه بیا د کانګرس پر لوري لاړو، کانګرس ته هم ډېر واټن نه و، کله چې د کانګرس ودانۍ ته ورسېدو، نو موټر یې په یوه پارکینګ کې ودراوه، هوا دومره یخه وه، چې لس دقیقې هم چا بهر ته طاقت نه شو کولای، پر پلې لاړې د کانګرس ودانۍ ته لاړو، له لاړې واوره توږل شوې یا ویلې شوې وه، د تالاشۍ له ماشینه تېر شو، ډېره جدي

تالاشي وشوه، کله چې د کانګرس ودانۍ ته ورننوتو، نو ډېره ښایسته او دنګه مانۍ وه، امنیتي چارې یې ښې سمبال وې. په امنیتي مسایلو کې یې هېڅ لیاز و پیاز نه کاوه. هلته امنیتي قانون او نور قوانین داسې دي، چې د استاد الفت په خبره: ((خپل و خپلوان، دوست و دښمن نه لري، کمزوری او زورور نه پېژني، احساس او عواطف نه لري، ټولو ته په یوه سترګه ګوري...)) زمونږ د ټولنې په شان نه دي، چې قانون د زورورو تر پښو لاندې او د کمزورو پر سر باندې دی. کله چې د کانګرس دهلېزونو ته ننوتو، نو پر دېوالونو یې د امریکا د نومیالو او

لویو شخصیتونو لویې تابلوګانې څرګندلې وې، د هرې یوې تابلو په لاندینۍ برخه یا لمن کې یې ورته لنډه پېژندنه لیکلې وه، دې تابلوګانو د امریکا د تاریخ د ښکلا ښکلو برخو او سیاسي جریانونو څرګندونه کوله، پاس د تعمیر چت ته چې مې وکتل په ښکلي ډول نقاشي په کې شوې وه، دې نقاشۍ هم د یوې هنري ښکلا او هم د تاریخي ځلا څرګندویي کوله، کله چې د ټولو تالاشي خلاصه شوه، نو بیا یې د کانګرس عمومي هال ته داخل کړو، نسبتاً لوی تالار، پر درېو برخو وېشل شوی و، یا په بله وینا دري دهلیزونه په کې وو،

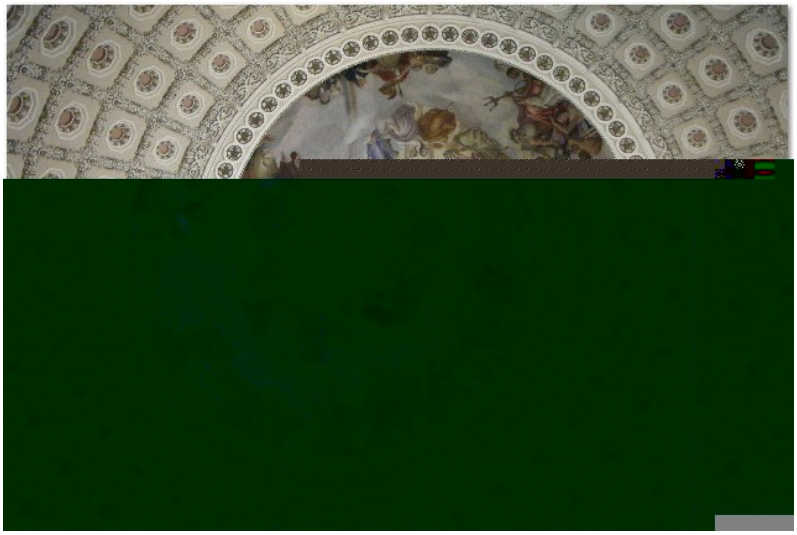

تالار نسبتاً لوی و ، څوکۍ يې هم ښې نرمې وې، مخامخ پاس
په دې والونو کې د امریکا د کانګرس د پخوانیو غړو عکسونه
وو ، هغه هم داسې ښکاربدل لکه په لاس چې انځور شوي وو

مقننه قوې په باب معلومات درکړي، تاسې کولای شئ له هغه څخه پوښتنې وکړئ، هغه تجربه کار سړی دی، تاسو ته به جامع ځوابونه درکړي، همدې خبرو کې وو، چې هغه پخوانی وکیل راننووت، لومړی یې موږ ته هر کلی ووایه او بیا یې پر خبرو پیل وکړ.

لومړی یې خپل ځان معرفي کړ: هون اندریو میګوری Hon Andrew Maguire د کانګرس پخوانی غړی. ده وویل: ما چې بیا په ټاکنو کې ګډون وکړ، نو دویم ځل ناکام شوم، ځکه زه چې په کوم ایالت کې وم، هلته اکثریت جمهوري غوښتونکي وو، ۱۹۸۰م کال، هغه وخت نو رونالډ ریګن، جمهور رئیس شو. ده بیا د کانګرس دا تالار تشریح کړ، د تالار دواړو خواوو ته یې لاس ونیو، چې یوه خوا اپوزېشن کښي او بله خوا د حکومت ملاتړي یا د حاکم ګوند پلویان کانګرسمینان، ستېج ته یې لاس ونیو، چې هلته د کانګرس رئیس کښي، څنګ ته یې نورې څوکۍ هم ایښې وې، چې د مرستیالانو لپاره وې، شاته یې د امریکا بیرغ ځوړند و. په کانګرس کې ببلابېلې کمېټې وې، د هرې کمېټې غړي د خپل رئیس تر شا کښي، هر سړی د خبرو حق لري، خو په خبرو کې د وخت محدودیت په پام کې نیول کېږي، هر ویناوال مجبور دی پر همغه ټاکلي وخت خپلې خبرې پای ته ورسوي، ځینې مسایل ډېر وخت غواړي، حتی ساعتونه وخت نیسي، نو ځکه ځینې موضوعګانې پر موافق او مخالف تقسیمېږي، د قانون تصویب اسانه کار نه دی، کمېټو کې باید

اکثریت رایې واخلي او همدارنګه په ټول بهیر کې ورته اکثریت رایې ضروري دي. دا پروسه بیا ولسي جرګې څخه مشرانو جرګې ته ځي او د هغوی تر تصویب وروسته جمهور رئیس ته ځي. د اقلیت خبرې هم اوربدل کېږي، خو په پای کې د اقلیت خبرې د اکثریت د رایو تابع ګرځي.

نو په دې ډول د قوانینو تصویب اسانه کار نه دی. ډېر وخت په کې په کار دی، د ښلګې په توګه په صحي برخه کې مور د همدې قوانینو له مخې تر اروپا شاته پاتې یو، همدا اوس (۵۰) ملیونه امریکایان د صحي بیمې مشکل لري، دلته بیمه ډېره قیمته ده. دلته د بیان پوره ازادي شته، مور دلته په جلسه کې یو، هلته پورته تالار کې رسنۍ مور ګوري او زمور خبرې اوري، د ساري په توګه هغه وخت، چې زه وکیل وم ما اعتراض وکړ، چې زمور حکومت د بندیانو په شکنجه کې لاس لري، بندیانو ته د وکیل حق نه ورکوي، کله چې ما دا خبره وکړه، زه اقلیت وم، خو یو وخت بیا داسې راغی، چې جمهور رئیس هم همدا خبره وکړه. د تالار په دویم پوړ کې بره پرد ښوال یوه شنه پرده غورځېدلې وه، پر دې پردې د وکیل نوم ښکاربده، په دې څوکۍ کې داسې یو سیستم نصب و، کله چې د رایې کارونې وخت شي، وکیل همدلته یوه تنۍ وهي، خپله رایه کاروي او رایه یې د پردې پرمخ ښکاري، په دې څوکیو کې نورې ډېرې اسانتیاوې هم شته، چې د پارلماني چارو لپاره کارول کېږي. د مشرانو د ناستې سیستم څه ډول دی؟

اکثریت او اقلیت دواړه مشران او مرستیالان لري، د هغوی دنده رایه راټولونه ده، دوی د ویندویانو دنده اجراکوي، که چېرې رایې مساوي وي، یو موقت رئیس ټاکي، د موقت رئیس لپاره هم رایه اچوي، پر دې وخت کله کله ځینې وکیلان خپله رایه او نظر بدلوي.

دا مهال یې پوښتنو ته وخت ورکړ، یو چا پوښتنه وکړه: لابینګ څه دی؟ په دې باب دې پخوانۍ وکیل وویل: تاسې وروسته له دوو لابیستانو سره کښئ، هغوی به تاسې ته د لابینګ په باب مفصل معلومات درکړي. خو ځینې شیان به زه دلته درته ووایم: ځینې نادولتي سازمانونه لابینګ کوي، ځینې کمپنۍ هم دا کار کوي، پر کانګرسمینانو کار کوي، د هغوی توجه ځانته راجلبوي، ځینې کمپنۍ لابیستانو ته پیسې هم ورکوي، چې هغوی ته کمپاین وکړي، د پیسو او رشوت دا ورکړه ناقانونه ده، خو هغوی مستقیماً پیسې نه ورکوي.

اوباما د خپل کمپاین پر وخت کوښښ وکړ، له عوامو پیسې ترلاسه کړي، له کمپنیو یې پیسې وانه خیستې، اوس چې څوک کانګرس ته ځان کاندیدوي، نو ملیونو ډالرو ته یې لګښت رسېږي، خو یوازې پیسې هم ټاکوونکې نه دي. اوباما پیسې نه لرلې، خو څرنګه چې لوړې زده کړې یې لرلې، د خلکو له خوا انتخاب شو. بوش پیسې لرلې، خو پر تعلیم یې خبر نه یم، کامیاب شو. بوش د خپل واک پرمهال، خپلو پانګوالو ملګرو ته مهم کارونه وسپارل، ما چې پر ۱۹۸۲م کال ځان

کاندید کړی، نو پنځه لکه ډالر مې ولګول، ابتدایي انتخابات وو، خو زما په مقابل کې یو بل څوک و، ډېر پانګوال و، درې نیم ملیونه ډالر یې مصرف کړل، نو ځکه یې ټاکنې وګټلې، لس کاله وروسته بیا یو بل شخص په ټاکنو کې (۷۰) ملیونه ډالر ولګول. ویل کېږي، چې اوباما په خپلو انتخاباتو کې یو نیم زر ملیونه ډالر ولګول.

د عراق له هئیت څخه یو تن پوښتنه وکړه: کله چې مو له کویټ څخه د صدام حسین عسکر وایستل، ولې مو هغه وخت صدام حسین ژر له منځه یو نه وړ؟

ځواب: هغه وخت بوش جمهور رئیس و، فکر یې وکړ داسې یو حالت به واقع شي، چې ډېر دوام به وکړي، خو اوس چې موږ په کوم موقف کې یو، کېدی شي هغه وخت په داسې درېځ کې نه وو. هغه وخت نظریه داسې وه، چې متحده ایالات باید زیات پرمختګ ونه کړي، خپل امنیت ته زیاته توجه وکړي. جمهور رئیس هغه وخت ویل: موږ چېرته نه ځو، چې ملکونه جوړ کړو، خو دا بل بوش اوس عملاً په ملکونو کې راښکېل دی. کله چې زموږ عسکر عراق ته تلل، نو زه یې مخالف وم، هغه (۳۰۰) زره عسکر چې هلته تللي، اوس یې یو زیات شمېر پر روحي ناروغیو اخته دي.

پوښتنه: د حکومت د لوړ رتبه مامورینو لرې کول په څه ډول ترسره کېږي؟

ځواب: که یو وزیر د ولسي جرګې له نه باور رایې سره مخامخ شي، نو دا پربکړه بیا مشرانو جرګې ته ځي، هغوی بیا

وروستۍ پربکړه کوي او تر هغې وروسته عملي کېږي. تر دې وروسته د کانګرس نورو تالارونو ته لاړو، مخکې لوی دهلیزونه مخې ته راغلل، په دهلیزونو کې له هر ایالت څخه د هغو د نومیالیو شخصیتونو دوه دوه مجسمې ایښودل شوې وې، په حقیقت کې هر ایالت حق لري، دلته د خپلو لویو مجسمې ودروي

چې پرې نصب وو، هغو هم د لوړ هنر او فکر څرګندونه کوله. د امریکا په شان د یو لوی هېواد لپاره د داسې ښکلو ودانیو شتوالی لازم و ملزوم بربښي، خو نه دا وداني د ډېرې پخوا زمانې وه او نه هم دا انځورونه ډېر پخوانې وو، خو کله چې دې دواړو ته کتل، د یو تاریخي برم څرګندونه یې کوله. هلته یو کس د جورج واشنګټن د اتلولیو په باب خبرې وکړې او ویې ویل، چې له همدې وداني څخه یې جنازه پورته شوه، دا له هغه سره د امریکا د خلکو د ډېر لوړ احترام څرګندونه کوي. تر دې وروسته مو بیا یو ډله ییز عکس واخیست. وروسته د کانګرس د کتابتون پر لوري لاړو.

د کانګرس له ودانۍ څخه تر کانګرس کتابتون پورې دوه

د کانګرس د کتابتون یو هال

دري دقیقې پلې لاره ده، خو په همدې دوه دري دقیقو کې یخنۍ ښه وځپلو، کله چې د کانګرس کتابتون ته تر تالاشۍ

وروسته وردننه شو ، نو غوږونه مو ببرته نرم شول، لومړی یو هال ته چې لاړو ، چې نړۍ سل یونیم سل کسان په کې ځایېدل او د کنفرانس یا سیمینار له مجهزو وسایلو څخه برخمن و. هلته پر خپلو ځایونو کېناستو ، د کانګرس کتابتون په ټوله دنیا کې ډېر ستر کتابتون دی، دا کتابتون څو پوړیز دی او څو لوی هالونه لري. اوس په کې یوازې (۱۲۰) ملیونه عنوانه چاپي کتابونه شته، په دنیا کې چې هره ورځ کوم نوی کتاب چاپ شي، نو دا کتابتون کوښښ کوي، چې یو ټوک یې ځان سره وساتي. دغه راز په سلګونو زره خطي نسخې او د کتابونو میکرو فلمونه په کې خوندي دي، اوس چې برېښنایي کتابتونونه رامنځته شوي، نو په دې کتابتون کې خو یې په لسګونو ملیونه کتابونه خوندي کړي دي. دلته بیا یو بحث و ، بحث اکثره د لابینګ پر مسایلو څرخېده، لومړی بحث پر نهو بجو او پنځه څلوېښت دقیقو پیل شو ، درې تنه ددې بحث برخوال وو:

۱- هون انډریو میګوري Hon Andrew meguire د پروګرام چلوونکی.

۲- ډاکټر ګرېمي بنیرمین Dr. Graeme Bannerman وینا وال.

۳- ښاغلی بریډ ګوردون، Mr. Berdgordon وینا وال دی د امریکا او اسرائیلو د عامه چارو د کمېټې لپاره د پالیسۍ او دولتي چارو ډایریکټر و.

برید ګوډون د اسرائیلو د لابینګ په باب خبرې وکړې. د اسرائیلو لابینګ (دلالي) په نړۍ کې ډېره مشهور دی، ویل کېږي، چې دوی د امریکا کانګرس ته ښه لاسرسی لري. ګوډون وویل: زه کاناډا ته د ورځپرمه یو ایالت څخه یم، چې خورا یخ دی، ددې ځای هوا له نورو ایالتونو سره ډېر توپیر لري. د امریکا سیستم هم د نورو هېوادونو له سیستمونو څخه توپیر لري، په نورو هېوادونو کې د پارلمان سیستم د اکثریت رایو پر بنسټ ولاړ دی. په امریکا کې مقننه، اجرائیه او قضایه قوه یوه پر بلې واک نه لري، یوه بلې سر رقابت لري. د لابینګ یا دلالي اصطلاح او یا مفهوم له یوه هوټل څخه، چې وکیلان به په کې اوسېدل رامنځته شوه، زه چې په کوم ایالت کې اوسېږم، هلته تر انسانانو غویان زیات دي، نو د هغه ایالت وکیل په کانګرس کې وغوښتل د خپل ایالت لبنیات یې وده وکړي، په نورو ځایونو کې د لبنیاتو قیمت زیات و، قیمت د کانګرس له خوا تاکل کېږي، نو د هغه ځای د خلکو غوښتنه وه، چې د لبنیاتو قیمت باید لوړ شي، دې خلکو خپل دا کار د خپل وکیل له لارې په کانګرس کې مطرح کړ، وکیلان اکثره په کانګرس کې د خپلو موکلینو نظریات او عقاید منعکسوي، د ښځې په توګه د ښځې (د جنین سقط)

مسئله، ځینې ددې حق مخالف دي او ځینې یې موافق، خلک کانګرس ته خپل شکایت کوي، یو وکیل وویل: زما ځینې موکلین له دې مسلې سره موافق دي او ځینې مخالف، په داسې حالت کې بیا وکیل د خپل وجدان له مخې قضاوت کوي.

ډاکټر ګرېمي بنیرمن وویل: غواړم د امریکا د بهرنیو چارو د لابینګ په باب خبرې وکړم. د امریکا د بهرنیو چارو پالیسي همېشه د اجرائیه قوې له خوا عملي کېږي، که اجرائیه قوه پوه شي، چې کوم نظر د بهرنۍ پالیسۍ په ګټه دی، نو د نورو نظرونه هم اوري، کله چې اجرائیه قوه پر دې پوه شي کوم هېواد ته زموږ د وسلې ورکړه، زموږ په ګټه نه ده، نو کېدی شي ترې تېر شي، نو ځکه دلته د لابینګ ګروپونو ترمنځ یو څه ستونزه راپیدا کېږي، پر امریکایانو سربېره نور ګروپونه هم په کانګرس کې لابینګ کوي، هر هېواد د لابینګ لپاره خپل ګروپ لري، هر هېواد کانګرس ته د خپل هېواد علایق وړاندې کوي او کوښښ کوي کانګرس پرې قانع کړي.

د لابینګ ګروپونه کېدی شي، د همغه هېواد غړي وي او یا نه وي، دا ګروپونه هم اجرائیه قوې ته ځي او هم مقننه قوې ته، ځینې حکومتونه د خپلو سفارتونو له لارې هم لابینګ کوي او مستقیماً حکومت سره تماس نیسي، جاپان، اسرائیل او مصر په تېرو څو کلونو کې په لابینګ کې ډېر مخکې دي، دوی د حکومت د بودجې له مسولینو سره کتلي او د خپلو هېوادونو علایق یې ورته څرګند کړي دي، که تاسې غواړئ لابینګ مو

موثر شي، نو تاسې بايد همغه مسول کس پيدا کړئ او خپل علايق ورته وړاندې کړئ، د مسولو اشخاصو پيدا کول او له هغوی سره رابطه ټينګول هم اسانه کار نه دی. د ډپلوماتانو له لارې دا کار ځکه ممکن او اسانه نه دی، چې هغوی ډېر وخت نه لري، بل د لابينګ ګروپ هغه خلک دي، چې هغوی ته پيسې ورکول کېږي او ستاسو علايق پرمخوړي، دې کار کې د دوی ګټه هم خوندي ده. دوی تاسو ته ملاقاتونه برابروي او لارې چارې درښيي، په واشنګټن کې ممکن هر څوک داسې وعدې درکړي، خو دا کارونه د هر چا په وس پوره نه دي، ځکه هر څوک مهمو اشخاصو ته لاسرسی نه لري. د ساري په توګه زه شرکت لرم، مصر پر موږ پانګه لګولې، موږ د هغوی علايق پرمخوړو. مصر له تېرو دېرشو کلونو راهيسې د کمپ ډيويډ تر ټرون وروسته د خپلو لوړ رتبه مامورينو په واسطه له کانګرس او اجرائيه قوې سره ملاقاتونه کوي، په قاهره کې د تجارت له اتاقونو سره تماس لري، همدا سږ کال اوه څلوېښت (۴۷) تنه سوداګر دلته په خپل لګښت راځي، له مقننه او اجرائيه قوې سره ملاقاتونه کوي، خپلې رابطې ټينګوي او خپل علايق ورته څرګندوي، خو په دې ټولو کې بيا د پرېکړې سرچينه ډېره مهمه ده، لابينګ ګروپ چې کوم کس پېژني، هغه په کوم مهم ځای کې کار کوي؟ دوی طبعاً هغه کس ته ټلېفون کوي او بيا د ملاقات زمينه برابروي. واشنګټن له نورو سيمو او هېوادونو سره توپير لري، کله چې دوی بل چېرته لاړ شي، نو هلته يې قدر

و عزت کېږي، چای او قهوه ورته تیارېږي، د وخت کمی نه وي، خو کله چې دلته څوک راشي، دوی خپل ساعت ته ګوري، د وخت ډېر کمی وي. په تېرو کلونو کې د لابینګ ګروپونه ډېر قوي شوي دي، د هندوستان د لابینګ ګروپ اوس ډېر موثر دی، د امریکا پر بهرنیو چارو وزارت ډېر تاثیر لري.

امریکا ته د مهاجرینو د ببلابېلو کټګوریو او له هغوی څخه د لابینګ ګروپونو په باب یې وویل: له نورو هېوادونو څخه د تېرو هیئتونو یا راغلو اشخاصو یوه اشتباه دا وه، چې ځان به یې د امریکایانو په تله تله، هیله یې لرله، چې د یو امریکایي په شان چلند دې ورسره وشي، په پیل کې چې مهاجرین راغلل، نو هغوی ډېر غریب وو، خو د هغوی اولادونه چې همدلته رالوی شول، ځانونه یې ورسول، خو اوس چې کوم مهاجر راځي، له نورو سره یې تو پیر دادی، چې دوی خپله ټول رسېدلي یا تحصیل کړي اشخاص دي. دوی کولای شي خپلې ځانګړې کمېټې او د لابینګ ګروپونه جوړ کړي، په دا ډول مهاجرو کې د هندیانو شمېر زیات دی، نو ځکه د هندیانو لابینګ په کې ډېر زیات او موثر دی.

د مصري هئیت یو برخوال پوښتنه وکړه: د مصر لابینګ له اسرائیلو سره سیالي کولای شي؟

ځواب: (C.S.P) (ممکن د لابینګ کوم ګروپ وي) دا سې یو ګروپ دی، چې چاته پیسې نه ورکوي، دا ګروپ کوښښ کوي، چې د اسرائیلو او فلسطینیانو ترمنځ د منځګړیتوب لاره

تعقیب شي، اسرائیل د لابینګ په برخه کې ډېره تجربه لري او موثریت یې هم زیات دی. د مصر د لابینګ تاثیر هم په وروستیو کلونو کې زیات شوی دی.

د اردن استازي وپوښتل: د وسلې اخیستلو لپاره څه ډول لابینګ په کار دی؟

ځواب: په دې برخه کې مشاورین تاسو ته سمه مشوره درکولای شي، د وسلې خرڅول ډېره جنجالي مسئله نه ده، خو کله چې مسئله سیاسي شي، بیا مشکل زیاتېږي.

په دې برخه کې د تفریح لپاره وخت ورکړ شو، پنځه لس دقیقې تفریح مو وکړه، بیا د پروګرام دویمه برخه پیل شوه. دا برخه د ډاکټر ډبلیو ام اولسون (Dr.WM.J.olson) په مشرۍ پیل شوه.

ښاغلی مارک ینګ Mr. Mark Young یې ویناوال و.

ډاکټر اولسون وویل: دا ځای چې تاسې په کې اوس ناست یاست دا د ((ویلسن)) په نامه دی. ویلسن ډېر کتابونه واخیستل، دومره کتابونه چې پورورې شو، بیا یې پر کانګرس وپلورل، د کانګرس کتابتون اوس د نړۍ تر ټولو لوی کتابتون دی، هر کتاب چې په امریکا کې چاپېږي، باید د قانون له مخې

یو ټوک یې دلته ورکړي، په نورې نړۍ کې چې کتابونه چاپېږي هم د اکثرو یې یو یو ټوک دلته راځي. دلته یو بنسټ څېړنیز مرکز دی، دا یو خدماتي مرکز دی، یوازې د کانګرس غړي کولای شي، کتاب له ځان سره یوسي، نور یې له دې ځایه وړلای نه شي، خو همدلته یې مطالعه کولای شي. د نړۍ د اکثرو مجلو او اخبارونو کلیکسینونه دلته شته، میکرو فلمونه یې هم شته.

اولسون د امریکا د کانګرس د تشکیلاتو په باب وویل: په امریکا کې هر ګام د اساسي قانون له مخې پورته کېږي، د ولسي جرګې غړي د نفوسو په تناسب ټاکل کېږي، د مشرانو جرګې لپاره له هر ولایت څخه دوه تنه، مجموعاً سل تنه ټاکل کېږي. په مشرانو جرګه کې د غړو شمېر ځکه د ټولو ولایتونو لپاره مساوي دی، چې لوی ولایتونه، واړه ولایتونه تر ستوني تېر نه کړي، د مشرانو جرګې غړي د شپږ کلونو لپاره ټاکل کېږي. د بهرنیو چارو وزیر، سفیران او ځینې نور لوړ رتبه افسران د مشرانو جرګې یا سنا له خوا ټاکل کېږي. ولسي جرګې د غړو لپاره د ولایتونو نفوس په پام کې نیول کېږي، یو وخت د (۳۰) زرو پر سر یو تن ولسي جرګې ته راته، هغه وخت د امریکا نفوس (۶) ملیونه تنه وو، خو اوس د (۲۰۰) زرو کسانو پر سر یو تن ولسي جرګې ته راځي. تر ټولو زیات سیټونه کالیفورنیا ایالت لري، ځکه چې نفوس یې تر نورو ټولو ایالتونو زیات دی. قوانین باید د دواړو جرګو له خوا په یوه ژبه او یوه بڼه ولیکل شي او بیا تصویب شي. تر هغه وروسته جمهور رئیس ته ځي او

بیا توشیح کېږي. که جمهور رئیس یې رد کړي، مشرانو جرګه یې په دوه ثلثو ببرته تائید ولای شي.

د ستاف د مامورینو دنده داده، چې له ټولو موکلینو سره د وکیل د ملاقات زمینه برابره کړي، د هغو غوښتنلیکونه واخلي، دا هم حتمي او ممکنه نه ده، چې د هغوی ټولې غوښتنې دې عملي بڼه خپله کړي، خو دا د هغوی حق دی، چې غږ یې واورېدل شي، بیا دا ټول شیان خپل وکیل ته ورواندې کېږي، هغه یې له ببلابېلو لارو یا ټلېفون په واسطه او یا هم له نورو لارو څخه هغو سره تماس نیسي، خلک د ټلېفون له لارې هم مستقیماً له وکیل سره تماس ټینګوي. ولسي او مشرانو جرګه (۱۲) ببلابېلې کمېټې لري، چې هره یوه یې بیا په خپل منځ کې نورې کمېټې لري، چې څو سوه کمېټې ورځخه جوړېږي، وظیفه یې داده، چې مسودې جوړې کړي، پیسې هم د مقننه قوې په لاس کې دي. دوی ددې څارنه کوي، چې اجرائیه قوې دا پیسې څنګه او چېرته ولګولې او چېرته یې مصرفوي؟

دویم ویناوال ښاغلي مایک ینګ، د ولسي او مشرانو جرګې په باب لنډې خبرې وکړې، یوازې د یوې کمېټې (استخباراتو) په باب یې معلومات ورکړل، چې څنګه او په څه ډول شورا، د وسلې د کنټرول معاملات څاري. ده وویل: د اجرائیه قوې لوړ رتبه مامورین هم له سناتورانو سره مستقیماً خبرې نه شي کولای، لومړی باید د سناتور له اداري مامورینو سره خبرې وکړي، خپله موضوع ورته تشریح کړي او بیا د هغوی له لارې

خپله موضوع تعقیب کړي. اکثره اداري مامورین د تجربو او اداري کارلـه مخې مقرربـږي، اداري مـامورین کـولای شـي سناتورانو ته ووایي په دې او هغه برخه کې خپله پالیسي بدلـه کړي، ځکه چې اداري مـامورین اکثره د موضـوع پـر تـاریخي شالید او حقوقي حیثیت خبر وي، خو وروستۍ پربکړه خپله د وکیلانو یا سناتورانو په لاس کې ده.

✸✸✸

تاکل شوې وه تر غرمې وروسته د جمهور رئیس دفتر او د بهرنیو چارو وزارت ته لاړ شو، خو هلته تګ د ځینو معاذیرو له کبله ونه شو. نو ځکه بېرته د نیسا سنټر پر لوري وخوځېدو. تېره ورځ چې د واورې له امله زمونږ په پروګرام کې خنډ راغلی و، د همغه پروګرام د تعقیب لپاره بېرته نیسا سنټر ته لاړو.

دا پروګرام پر یوه بجه او ۱۵ دقیقو پیل شو. په دې برخه کې دغه لاندې اشخاص شامل وو:

۱- پروفیسور ډاکټر ډبلیو ام جي اولسون Dr.W.M.J. olson د پروګرام چلوونکی.

۲- پروفیسور ټایلر ریورټ جی ډي Mr. Tyler Rauert JD وینا وال.

۳- پروفیسوره اغلې ان موسن Ms. Ann moisan وینا والـه.

لـومړی لکچـر د دولـت سـتراتیژۍ تـه د بـدلون چلېـنج و، پروفیـسور اولـسون وویـل: د دولتونـو د سـتراتیژۍ بـدلون تـه ځکه اړتیا وي، چې په یوه موضوع کې که یو پروګرام یا عملیه

کار ورنه کړي، دویم پروګرام یا بدیل مو باید ورته په پام کې وي. کله کله دویم بدیل هم د یوې بلې ستونزې د زېږېدو سبب ګرځي، مجبور یو د حل پر درېیمې او څلورمې لارې غور وکړو، ده خپلې دا خبرې په یوه مثال کې واضح کړې، ده وویل د ساري په توګه د بحر غاړه کې یو موټر په اوبو کې ډوب شوی، مور غواړو هغه راوباسو، یو کرېنګ د موټر لپاره استخدام شو، خو د ځمکې او بحر د سطحې فاصله، د موټر وزن او د کرېنګ قوت په دقیق ډول محاسبه شوي نه دي، کله چې کرېنګ موټر د اوبو کچې ته راپورته کوي، نور یې زور نه رسېږي، ددې پرځای چې موټر پورته کړي، خپله کرېنګ د اوبو ګړنګ ته لوېږي، بیا مجبور یو بل قوي کرېنګ راولو، چې هغه، هم کرېنګ راپورته کړي او هم مخکنی موټر، نو دلته ښکاره شوه، چې لومړی مشکل نه یوازې پر خپل ځای پاتې شو، بلکې بل مشکل یې هم وزېږاوه. له دې څخه دا نتیجه اخلو که مور غواړو یو مشکل حل کړو، د هغه لپاره باید دقیق پلان ولرو، که دقیق پلان نه وي، نو پر ستونزې بله ستونزه زیاتېږي. ده خپله دا تجربه په څو تصویرونو کې څرګنده کړه. ورپسې یې د مخدره موادو د قاچاق مسئله تشریح کړه، ویې ویل چې قاچاقچیان له ببلابېلو لارو کار اخلي، تر هغه پورې یو میتود کاروي، چې رسوا شوی نه وي، نو په دې خاطر د مخدره موادو کنټرول یوه ستونزمنه مسئله ده. ان دا چې قاچاقیان د خپل ژوند په بیه حاضر دي، دې کار ته دوام ورکړي، په دې برخه کې د حکومتونو، سرحدي

پولیسو او نورو کړیو ګډه همکاري په کار ده. د ټرانسپورټ له ډول ډول وسایطو، لکه موټر، الوتکې، کښتۍ او بټلونو او نورو ټولو څخه کار اخلي، د دې ټولو دقیقه تالاشي اسانه کار نه دی. مخدره توکي او تروریزم د هېوادونو ملي امنیت او ارضي تمامیت ته ګواښ پېښوي، ارضي تمامیت د بټه وایي، چې یو هېواد پر خپلې خاورې او سرحداتو حاکمیت ولري او قانون په کې پلی کړي، د مخدره توکو مخنیوی د نړیوال سیستم له لارې ممکنېدی شي، نړیوال سیستم داسې دی، چې د تېرو درې سوو کلونو په بهیر کې رامنځته شوی او په تېرو اتیاوو کلونو کې یې وده کړې ده، خو په دې وروستیو کلونو کې د دولتونو ترځنګ ځینې نا دولتي موسسې هم په کې شاملې شوې دي. ځینې نادولتي موسسې هم د یوه ملک امنیت ته خطرونه پېښولای شي، دوی کې کېدی شي، بانکونه، شخصیتونه، ترهګر، سوداګر او نور ټول شامل وي. ځینې رسمي او نا رسمي موسسو د دولتونو نړیوال سرحدونه له منځه وړي دي. له دې جملې څخه یو هم د القاعدې سازمان دی، د دوی د فعالیت تشکل داسې نه دی، چې رسمي بڼه ولري، یوه کمپنۍ یو ډول کار کوي، بل شرکت بل ډول، دا ګروپونه بیا د خپلو ګټو په خاطر یو بل سره همکاري کوي، دوی یو بل سره د تماس مرکزونه لري، ګډ کنفرانسونه جوړوي او روزنیز مرکزونه لري. جعلي پیسې هم چاپوي، جعلي مخدره مواد هم جوړوي، د ساري په توګه، یو وخت له یو هېواد څخه مخدره مواد راتلل،

دوی د همغه هېواد په نامه جعلي مخدره مواد جوړ کړل، چې اصلي ته نږدې وو، خو اصلي نه وو، دوی د هر هېواد انفرادي قوانین تر خپلې ناوړې اغېزې لاندې راولي.

پر دې وخت پروفیسور اولسون، پروفیسورې مېرمن موسن ته بلنه ورکړه، چې دا بحث نور دا پرمخ یوسي. مېرمن موسن وویل: زه غواړم پر همدې نادولتي جنایتکارو ګروپونو رڼا واچوم.

یو وخت یو لیکوال ویلي وو: مهمه نه ده چې تاسې همېشه د اکثریت نظر تائید کړئ، کله کله د اقلیت نظر هم ډېر مهم وي. ځینې واړه نادولتي ګروپونه ډېر خطرناک دي، باید نړیوال ورته یو تدبیر ولري، دا د دولت تابع خلک نه دي، چاته د ځواب او مسولیت پرې هم نه منې،

دوی هر ډول عملیات کولای شي او له هرې ممکنې لارې څخه کار اخلي. د دوی هدف څه دی؟ تغیرات غواړي؟ البته دوی په خپل فکر تغیرات غواړي، چې هغه فکر دوی ته کامل ښکاري، دوی د څو دلیلونو له مخې راپیدا شول:

نړۍ سره نږدې شوه، سوړ جنګ ختم شو، هېوادونه د ټکنالوژۍ او همکارۍ له مخې سره نږدې شول، نو دا ډلې هم راپیدا شوې، دا ډلې مختلف شکلونه لري:

۱- یو هغه ډول ګروپونه دي، چې یو مثبت شکل لري، لکه نادولتي موسسې او انجیوګانې.

۲- مذهبي ګروپونه دي، چې ځینې مثبت کارونه ترسره کوي.

۳- ګڼ قومیزه سازمانونه دي.

۴- د مشترکو ګټو سازمانونه دي.

۵- یو شمېر نړیوال سازمانونه، لکه د بشر حقوقو نړیوال سازمان، شنې سولې سازمان، اکسفام موسسه او نور... دا پورته سازمانونه معمولاً د شخړو سبب نه ګرځي.

دویم هغه ډلې یا ګروپونه دي، چې شخړې او جنجالونه راپیدا کوي، لکه:

۱- وسله والې ډلې

۲- جنګي ډلې

۳- ملېشې

۴- جنګسالاران

۵- شخصي امنیتي کمپنۍ

۶- ترهګر ګروپونه، چې اکثره د القاعدې لپاره کارول کېږي او ځینې نور.

مبرمن موسن چې دا ګروپونه تشریح کړل، نو بیا یې پروفیسور ټایلر ریورټ ته بلنه ورکړه، چې ددې ګروپونو پر قانونیت خبرې وکړې. پروفیسور ټایلر د هېوادونو ارضي تمامیت او سرحدونو ته د ورپېښو خطرونو په باب، چې د نادولتي سازمانونو له خوا پېښېږي، وویل: دولتونه ددې خطرونو پر وړاندې څه لري او څه کولای شي؟

ده د سینما د یوه کرکټر (جاکسن) یادونه وکړه، چې په فلم کې یې د تروریستانو پر ضد یو قوي رول لوبولای او د هغوی پر ضد سرسخته مبارزه کوي، دی له ډېرو ستونزو سره مخامخېږي، خو په پای کې بریالی کېږي، خو دی وایي د فلم او عمل کیسه طبعاً سره توپیر لري، کله چې دولتونه ګورئ هغه بیا ددې پدیدې پر وړاندې ډول ډول عمل کوي. د تروریزم پر ضد نړیواله همکاري په کار ده، خو په عملي توګه دا همکاري اسانه نه ده. یو نړیوال قانون باید جوړ شي، چې له دې ډول خطرونو سره مقابله وکړي. د هر هېواد قوانین له بل سره توپیر کوي، نو ځکه په دې برخه کې یو نړیوال قانون ته اړتیا ده. د نړۍ دولتونه باید یو بل سره کښني او یو له بل سره همکاري وکړي، دا نړیوال قوانین د نړۍ دولتونه یو بل سره وصلوي، ددې نړیوال قانون په رڼا کې باید داخلي قوانین هم وضع شي. لکه امریکا او عمان چې د تروریزم پر ضد یو ټرون لاسلیک کړی، دا داسې یو ټرون دی، چې یو بل ته خپل مجرمین ورسپاري، کله چې د دولتونو ترمنځ همغږي رامنځته شي، نو څه به کېږي؟

دې سره به د بانکونو ترمنځ همکاري رامنځته کېږي، چې تروریستان ونه کړای شي، له یوه بانک څخه بل ته پیسې انتقال کړي. د ملګرو ملتونو د منشور په یوه ماده کې د ترهګرۍ ضد مواد شته، د ملګرو ملتونو د امنیت شورا (۱۲۲۷) او (۱۳۷۳) ګڼه پربکړه لیک د القاعدې او طالبانو په اړه دی، د نړۍ ټول هېوادونه باید هغه عملي کړي، دا د نړیوال قانون یوه برخه ده. په ملګرو ملتونو کې د ترهګرۍ ضد یوه کمېټه جوړه شوې ده. (۱۵۴۰) ګڼه پربکړه لیک د عامه وژنې وسلې منع کوي. د تروریزم ضد جګړې یو مشکل هم د بشري حقوقو مسئله ده، چې ببلابېل تعبیرونه ورڅخه کېږي، ځینې ملکونه وایي چې موږ دا کار نه شو کولای، د ببلګې په توګه یو ترهګر چې په اروپا کې ګیر کېږي امریکا ته یې ځکه نه ورکوي، چې اروپا کې اعدام نه شته، خو امریکا کې شته، نو دوی اعدام د بشري حقوقو خلاف کار ګڼي. همدارنګه ځینې قیدونه هم شته، ځینې نا دولتي ګروپونو سره باید څنګه معامله وشي؟ دوی ځان هېڅ شي ته متعهد نه ګڼي او ځان په هېڅا پورې نه تړي، هېڅ نړیوال قانون ته مکلف نه دي، نو ځکه باید دولتونه توافق وکړي، چې دوی د نړیوالو قوانینو تابع کړي.

په هېواد کې د بشري حقوقو د خوندیتوب لپاره د مداخلې په باب د نظرونو بر اختلاف شته، لکه په سومالیا، کوسووا، بوسنیا او نورو کې.

پر ۱۹۹۹م کال امریکا د ملګرو ملتو سازمان له اجازې پرته د کوسووا چارو کې مداخله وکړه، هلته اخلاقي او بشري وضع ډېره خرابه وه، مناسب ځواب يې غوښته، ملګرو ملتونو عاجل اقدام ونه کړ، کوفي عنان وويل: څه وخت بايد يو ملک په داسې حالاتو کې د بل ملک په کورنيو چارو کې مداخله وکړي؟ ارضي تماميت د يو ملک حق دی، نو ددې ترڅنګ دا د هغه هېواد مسوليت هم دی، چې د خپلو خلکو بشري حقونه خوندي کړي. کله چې د يو هېواد دولت کمزوری شي، نو دا مسوليتونه يې تر پوښتنې لاندې راځي، دا وخت نورو ملکونو ته د ملګرو ملتونو له خوا د خلکو د حفاظت لپاره د مداخلې حق ورکول کېږي، دا پرنسيپ (د بشر ملاتړ) د ملګرو ملتونو په منشور کې شته. يو د مشکل مخنيوی دی، بل مداخله او درېيم له خلکو سره عملي مرسته ده. د ملګرو ملتونو د بشري حقوقو کميسيون وويل: ددې کارونو تر ټولو واکمنه سرچينه ملګري ملتونه دي، که د ملګرو ملتونو امنيت شورا په دې چاره کې ناکامه شي، نو د ملګرو ملتونو عمومي غونډه يا اسامبله کولای شي، دا مسايل پر مخ يوسي، دا چې يو ملک د بل ملک په چارو کې مداخله وکړي که ونه کړي، دا اوس هم يوه پېچلې مسئله ده، چې تراوسه لا نړيواله ټولنه ورسره لاس و ګرېوان ده.

د غونډې يو برخوال پوښتنه وکړه: ترهګرې ډلې هېڅ ډول نړيوال قانون نه مني، په ملګرو ملتونو کې ځينو هېوادونو ته د

ویتو حق هم، تر نړیوالو قوانینو پورته یو کار دی، په دې باب تاسو څه وایئ؟

ځواب: دا ددې مانا لري، چې دوی د ملګرو ملتونو د نورو غړو پر وړاندې مساوي حقوق لري، خو د نړیوالو قوانینو له مخې دوی ټول یو شان نه دي. د مخنۍ حملې حق هغه وخت سم دی، چې ګاونډی هېواد د حملې تیاری نیسي، دا وخت یو هېواد حق لري، چې د ځان دفاع وکړي.

یو بل برخوال پوښتنه وکړه: کله چې د مداخلې د حق خبرې کېږي، خلکو سره تشویشونه پیدا کېږي، لکه د عراق په شمال کې د کردانو موضوع، په دې باب تاسې څه وایئ؟

ځواب: زه فکر کوم، چې ددې مسودې د لیکلو پر وخت شاید د هغوی تعبیر دا نه و، چې له دې مداخلې څخه دې ناوړه ګټه پورته شي.

کله کله انساني موضوع ددې مداخلې او حفاظت غوښتنه کوي، لکه (کوسووا) او (رونډا) ته د امریکا تګ، چې سیاسي اهداف یې نه لرل، یوازې انساني موضوع وه.

د بنګله دېش استازی: څوک چې مخدره مواد تولیدوي، هغه اکثره نا دولتي او غریب خلک دي، خو ګټه اخیستونکي یې اکثره پرمختللي هېوادونه دي، ولې دلته سخت قوانین نه جوړېږي، چې ددې شیانو مخه ونیول شي؟

ځواب: فدرالي حکومت په عمومي ډول قوانین جوړ کړل، خو په انفرادي ډول دلته مشکل دادی، چې دلته (۵۰) ایالتونه دي،

دا هر ایالت خپل خپل قوانین لري، پوښتنه داده، چې قوانین باید پر هغو کسانو تطبیق شي، چې دا مواد کاروي.

***

ګروپي کار: تر پورتني بحث وروسته ګروپي کار ته لاړو، پر دوو ګروپونو ووېشل شو، یو د منځني ختیځ او یو هم د جنوبي اسیا او ورځپرمه هېوادونو لپاره و، چې افغانستان هم په کې شامل و. ګروپي کار د یو امریکایي پروفیسور په مشرۍ پیل شو، په ګروپي کار کې د افغانستان، پاکستان، بنګله دېش، سریلانکا، نیپال او ځینو نورو هېوادونو استازي شامل وو. امریکایي پروفیسور تر ټولو لومړی دا پوښتنه مطرح کړه چې: د امریکا حکومت باید څه وکړي، چې د افغانستان او پاکستان مناسبات ښه شي او د تروریزم پر ضد جګړه ګټوره او موثره وشي؟

د پاکستان استازی (معظم احمد خان) وویل: د جنرال مشرف پر وخت د افغانستان او پاکستان مناسبات ښه وو، مهمه خبره داده، چې سیاسي پرېکړه باید وشي، پر جګړې مشکل نه حلېږي، د مشرف پر وخت یوې خوا ملاتي پر بلې خوا او بلې به بیا پر دې بلې خوا اچوله.

صبغت الله سنجر صیب د افغانستان له هئیت څخه وویل: تروریزم سرحد نه لري، امریکا او ټولې نړیوالې ټولنې بیا بیا ویلي چې تروریزم سرحد نه لري، نو نړیوالې ټولنې ته په کار دي، تر څو پورې چې د تروریزم ریښې له منځه یونسي،

افغانستان کې دا جګړه پای ته نه رسي، افغانستان د تروریزم قرباني شوی دی، د تروریزم ځالې افغانستان کې نه شته، ځالې یې تر افغانستان بهر دی.

د سنجر صیب د خبرو په تعقیب ما (یون) وویل: زه د سنجر صیب دا خبرې تائیدوم، چې د ترهګرۍ اصلي ځالې په افغانستان کې نه دي. افغانان د یوې بشري قوې او سون موادو په توګه په دې جګړه کې سوزي، افغانان د دې امکانات نه لري، چې د دې درنې جګړې لګښت او پوځي امکانات برابر کړي، تاسو چې کومه کاربډونکې وسله، ریموټ کنټرول بمونه او ځان وژونکي واسکټونه او همدارنګه د جګړې ایډیالوژیک تحرکات ګورئ دا ټول له بهر سره ارتباط لري، د جهاد په کلونو کې دا ډول بریدونه نه ترسره کېدل او نه افغانستان د ځان وژونکو بریدونو سابقه لري. کله د جګړې بهرني امکانات ودرول شي، افغانستان کې دا جګړه ډېره ژر بند ېږي. مورږ له نړیوالې ټولنې هیله لرو، که غواړي افغانستان کې دا جګړه پایته ورسېږي، نو د جګړې اساسي سرچینې باید وچې کړي.

یو بل غلط تصور، چې د پاکستان له جوړېدو څخه بیا تر اوسه په پاکستان کې شته او په دیپلوماتیکي ژبه کې څوک ورته ډېره اشاره نه کوي، هغه دادی، په پاکستان کې یو شمېر مذهبي او استخباراتي کړۍ شته، چې هغوی په افغانستان کې یو قوي حکومت نه غواړي، دوی تصور کوي چې له یوې خوا قوي افغانستان او له بلې خوا قوي هندوستان د دوی د نفوذ ساحه

راتنګوي او په سيمه کې د دوی پراختيا غوښتنې سياست مهاروي، دغه راز په دې حالت کې دوی نه شي کولای د منځنۍ اسيا طبيعي منابعو ته ځان ورسوي، همدارنګه پاکستان کې دا کړۍ تصور کوي، چې د قوي افغانستان په شتوالي سره په پاکستان کې د مېشتو پښتنو ملي ولولې تقويه کېږي او په دې ډول د پاکستان کمزورۍ ته لاره اواربږي. خو مورږ په دې نظر يو، چې قوي او سوکال افغانستان د سيمې د ثبات لپاره په ګټه دی. پاکستان ته هم ډېره اقتصادي ګټه رسوي، افغانستان د پاکستاني مالونو لپاره ښه مارکيټ دی. د طالبانو د حکومت پرمهال، چې افغانستان کمزوری اقتصاد درلود، افغانستان ته د پاکستان صادرات پر کال (۵۰) مليونو ډالرو ته رسېدل، خو اوس دا صادرات هر کال (۱۲۵۰) مليونو ډالرو ته رسېږي. ما لا خپلې خبرې خلاصې کړې نه وې، چې د پاکستان استازي ښاغلي (معظم احمد خان) وويل: دا تصور غلط دی، چې پاکستان يو قوي افغانستان نه غواړي، پاکستان همېشه په افغانستان کې سوله غوښتې، مورږ د جهاد په کلونو کې له افغانانو سره ډېره مرسته کړې ده، افغانستان زمورږ مسلمان ورور هېواد دی، خو اوس چې مورږ افغانستان ته ګورو، دوی هندوستان ته په جلال اباد، کندهار او نورو سيمو کې قونسلګرۍ ورکړي، دا مورږ ته خطر دی، افغانستان بايد زمورږ دا تشويش درک کړي، مورږ له افغانستانه ګيله لرو، چې دوی ولې زمورږ مخالف ته زمورږ په سرحداتو کې داسې نمايندګۍ

ورکړي دي، په داسې حال کې چې هندوستان په دې سیمه کې قونسلګریو ته اصلاً هېڅ ارتیا نه لري. افغانستان زمونږ مسلمان ورور هېواد دی، نو له ورور نه ګیله کېږي، دوی باید زمونږ اند ښښني درک کړي...

پر دې وخت ما یو ځل بیا نوبت واخیست، بحث هم لږ څه ګرم غوندې شو. ما وویل: په همدغه ځای کې معلومېږي، چې پاکستان په افغانستان کې دخپل نفوذ د پراختیا هیله لري او له هند سره دښمني او زور ازمونه زمونږ په هېواد کې معلوموي، افغانستان یو مستقل هېواد دی، مونږ حق لرو، چې له هر هېواد سره د خپلو علایقو پر بنسټ سیاسي او اقتصادي روابط ولرو، ایا له پاکستانه مونږ کله دا پوښتنه کړې ده، چې ولې دې په پښنور، کویټه او یا نورو ښارونو کې، ایران او یا نورو هېوادونو ته قونسلګرۍ ورکړي دي، همدې پاکستان ته چې مو په کندهار، ننګرهار، هرات کې د قونسلګریو اجازه ورکړې ایا له ایران او هندوستانه مو اجازه اخیستې، په خپل هېواد کې د قونسلګریو پرانیستل د همغه هېواد مشروع حق دی، خو که چېرې له دې قونسلګریو څخه ربښتیا هم ګاونډیو هېوادونو ته خطر وي، کولای شي د دیپلوماتیکو مراجعو له لارې متقابل اقدام وشي او مسئله پر دښمنۍ نه ارزي. په افغانستان کې د پاکستان د ستراتیژۍ عمق، چې یوشمېر مذهبي او استخباراتي ډلې یې تعقیبوي او ما دمخه ورته اشاره ورکړه دا دی چې: (قوي افغانستان ضعیف پاکستان یا ضعیف

افغانستان قوي پاکستان) دا په پاکستان کې د ټولو پاکستانیانو نظر نه دی، بلکې د هغو خلکو نظر دی، چې د افغانستان لپاره خپله پالیسي جوړوي. سنجر صیب هم د قونسلګریو په برخه کې زما خبرې تائید کړې او دا یې د افغانستان خپل حق وګانه، ورته یې وویل چې هرات کې ستاسو قونسلګري هم ایران ته ډېره نږدې ده، نو ایا ایران که له موږه وغواړي، نو ستاسو قونسلګري به ورځخه باسو؟

پر دې وخت امریکایي پروفیسور پوښتنه وکړه: ویل کېږي چې د افغانستان او پاکستان ترمنځ یو مشکل د ډیورنډ کرښه ده، دلته یو پاکستاني الاصله امریکایي دی، هغه همېشه د امریکا کانګرس او حکومت ته وایي چې د افغانستان او پاکستان ترمنځ لوی مشکل د ډیورنډ کرښه ده، تر څو چې افغانستان د ډیورنډ کرښه په رسمیت ونه پېژني، په افغانستان کې سوله نه راځي، که امریکا غواړي په افغانستان کې سوله راشي، نو باید د افغانستان پر حکومت فشار راوړل شي، چې افغانستان له پاکستان سره د ډیورنډ کرښه په رسمیت وپېژني، که نه نو دا جګړه به دوام پیدا کوي.

سنجر صیب په دې باب وویل: موږ سره څه نه شته، چې پاکستان ته یې ورکړو، بل افغانستان په دې موقف کې نه دی، چې پاکستان سره په دې باب خبرې وکړي، کله چې افغانستان کې بشپړ امن راشي، بیا کېدی شي د نړیوالو قوانینو او د خلکو د برخلیک د ټاکلو په باب د ډیورنډ د کرښې په ګډون، پر

ډېرو مسایلو بحث وشي، پاتې شوه د تروریزم مسئله، هغه دې مسایلو پورې اړه نه لري.

د پاکستان استازی (معظم احمد خان): مونږ له افغانستان سره د ډیورنډ مسئله هېڅکله نه ده مطرح کړې او نه افغانستان مونږ سره دا مسئله کله مطرح کړې ده. پاکستان دا مسئله یوه حل شوې مسئله ګڼي، اوسني سرحدونه د نړیوالو سرحدونو په توګه په رسمیت پېژني، که افغانستان دا مسئله غوښتلای، نو پاکستان چې له هند سره دري ځله په جګړه کې راګیر و، هغه وخت د افغانستان لپاره ښه چانسونه وو، خو افغانستان هغه وخت هېڅ عکس العمل ونه ښود، دا ددې مانا لري، چې افغانستان دا مسئله حل شوې ګڼي. د پاکستان استازي زیاته کړه چې مونږ د ډیورنډ کرښې په باب څه مشکل نه لرو، مانا دا چې دا کرښه د پاکستان او افغانستان ترمنځ رسمي سرحد دی.

ما (یون) دا وخت یو ځل بیا نوبت واخیست؛ ما وویل: د ډیورنډ کرښې په باب باید وویل شي، چې په دې برخه کې داسې حقوقي دلایل شته، چې د حکومتونو تر کچې پورته دي. لویه جرګه چې په افغانستان کې د حکومتونو تر کچې پورته د قدرت او مشروعیت تر ټولو واکمنه سرچینه ده، د افغانستان لوېي جرګې نړۍ پنځه لسیزې وړاندې پرېکړه وکړه، چې د ډیورنډ کرښه د انګرېزي استعمار په زور، د افغانستان پر امیرانو تپل شوې وه او تر دې وروسته یې افغانستان نه مني. تر

هغه وروسته یوه حکومت هم دا کرښه په رسمیت نه ده پېژندلې. له حقوقي پلوه هم د ډیورنډ د کرښې یو طرف یا حقوقي اړخ (برتانوي هند) اوس متوفی دی. پاکستان له افغانستان سره د ډیورنډ د کرښې یو اړخ نه دی. دا کرښه له برتانوي هند څخه پاکستان ته په میراث پاتې ده، له حقوقي پلوه په دا سې مسایلو کې د وراثت قانون نه تطبیقېږي، ځکه چې د وراثت قانون بیا خپل وجایب او مسولیتونه لري، هغه هېڅکله پاکستان ته نه دي راجع شوي او نه دوی هغه پر ځان منلي دي. د نړیوالو قوانینو له مخې هم، هغه تړونونه، چې په زور او جبر پر یوې خوا ومنل شي، حقوقي ارزښت نه لري، د ډیورنډ کرښه هم په زوره د هغه وخت د ستر زبرځواک (انګریزي ښکېلاک) له خوا پر امیر عبدالرحمن منل شوې وه او د افغانستان نورو حقوقي مراجعو هېڅکله نه ده تائید کړې، انګرېزان چې هغه وخت ددې کرښې د تحمیل یوه خوا وه، ددې په مقابل کې د هغه وخت امیر ته یو لړ امتیازات ورکول، چې د امیر د حیات په اختتام سره دا امتیازات هم ختم شول او ددې کرښې په باب قرارداد هم ورسره خپل ارزښت له لاسه ورکړ. پاتې شوه د تروریزم مسئله، دا هېڅکله د ډیورنډ له کرښې سره رابطه نه لري او که پاکستان کې ځینې ډلې او اشخاص ترهګري له دې کرښې سره تړي، نو بیا خو دا تر ټولو پاکستان ته په زیان ده، ځکه دوی خپله ددې

ثبوت ورکوي، چې دا ډلې ټپلې مورې تقویه کوو او که پر افغانستان د فشار له امله د ډیورنډ کرښه په رسمیت وپېژندل شي، نو بیا مورې دا خلک (ترهګر) مهارولای شو. تر دې نو بیا د مداخلې غټ ثبوت چېرته دی؟ مورې دا په ټینګه ردوو، چې تروریزم له ډیورنډ کرښې سره ارتباط لري، ایا پر نیویارک چې ترهګرو برید وکړ، هلته هم د ډیورنډ مسئله شریکه وه، یا وروستی برید یې چې پر ممبي وکړ، هلته هم ډیورنډ کرښه وه او یا د نړۍ په نورو ګڼو سیمو له هغې جملې څخه په خپله د پاکستان پر ګڼو ښارونو، لاهور، پینډۍ او نورو کې هم د ډیورنډ کرښه شامله ده؟ دا هسې یوه پلمه ده، چې ځینې ډلې غواړي یو مشکل له بل مشکل سره وټړي، زمورې او د پاکستاني هئیت ترمنځ خبرې نورې هم تودې شوې، د نورو هېوادونو استازو ټولو مورې ته غوږ نیولی وو، هغوی ته هم پته ولګېده، چې دوو هېوادونو ترمنځ د نظرونو څومره توپیر موجود دی. دا بحث نور هم ګرمېده، خو امریکایي پروفیسورو وویل: ښه به وي چې د امنیت د ښه والي په باب خپل نظرونه څرګند کړو. زمورې له هئیت څخه انګار صیب وویل: نړیوال باید زمورې ملي پولیسو، استخباراتو او ملي پوځ سره مرسته وکړي، چې مورې ددې جوګه شو، په خپله خاوره کې ترهګر وځپو او د پاکستان امنیتي ارګانونو سره دې هم مرسته وشي، چې هغوی په خپله

برخه کې د ترهګرو ځالې له منځه یوسي، دغه راز د دواړو هېوادونو امنیتي ارګانونه باید یو بل سره مرسته او همکاري وکړي، یو بل ته خبر ورکړي، چې تر دغې سیمې مې ترهګر تعقیب کړل، نور ستاسو د نفوذ ساحې ته داخل شول، باید تاسې یې تعقیب کړئ، په دې ډول کېدی شي دا ډلې ټپلې له منځه لاړې شي. وخت نور هم د پای پر ټکي ودرېد ، هم د پاکستان استازي او هم مورِ غونډستل په دې باب زیات بحث وکړو ، خو وخت نه و ، امریکایي پروفیسور په پای کې د نتیجې په توګه وویل: ددې نورو هېوادونو استازو ته به نوبت ورکړو ، چې په لنډو ټکو ، د افغانستان او پاکستان ترمنځ پر دې شوي بحث قضاوت وکړي او د خبرو نتیجه راوباسي:

د بنګله دېش استازي (نظام احمد) وویل: د افغانستان او پاکستان ترمنځ د خبرو او نظر تفاوت زیات دی، باید اوسپله وشي، خو دا مشکل له نظامي لارې نه حلېږي، باید دپلوماتیکې لارې چارې ولټول شي، ځوک چې ملېشې ساتي باید خبر ورته ورکړل شي، چې له دې لارې وګرځي، خلک باید باسواده شي، ځکه کله چې خلک باسواده شي، خپله پرېکړه خپله کولای شي، که د افغانستان په چارو کې مداخله ونه شي، ښه به وي.

د نیپال استازي (ډابرسنګ ګورنګ) وویل: موږ د دواړو هېوادونو ترمنځ د نظر تفاوتونه ولیدل، دې کې د امریکا د نقش ضرورت دی، دا چې افغانان د خپلې اردو پیاوړتیا ته اړتیا لري باید په دې برخه کې ورسره مرسته وشي.

د نیپال استازي په دې ترڅ کې له هندوستانه هم شکایت وکړ، چې د نیپال په کورنیو چارو کې لاسوهنه کوي. ده وویل چې د نیپال په کورنیو شخړو کې نږدې (۱۳۰۰۰) کسان ووژل شول، خو د دې جنګي ډلو ځینې مشران په هندوستان کې ګرځي او مزې کوي. تر دې وروسته امریکایي پروفیسور وویل: تر ټاکلي وخته پنځه لس دقیقې زیات پاتې شو، موټر موږ او تاسې ته منتظر دی، ډېر ښه او ګرم بحث و، ماته هم شاباسی راکړئ، داسې جالب بحثونه رامنځته کوم، چې تر اخره خلک بوخت ساتم، دې سره له ګروپي کاره راووتو، په موټر کې کښاستو او د هوټل پر لوري رهي شو.

یوه شپه له فرهنګي اشنایانو سره

کله چې هوټل ته ورسېدم، نو خالد هادي او سید سلیمان اشنا دواړو راته ټلیفون وکړ. خالد هادي د ببنوا وېبسایټ د امتیاز خاوند دی او په پښتو کې دا ډېره مشهوره وېبپاڼه ده، په لکونو لوستونکي لري، پښتو او پښتنو ته یې ډېر زیات خدمت کړی دی. خالد هادي صیب اوس په نیویارک کې اوسي او ما سره یې وعده کړې وه، چې لیدو ته دې درځم، سید سلیمان اشنا اصلاً د ننګرهار اوسېدونکی دی، ښه قوي ژورنالیست او ویاند دی، په طلوع او شمشاد ټلویزیونونو کې یې کار کړی او هلته چې ښه وځلېد، نو بیا په امریکا کې اشنا ټلویزیون ته راغی او دلته نو اشنا له اشنا ټلویزیون سره اشنا شو. خالد هادي صیب سره مې لږ مجلس کړی و، ده د خپلو فعالیتونو په باب معلومات راکړل، چې په خورا زړه چاودون یې تر دې مهاله څه کړي، خو څه یې چې کړي اکثره یې موثر دي، ما د افغانستان فرهنګي حالت ورته بیان کړ او د افغانستان ځینې مهمې داخلي ستونزې مې ورته په ګوته کړې، خو په پای کې مو دا نظر یو و چې: (کار کول په کار دي)، (مخکې به ځو او شاته به نه ګورو.) سید سلیمان اشنا هم تر لږ ځنډه وروسته راغی، هغه نو لا مخکې له ما څخه ژمنه اخیستې وه، چې د شپې به دده میلمه کېږم، څو شېبې اشنا صیب سره کښاستو، دواړه مې یو بل ته

معرفي کړل، که څه هم ليکوال د استاد رفيع په وينا د پخوانيو ټلېفونچيانو غوندې دي، که يو بل يې ليدلي هم نه وي، نو اوربدلي يې خو يې وي، فقط چې يو بل سره يې معرفي کړې، نور نو بيا زيات تفصيل ته اړتيا نه شته، اشنا صيب وويل: نور ملګري دې چېرې دي؟ هغوی ته هم ووايه، چې موږ سره لاړ شي، ډېر به خوشاله شو. ما ويل فکر کوم چېرته به تللي وي، ټلېفون مې ورته وکړ، انګار صيب او سنجر صيب يو هم روخ نه شول. لږ ورته منتظر هم شو، خو چې پته يې ونه لګېده، نو بيا زه (يون) او خالد هادي صيب له اشنا صيب سره، د هغه د کور پر لوري رهي شو. له هوټله تر کوره پورې نږدې نيم ساعت لاره وه، په لاره کې مې که څه هم اخوا دېخوا د ښار ښکلاوو او رڼاوو ته کتل، خو اشناصيب د سياسي بحث يوه موضوع مېنځ کې راګوزاره کړه، يون صيب د انتخاباتو موضوع ډېره ګرمه ده، څه فکر کوئ څه به وشي؟ څوک به يې وګټي؟ ما ويل والله نو اوس لا هم وخت شته، چې څوک پرې سم بحث وکړي، وکتل شي چې څه ډول کاندېدان رامنځته کېږي؟ د هغوی مرستيالان څوک دي؟ دا هم مهم رول لري، قومي، سياسي، مذهبي، سيمه ييز او اقتصادي ببز هم ډېر رول لري، ګاونډي هېوادونه، نړيوال ايتلاف په تېره بيا د امريکا متحده ايالتونه دا هر يو خپل خپل تاثيرات لري، نو چې يو ځل ليدلوري او تګلوري معلوم شي، هغه وخت يې ارزونه او محاسبه اسانه ده، اشنا صيب وويل زه هم له همدې نظر سره موافق يم، خو اوسنيو کاندېدانو ته چې

ګورم، که څه هم له کرزي څخه ډېر زیات خلک نا راضه دي، خصوصاً پښتانه، خو بیا به هم له مجبوریته کرزي ته رایه ورکړي، ما ویل که نښه بدیل پیدا شي، د کرزي صیب چانس کمېږي او یا یې پر وړاندې یو قوي ایتلاف جوړ شي او که چېرې تر ده بل قوي کاندید پیدا نه شي، نو بیا دده چانس په دې زیاتېږي، چې دی تیار په واک کې دی، که څوک هر څومره چغې ووهي، چې له واکه ګټه نه پورته کوم، خو په خپله په واک کې شتوالی له واکه د ګټې اخیستنې مانا تداعي کوي او دا خپل تاثیر لري، خو بیا هم د استاد روهي په وینا د افغانستان وضع د پېښبینۍ وړ نه ده، کېدی شي حالات بلې خواته وده وکړي، کېدی شي انتخابات هېڅ ونه شي، نو اوس مطلق حکم کول سخت کار دی، اشنا صیب وویل: دا سمه ده، خو زما هدف د اوسنیو حالاتو د تداوم په صورت کې و. خالد هادي صیب هم مورږ ته ورته نظر درلود. د بحث لړۍ لا ختمه نه وه، چې د اشنا صیب کور ته ورسېدو، یوه دوه پوړیز کور و، چې زینې او د کوټې متن یې پر لرګین فرش پوښلی و، کور ته پورته شو. ارسلا جمال صیب او ایوب خاورین صیب هم راغلي وو. څو شېبې سره کښناستو، چای یې راوړ، د چای پر مهال زمورږ وریندارہ (د اشنا صیب مېرمن) راغله، مورږ ته یې ستړي مشي راکړل، زما د مېرمنې او ماشومانو پوښتنه یې وکړه، ویل یې کاشکې هغوی دې هم راوستي وای، بیا یې په کور و کلي او وطن کې د حالاتو پوښتنه وکړه، ما د خیر و خیریت ډاډ ورکړ. د

چای پر مهال بیا سیاسي بحث پیل شو. د جمال صیب او ایوب خاورین صیب نظرونه دا وو، چې په تېرو کلونو کې کار شوی، خو څومره چې کار شوی هغومره په رسنیو کې مثبت نه دی منعکس شوی، خالد هادي صیب د حکومت بې کفایتو او اداري فساد ته ګوته ونیوله، ویې ویل چې ما سره داسې مستند اسناد شته چې څوک په څومره مالي او اداري فساد کې ککړ دي.

همدې بحث کې وو، چې بله خونه کې پر مېز ډوډۍ تیاره شوه، په ډوډۍ کې یې لکه د نورو افغانانو غوندې افراط کړی و، د لګښت یې په کې ختمی کښلی و. زه خو د وزیر صیب محمد ګل خان مومند لاره تعقیبوم، ټولو پښتنو ته وایم، چې مېلمه ته باید دومره څه پاخه کړئ او دومره لګښت ورته وکړئ چې له هغه څخه څه پاتې نه شي، خو پښتنو لا تر اوسه پورې د عصري او ښاري کلتور له ټولو شرایطو سره ځانونه نه دي عیار کړي، ډوډۍ مو په خوند وخوړه، ډېر اخلاص په کې و، زمونږ د ورینداري دې کور ودان وي، ډېر زحمت یې ګاللی و، تر ډوډۍ وروسته بیا طبعاً د بحثونو لړۍ پیل شوه، خو ما کوښښ وکړ، چې رالنډ یې کړم، ځکه هلته خلک ډېرو خبرو ته وخت نه لري، پر خپل معین وخت له خوبه پاڅېږي، دندې ته ځي او ستړی کار کوي، نو له ټولو مو د مننې تر څنګ اجازه هم واخیسته، ټول له کوره رابهر شو، جمال صیب او خاورین صیب په یوه موټر کې په خپله مخه لاړل، زه (یون) او خالد هادي صیب، اشنا صیب تر

هوټله راورسولو، د شپې دولس بجې وې، اشنا صیب مو رخصت کړ، زه (یون) او هادي صیب د اتاق پر لوري لاړو. نړۍ یو ساعت به سره ناست وو. په هېواد کې د فرهنګي مسایلو په باب مو ډېرې خبرې وکړې، هادي صیب د خپلو راتلونکو فرهنګي پلانونو په اړه خبرې وکړې، ما هم د خپلو فرهنګي کارونو په باب معلومات ورکړل. د شپې یوه بجه وه، ده راځخه رخصت واخیست او همدلته د یوه نړۍ هوټل پر لوري، چې ده په کې ځان ته اتاق نیولی و، لاړ او پر ما د خوب پرښتو خپل وزرونه وغوړول.

د سیمینار نهمه ورځ

د مارچ ۴مه د چهارشنبې ورځ وه، بیا له معمول سره سم پر اته نیمو بجو نیسا سنټر ته ورسېدو، پر اتو بجو او پنځه دېرش دقیقو د سیمینار د نن ورځې لومړنی برخه پیل شوه. ددې برخې برخوال وو:

۱- پروفیسور، ښاغلی جیمز کلاډ (Mr.James clad) د نیسا سنټر پروفیسور د پروګرام چلوونکي په توګه.

۲- د نړیوالو او ستراتیژیکو څېړنو د مرکز ډایریکټر ډاکټر اندریو کوچنیس (Dr.Andrew Kuchins)، ویناوال

۳- د ملي دفاع پوهنتون پروفیسور ډاکټر پلیپ سونډرس (Dr.Phillip Sawnders)، د ویناوال په توګه.

په پیل کې پروفیسور جیمز کلاډ د نن ورځې پروګرام تشریح کړ، چې تر نن مانښامه به څه کېږي؟ بیا یې وویل د ملي امنیت د جوړښت په باب د اوباما له دفتر څخه یو مسول کس راغلی، تاسو ته به د ملي امنیت شورا د پالیسۍ په باب د چاپ شویو پانو یوه یوه کاپي درکړي. د نننۍ ورځې د بحث اساسي موضوع په نړۍ کې د چین او روسیې دریځونو ته ځانګړې شوې ده او له امریکا سره ددې هېوادونو روابطو ته په پیل کې وویل شول، چې د روسیې او امریکا د متحده ایالاتو متخصصین نن د نړۍ د دوو لویو قوتونو (چین او روسیې) په

باب خبرې کوي. مېرمن کلنټن خپل لومړی سفر لرې خټيځ ته کړی و ، دا ددې مانا ورکوي، چې امريکا چين ته ډېر ارزښت ورکوي، د بوش د واکمنۍ پر وخت په پيل کې لومړی له روسيې سره روابط ښه وو ، خو وروسته خراب شول. د غونډې چلوونکي زياته کړه. چين د دنيا د اقتصاد (دېو) دی. ده وويل: په واشنګټن کې د تفکراتو څلور سوه مخزنه دي، چې له هغې جملې څخه دادی يو يې دلته ناست دی (ناست پروفيسور ته يې اشاره وکړه) ، لومړی به پر چين خبرې کوو. په پيل کې يې پروفيسور ډاکتر اندريو کوچنيس ته بلنه ورکړه. هغه وويل: زه په منځني خټيځ کې د چين پر نقش د نړۍ پر اقتصادي بحران او د چين او امريکا پر روابطو خبرې کوم، لومړی د چين داخل ته ځو ! که چيني کمونيستان غواړي پر قدرت پاتې شي، نو بايد خپل اقتصاد پياوړی کړي، دا کار ددې سبب ګرځي، چې داخلي ثبات وساتي، چين له اقتصادي بحران څخه هم اند ښښنه لري، چين حاضر دی د اقتصادي مسايلو په باب تفاهم او مصلحت وکړي. د چين بهرنی سياست دوه ټکي لري: ۱- اقتصادي، ۲- ستراتيژيک هدفونه، دا هدفونه کله کله هماهنګ وي، خو کله کله نه وي، چين غواړي په منځني خټيځ کې خپل نفوذ پراخ کړي، دوی تېلو او ګازو دواړو ته اړتيا لري، دوی درنې وسلې جوړوي، نو ځکه دوی زياتې انرژۍ ته اړتيا لري. چين غواړي نفت او ګاز يې تضمين شي، چين د انرژۍ پر نړيوال بازار ډېر باور نه لري، فکر کوي دوی به يو

وخت له مشکل سره مخامخ ښۍ، نو ځکه دوی په نړیواله کچه د خپل نفوذ د پراخولو فکر کوي او د نړۍ ګڼو هېوادونو سره ارتباطات ټینګوي، د چین بله وېره دا ده، ممکن امریکا یو وخت ځینې هېوادونه وهڅوي، چې د چین مخه ونیسي، نو ځکه امریکایانو سره هم د ښو روابطو ساتل غواړي، له ګاونډیانو سره یې، چې پخوا مشکل درلود لکه هندوستان سره، اوس غواړي له هغو سره هم ښه تجارتي روابط وساتي او د امریکا په شان غربي هېوادونو مخه ونیسي. دغه راز روسیې، ایران، سعودي عربستان، برازیل، استرالیا او نورو سره ښه روابط لري، غواړي په نړیواله کچه ښه روابط ولري، د جغرافیې له نظره مهمو هېوادونو، د سیمې هېوادونو او د نړۍ نورو موثرو هېوادونو، ټولو سره چین غواړي خپل روابط پیاوړي کړي. له دې روابطو څخه دوی سیاسي مقصد هم لري او هغه دا چې غواړي د بشري حقوقو په نامه پر دوی باندې فشار رانه شي. غواړي تجارت یې ازاد وي، ځینې وخت عملي دپلوماتیک کارونه ترسره کوي، لکه د تایوان مسئله. د چین جمهور رئیس سعودي عربستان ته لاړ، د خلیج هېوادونو له مشرانو سره یې ملاقاتونه وکړل، غواړي د سیمې له تجارت او امکاناتو څخه ګټه پورته کړي، غواړي چینې شرکتونه په نړیواله کچه پراخ کړي، هر چېرته چې بازار وي چین غواړي هلته لاړ شي، لوی او وړوکي تجارت، ټولو پسې ګرځي، هر ځای ته چې چینې کمپنۍ ځي، د خپل حکومت ملاتړ ورسره

دی. چین په اقتصادي او دپلوماتیکه برخه کې غواړي خپل نفوذ پیاوړی کړي، نرم نظامي قوت هم ورسره ملګری دی، غواړي لاس یې له اسیا څخه نوري نړۍ ته هم وغځېږي، په جاپان، اروپا او امریکا کې یې بازارونه دي، اوس چې په امریکا او اروپا کې کوم اقتصادي بحران راغلی، پر چین یې هم منفي تاثیر کړی، ځینې فابریکې یې هم تړل شوي، تراوسه پورې ورته دا په زیان نه ده، خو تر دې وروسته یې په تاوان ده. په تېرو لسو کلونو کې، چې د چین د اقتصاد خط و سیر ته ګورو، نو له شمالي کوریا او چین څخه به پرزه جات راتلل او بیا به نوري نړۍ ته تلل، ددې علت دا و، چې چین کې کاګړ ډېر ارزانه دی، نو ځکه دوی هلته تولیدات کول او بهرنۍ نړۍ ته یې صادرول، خو نړیوال اقتصادي بحران پر چین هم منفي تاثیر وکړ. جاپان، کوریا او تایوان د چین د اموالو ښه پېرېدونکي وو. په منځني ختیځ، سعودي عربستان او یمن کې د چین اقتصادي نفوذ مخ په پراخېدو دی، چین زیاتو تبلو ته اړتیا لري، د چین ډېرو لویو او وړو کمپنیو د تبلو لپاره په بهر کې پانګه اچولې ده.

پر ۲۰۰۸م کال یې په بهر کې (۲۲) ملیارده ډالر پانګونه کړې، دوی د پیسو زېرمه لري، یوازې د طبیعي منابعو په ساحه کې یې (۱۰۰) ملیارده ډالره پانګه لګولې ده. نور هېوادونه د پیسو کمښت لري، خو چین یې نه لري، نو ځکه چین ته اړ دي. چین پر ۲۰۰۶م کال مخ پرودې هېوادونو سره یو ملیارد ډالر مرسته

کړي، ځينو هېوادونو سره چې مرسته کوي، د کانونو په برخه کې خپل کارګر استخداموي، ځينو نورو هېوادونو سره، چې غرب ورسره مرسته نه کوي، چين ورسره مرسته کوي، لکه سوډان، شمالي کوريا او نور...

نوي انکشافات دا دي، چې چين په سياسي برخه کې ډېر فعال شوی دی. کله چې د چين جمهور رئيس سعودي عربستان ته لاړ، له هغو سره يې ستراتيژيک روابط ټينګ کړل، دوی غواړي د نفوذ د يوې وسيلې په توګه له هغو څخه کار واخلي. د چين مشران زياتو هېوادونو ته سفرونه کوي، ان پوځي هئيتونه يې منځني ختيځ ته ځي راځي. زمونږ د څېړنو له مخې د چين په مشرانو کې يو لړ تغيرات راغلي دي، پخوانی جمهور رئيس يې بانفوذه هېوادونو ته ته، خو نوی جمهور رئيس يې تجارتي مسايلو ته زيات ارزښت ورکوي. چين پخوا له نړيوالو سازمانونو څخه خارج و، خو اوس له دې سازمانو سره اړيکي لري، لکه د شانګهای همکاری سازمان او نور... چين د امنيت شورا غړی دی، چين د هغو پنځو هېوادونو له ډلې څخه دی، چې د ويتو له حق څخه ګټه اخلي، لکه د تايوان او سوډان په هکله له پوځي پلوه يې پخوا پر منځني ختيځ وسله خرڅوله، خو اوس دا خرڅون کم شوی دی. ددې کمښت علت دادی، چې د چين وسله ډېره پرمختللې نه ده، عمان، پاکستان او بحرين سره يې تمرينات وکړل.

چین پر تبر کال په سلو کې (۹-۱۰) اقتصادي وده کړې ده. د چین د بري راز په دې کې دی، چې په داخل کې هم قوي مارکیټ لري، اوس په چین کې ببکاري زیاته شوې، ثبات ته هم ګوابنونه شته. چین په پوځي ډګر کې هم پرمختګ کړی، خپل پوځ یې په عصري وسلو مجهز کړی، پانګونه یې د تایوان په اړه ده. د عدن په خلیج کې یې خپلې ببړې زیاتې کړي دي. که دا ټول عوامل جمع کړو، نو ویلای شو چې:

د چین بهرنۍ پالیسي د کورنیو پالیسو پر اساس پرمخ ځي، د چین ساختمان داسې یو ماشین ته ورته دی، چې ټول ښه کار کوي، د بهرنیو چارو وزارت یې له کورنیو چارو او نورو وزارتونو سره ښه همغږي لري، ځینې شرکتونه خپلمنځي رقابتونه هم لري، لکه د تبلو شرکتونه. دا شرکتونه ډېر قوي دي، ان د چین پر بیروکراسۍ تاثیر لري، چین کې د تبلو قیمت پورته شوی، خو اوس چې د تبلو قیمت ببرته راپرېوت دا د چین لپاره ډېر ښه فرصت دی، چې د تبلو سرچینې واخلي، چین اوس د خپل هېواد کورني ثبات ته اند ښکمن دی، ځینې نور هېوادونه غواړي، د چین پانګه هلته ورشي، د چین سوداګر چې چېرته ځي، هغه به د چین د قوانینو مطابق کار کوي، چین کې د کارګر مزد ډېر ارزانه دی. چین په نړۍ کې تر هر هېواد زیات نفوذ لري، دا چې امریکا د چین پر وړاندې خاص غبرګون نه ښیي، علت یې دا دی، چې چین د امریکا پر وړاندې یو غټ خطر نه دی. دواړه هېوادونه ببلابېل علایق لري، په ځینو ځایونو کې

اختلافات شته، لکه د انرژۍ موضوع، خو د سولې او ثبات د ساتلو په برخه کې اختلاف نه شته، چین لا تراوسه پورې دا قدرت نه لري، چې اسیا تر خپل بشپړ کنټرول لاندې راولي، نو د امریکا لپاره دا اوسنۍ وضع ډېره مناسبه ده، چې چین متوجه کړي، د منطقې په ثبات کې برخه واخلي.

تر دې وروسته بل پروفیسور ډاکتر فیلپس سونډرس ته بلنه ورکړل شوه، چې د روسیې او امریکا د روابطو په باب خپل لکچر پیل کړي. ده د روسیې په باب ډېرې خبرې وکړې، د خپلو خبرو په ترڅ کې یې وویل: روسیه اوس یو شفاف سیاسي نظام نه لري، د روسیې اوسنی نظام یو ډېر پېچلی نظام دی. روسیه اوس داسې یو نړیوال

قوت دی، چې ورځ پر ورځ غښتلی کېږي، د جورجیا مسلې د روسیې او امریکا مناسبات خړ پړ کړل. تر (۲۰۰۱) م کال وروسته روسیې په کیوبا کې خپل استخباراتي دفتر وتړه، څه نور کارونه یې وکړل، خو په مقابل کې امریکا داسې څه ونه کړل، چې روسانو غوښتل. په تېرو درې څلورو کلونو کې د روسیې اقتصاد وده کړې، خو د امریکا اقتصاد له بحران سره مخامخ شوی دی. په تېرو درېو څلورو کلونو کې د بوش اداري خپل محبوبیت له لاسه ورکړ، هیله ده چې د اوباما اداره دا حیثیت

ببرته اعاده کړي. اوازې دي، چې که روسیه د ایران د ذروي وسلې په اړه له امریکا سره مرسته وکړي، نو امریکا به په پولینډ کې د فضایي سټېشن له جوړولو څخه ډډه وکړي، کله کله د ایران او روسیې ترمنځ پر دې موضوع هم ستونزه پیدا کېږي. د راکټي دفاع موضوع د بوش اداري په پیل کې طرح شوې وه، د ایران د ذروي وسلې په باب د نړۍ اند ښښنه زیاته شوې ده. کله چې پروفیسور خپلې خبرې دې حد ته ورسولې، نو بیا یې پوښتنو او ځوابونو ته وخت ورکړ:

په پیل کې د مصر استازي وپوښتل: امریکا د چین له مارکیټ څخه پیسې پور کړې، مېرمن کلنټن په چین کې د بشر حقوقو موضوع یاده کړه، نوې اداره به له چین سره پخواني روابط وساتي که تغیرات به په کې راولي؟

ځواب: د امریکا ټولو جمهور رئیسانو له (ریګن) څخه نیولې بیا تر راوروسته ټولو پورې، څرګنده کړې ده، چې له چین سره ټینګ روابط غواړو، هر څه ته یو وخت په کار دی، دې نوې اداري ته هم وخت په کار دی، چې له چین سره خپل روابط ښه او ټینګ کړي، د کاربن ډای اکساید کمښت او د ځمکې د کرې ګرمېدل هغه غټې موضوعګانې دي، چې پر نړیوالو روابطو تاثیر لري، امریکا باید د چین نفوذ ته په (نه) سترګه ونه ګوري، د هغه رول ته باید قایل شي.

د اردن استازي: ځینې خلک وایي چې چین به تر ۲۰۲۰ کال پورې د نړۍ تر ټولو غټ قوت وي، تاسې په دې باب څه وایئ؟

ځواب: که چېرې چين د خپل پرمختګ دوام بيا نوی کړي، په تېره بيا د فزيکي انرژۍ بيا نوي کول، سياسي برخې ته هم فکر وکړي، نو ددې امکان لري، چې د تجارت په نړيوال سيستم کې ښه وده وکړي، ځکه چې چين هم پانګه لري او هم خلک، چين داسې کارتوکي لري، چې کولای شي ځان له نړيوال سيستم سره عيار کړي، سيستم يې د روسيې په شان نه دی، د روسيې مشکل دادی، چې د نړيوال سيستم مخالفت کوي، کله پر نورو انرژي قطع کوي او کله نور... خو امريکا هم کولای شي د نور ښه پرمختګ پر لوري حرکت وکړي.

بل پروفيسور د همدې ځواب په دوام وويل: هغو هېوادونو چې امپراتوری يې لرلې او بيا يې امپراتوری ړنګې شوې، هغوته ډېر مشکل وي، چې ځان له اروايي پلوه له نويو شرايطو سره عيار کړي. امريکا د روسانو له دغه حالت نه ناوړه ګټه پورته کړه. امريکا ددې ترڅنګ روسانو ته په داسې ستر ګه ګوري، لکه د سړې جګړې پر مهال يې چې ورته کتل، د امريکا او روسيې ترمنځ مذاکراتو هېڅوخت توازن نه درلود.

ګروپي کار: پر لسو بجو د پنځه لسو دقيقو لپاره تفريح وه، تر هغه وروسته ګروپي کار ته لاړو، په ګروپي کار کې د نورو اکثرو ورځو په شان زمونږ د ګروپ مشر پروفيسور مختياري و. په ګروپي کار کې د نن ورځې پر بحثونو بيا بحث وشو، هر چا خپل خپل نظر څرګند کړ. د نظرونو غورچانګدا و، چې که اقتصادي حالت ښه شي، ثبات ورسره رامنځته کېږي، خو که

اقتصادي حالت يودم کښته راشي، بحران ورسره رامنځته کېږي، هر بحران بيا په خپل وار نور په لسګونو جنجالونه لري. تر ګروپي کار وروسته د غرمې ډوډۍ ته لاړو.

د غرمې ډوډۍ ته له معمول سره سم عمومي طعام خورۍ ته تللو چې پر يوه وخت يې په سوونو کسان ځايولای شول او غذا يې ورکولای شوه.

د مارچ د ۴مې نېټې دويمه برخه: دا غونډه چې د ماسپښين پر يوه بجه پيل شوه، دغه لاندې پروفيسوران يې پرمخ وړونکي وو:

۱- پروفيسور ډاکټر فريبورز مختياري (Dr.Fariborz mokhtari) د غونډې چلوونکي په توګه.

۲- پروفيسور ډاکتر اى جى سنګ Dr.I.J.Singh ويناوال

۳- پروفيسور ښاغلی راډ الکاډيري Mr. Raad Alkadiri ويناوال.

په پيل کې پروفيسور مختياري د نن ورځې ددې برخې اجنډا تشريح کړه. بيا پروفيسور سنګ د جنوبي اسيا او منځني ختيځ د اقتصادي چلښجونو په باب خبرې وکړې. ښاغلي سنګ د ملي دفاع پوهنتون کې پروفيسور دی. پروفيسور سنګ د هند اقتصادي حالت، د انرژۍ لګښت او هغه نور چلښجونه چې دا لوی هېواد ورسره مخامخ دی، تشريح کړل، پر اقتصادي مسايلو زيات راوخړېد.

ورپسې پروفیسور الکاډیري د انرژۍ په باب هر اړخیز بحث وکړ. د انرژۍ اهمیت او امنیت یې تشریح کړل: ده وویل: شپږ میاشتې مخکې مو د انرژۍ د اهمیت او امنیت په باب خبرې وکړې، په تېرو شپږکلونو کې د انرژۍ قیمت او کارونه په سلو کې (۴۰) پورته شوي، هند او چین یې تقاضا ډېره پورته کړه، ایا د تېلو او ګازو انرژي، د انرژۍ لپاره دا اړتیا پوره کوي؟ اوس د مصرفوونکو هېوادونو ترمنځ د انرژۍ د زېرمه کولو مسئله مطرح شوې ده. د انرژۍ کورنیو او نړیوالو کمپنیو ترمنځ ستونزې شته. تر (۲۰۲۰) م کال پورې تېلو ته تقاضا زیاتېږي. پر (۲۰۲۰) م کال به نړۍ هره ورځ (سل ملیونه) بیلره تېلو ته اړتیا ولري، خو دا په داسې حال کې ده، چې د اوپیک سازمان وایي: دوی به دا مهال تر (۸۵) ملیونو بیلرو زیات تېل تولید نه کړای شي.

د انرژۍ د مسایلو د تشریح ترڅنګ پوښتنو ته هم وخت ورکړل شو. یو برخوال پوښتنه وکړه:

د اوباما اقتصادي پلان به څه وخت نتیجه ورکړي؟

ځواب: ځینې وایي د (۲۰۱۰) م کال په منځ او ځینې وایي په پای کې به یې تاثیرات څرګند شي. کله چې نفوس زیاتېږي، ځوانان زیاتېږي، لکه الجزایر، پاکستان او ځینو نورو کې، د بڼې کاله

وروسته به دلته ځوانان زیات وي او باید تعلیم وکړي. یوازې پر طبیعي زېرمو باید ډډه ونه لګول شي. د حل نورې لاړې چارې باید ولټول شي، د تعلیم مسئله ډېره مهمه ده.

پروفیسور راډ وویل: بادي انرژي او د لمر انرژي هم ډېرې مهمې دي، بیولوژیکي انرژي هم شته، لکه له جوارو څخه چې تېل لاسته راځي. بادي او لمریزې انرژي ته شنه انرژي وایي، که چېرې دا ډول انرژي دود او وکارول شي، نو د تېلو له تولیدونکو هېوادونو سره به ډېر زیات مشکل پیدا شي.

ډاکتر سنګ: تېل یوازې د انرژۍ وسایل نه دي، چین او هند نړۍ دوه سوه فابریکې په ډېرو سکرو چلوي، خو دا کار چاپېریال او هوا ډېره ککړوي. که امریکا او نړۍ وغواړي د نړۍ هوا پاکه کړي، نو دا به امریکا ته یو بل مشکل پیدا کړي، ځکه امریکا د ټولې نړۍ په سلو کې (۲۵) انرژي لګوي.

د بحران په حالاتو کې نړیوالې مرستې هغه وخت موثرې وي، چې حکومتونه ښه وي او که حکومتونه ښه نه وي، نو مرستې هم همداسې ورسېږي او غرقېږي.

د بنګله دېش استازي: کېدی شي د نړۍ انرژي (۵۰-۱۰۰) کاله دوام وکړي، خو کېدی شي داسې نورې لارې چارې ولټول شي،

لکه د هند په همالیه کې د بربښنا جوړول، چې ډېر امکانات لري، ولې له داسې میتودونو څخه کار وانخلو چې نړۍ پرې یوه شي؟

ځواب: تاسې پر حکومتونو ډېر باور لرئ، خو حکومتونو هم کله کله مشکل نه دی حل کړی، د انرژۍ د زیاتولو یوه لار داده، چې د انرژۍ قیمت زیات شي، کله چې قیمت زیات شي، د انرژۍ پر نورو ډولونو فکر کېږي، ذروي انرژي هم یوازېنۍ انرژي نه ده، یوازې فرانسه په سلو کې (۷۵) له اټومي انرژۍ څخه کار اخلي.

پروفیسور راډ: ځینې ملکونه یا هېوادونه چې له اټومي انرژۍ څخه کار اخلي، کېدی شي له دې انرژۍ څخه په پوځي چارو کې ګټه واخلي.

د کویټ استازی: د خلیج یو شمېر هېوادونه غواړي له ذروي انرژۍ څخه کار واخلي، دا به د تېلو پر قیمت تاثیر ونه کړي؟

ځواب: که چېرې د ذروي انرژۍ د کارونې مسابقه پیل شي، نو دا د تېلو پر قیمت تاثیر کوي، د عرضې او تقاضا خبره مطرح کېږي، د تېلو انرژۍ ته اړتیا کمېږي، تېل او ګاز یوه سیاسي انرژي هم ده، کله چې کوم ځای کې جنګ پیلېږي، نو د تېلو پر قیمت اتومات تاثیر کوي. ځینې هېوادونه پر نورو هېوادونو باندې تېل او ګاز، د سیاسي فشار د یوې وسیلې په توګه هم کاروي.

پروفیسور مختیاري: کله چې اوضاع بحراني شي، حتمي نه ده چې تولیدونکي دې ګټه وکړي، کله کله بحران پر دوی هم منفي تاثیر کوي، ځینې ملکونو کې چې تبل یې ملي ملکیت دی، د حکومت لپاره د زیاتو عاید اتو وسیله ده.

پروفیسور سنګ: کوم حکومتونه چې د تبلو په شان د ګټې منابع لري، حکومتونه یې د خلکو غوښتنو ته زیات غوږ نه ږدي، څه یې چې زړه غواړي هغه کوي، کله کله دا منابع د خلکو د غوښتنو لپاره هم کاروي، کله کله د خپلو مخالفینو د ځپنې لپاره هم تري ګټه اخلي. یانې منفي اړخ هم لرلای شي.

✸✸✸

تر دې لکچر وروسته یوې پېښلې سایمه مخوف، په نیسا سنټر کې د شویو سیمینارونو په باب رنا واچوله، ټول هغه سیمینارونه یې له کمي پلوه تشریح کړل، چې له تېرو وختونو بیا تر دې وخته پورې جوړ شوي وو. تراوسه پورې په دې سیمینارونو کې له افغانستان (۹۳) تنو، له بحرین څخه (۱۲) تنو له مصر څخه (۷۵) تنو او عراق څخه (۱۲۰) تنو او له نورو هېوادونو څخه هم استازو ګډون کړی و او د فراغت سند ونه یې اخیستي دي. کوم جدول چې د سکرین پرمخ وښودل

شو، تر ټولو لوړ رقم د عراق و او بیا د افغانستان و، له دې څخه داسې ښکاري، هغه هېوادونه چې اوس یې له امریکا سره روابط ښه شوي، د امریکا توجه تر ټولو عراق ته زیاته ده، سره له دې چې افغانستان د مساحت له پلوه تر عراقه لوی او نفوس یې هم ورځخه زیات دی. خو عراق له اقتصادي پلوه او همدارنګه کېدی شي له جیوپولټیک پلوه امریکا ته زیات ارزښت ولري. دې لکچر یا معلوماتو پنځه لس دقیقې دوام وکړ او تر هغه وروسته د هوټل پر لوري رهي شو.

یو مانبام د جورج واشنګټن په کور کې

کله چې هوټل ته ورسېدو ، نو له مخني مهالوېش سره سم مانبام په همغه موټر کې، چې موږ يې هره ورځ له هوټله نيسا سنټر ته او له هغه ځايه هوټل ته وړلو ، راوړلو کښاستو ، نيم ساعت مزل به مو کړی وي، چې هلته ورسېدو ، يو عادي کور و ، داسې نه ښکارېده ، چې ډېر پخوانی و ، له لرګيو جوړ و ، خو فکر کېده چې وخت پر وخت يې لاس په کې وهلی دی. غالباً چې دا يو له هغو ځايونو او استوګنځيو څخه و ، چې واشنګټن د يو معين وخت لپاره دلته پاتې شوی دی. د امريکا له امنيت شورا او ځينو نورو دولتي مقاماتو څخه هم ځينې لوړپوړي چارواکي راغلي وو. پر ببلابېلو مېزونو د برخوالو نومونه ليکل شوي وو ، پر يو مېز له يو هېواد څخه يو تن ته ونډه ورکړل شوې وه ، پر هر مېز اوه اته کسان وو ، دا يې په دې خاطر کړي وو ، چې د ببلابېلو هېوادونو خلک سره کښېني. هم به په ګډه ډوډۍ وخوري، هم به يو بل سره خبرې وکړي او هم به يو بل سره اشنا شي، د ډوډۍ تر پيل دمخه يو پروفيسور ته بلنه ورکړل شوه ، چې هغه د جورج واشنګټن د اتلولیو او مبارزو په باب خبرې وکړي.

هغه وويل: زه د واشنګټن پوهنې يو زده کوونکی يم، خو څرنګه چې د نن ورځې د پروګرام پرمخوړونکی د ځينو سختو بوختياوو له امله دې غونډې ته راونه شو رسېدلای، نو د هغه دنده ماته راکړل شوه. هغه د واشنګټن په باره کې ډېر کره معلومات درلودل، خو زه چې ددې لارې يو لږوال زده کوونکی يم، غواړم خپل معلومات تاسې سره شريک کړم.

واشنګټن ۲۰۰ کاله مخکې تېر شوی، ۴۳ جمهور رئيسان تراوسه تېر شوي دي، واشنګټن تر ټولو ښه جمهور رئيس دی. دده قبر ته تراوسه پورې (۷۰) مليونه خلک راغلي دي، زه او ماشومان مې هر وخت هلته ځو. د ساړه جنګ د (۵۰) کلونو په بهير کې او تر هغه وروسته مورږ متوجه شو، چې مورږ څوک وو، نو ببرته خپلو اساساتو ته وګرځېدلو، که غواړو خپل بنسټ ته لاړ شو، نو بايد واشنګټن ته لاړ شو. يو تاجر و، شراب يې جوړول، کتابونه يې لوستل، ښه نڅاګر (رقاص) و، که له هغه څخه وپوښتې ته به څنګه زمورږ په ياد کې پاتې شې؟ هغه وايي: ((زه بايد د يوه بزګر په توګه ياد شم))، د کرنې لپاره يې پنځه ځايونه وو، په لسګونو کنيزې يې درلودلې، يو لوړ قدی انسان و (ده په اينچ او سانتي هم ياد کړ او د اورږدوالي اندازه يې هم

وویله)، لوی لاسونه یې درلودل، کولای یې شول متاک (چارمغز) په لاس مات کړي، د یوه پوځي شخص په توګه وپېژندل شو، د امریکا په تاریخ کې یې تر ټولو لوړه پوځي رتبه لرله، د تقاعد پر وخت یې دري ستوري درلودل، تر مرګ وروسته ورته کانګرس دري ستوري نور هم ورکړل، لوړې زده کړې یې له ورورە کړې وې. پر ۱۷۵۳م کال ورځخه د ویرجینا والي د درېو جنوب غربي سیمو د مطالعې غوښتنه وکړه، هلته یو جنګ وشو، ده هغه جنګ بایلود، وهل ډبول یې هم وخوړل، یو کال وروسته امریکا یوه بله قطعه ورولېږله، چې له فرانسویانو سره وجنګېږي، واشنګټن وویل چې دا ښه لاره نه ده، خو ورور یې ونه منله، جګړه وشوه، په دې جګړه کې د واشنګټن آمر ووژل شو او واشنګټن ټپي شو. د بومیانو او فرانسویانو دا جنګ پر ۱۷۶۳م کال خلاص شو، دی په ډګروالۍ کې تقاعد شو، انګرېزانو دا مهال غوښتل، چې خپله مستعمره دلته پراخه کړي، له خلکو مالیه واخلي او د خلکو په کورونو کې واوسي، دې کار پر خلکو ډېر بد تاثیر وکړ، لومړنی سړی، چې د دوی د عملونو پر ضد یې عریضه وکړه واشنګټن و. دی د وخت پاچا ته په خپل لرغوني لباس کې راغلی و، خو پاچا د دوی ټولې غوښتنې رد کړې، دلته په ځینو سیمو کې جګړه وشوه، خلکو ویل: موږ یو قومندان ته اړتیا لرو. واشنګټن تیار پوځي لباس درلود، د شمالي او جنوبي ویرجینا د یووالي لپاره ګټور و. تر ۱۷۸۱م کال پورې وجنګېده، په دې ټوله موده کې

هېڅوخت کور ته لاړ نه شو ، يوازې خط يې لېږه. پر ۱۷۸۱م کال دی راغی او د استقلال اعلان يې وکړ. البته فرانسويانو هم ددې کار ملاتړ وکړ. واشنګټن پوهېده چې پوځي قوت يې کمزوری دی او د نړۍ له غټ قوت (انګرېزانو) سره جنګېږي، د ويرجينا انګرېزي حکومت ورته تسليم شو او بايد د سولې ټرون يې لاسليک کړی وای. همدلته واشنګټن خپله لويه خبره وکړه؛ خلکو وويل کانګرس بايد ونيول شي، واشنګټن وويل چې کانګرس مه نيسئ، ځکه دا همغه ظلم و ستم دی، چې انګرېزانو کاوه. يو ليک يې له جيبه راوکښه، چې د کانګرس له خوا ورته ليکل شوی و. عسکرو وويل: مورږ دومره قرباني ورکړه، نو مورږ څه کاره شو چې اوس دې کانګرس پاتې شي؟ واشنګټن استعفی ورکړه او خپله توره يې کانګرس ته ورکړه، خو په کانګرس کې انګليسي پاچا باور نه کاوه، ويل يې چل کوي او که چېرې دی رښتيا وايي، نو دی د دنيا ډېر لوی شخصيت دی. واشنګټن ببرته خپلې کرنيزې ځمکې (مزرعې) ته لاړ، دا داسې يو وخت و ، چې خلکو بايد ځانته يو حکومت جوړ کړی وای، داسې يو حکومت چې متعدد ايالتونه سره يو کړي، دا وخت (۱۳) ايالتونو يو سيستم درلود ، (۹) ايالتونو بحري قوې درلودلې، واشنګټن پرېکړه وکړه، د ويرجينا او مريلينډ ايالت استازي يې وغوښتل او ويې ويل چې اساسي قانون کې بايد تغير راوړو ، نوی اساسي قانون يې په فلاډلفيا کې جوړ کړ. دلته اساسي مشکل د جمهور رئيس قدرت و ، چې

نه يې غوښتل استبدادي بڼه خپله کړي. پر اساسي قانون جنجال پېښ شو، واشنګټن ښپرته راغی، خو کانګرس په خپلو رایو د جمهور رئیس په توګه انتخاب کړ. دی نیویارک ته لاړ (هغه وخت د امریکا پلازمېنه وه) اته کاله له خپل کوره لرې و. ده فکر وکړ داسې یو قانون باید جوړ شي، چې د دولت مشر له قانوني لارې انتخاب شي، کله چې کانګرس ته د قانون خبره لاړه، حیران وو، چې ده ته څه لقب ورکړي، پاچا، شهزاده او که کوم بل څه، خو په پای کې فیصله وشوه، چې په ساده ډول ورته ((جمهور رئیس)) وایو.

بیا یې واشنګټن ته وړاندیز وکړ، چې خپل خوریی د څارنوال په توګه وټاکي، خو ده دا کار ځکه ونه کړ چې ویل یې دا کار بیا تر ما وروسته هم تکرارېږي. ده یو قوي مرکزي حکومت جوړ کړ، خو بیا یې هم له انګلیسانو سره جنجالونه وو. فرانسویانو دا وخت له امریکایانو سره مرسته کوله، خو واشنګټن د انګرېزانو پر ضد له فرانسویانو سره هم اتحاد ونه کړ او ویې ویل چې د فرانسویانو له حسادت څخه د انګرېزانو پر ضد کار نه اخلو، ځکه دا کار زموږ د ازادۍ په زیان دی. جورج واشنګټن بل غټ کار دا وکړ، که څه هم قانون ورته اجازه ورکړه، چې تر دوه دورو زیات حکومت وکړي، خو ده ونه منله، ده غوښتل دا

اساس کښږدي، چې څوک تر (۸) کلونو زیات حکومت ونه کړي، ده نه غوښتل، چې د جمهور رئیس تابوت له جمهوري ریاست څخه ووځي، بلکې ویل یې دا د پاچاهانو کار دی.

تر (۱۷۸۶م) وروسته ببرته خپل کور ته راغی او تر عادي ناروغۍ وروسته، چې تبې او ستوني درد ورسره و، د (۶۵) کلونو په عمر مړ شو. دده په باب ډېر کتابونه لیکل شوي دي. ده په خپله د خپل ژوند انه پر مهال (۴۰) زره لیکونه لیکلي دي. دده

شخصیت ډېر مغلق یا څو اړخیز و. یو جنرال ویلي چې واشنګټن په سوله او جنګ دواړو کې اول دی او اوس د خلکو په زړونو

کې هم اول دی. که څوک د واشنګټن ژوند په دقیق ډول مطالعه کړي، نو کېدی شي، د خپل هېواد په ژوندانه کې هم تغیر راوستلای شي. هر کله چې واشنګټن ته کوم لوړ موقف ورکړ شوی، نو ده تر اې استعفی کړې ده، په نړۍ کې ډېر کم شخصیتونه پیدا کېږي، چې دې ډول قربانۍ ته حاضر شي. تر دې خبرو وروسته ډوډۍ تیاره شوه، ډېر ښه کبان یې پاخه کړي وو، ډول ډول تازه جوسونه هم وو، ډوډۍ مو په ښه خوند وخوړه، یادګاري عکسونه مو سره واخیستل او بیا له هغه ځایه د هوټل پر لوري رهي شو.

د سیمینار نهمه ورځ

د مارچ پنځمه نېټه د پنجشنبې ورځ هم سیمینار له معمول وخت سره سم پیلېده، خو په سهارنۍ غونډه کې ما او سنجرصیب ځکه ګډون نه شو کولای، چې مورږ له امریکا غږ راډیو او ټلویزیون سره د مرکې ژمنه کړې وه. مورږ له سید سلیمان اشنا سره ژمنه کړې وه، چې مرکې ته به درځو، د پنجشنبې سهار (۸) بجو مو ورسره وعده ایښې وه، ځکه دا داسې وخت و، چې د افغانستان پر ټایم له شپږ شپږ نیمو بجو سره سمون خوري، مورږ باید د اشنا ټلویزیون په مستقیمه خپرونه کې برخه اخیستې وای او همدارنګه د امریکا غږ اشنا راډیو د خبرو اترو په خپرونه کې. نو د چهارشنبې ورځ مې د پروګرام له مسولو چلوونکو څخه اجازه واخیسته او د مرکې مې ورته وویل، هغوی ډېر خوشاله شول او ویې ویل چې مورږ څه مرسته کولای شو؟ ما ویل مننه لس بجې ببرته راځو، (ویندې وایټ) د نیسا سنټر لیکلی ادرس راکړ او ویې ویل چې له اخوا یې ټکسیوان ته ورکړه، همدلته دې راولي. که څه هم سنجر صیب ماته وویل چې دې مرکې ته یوازې زه (یون) لاړشم، خو ما ورته وویل چې وخت کم دی دوه خپرونې دي، دري برخې ته یې ته لاړ شه او پښتو ته به یې زه لاړ شم. سهار اوه نیمې بجې د هوټل په رسپشن کې کښاستو، هرکلیوال ته مې وویل: یوه

ټکسي راته وغواړه ! هغوی ټکسي راوغوښته، ټکسي ډرېور یو عرب الاصله امریکایي و ، په نړۍ پنځه لسو دقیقو کې هلته ورسېدو ، د امریکا غړو دانۍ د امریکا کانګرس سره نږدې ده ، د امریکا په کچه یوه پخوانۍ ودانۍ ده ، دوه دخولي دروازې لري، خو یوه یې اوس بنده ده ، مونږ په پیل کې پر همغې بندې دروازې برابر شو. کله چې مو وکتله بنده ده ، نو ټکسیوان ته مو وویل چې هغې بلې دروازې ته لاړ شي. په دروازه کې ښه ټینګه تالاشي وه ، تر ماشینه تېر شو ، رسپشن اشناصیب ته زنګ وواهه ، هغه راغی ، مونږ یې ځان سره ستډیو ته بوتلو ، یو ډېر لوی هال و ، چې په لسګونو ستډیوګانې په کې وې، له همدې ودانۍ څخه د نړۍ په ګڼو ژبو ، رادیویي او ټلویزیوني نشرات کېږي. پښتو او دري خپرونې هم له همدې ځایه خپرېږي. له اشنا ټلویزیون څخه لومړی دري پروګرام په ژوندۍ بڼه خپرېده ، سنجر صیب یې مرکې ته راوبالـه، (لینا روزبه) ورسره مرکه وکړه، مرکزي پوښتنه یې د جوزار تر (لومړۍ) نېټې وروسته د جمهور رئیس د کار مودې غځولو په باب وه. سنجر صیب لومړی د ښځو د نړیوالې ورځې په مناسبت لومړی د خپل ځان او بیا د خپل ګوند (جمهوري غوښتونکو ګوند) په استازۍ مبارکي ورکړه او په دې باب یې څو جملې نورې هم زیاتې کړې، تر نیم زیات وخت په همدې کې تېر شو ، ځکه چې د ژوندۍ مرکې لپاره هغوی په متوسط ډول دري دقیقې وخت په پام کې نیسي، پر پاتې کم وخت یې د جمهور رئیس د کار مودې پر

اوږد بدو ټینګار وکړ. کله چې له مرکې خلاص شو، ماته یې وویل والله دا جنجالي مسئله ده، ځان مې په یو ډول تېر کړ. ما ویل ځه ښه وې ګوزاره دې وکړه. کله چې دري خپرونه پای ته ورسېده، نو بیا پښتو خپرونه پیل شوه، پښتو خپرونه د افغانستان پر وخت شپږ نیمې بجې پیلېږي او په کابل کې د ملي ټلویزیون له لارې په مستقیم ډول خپرېږي. ما څخه هم د جوزا تر لومړۍ نېټې وروسته د نظام د مشروعیت په اړه پوښتنې وشوې، څلور پوښتنې وې. اشنا صیب کوربه و. ما وویل: دا اوسنی جمهور رئیس (حامد کرزی) د ولس له خوا انتخاب شوی، د اساسي قانون له مخې دا باید بل منتخب جمهور رئیس ته واک انتقال کړي، د موقت حکومت وړاندوینه

یون د اشنا ټلویزیون په سټډیو کې د دې ټلویزیون له کارکوونکو سره

په دې اساسي قانون کې نه شته او نه د موقت حکومت جوړېدل

ددې انتخابي حکومت تر تداوم مشروع دي. په افغانستان کې د مشروعیت خبرې اصلاً هغه ډلې ټپلې کوي، چې اصلاً په خپله نامشروع دي، دوی غواړي افغانستان یو ځل بیا له بحران سره مخامخ کړي. د افغانستان د اساسي قانون اساسي محتوا داده، چې جمهور رئیس د پنځو کلونو لپاره دی. که چېرې د جوزا تر لومړۍ نېټې پورې انتخابات ممکن وي، خو ډېره ښه ده او که امکان ونه لري، نو تر انتخاباتو پورې د همدې نظام تداوم تر هرې بلې لارې ډېر مشروع دی. نورې پوښتنې هم وې، چې ضروري نه ده د ټولو ځوابونه دلته بیان کړم.

تر ټلویزیوني مرکې وروسته سنجر صیب د اشنا راډیو دري برخې ته د مرکې لپاره لاړ او زه پښتو برخې ته لاړم، مطیع الله

یون او سنجر صیب د اشنا راډیو په دفتر کې

عابد راڅخه د جمهوري ریاست د انتخاباتو، د جوزا تر لومړۍ نېټې وروسته د نظام مشروعیت، کاندیدانو، امریکا ته زما د

سفر او نورو مسایلو په باب ګڼې پوښتنې وکړې، نږدې (۲۰-۲۵) دقیقې مرکه شوه. عابدصیب له مرکې نه خوښي څرګنده کړه.بیا لاړو، د امریکا غږ د پښتو څانګې له څو تنو کارکوونکو، له هغې جملې نه زېبا خادم خور سره مو وکتل، ټولو د مېلمستیا لپاره ډېر ټینګ ست وکړ، ما ویل نه ځو چې سبا یا بل سبا زمونږ الوتنه ده، بیا که ژوند یاري وکړه او بل ځل راغلو، نو حتمي مو لیدو ته راځو.

د جهاني صیب او مومند صیب پوښتنه مو وکړه، هغوی پر دې ورځ رخصت وو.

ببرته د نیسا سنټر پر لوري وخوځېدو، لس پنځه لس دقیقو کې هلته ورسېدو، د سنټر مخې ته یې کښته کړو. نږدې لس بجې وې، چې ببرته د سیمینار تالار ته ورسېدو. د سیمینار د سهار لومړنۍ برخه له مودې تېره شوې وه. په دې برخه کې نړۍ ته د محیط د تودوخې له املې د راپیدا کېدونکو خطرونو په باب خبرې شوې وې. دا برخه د مېرمن ان موسن (Ms.Anne moisan) له خوا پرمخ وړل کېده او ډاکټر مارک لیوی Dr.Marc levy یې ویناوال و. په دې بحث کې ویل شوي وو، چې پر راتلونکو دېرشو کلونو کې به د ځمکې پرمخ اکثره کنګلونه ویلي شي او دا به د بحر د سطحې د اوچتوالي سبب شي، دې سره به د نړۍ ببلابېلو سیمو کې هغه په زرګونو جزیرې تر اوبو لاندې شي، چې همدا اوس په کې ښکلي ښارونه ودان او مجلل تفریحځایونه په کې جوړ دي، نو تودوخه د نړۍ پر

وړاندې یو ستر ګوابن دی، چې باید نړیوال یې په مشترک ډول مخه ونیسي. کله چې مورږ ببرته هال ته لاړو، نو د پروګرام چلوونکو ټولو له مورږ څخه وپوښتل چې څنګه وې مرکې مو؟ مورږ وویل: ډېرې ښې وې، نو دوی ډېر خوشاله شول. د سهارنۍ غونډې په دویمه برخه کې د جنګي ډلو په باب خبرې وشوې او د ځان ژغورنې لپاره یې د یوې جنګي صحنې د تمثیل ضرورت په ډاګه کړ، خو په خبرو کې یې څرګنده کړه، چې د داسې جنګي صحنو جوړول ډېر مشکل کار دی او خورا زیات لګښت غواړي، نو ځکه اوس دا ډول صحنې د کمپیوټر په ذریعه جوړېږي، خو سړي ته د ځان خوندي ساتلو لپاره ببلابېلې لارې چارې په ګوته کوي. تر دې وروسته ډوډۍ ته لاړو او په عمومي طعام خورۍ کې مو ډوډۍ وخوړه.

ماسپښین غونډه: دا غونډه د ماسپښین پر پاوکم

دوه بجې پیل شوه، په دې بحث کې جان ایف سیګلر john F. sigler د چیچک ناروغۍ په اړه معلومات ورکړل، چې ډېره خطرناکه ده، ده وویل: د چیچک ناروغي په درېو میاشتو کې له یو تن څخه (۷۲۰۰۰) کسانو ته لېږد بدلای شي. ده وویل: ددې ناروغۍ تاثیرات لومړی په یو هېواد پورې تړلي وي. وروسته بیا تاثیرات د سیمې هېوادونو په کچه خوږېدی شي او تر هغه وروسته د نړۍ کچې ته پورته کېږي. دا ډېره خطرناکه ناروغي ده، نو په هرترتیب چې وي باید مخه یې ونیول شي. ده وویل: ددې او دې ته ورته ناروغیو د مخنیوي په باب ستاسو نظرونه مهم دي، چې ددې لپاره به شي او له هغو څخه به ګټه پورته شي، نو هیله ده چې هرګروپ په ګډه د خپل ګروپي کار په ترڅ کې مورږ ته خپل لیکلي نظرونه راکړي.

ګروپي کار: تر دې بحث وروسته بیا ګروپي کار شروع شو، زه په لومړي ګروپ کې وم، زمورږ د ګروپ ځینې مهم وړاندیزونه په دې ډول وو:

- کوم ملک کې چې دا ناروغي پیدا شوه، باید ټولو ګاونډیو هېوادونو ته خبر ورکړي.
- ټول هېوادونه باید د واکسین زېرمه ولري.
- محیط باید وقایه شي، یانې مخکې تر دې چې دا ناروغي هلته خوره شي، حکومت باید ځان پر دې ډاډه کړي چې دا ناروغي دلته نه شته.

- د ګاونډیو هېوادونو د روغتیا وزارتونو ترمنځ باید ددې ناروغۍ پر وړاندې مخکې تر مخکې د همکارۍ پروتوکول موجود وي.
- د هر هېواد په کچه باید د روغتیا وزارتونو تر چترلاندې کمیسیونونه جوړ شي.
- د اطلاعاتو او کلتور وزارت په ګډون دې ټول اړوند

وزارتونه په دې کمیسیون کې غړیتوب ولري، چې له داسې خطرناکو ناروغیو سره عاجله مقابله وکړي.

همدارنګه د ځینو نورو ځانګړو کمیسیونونو وړاندیز وشو. تر دې وروسته د هر ګروپ نظرونه راټول او عمومي غونډې ته وړاندې شول، د هر ګروپ په استازۍ یو یو تن د خپل ګروپ نظریات واورول. بیا ګروپ مشرانو (دریو

پروفیسورانو) د خپل خپل ګروپ ستاینه وکړه. خو په پای
کې دا ټول نظریات ګټور وارزول شول.
مازیګر څلور بجې ببرته د هوټل پر لوري وخوځېدو.

د سیمینار وروستۍ ورځ

د مارچ شپږمه د جمعې ورځ د سیمینار وروستۍ ورځ وه، سهار له معمول سره سم نیسا سنټر ته راغلو، څرنګه چې دا د سیمینار وروستۍ ورځ وه او د سندونو د وېشلو ورځ، نو ځکه یې د اړوندو هېوادونو دیپلوماتان هم دعوت کړي وو. په واشنګټن کې د افغانستان سفارت څخه هم د (فاضل) په نوم یو ښاغلي تشریف راوړی و. ښاغلي علي احمد جلالي هم په نننۍ غونډه کې ګډون کاوه. تر دې دمخه مورږ (یون، سنجر صیب او انګار صیب) دوه ځله له جلالي صیب سره د هغه د کار په دفتر کې وکتل، د هغه د کاندیدۍ په اړه مو وپوښتل، د نورو

وختونو په انډول هغه دا ځل ډېر مصمم و ، چې د جمهوري ریاست ټاکنو ته به ځان نوماندوي. دا یې هم وویل چې د خلکو له خوا راباندې زیات فشار دی. خلک خصوصاً محصلین راته خپله کمپاین کوي. جلالي صیب د هغو کاندیدانو له چلند څخه خوا بدی و ، چې جمهوررئیس حامد کرزي ته یې په کانټیننټال هوټل کې د خپل ګډ مطبوعاتي کنفرانس په ترڅ کې سپکې سپورې کړې، ده ویل سیاست چې دومره د لارې او کوڅې سطحې ته ټیټ شو ، نو بیا خو دا سیاست نه دی. ده وویل: زه په افغانستان کې پر یو ټیم کار کوم، چې که جوړ شي او ټول د یو ټیم په توګه انتخاباتو ته لاړ شو نو دا به یو ګټور کار وي. ما یو څو لنډې خبرې وکړې، ما وویل: جلالي صیب افغانستان کې اوس داسې یو حالت دی، خلک فکر کوي که امریکا د چا تر شا ولاړه وي، اقتصادي امکانات ولري او په زړورتیا سره د مخالفو ډلو دښمني پر غاړه واخلي او خپله هم په خلکو کې محبوبیت ولري، نو کېدی شي د بریالیتوب چانس یې زیات شي، خو هغه سیاستوال چې د استاد الفت په وینا له ((مضر احتیاطه)) کار اخلي، په اوسنۍ افغاني ټولنه کې یې د بري چانس ډېر کم دی. د مضر احتیاط کیسه مې ورته وکړه، ما ویل الفت صیب په خپل یوه نثر کې لیکلي: شمې اکا په کلي کې په ډېر احتیاط مشهور و ، هر چا چې به په کلي کې څه کول، نو له ده څخه به یې مشوره اخیستله، ددې د احتیاط یوه نښه دا وه، چې هېڅکله به موټر کې نه سورېده، ځکه ویل یې کېدی شي

موټر چپه شي، د مرګ خطر په کې دی، تر دې چې پلی لاړ شم ناوخته به ورسېږم، د مرګ له خطره خو به بچ شم، برق يې هم کور ته نه راوسته، ویل يې: کېدی شي برق شارټ شي او ټول کور اور واخلي، تر هغه خو همدا شیطان څراغ ښه دی، که رڼا يې کمه ده، نو خطر خو يې نه شته. الفت صیب لیکي: ((دی له ډېره عقله پیاده وو، نو ځکه يې په کور کې توره تیاره وه)). ما ویل زمونږ پر ځینو مشرانو هم هغه د شمي اکا کانه شوې ده. جلالي صیب یو ځل مخ راواړوه، ویل يې دا خو ښه مثال نه و دا دې په چا پورې ووایه! ما ویل دا مې ټولو هغو مشرانو ته اشاره ده، چې سیاست ته يې زړه کېږي، خو له ډاره د کوم جنایتکار نوم نه شي اخیستلای، د افغانستان اوسني شرایط داسې نه دي، چې دا ډول سیاستوال دې په کې وده وکړي. سنجر صیب جلالي صیب ته وویل: تاسو د افغانستان یو عالم شخصیت يې، زمونږ ملت در باندې افتخار کوي، د افغانستان اوسني شرایط ستاسو په شان اشخاصو ته اوس مساعد نه دي، زما شخصي مشوره تاسو ته دا ده، چې ځان کاندید نه کړئ، انګار صیب که څه هم غوښتل چې جلالي صیب څه نا څه تشویق کړي، خو د ډېرو خبرو چانس پیدا نه شو. جلالي صیب درونده سړی دی، د کرزي صیب پر وړاندې يې د نورو احتمالي کاندیدانو سپکې سپورې په ټینګه وغندلې، بیا يې وویل، څو موده وروسته کابل ته درځم، هلته جمهور رئیس، تاسو او نورو دوستانو سره مشوره کوم او بیا خپل تصمیم نیسم. ددې (وروستۍ) ورځې

لومړی برخه د سیمینار ارزونې ته ښه شوې وه. په پیل کې یې د نن ورځې ټول پروګرام تشریح کړ، د سیمینار برخوالو ته یې د تصدیق لیکونو د وېشلو سیستم واضح کړ او نن یې د الفبا په سیستم د غونډې برخوال تقسیم کړل، څرنګه چې د افغانستان نوم په الف (A) و، نو زمونږ نوبت اول و. د پروګرام تر تشریح وروسته بیا مشرانو استادانو او پروفیسورانو خبرې وکړې او دا سیمینار یې یو ډېر ښه، موثر او ارزښتمن سیمینار وارزوه، حتی وویل شول تراوسه چې کوم سیمینارونه جوړ شوي دا تر ټولو موثر سیمنار و. بیا جنرال بارنو خبرې وکړې او دا سیمینار یې د تجربو د تبادلې په برخه کې ډېر موثر وګڼه، ورپسې جنرال ډیکمایرس، نړۍ ته د ورپېښو چلښجونو په باب خبرې وکړې، بیا یې پوښتنو ته وخت ورکړ.

یو تن پوښتنه وکړه، چې د امریکا اردو ته اوس ورپېښ چلښجونه کوم دي؟

په ځواب کې یې وویل شول: یو چلښنج افراطیت دی، د ډله ییزې وژنې وسلې دي، بودجه هم یو چلښنج دی، که د امریکا مشري غواړي، امریکا په نوره نړۍ کې پاتې شي. نو باید خپله بودجه لوړه وساتي، مونږ د خپلو تجهیزاتو نوي کولو ته اړتیا لرو.

سنجر صیبې پوښتنه وکړه: په افغانستان کې باید څه شوي وای، چې ونه شول او څه باید نه وای شوي چې وشول؟

ځواب: موږ چې کله افغانستان ته لاړو، نو دا پلان مو نه و، چې هلته دې بیارغونه وکړو، دوی دلته یوازې دا فکر کاوه، چې القاعده له منځه وړو او طالبان له منځه وړو، خو کله چې کابل د طالبانو له لاسه ووت، نو جمهور رئیس بوش سره فکر پیدا شو، چې اوس به څه کوو؟ نو بیا د بیارغونې خبره مطرح شوه او دا بیا یوه اوږده پروسه ده، دا یوازې د امریکا مشکل نه دی، دا یو نړیوال مشکل دی، اوس نو که غواړي یو ناکام مملکت پر ځای پرېږدي، نو ببرته افراطیون راځي. په افغانستان کې پرمختګ هم شوی، زموږ ځینې کارونه هلته ښه وو، د افغانستان امنیتي ځواکونه روزل شوي، په انتخاباتو کې مو ځان لرې نیولی و. په عراق کې همداسې و، د ایران له خوا د اکثرو کاندیدانو ملاتړ کېده، د نوري المالکي انتخاب هم د امریکا اول انتخاب نه و، خو اوس بریالی دی. موږ نیمګړتیاوې هم لرلې، یو تعداد کارونو زموږ د هدفونو ښه تمثیل وکړ. موږ که خپل کارونه سره پرتله کړو، نو کولای شو ووایو چې تر دې مو ښه کارونه هم کولای شول.

د عراق استازی: د عراق د انتخاباتو او چلېنجونو په باب خپل نظر څرګند کړه:

ځواب: په افغانستان او عراق کې هېڅوخت داسې نه وو شوي، چې خلک دې خپل مشر په خپله وټاکي، پر عراق باندې د وسلې د پېرېدلو هېڅ بندیز نه شته، څوک د تېلو قیمت هم نه انحصاروي، دلته داسې څوک نه شته، چې دلته دې د پردې تر

شا ناست وي او د تېلو قيمت دې کنټرولوي. اوس چې د تېلو قيمت ټيټ دی دا قيمت ببرته پورته کېږي، خبره اصلاً د عرضې او تقاضا ترمنځ رابطه ده.

دنيپال استازی: د جنوبي اسيا په باب د امريکا د عمومي پاليسۍ هدفونه څه دي؟

ځواب: زمور هيله ده، چې اوباما افغانستان وڅېړي، افغانستان او پاکستان بايد په ګډه مطالعه کړي، ان ټوله سيمه وڅېړي، دا د نړۍ امنيت لپاره يوه حساسه منطقه ده، دوی چې هره پاليسي انتخابوي، مور بايد ښې لارې ته بوځي، خو اوس کومه مشخصه پاليسي نه شته، د مربوطه هېوادونو د بهرنيو چارو او دفاع وزيران اوس کولای شي د امريکا پر پاليسۍ تاثير وکړي. د امريکا بهرنۍ پاليسي ډېره ژر نه جوړېږي، ډېر وخت غواړي، د جمهور رئيس فکر اوس پر افغانستان متمرکز دی، نه يوازې پر نظامي مسايلو فکر کوي، بلکې پر ټولنيزو مسايلو هم فکر کوي، افغانستان ته نوی سفير لېږل کېږي، دلته قوي سفيران په کار دي. په پای کې ښښنه غواړم چې ستاسو پوښتنو ته مې مشخص ځوابونه درنه کړای شول.

کله چې د غونډې دا برخه پای ته ورسېده، نو بیا د سیمینار برخوالو ته تصدیق لیکونه او نښانونه ورکړل شول. په دې پروګرام کې جنرال بارنو او نورو دولتي چارواکو برخه اخیستې وه.

د ستاینلیکونو او تصدیقلیکونو په دې برخه کې د افغانستان نوبت لومړی و، لومړی سنجر صیب او ورپسې زما او بیا د انګار صیب نوبت و. کله چې دا پروګرام خلاص شو، ټولو یو بل ته مبارکي ورکړه، څو دقیقې نور هم دلته پر خبرو تېرې شوې، ورپسې د نیسا سنټر له خوا هغې غرمنۍ ته دعوت شو، چې همدلته نږدې په یوه بل هال کې جوړه شوې وه. دلته د جلالي صیب په ګډون د نیسا سنټر ټول استادان، د سیمینار برخوال او همدارنګه د بهرنیو هېوادونو د پلوماتانو ګډون کړی

و. د افغانستان له سفارت څخه ښاغلي (فاضل) تشریف راوړی و، سنجر صیب ترې ګیله وکړه، چې د ټولو هېوادونو سفارتونو د خپلو هېوادونو د استازو پوښتنه وکړه، خو تاسې هېڅ زمونږ تپوس ونه کړ. ښاغلي فاضل بیا ددې په مقابل کې سخت غبرګون وښود او خپلې نورې په لسګونو ګیلې پرې سرباری کړې، په واشنګټن کې یې د افغانستان په سفارت کې خپله دنده پر افغانستان یو احسان وباله، ځکه چې دده په وینا ده ته په امریکا کې تر دې ډېر ښه کارونه پیدا کېږي، د سنجر صیب او ښاغلي فاضل خبرې نورې هم ګرمې شوې، خو ما سنجر صیب له لاسه ټینګ کړ، ما ویل دی په ګیلو نه ارزي، له ښاغلي فاضل څخه مې دې ځای ته د راتګ له امله مننه وکړه.

د سیمینار له ځینو برخوالو سره مو څو یادګاري عکسونه واخیستل.

وروسته د موټر پر لوري روان شو. د نیسا سنټر ټولو خدماتي مامورینو سره مو خدای پامانې وکړه، هر یو له ډېرې مینې څو څو ځله خدای پامانې وکړه. خو یوه دوه مامورینې چې په تېرو څو ورځو کې یې د سیمینار د برخوالو ډېر عزت کړی و، ان تر موټره مور سره راغلې، تر هغه چې موټر حرکت نه و کړی، دوی ولاړې وې؛ د یوې روانې حالت ته چې مې وکتل، نو شونډې یې مړې مړې شوې، سترګو کې یې اوښکې وځلېدې، موټر حرکت وکړ، او

دې همداسې لاس خوځوه، په اخره کې يې د خپلې لاس ګوتې مچ کړې او نور مورږ تري پناه شو. پنځه لس شل دقيقو کې هوټل ته راورسېدو.

یو بل مانبام له منشي صیب سره

کله چې له نیسا سنټره پر همدې وروستۍ ورځ هوټل ته راغلو او اتاق ته ورسېدم، نو ښه ډېر ستړی وم، دمه مې لا نه وه راسته شوی، چې د انګار صیب ټلېفون راغی، ویل یې منشي صیب درته منتظر دی، لاندې راځه! کله چې لاندې کښته شوم، سنجر صیب هم راغلی و. منشي صیب عبدالقیوم له خپل ځوان او کاري زوی (بري) سره راغلي و، تر ستړي مشي سم لاسي یې وویل: راځئ چې ځو! ما ویل چېرته ځو؟ ده وویل: نن د بري مېلمانه یاستئ، هلته ځو، ما ویل مېلمستیا خو هغه ورځ تېره شوه بیا نو څه؟ منشي صیب وویل: دا د بري مېلمستیا ده او ده ویل دوی به حتماً زما مېلمانه کېږي...

سرف ډوله موټر ته، چې (کندهار) په نامه نمبر پلیټ پرې لګېدلی و، ورپورته شو. هلته د نمبر پلیټ یو نوم ستا په خوښه ټاکل کېدی شي او ترځنګ یې خپله مسلسله شماره هم وي. مور وویل: مور خو سبا ځو، کورته مو سودا مودا هم نه ده کړې، منشي صیب، بري ته وویل: دوی ښې لویې مغازې ته بوځه، بري ته مې وویل: غواړو درمل واخلو، هغه وویل: داسې ځای ته به دې بوځم، چې ټول شیان په همغه یوه مغازه کې پوره شي، خو درمل دلته په دوه ډوله دي: یو ډول هغه دي، چې د معالج ډاکتر له نسخې پرته یې نه ورکوي او بل هغه ډول دارو درمل دي چې

جانبي عوارض نه لري او په دې مغازو کې خرڅېږي، تر شل دقيقې مزله وروسته مغازې ته ورسېدو، تر مغازې بهر هوا ډېره يخه وه، خو مغازه کې هوا دومره نورماله وه، چا خيال نه کاوه، چې اوړی دی که ژمی. لومړی د درملو څانګې ته لاړو، ډول ډول درملونه په کې وو، بري په کابل کې څو کاله طب پوهنځی هم لوستی و، خو بيا د مهاجرت له امله تر پاتې شوی، بيا يې نو په امريکا کې د کمپيوټر ساينس پوهنځی ولوست، اوس نو بری هم پوره انجنير دی، خو پاو کم ډاکتر هم دی. بري ته مې خپلې غوښتنې وويلې، د لوړ فشار، د ټيټ فشار، اشتها، د وينې د زياتولو، د سترګو او نورو ناروغيو لپاره مې ورته وويل، هغه يو لاس ګاډی راوړ، ټولې دواګانې مې په لاسي بکسه کې واچولې، سنجر صيب او انګار صيب هم دواګانې واخيستې، خو ډېر درمل ما واخيستل، د مغازې په نورو برخو کې مو د ماشومانو ځينې داسې شيان لکه ډول ډول قلمونه او همدارنګه د لوبو ځينې شيان واخيستل، کله چې د پيسو شمېرنې ځای ته راغلو، نو زموږ درمل يې چې وليدل، د حساب مسوله ماموره حيرانه پاتې شوه، چې دا څه کوئ دومره درمل؟ ما ويل زموږ ټولنه ناروغه او رنځوره ده دا د ځان او د هغو لپاره وروړو، نو ښځه په خندا شوه، ما ورته وويل موږ ټول افغانان يو، سبا ځو، نو ځکه مو دا دومره درمل واخيستل، زما د ټولې سودا ببل څه کم پنځه سوه ډالره شول. کله چې له مغازې رابهر شو، نو مانبام خپلې تيارې خورې کړې وې. له دې ځايه مو د

منشي صيب د کور پر لوري حرکت وکړ، په لاره کې داسې واوره وربدله، چې منشي صيب وويل: په دې څو کلونو کې ما داسې واوره نه ده ليدلې، پر سړک مو په لسګونو څه په سلګونو داسې ګاډي وليدل چې يا يې ټکر کړی و، يا له سړکه ښويدلي وو او يا هم ويجاړ شوي وو. بري ته مې وويل چې ډېر زيات ټکرونه نه دي؟ هغه وويل: دا خلک له واورې سره چندان بلد نه دي، بل د دوی موټر اکثره بيمه دي، دوی يې کيسه کې نه دي، ځينې ډرېورانو کښدی شي الکول هم کارولي وي، نو ځکه دا دومره ټکرونه رامنځته شوي، دلته چې موټر يو ځل ټکر شي، بيا يې څوک نه کاروي. په ترميم يې هم ډېرې پيسې راځي، ټکر شوي موټر بيا اکثره ليلام ته ځي او بيا نورو هېوادونو ته وړل کېږي.

منشي صيب به هرې څو دقيقې وروسته بري ته ويل چې ډېر احتياط کوه، منشي صيب څرګنده کړه، چې بری موټر ډېر تېز چلوي، خو اوس يې د واورې او زمورږ لپاره څه ناڅه احتياط کاوه. په لاره کې د ترافيک پوليسو په لسګونو موټر تر سترګو کېدل، چې د لارې د بندښت مخه ونيسي، د موټرو دومره

ضايعات ما تراوسه نه وو ليدلي. بري وويل: کله چې واورې وشي دوی اکثره دولتي اداري رخصتوي، په تېره بيا مکتبونه، په همدې خاطر يې رخصتوي، چې زياتې ترافيکي پېښې پېښېږي. تر يو نيم ساعت مزله وروسته به د بري صيب کور ته رسېدلي يو. دا کور د منشي صيب له کوره د يو يونيم کيلو متر په واټن لرې دی. د بري صيب کور ښه لوکس کور و، وړو اولادونو يې ډېره ښه پښتو ويلې، هلته غټ مشکل همدا دی،

چې اولادونه يې له خپلې ژبې او خپل کلتوره لرې کېږي، خو د بري صيب اولادونه داسې نه وو، لکه په بهر کې چې وي. خپله بری داسې يو ځوان و، چې د خپلې لنډې ږيرې په شمول يې ګڼ افغاني خصوصيتونه ساتلي وو، د منشي صيب عبدالقيوم کورنۍ که څه هم امريکا کې اوسي، خو خصوصيات يې اوس هم همغه د کندهاريو اعيارانو په شان دي. منشي صيب هم، په خپلې دې ځوانمردۍ دوه ځله د زندان تر تورو د بوالو وررسېدلی، خو دواړه ځله د ده د فکر او جرئت سر چاته نه دی ټيټ شوی. د طالبانو د وخت د زندان کيسې يې چې راته وکړې، نو دده او مرګ ترمنځ د يوې ثانيې تفاوت هم نه و. دی د کندهار په هغه زندان کې بندي و، چې حاجي عبدالظاهر قدير او تورن اسمعيل خان هم ورسره بندي وو. ده په زندان کې د حاجي ظاهر د زغم، مقاومت او اوسپلې ډېره ستاينه وکړه او د اسمعيل خان په باب يې وويل چې د ډار او وېرې روحيه په کې ډېره پياوړې وه. منشي عبدالقيوم د خپل ځان ستاينه نه کوله، خو انګار صيب چې يې نږدې انډيوال دی، دده ډېرې کيسې ماته کړې وې، حاجي ظاهر قدير نه چې مې دده په باب پوښتنه وکړه هغه راته وويل: ((منشي عبدالقيوم د پولادو غوندې کلک انسان دی.)) له امريکا څخه منشي صيب ډېر کوښښ وکړ، چې حاجي ظاهر قدير سره ټلېفوني خبرې وکړي، ځکه د زندان، تحصيل، عسکرۍ او سفر ملګرې ډېر خوارې وي، خو ټلېفون روخ نه شو. بري صيب ډېره لوکسه ډوډۍ تياره کړې وه، د هېڅ

شي کمی نه احساسېده، ما نو دومره ډوډۍ وخوړه، چې نور د خوئبدو نه وم، ډول ډول تازه مېوه په کې وه. ما د امریکا د مېوه جاتو په باب وپوښتل: بري صیب وویل: دوی دومره تازه مېوې لري چې نورې نړۍ ته یې صادروي، دوی خپل زراعت دومره عصري کړی، چې کال دولس میاشتې تازه مېوې لري.

تر چای وروسته مو ببرته د هوټل پر لوري حرکت وکړ، که څه هم منشي صیب وویل چې سهار وخته موزه په خپله رسوم، اوس واوره هم شوې، لاره کې به ستونزې هم وي، خو مورږ وویل: کـه د لارې سـتونزې دې پلمـه کـولای، نـو ولـې دې لـه اخـوا راوسـتو؟ ددوی لـه ټینګـار سـره سـره راووتـو، بـری جلـو تـه کښناست، سنجر صیب مخې ته او مورږ دریې واړه شاته، واوره ودرېدلې وه، پر سړک لاد وخته مالګه پاشل شوې وه، سړک څه نا څه صفا شوی و، خو بیا مو هم په لسګونو موټر ولیدل، چې اخوا دېخوا ټبوییدلي وو، اشارې یې بلېدلې، بری تر پخوانې حالت لږ تېز راغی، خو هره شېبه خطر و. څه باندې یو ساعت کې یې هوټل ته راورسولو، بیا مورږ دوی ته ټینګ شو او د واورې پلمه مو ورته وکړه، هغوی وویل چې زمورږ پلمه مو ونه منله، نو ستاسې هم نه منو، د خدای پامانۍ پر مهال بري صیب په درېو جلا کڅوړو کې هر یوه ته څه شیان ډالۍ کړي وو، ویل یې دا زما له خوا تاسو ته یوه یوه ناڅیزه تحفه ده. د شپې ۱۲ بجې وې، چې له دوی څخه مو خدای پامانې واخیسته او مورږ هر یو د خپل خپل اتاق پر لوري لاړو.

د مارچ ۷مه نېټه د شنبې ورځ
(په امریکا کې زمونږ وروستۍ ورځ)

د مارچ ۷مه نېټه د شنبې ورځ وه، سهار له معمول سره سم د هوټل لاندینۍ پوړ ته د چای لپاره کښته شو، دا نو په دې هوټل کې زمونږ وروستی سبا ناری و، د نورو هېوادونو استازي هم راغلل، هغوی سره مو د خدای پامانۍ یادګاري عکسونه واخیستل. سنجر صیب او انګار صیب سره مو مشوره وکړه،

هغوی وویل: پرواز خو مازیګر ناوخته دی، تر هغه پورې به لاړ شو، دا نړۍ پلورنځیو ته که څه شی مو خوښ شول، وا به یې خلو، ما ویل، زه هم باید یو بیک واخلم، زما کالي او سودا په

دې بیک کې نه ځایېږي، پنټاګون لوی پلورنځي ته لاړو، ښه په کې وګرځېدو، ما په کې یو لوی بیک په (۷۴) ډالره راونیو، دلته سودا تر ځینو نورو پلورنځیو ارزانه وه، ببرته هوټل ته راغلو، سنجر صیب ته مې وویل: ته بل بیک مه اخله، کېدی شي زما شیان ټول په همدې بیک کې ځای شي، زما بیک به ته واخلې، ستا شیان به په کې ځای شي، بیا به یې ببرته کابل کې راکړې. کله چې هوټل ته راغلو، نو بیا خپل اتاق ته لاړم، لومړی مې په دې نوي بیک کې خپل ټول شیان ځای پر ځای کړل، ښه تر څوکو ډک شو. بل بیک وزګار شو، سنجر صیب ته مې زنګ وواهه، بیک مې ورورې، هغه خوشاله شو، د هغه شیان هم ځای پرځای شول، ببرته اتاق ته راغلم، یوه سترګه خوب مې وکړ. څه کم دوه بجې وې، چې له خوبه راویښ شوم، انګار صیب زنګ وواهه، ویل یې لاندې راکښته شه، چې یو دوه اندیوالان لیدو ته راغلي دي. کله چې لاندې کښته کېدلم، نو یوځل بیا مې پر پنټاګون سترګې ولګېدې، کله چې لاندې پورې ته کښته شوم، دوه ځوانان ولاړ وو، سترې مشي مو وکړل، هملته امریکا کې یې زده کړې کړې وې، د هغه ځای په خوی بوی ښه بلد وو، نو مورږ ته یې وویل: لږ به مو وګرځوو، ببرته به مو همدلته راولو.

انګار صیب او سنجر صیب ته مو وویل: وخت کم دی، ځوانانو وویل: څو بجې مو پرواز دی؟ مورږ ویل شپږ بجې یې هوایي ډګر ته غوښتي یو. هغوی وویل وخت ډېر دی. یو ځوان د کندهار و، چې د انګار صیب د دوستانو له جملې څخه و او دا

بل بیا د مزارشریف و، دواړه سره ملګري وو. دوی په موږ د واشنګټن ښار ببلابېلې برخې وکتلې، د سیند غاړې ته یې بوتلو، د سیند غاړې د یوه ښکلي تفریحځای په یو هوټل کې مو ایسکریم وخوړ، سره له دې چې هوا یخه وه، خو دا

داسې یو ډول ایسکریم و، چې بد نه لګېده، بیا یې د افغانستان سفارت ته بوتلو، د افغانستان سفارت د واشنګټن په هغه دپلوماتیکه ساحه کې دی، چې د نړۍ د اکثرو هېوادونو سفارتونه هملته دي، دا سفارت د افغانستان خپل ملکیت دی، چې پر اوسنۍ ودانۍ سربېره نوره ښه شنه ساحه

هم لري، د ودانۍ داخل ته مورِ لاړ نه شو، خو له بهر څخه يوه دري پوړيزه ودانۍ ښکارېده، د نورو هېوادونو د سفارتونو ودانۍ او ساحې مې هم له نظره تېرې کړې، ددومره ځمکې قيمت د واشنګټن په داسې ساحه کې تر لسګونو مليونو ډالرو اوړي. پر سفارت ځوړند د افغانستان تر ملي بيرغ لاندې مو عکسونه واخيستل، بيا هلته څېرمه يو نړيوال اسلامي مرکز ته لاړو، چې هم يو لوی مسجد په کې ودان و او هم يو ستر علمي مرکز په کې جوړ و. د ټولو اسلامي هېوادونو بيرغونه يې مخې ته رپېدل، د خپل

هېواد پر ملي بيرغ چې مې سترګې ولګېدې، نو زړه مې وغوړېد، تر مرکزه چې رابهر شو، نو يو ځوان مې مخې ته ودرېد خيرات يې غوښته، مسلمان و، ځان يې د مصر معرفي کړ، يو څو ډالره مې ورته ورکړل، ما ويل ځوان، مسلمان يې کار وکړه، خيرات مه ټولوه، په اشاره مې پوه کړ. له هغه ځايه ببرته د هوټل پر لوري راغلو، پنځه بجې او پنځه لس دقيقې ببرته هوټل ته راغلو.

له واشنګټنه د دوبۍ پر لوري

کله چې پر پنځه بجې او پنځه لس دقیقې خپل اتاق ته لاړم، نو خپل بیک مې منظم کړ، د سفر کاغذونه، ټکټ او پاسپورټ مې ټول چک کړل، لس پنځه لس دقیقو کې ببرته راکښته شوم، تر راکښته کېدو دمخه مې یو ځل بیا پر پنټاګون ستر ګې ولګېدې. رسپشن ته مې د خپل اتاق کارت ورکړ، هغوی ماته بل کاغذ راکړ، چې څه حساب یې پر ما نه شته، انګار صیب او سنجر صیب هم راکښته شول، هغوی هم خپل حسابونه پاک کړل، کاغذونه یې واخیستل، ما ویل پاسپورټ، ټکټ او نور ضروري شیان مو په جیبونو کې کېږدئ، شپږ بجې یو ډربور راغی، زمونږ نومونه ورسره وو، درې تنه مونږ او دوه تنه د سیمینار نور برخوال په موټر کې کښاستو، شپږ بجې مو له هوټله حرکت وکړ، شپږ نیمې بجې هوایي ډګر ته ورسېدو. دخولي دروازې ته مو ځان برابر کړ، ما او انګار صیب سره یو یو او سنجر صیب سره دوه بیکونه وو، غوښتل مو چې ټول لاسګاډي کې بار کړو، لاسګاډي منظم یو بل سره وصل ولاړ وو، چې لاس مو کړ، بند وو، بیا مو زور کړ، و نه شو. هلته یوې ټلېفوني غرفې ته ورته یوې غرفې ته مې پام شو، خلکو په کې د پخوانۍ سکې انداز ټلېفون په شان پیسې اچولې او بیا به لاسګاډی راخلاصېده، دا وخت نو ما سره او سپنیزې ماتې

روپۍ نه وې، انګارصیب وویل: صبر زما جیب له ماتو پیسو ډک دی، یوه یوه یې وروا چوله، چې ترنګ شو، لاسګاډی خلاص شو، ډېر زیات خوشاله شو، خوند یې وکړ. څلور واړه بیکونه مو په کې کښنودل، د ټکټ اخیستلو مېزونو ته لاړو. ټکټ په کمپیوټرایز ډول په ماشین اخیستل کېده، یوه مسوله ماموره هلته ولاړه وه، ما پاسپورټونه او ټکټونه ورکړل، هغه راسره ودرېده، پاسپورټ دې لاس کې ونیو، ماته یې وویل: ته یې لیکه، لکه د کمپیوټر د کیبورډ په شان توري په کې وو. نوم، د پلار نوم، د پاسپورټ نمبر، هېواد او د ټکټ نمبر او ځینې نور شیان دې باید په کې ورکړي وای، کوم څه چې به غلط وو، بیا دې باید له سره لیکلي وای. یو پاسپورټ مې د هغې په مرسته ثبت کړ، نور ما ورته وویل: ځه زه یې خپله کولای شم، دوه نور ما خپله ثبت کړل، کله چې درېواړه خلاص شول، هغې ته مې وویل: نور څه وکړم، هغې یو کمانډ ورکړ، څه غلطي په کې شوې وه، زمونږ بوډینګ کارتونه یې راګوزار نه کړل، ښځې ښښنه وغوښته، یو سوړ اسوپلی یې وکښنه، بیا یې وویل: لږ صبر وکړئ. یو بل مامور ته یې زمونږ درېواړو پاسپورټونه ورکړل، هغه هم وویل: لږ صبر وکړئ، بیا به مو کار وکړم. هغه یو څو دقیقې پر یوه بل مېز مصروف شو، ببرته راغی، زمونږ پاسپورټونه یې واخیستل، درې څلور دقیقو کې یې بوډینګ کارتونه راکړل، بکسونه یې وتلل، ویل یې دا غټ دي، ځان سره یې مه وړئ، یوازې انګارصیب خپل وړوکی بیک راواخیست،

ما او سنجر صیب خپل بیکونه د چک ماشین ته یوړل، تر هغه مو تېر کړل، هغوی وویل: تاسې نور خلاص یاست، دوبۍ کې به یې واخلئ! کله چې ببرته راوګرځېدو، نو هغې ماموریې نه مو مننه وکړه، چې موږ سره یې مرسته کړې وه، هغه ډېره زیاته خوشاله شوه.

بیا په بوډینګ کارت کې د لارښوونې له مخې، په تاکلي ترمینل کې له تالاشۍ تېر شو، تر هغه پورې چې خپل وروستي ځای ته رسېدلو، نو پنځه لس شل دقیقې راباندې تېرې شوې وې. د ترمینل وروستۍ برخې ته، چې هلته مسافرین کېږي او بیا الوتکې ته له ځانګړو لارو پورته کېږي، ورسېدو، دا ځای نو پر لسګونو برخو وېشل شوی و، چې پر یوه وخت په کې په زرګونو کسان ځایېږي، له ۱-۲۴ پورې نمبرونه پرې لګېدلي وو، خپله داسې و لکه یو لوی سرپټی بازار، تراوسه چې ما کوم هوایي ډګرونه لیدلي وو، دا راته په کې له ګڼې ګونې ډک او ډېر لوی ښکاره شو، ژوند په کې په ډېره چټکۍ روان و. موږ هم ښه ستړي وو، درېواړه لاړو له یوه کافي شاپ څخه مو چای واخیست، پر څوکیو کېناستو، کله چې مو چای وڅښه، نو تر ډېره حده یې زموږ ستړیا رفع کړه. دا نو د شپې اته بجې دي، لس بجې زموږ الوتنه ده، تر هغې پورې نو په دې ترمینل کې ښه کښته پورته وګرځېدو، د خرڅلاو لپاره ډېر او رنګارنګ شیان په کې ایښي وو، خو قیمتونه یې طبعاً لوړ وو. نهه نیمې بجې به وې، چې د بوډینګ کارت چکول پیل شول، ټول خلک په نوبت

ودربدل، په ډېر منظم ډول په لسو دقیقو کې د ټولو بوډینګ کارتونه چک شول، الوتکې ته پورته شو. لس بجې الوتکه الوتنې ته چمتو شوه. ما خپل قلم او کاغذونه راواخیستل، د څوکۍ مخنۍ برخه کې مې تیار کښښودل، ما ویل ځه هم به خوب کوم او هم به څه لیکم، دا پنځه لس ساعته مزل به پر همدې ډول تېر کړم. څو پانې به مې ولیکلې، بیا به ستړی شوم، خوب به راباندې راغی، بیا به دا عملیه تکرار شوه، دوه ځله ډوډۍ هم په حقیقت کې یو ډول تفریح وه او هم خوراک و، په ببلابېلو ساعتونو کې مې نړدې شل مخه یادښتونه بشپړ کړل، ټول واټن نړدې (۷۵۵۰) میله و، چې په پنځه لس ساعتونو کې ووهل شو، د دوبۍ پر سیمه ییز وخت د مانښام اووه بجې او پنځه لس دقیقې وې، چې د دوبۍ نړیوال هوایي ډګر کې کښته شو.

له دوبۍ نه د کابل پر لوري

کله چې د دوبۍ هوايي ډګر کې کښته شو ، نو لومړۍ اند ښښنه چې مورې سره وه ، هغه د خپلو بيکونو په اړه وه ، ځکه زه يو ځل بل هم ښه ډېر په تکليف شوی وم ، کله چې له جرمني څخه راتلم ، نو بيک يې هلته راځخه واخيست ، ويل يې دوبۍ کې يې واخله ، دوبۍ کې يې بيا دومره په تکليف کړم ، چې زړه مې و ببخي يې ورپرېږدم. دا ځل مې هم اند ښښنه وه ، چې همغه کانه ونه شي ، څه چې زما په زړه کې ګرځېدل ، همغسې وشول. کله چې د هوايي ډګر ترمينل ته ننوتو ، نو د بيکونو پوښتنه مو وکړه ، هغوی ويل د (مرحبا) څانګې ته لاړ شئ ، د مرحبا همدې نږدې څانګې ته لاړو ، هلته چې لاړو ، هغوی ويل ، پلانکۍ نمبر ترمينل ته لاړ شئ ، هلته چې لاړو ، هغوی ويل له ترمينله ووځئ ، هغه ځای ته لاړشئ چې بيکونه په کې راوځي ، هلته بايد يو ځل له هوايي ډګره وتلي وای ، دا بل مشکل و ، بيا بېرته د مرحبا مرکزي غرفې ته لاړو ، هغوی بيا بل ځای ته ولېږلو. دومره يې سترې کړو ، چې نور مو نو له پلي مزله زړه شين شو ، دا هر ځل چې له يوه ځايه بل ته تللو ، نو يو دوه ځايه تالاشي کېدلو ، تالاشي هم ښه سترې کړي وو. انګار صيب خو مولا وار دمخه رخصت کړ. مورې ويل: ځه ته هغه نړيوال ترمينل کې کېنه ، زمورې کار چې هر وخت خلاص شو ، مورې درځو. څو واره يې نور

هم اخوا دښخوا ولېږلو ، په پای کې داسې شول، چې دا د لارې پولیس او دا نور مامورین ټول موږ سره بلد شول، بیا مجبور شو د مرحبا دفتر ته لاړو ، هلته چې لاړو ، ماموره پر څوکۍ ناسته وه، ډېره ښایسته هم نه وه، خو ځان یې ډېر مغرور نیولی و ، هغې ته مې وویل: څو ځله لاړو ، راغلو خو هېڅ کار مو نتیجه ور نه کړه، هغې رانه پاسپورټونه واخیستل، کمپیوټر کې یې ګوتې ووهلې، ویل یې: څو بیکه دي؟ موږ وویل: درې، ویل یې لاړ شئ (۷۵۰) درهمه راوړئ. څنګ ته بانک کې مې ډالر په درهمو بدل کړل، رامې وړل، راته یې ویل هلته کښنه چې نوبت مو ورسېږي، نیم ساعت مو انتظار وکړ، د اروپایانو او نورو بهرنیانو کارونه یې خلاصول، خو موږ ته یې هېڅ نه کتل، سنجر صیب ته مې وویل: زما خو دې ښځې ته دومره خلق په تنګ شو ، چې په دې سر یې ورته خوله ولګوم، هغه ویل او سبله کوه، چې اوس بل جنجال پیدا نه کړې، ورپسې ورپورته شوم، په ښه توند لهجه مې ورته وویل: ته څنګه د نورو کار خلاصوې او زموږ نه خلاصوې؟ دا هم ډېره په غوسه شوه: نه ګورې چې مصروفه یم، بیا یې زموږ ټکټونه او پاسپورټونه واخیستل، ببرته یې راکړل ویل یې ستاسو کار موږ پورې مربوط نه دی، ځئ لاړ شئ، دا ځل مې نو دومره قهر ورته راغی، چې په موږ دې پیسې هم بدلې کړې او اوس وایې چې زما مربوط نه دی، دا وخت مې کابل کې خپل یو ملګري ته، چې له کام ایر شرکت سره ډېر بلد دی، زنګ وواهه، هغه په دوبۍ کې د کام ایر شرکت

مسول مامور ته زنګ وواهه، ببرته يې ماته احوال راکړ، وارخطا کېږه مه، هغه سړی درته نیم ساعت کې زنګ وهي، که نه وي بیک دې پرېږده، ته تري راځه بیا یې زه چاره کوم. پر دې وخت مې سنجر صیب ته وویل: راځه یو ځل بیا هغه ځای ته لاړ شو، چې ما په خپل یو پخواني سفر کې ورځخه خپل بیک اخیستی و. بیا لاړو، نور نو د خوځېدو نه وو، هلته چې لاړو هغوی ببرته د همدغې مرحبا ادرس راکړ، بیا راغلو دا ځل نو چې دې ښځې ولیدو، نو پرته له دې چې یو بل سره خبرې وکړو، خبره انفلاق ته نږدې وه، یوې بلې ښځې ته یې په لاس اشاره وکړه، هغې مورې ته وویل راځئ راپسې. هغه مخکې مورې ورپسې، د مرحبا یوې بلې غرفې ته یې بوتلو، دا همغه غرفه وه، چې کله مورې ترمینل ته داخل شو، نو لومړی ځل مو همدې غرفې ته مراجعه کړې وه، خو هغه وخت ددې غرفې مامورینو مورې ته دمرحبا ددې بل دفتر ادرس راکړ، هلته چې ورسېدو، ښځې یا پېغلې خپل کمپیوټر چالان کړ، زمورې پاسپورتونه او ټکټونه یې وکتل، کمپیوټر کې یې ورسول، پیسې یې واخیستې، په پنځه دقیقو کې یې زمورې کار خلاص کړ، د پنځه دقیقو کار په خاطر مورې نږدې دوه نیم ساعته وګرځېدلو. بیا نړیوال ترمینل ته لاړو، انګار صیب مورې ته منتظر و، کله چې یې مورې ولیدو، نو خوشاله شو، ویل یې زه مو له انتظاره مړ کړم، بیا یو کافي شاپ ته لاړو، ښه ډېر شین چای مو وڅښه، ستړیا مو ووته! بیا په دې ترمینل کې وګرځېدو، لږه سودا مودا مو

وکړه، خو کمه، ما دوی ته وویل: دې ترمینل کې شیان قیمته دي، هغه بل اسیایي ترمینل کې، چې افغانستان ته هم له همغه ځایه الوتنې کېږي، هلته شیان تر دې ارزانه دي، هلته چې لاړو بیا به کور ته نور شیان هم واخلو. ډوډۍ مو هم همدلته وخوړه، د شپې تر درې بجو همدلته په ترمینل کې ښه وګرځېدلو، درې بجې د کام ایر شرکت غرفې ته ورغلو، هغوی بوډینګ کارت راکړ. دا مهال مې دوه افغانانې، چې له کاناډا څخه راغلې وې، هم ولیدلې، ډېرې وارخطا معلومېدلې، پوښتنه مې وکړه، چې ولې وارخطایاست؟ هغوی وویل: بیکونه مو پاتې دي، ما ویل هلئ دغلته لاندې د مرحبا همدې لومړۍ غرفې ته ورشئ، بلې ته لاړ نه شئ، هر څومره یې چې درته وویل، ویې نه منئ، ټول کار له همدوی سره دی، دوی هم فکر کوم، څو ځله په تکلیف شوې وې، دوی ژر لاړې، لس پنځه لس دقیقې وروسته ببرته راغلې، ډېرې خوشاله وې، دعاګانې یې راته وکړې، ویل یې مورږ خو دومره په تکلیف شو، اخر په څومره اسانه یې زمورږ کارونه خلاص کړل. همدا وخت مو د غزني والي ښاغلی ډاکتر محمد عثمان عثماني، چې همدا مهال له اروپا څخه له یو رسمي سفره راستون شوی و، هم ولید، ګپ شپ مو ورسره ولګاوه، نوره نو ستړیا ووته، فکر مو وکړ، چې په کابل کې ناست یو. سهار څلور بجې له نړیوال ترمینل څخه اسیایي ترمینل ته ولېږدول شو. شپږ بجې الوتنه وه، مورږ باید څه کم دوه ساعته انتظار ګاللی وای، دوه ساعته همدلته په پلورنځي کې

اخوا دبخوا ګرځېدو، ماشومانو ته مې ښه ډېره سودا وکړه، نږدې اوه سوه درهمه شول، دوه لوبې پلاستيکي کڅوړې مې ډکې کړې، شپږ بجې الوتکې ته د الوتنې په نيت پورته شو.

ټاکل شوې وه الوتکه ټيک پر شپږو بجو الوتنه وکړي، خو دا مهال په دوبۍ کې داسې يو باد او توپان وو، چې لس مترو کې سړی نه معلومېده، په دوبۍ کې چې په هره دقيقه کې الوتنه کېږي، نو که د څو دقيقو لپاره څه مشکل پيدا شو، نو په لسګونو الوتکې له الوتنې او ناستې پاتې کېږي او دا بيا پر نورمال مهالوېش دومره تاثير کوي، چې په څو ساعتونو کې ببرته خپل عادي حالت ته نه راځي، نيم ساعت ټول په الوتکه کې غلي ناست وو. څو شېبې وروسته د الوتکې کپتان اعلان وکړ، چې د هوا د خرابۍ له امله زمونږ الوتنه معطل ده، هر کله چې هوا ښه شوه او د هوايي ډګر لارښوونکو مونږ ته هدايت راکړ، بيا به الوتنه کوو. دا مهال مې خپل قلم او کاغذونه راواخيستل، د خپلو ځينو پخوانيو يادښتونو پر بشپړاوي مې پيل وکړ. نږدې نيم ساعت به مې پر ليکنه تېر کړی وي، لږ سترې شوم. دا وخت ما سره په څوکۍ کې څوک ناست نه وو، دوو تنو څوکۍ تشې وې، کله چې مې قلم او کاغذ ببرته کېښودل، نو د شاته سيټ څخه دوو تنو راسره سترې مشي وکړل، يو ذهين صيب و، د کليد ګروپ د مشر (شهير ذهين صيب ورور) او يو تن بل ژورنالېست ملګری ورسره و، چې له ده سره يو ځای کار کوي. دواړو سترې مشي راسره وکړل، ويل يې ډېر خوشاله شو،

چې ومې لیدلئ، مخکې مو ځکه درته مزاحمت ونه کړ، چې مصروف وئ، هغوی ماته خپل سفر تشریح کړ او ما هغوی ته د خپل سفر په باب معلومات ورکړل. الوتکه څه نوره هم وځنډېدله، څه کم نهه بجې به وې، چې پر الوتو شوه، مورږ خپل مجلس وغځاوه، ذهین صیب راته وویل: مرکې مو اورم، زمورږ د زړه غوټې پرې او اربږي، داسې د ننبې منځ ولې، چې مخالف لوري سره هېڅ دلیل پاتې نه شي، نو ځکه خو هغوی زیاتره وخت احساساتي کېږي او هم شدید غبرګون ښیي، ما ورته وویل: پر خدای قسم یادوم چې که مورږ ملامت یو، زما فکري او قلمي مبارزه د افغانستان او ددې ولس د ملي منافعو د دښمنانو پر وړاندې ده، دوی په زړه کې دې وطن ته پاک نه دي، نو ځکه خو یې خدای پاک ددې مظلوم ولس په خاطر شرموي هم. دوی نه اسلامي ارزښتونو او نه ملي ویاړونو ته ژمن دي، دوی یوازې خپلې ځانې او تنظیمي ګټې پېژني، نو ځکه خو په جدي ډول د دې خلکو مقابله په کار ده. ذهین صیب ماته وویل: دوی ډېر دي، ته یوازې یې، رفیع صیب او څو تنه نور هم نښه تکړه دي، خو بیا هم ډېرو خلکو ته اړتیا ده، چې ددې افغان ضد ډلو ټپلو مقابله وکړي، ډېر احتیاط کوه، چې خدای مه کړه، څه زیان درته متوجه نه کړي. ما ویل مرګ او ژوند د خدای(ج) په لاس کې دی، غیر له هغه هم د ژوند ورځې په شمار دي، دا ژوند په دومره بې غیرتۍ نه ارزي، چې یو څوک دې د همدې وطن په خورږو رالوی شوی وي او تر ټولو زیات امتیازات یې هم

اخیستي وي او بیا دې هم د هېواد هویت او ملي ګټو مخالفت کوي او موږ به ورته لاس تر زنې ناست یو.

د امریکایانو په زور د طالبانو نظام تر سقوط وروسته، چې دا څو پردیپالې ډلې پر افغانستان واکمنې شوې، نو له دوی څخه ببخي ځان ورک شوی، د دوی پر وړاندې انتقاد کول، دوی ته شین کفر ښکاري، ځان نه یې سپینې پرښتې جوړې کړي، ملي شتمني یې له یو مخې لوټ کړه، میډیا یې هم په اختیار کې ده. ددغسې ملي خاینینو پر وړاندې مبارزه ماته یو ډېر سپېځلی کار او تقدس ښکاري، پر دې هم پوهېږم، چې د دوی پر وړاندې ودرېدل له خپل ژوند سره لوبې کول دي، خو یو څوک باید وي، چې د دوی د وهم د ېو مات کړي، یو ځل چې د دوی وهم مات شو، بیا ته غلی کېنه، نور خلک ورپسې راپاڅېږي، د تېرو کلونو په لومړیو کې تاسو ته ښه پته ده، چې د دوی پر وړاندې چا سونګ هم نه شو کولای، خو موږ او ځینو نورو ملتپالو افغانانو، چې څو پرله پسې مرکې وکړې، د دوی د وهم د ېو مات شو، اوس د خدای فضل دی، په لسګونو ځوانان یې یو ازې په رسنیو کې مقابلې ته وتلي دي.

ذهین صیب، لکه څنګه چې یې له نوم څخه څرګنده ده، د پاخه او دقیق ذهن څښتن دی، او چت ملي شعور لري او پر همدې بنسټ یې د ولسونو په تل کې کار شروع کړی. په جنوبي ولایتونو کې یې د خلکو د پیوستون لپاره شوراګانې جوړې کړي او په تعلیمي ډګر کې یې ډېر خدمتونه ترسره کړي دي.

زمونږ مرکه دومره ګرمه وه، چې تر کابله په مزله پوه نه شو، پر ډېرو مسایلو مو بحث وکړ، ذهین صیب د ملتپالو افغانانو پر پیوستون، همکارۍ او همغږۍ ټینګار وکړ او په دې برخه کې یې ژمنه وکړه، چې زه د خپلو امکاناتو په حدودو کې هر ډول قربانۍ، همکارۍ او مرستې ته تیار یم. یوولس نیمې بجې کابل هوایي ډګر کې کښته شو، په هوایي ډګر کې د دې ډګر قومندان جنرال صیب اصف جبارخېل سره مو چای وڅښه، نور ملګري مې هم راغلي وو، ټولو د زړه له اخلاصه غږږه راکړه، په خوند له هوایي ډګره راووتلو، په لاره کې چې مې د افغانستان ګردجن حالت، د واشنګټن له مانیو سره پرتله کړ، نو د پېړیو پېړیو توپیر راته په کې څرګند شو، خو کله چې مې د خپل ولس خلاصه غږږ او ورین تندی، مینه، محبت او نور ارزښتونه د هغه ځای د خلکو له چلند او ټولنیزو ارزښتونو سره پرتله کړل، نو بیا مې دلته معکوس حالت ولید، هلته راته نوره هم پته ولګېده، چې لوی خدای(ج) ټولې مزایاوې او ښکلاوې یو چا ته نه دي ورکړي، د ځمکې د ټول مخلوق ترمنځ انډول د هغو د خالق په لاس کې دی، هغوی ته یې یو څه ورکړي او مورږ ته یې بل څه، کور ته چې لاړم، نو خپل اولادونه مې غږږې ته راغلل او ټول مې پر اوږو سپاره شول، نو یو ځل بیا یې د مینې په داسې دریاب کې ډوب کړم، چې هم مې دا ټولې پرتلنې له یاده ووتې او هم د سفر ټوله ستړیا.

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل یون د حاجي محمد خان زوی پر ۱۳۴۶ل کال، د لغمان ولایت د الینګار ولسوالۍ دنیازیو په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د الینګار ولسوالۍ د سلینګار په لومړني ښوونځي کې سرته رسولې دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او په خوشال خان لېسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۶ل کال له نومورې لېسې څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له نومورې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال ېې برته د پښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نومورې څانګه کې د ماسټرۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د (پوهندوی) علمي پوړۍ ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلپ)) او ((شمشاد)) مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پښتو رکې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنګه دیو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ل کال، په جلال اباد کې ببړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، ددې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیاد جرګې د غړو له خوا د ببړنۍ لویې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطیو مخه ېې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا ددې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول. استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې د نومورې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په

کابل کې د لویو جنګسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره ګوښه شو. ملګرو ملتونو (UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد یون ونه منله او خپلې استادۍ ته یې دوام ورکړ.

دې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر اوسه دا دنده پر مخ وړي. استاد یون پر ۱۳۸۵ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلواک لیکوال په توګه په ټپرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، رادیویي او ټلویزیوني مرکو کې یې د واقعیتونو او حقایقو د څرګندېیان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نیولی دی. که څه هم ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر داسې خلک هم شته، چې د یون سرسختي مخالفین دي. د هغه ملي او ګټورو نظریاتو ته هم غلط رنګ او تعبیر ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره یې زورواکي او د سیاسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد یون نظریات خپلو شخصي او تنظیمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه یې په ټینګه مخالفت کوي. زه د دې شاهد یم،

هر کله چې یون کومه لیکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې یې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرګونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سیاسي بهیر کې یې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړې او ځانونه یې مطرح کړي دي.

مثبت غبرګونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد یون په دغسې سختو اغزنو او تنګو شرایطو کې بیا هم خپل فرهنګي، سیاسي او ټولنیز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنګي کار، چې تاسو یې اوس په مسلسل ډول ګورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر یو نیم کال راهیسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دادی ستاسو مخې ته اینبودل کېږي، په داسې یو دولتي دفتر کې چې بوختیاوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کار نه دی. استاد یون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی، په پېښور کې یې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو (د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې) او (د پښتني فرهنګ د ودې پراختیا ټولنې) د همکار په توګه د ببلابېلو لیکوالو په لسګونو اثار، ایډیټ او چاپ کړي دي. دغه راز یې په سلګونو کورنیو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو کې ونډه اخیستې ده، خپله

يې هم په لسګونو مشاعرې، سيمينارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په يو زيات شمېر، ملي او نړيوالو کنفرانسونو کې يې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به يې د اثارو يادونه وکړو:

اثار

الف- پنځونې

کتاب نوم	څرنګوالی	چاپکال
• متکور	لومړی شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دويمه شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷

ب- راټولونې

• هيلې	ګډه شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• نيمګړي ارمانونه	د حيران شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• د لوونو فصل	ګډه شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• د نازو انا ياد	د سيمينار د ليکنو ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• د استاد الفت نثري کليات	د استاد الفت نثرونه	درېيم ۱۳۸۷
• سيندونه هم مري	د اسحق تنګيال شعري منتخبات	دويم ۱۳۸۷

ج- ژباړنې

• د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه	
د پوهنوال روستارتره کي اثر	دويم ۱۳۸۷
• .د افغانستان فرهنګي ميراثونو ته يوه کتنه	
د نينسي دوپرې اثر	دويم ۱۳۸۷

- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه
د پوهنوال روستار تره کی اثر دویم ۱۳۸۷

د- یونلیکنې

- د اماراتو سفر د اماراتو یونلیک دویم ۱۳۸۷
- که یوندی یوندی د اروپا یونلیک لومړی ۱۳۸۷
- دپنټاګون ترڅنډو د امریکا یونلیک لومړی ۱۳۸۷

هـ- څېړنې او شننې

- د محمد ګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه دویم ۱۳۸۷
- استاد زیار د پښتنې فرهنګ یو ځلاند ستوری دویم ۱۳۸۷
- دکابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زیانونه دویم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دویم ۱۳۸۷
- ساینسي پرمختیاوې دویم ۱۳۸۷
- ببړنۍ لویه جرګه ولسواکي او زورواکي دویم ۱۳۸۷
- اندیال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هیله د خپلو سریزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري یون لومړی ۱۳۸۷
- فرهنګي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال لومړی ۱۳۸۷
- دکتابونو په وړمو کې لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سیاسي کړلیچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکنی سمون لومړی ۱۳۸۷

- اوسنی رسنی لومړی ۱۳۸۷
- که نړیوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷

خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تانـد لـري، الله (ج) دې دی لـه هـر ډول بـدو بـلاوو وژغـوري، پـه فرهنګي کارو زیار کې ورته دنور زغم او اوسپلې هیله لرم.

په درناوي

وفاالرحمن وفا

کابل- افغانستان

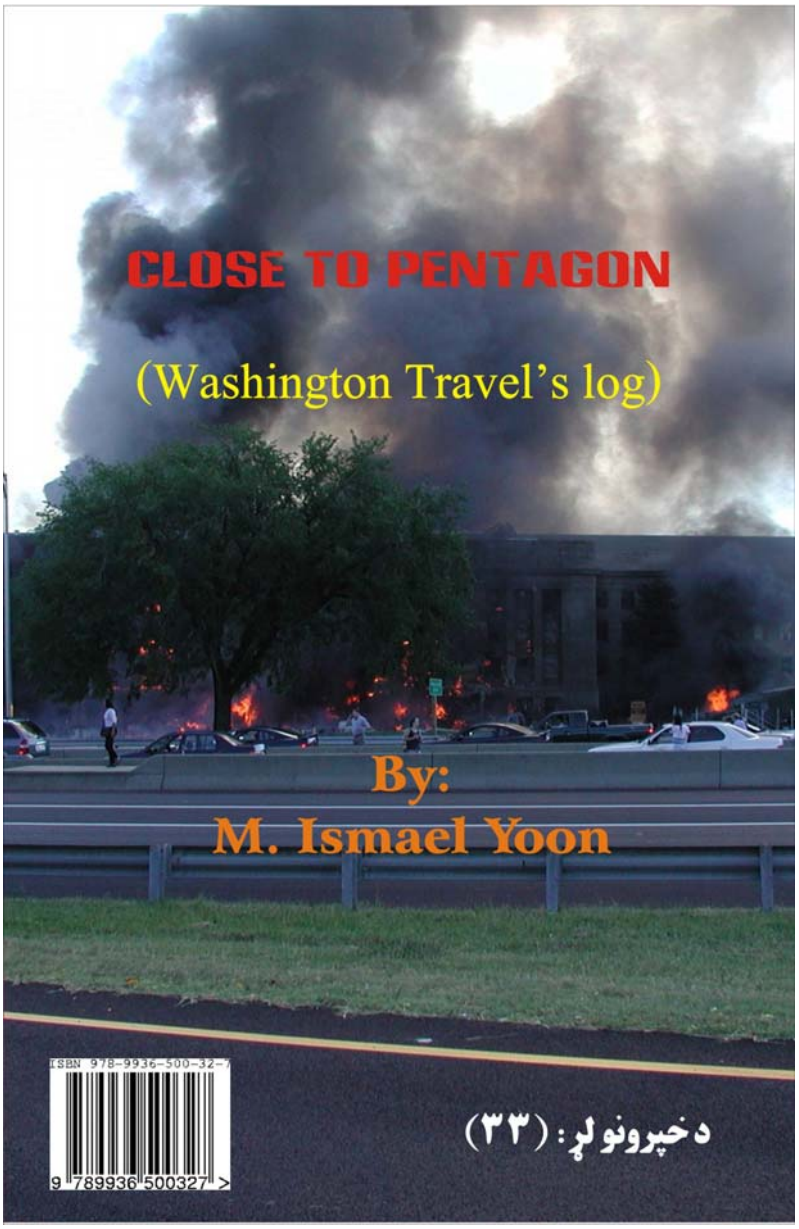
CLOSE TO PENTAGON
(Washington Travel's log)
By:
M. Ismael Yoon
ISBN 978-9936-500-32-7
9 789936 500327
د خپرونو لړ: (۳۳)